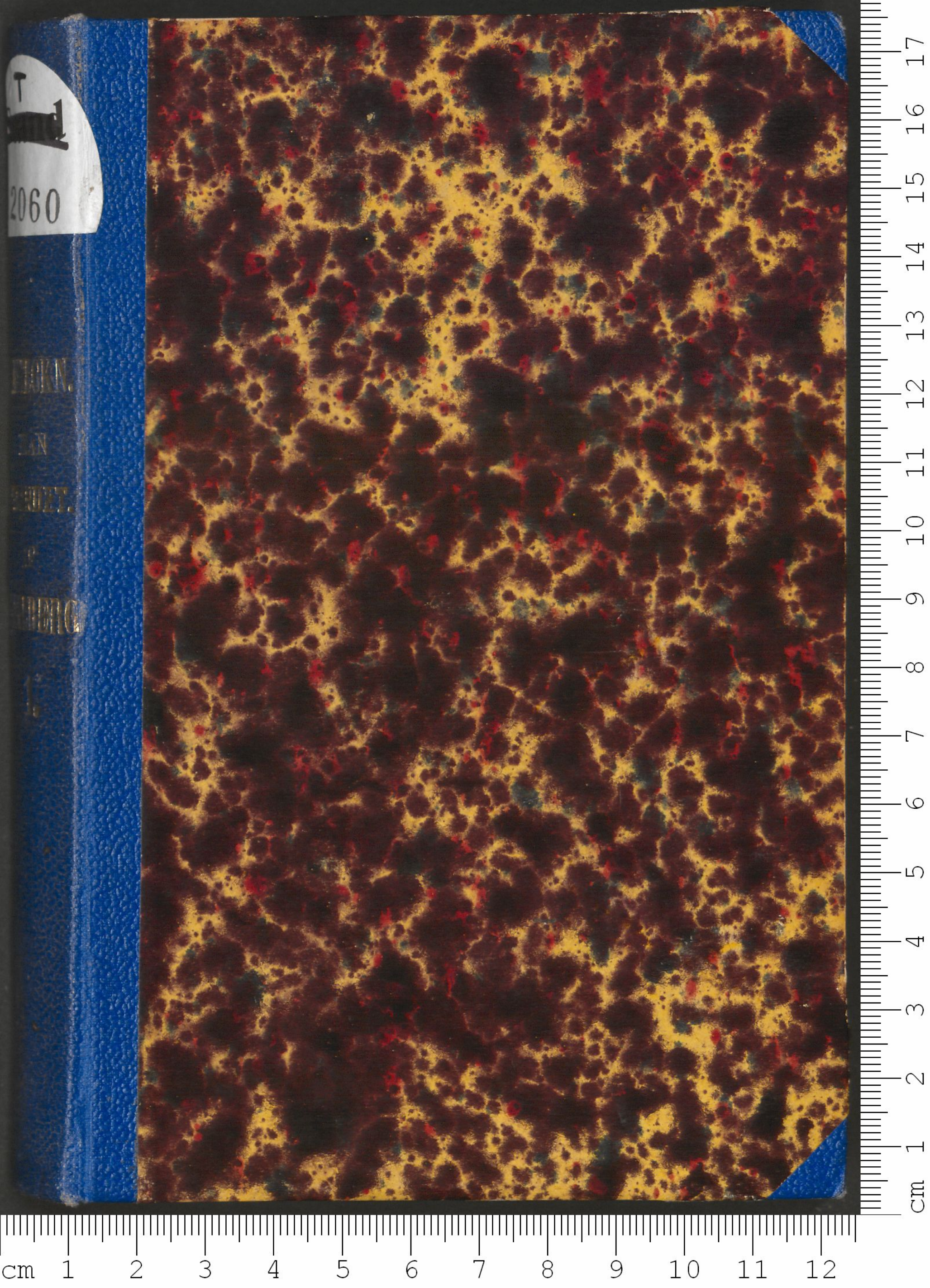
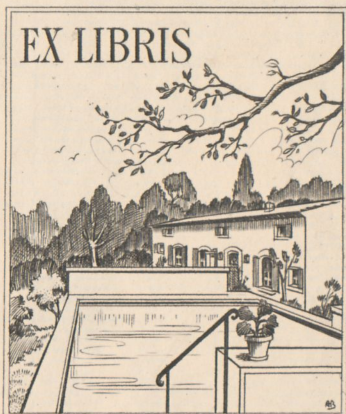
ANTECKN.
FRÅN
UTLANDET.
AF
KULLBERG
1.

2060

EX LIBRIS
Guillaumot Gr.

O.L.s Vol. II med intressanta
skildringar från Paris —
framför allt teaterlivet. !

S.W.L.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

BREF,

ANTECKNINGAR OCH SKIZZER

FRÅN UTLANDET.

AF

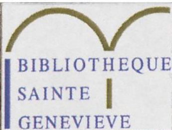
KARL KULLBERG.

FÖRRA DELEN.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS L. J. HJERTA,
1844.

INNEHÅLL.

Sjöresa. — Lübeck. — Hamburg.

Det Svenska ångfartyget Gauthiod stannade, en vacker vårafton i Maj 1842, utanför Warnemünde, i ändamål att aflemna och emottaga passagerare. Från tyska stranden sköt genast ut en liten ångbåt af serdeles smånätta dimensioner, som, muntert rullande på vågen, styrde sin kosa emot oss. Snart låg den i skydd af det större fartyget och hvälfde en svärm gäster öfver däcket, som med serdeles uppmärksamhet togo våra passagerar-personer i ögonsigte, och, icke utan ett visst deltagande, mönstrade ångskonertens eleganta inredning. Rostock, hvars flerfaldiga torn spirade opp från tyska kusten, tycktes, att döma derefter, icke vara någon liten stad; men den egna, karakteristiska nyfikenheten hos de besökande derifrån talade dock, med tornens skjutande i skuggan, om motsatsen. En större nyhet, än de efter alla anledningar förde någon tillbaka, hade likväl dessa gäster med sig ombord. »Hamburg brinner!» var den alldeles opåtänkta underrättelse, som snart ljöd i hvarenda vrå af skeppet, från gal-

lionen till nachter-huset. Man kände redan några detaljer, man anade till resten. Bestämdt bestreds uppgiften af några Hamburgare, som befunno sig bland passagerarne på fartyget. Ett eller två hus kunde måhända brinna i Hamburg — allt derutöfver vore omöjligt. Med sådana släcknings-anstalter, med en sådan massa alltid tillgängligt, oförskräckt sjöfolk, som den gamla Hansestadens, fordrades det eldregn från himmelen, för att kunna fortplanta lågorna. De goda Rostockarne blefvo förklarade fara endast med osanningar; man hade roat sig på deras bekostnad; påståendet var alldeles orimligt. Visserligen åberopade de sig på bref, på trovärdiga personers utsago. Det var och blef omöjligt, att Hamburg kunde brinna. Så kunde icke försynen försynda sig mot den andra handelsstaden i verlden.

Man måste dock, till Rostockarnes heder, medge, att de icke togo beskyllningen för osannfärdighet serdeles häftigt, utan sökte ganska förnuftigt sin tröst under däck, hvarifrån snart smällen af Champagne-korkar förkunnade, att drufvan från Epernay, af svenskt fartyg fördt från Stockholm, här välkomnades af tyska gommar. En egen kretsgång! ett tänkvärdt kringirrande! Champagnen, som likväl hvarken var af Jacksons eller Cliquots, måtte imedlertid funnits serdeles välsmakande, ty, endast efter åtskilliga artiga påminnelser, ville de upprymda gästerna skiljas från Gauthiod, som borde fort-

sätta sin resa och hvars skoflar redan började förråda en viss otålighet medan de plaskande vände sig i det fradgande vattnet.

Ändtligen voro »fremmande från bord», och ångfartyget sköt åter sin gamla fart. Mörkret började inbryta, en temligen frisk bris blåste utifrån sjön, och vågorna visade, koketterande, sina svällande former mellan hvita garneringar. Sjelfva Hamburgarne tycktes blifva tveksamma med anledning af hvad de hört. Känslan af rusk och kyla stämde måhända ned deras nyss visade, stolta förtröstan. De gingo, sins emellan rådslående, af och an på däcket, och kanske stannade de slutligen i den åsigten, att Hamburg ändå möjligtvis kunde brinna. Jag vet icke om de dymedelst ansågo sig sätta en gräns för den omkringgripande branden, men nog framskaffades skyndsamligen åtskilligt fluidum, som flitigt förbrukades, fastän i en sinnesstämning, hvars grund-ton ostridigt var melankolisk.

Klockan omkring half till tolf, då jag behörigen hunnit insomna vid den, som aftonlektyr betraktad, temligen tröglästa »Reichardts Passagier», rörde en af mina reskamrater lätt vid min arm och tillsade mig, att, derest jag ville se Hamburg brinna, borde jag begifva mig upp på däck. För mina yrvakna sinnen klingade denna inbjudning temligen sällsam — ännu hade vi antagligen tio à tolf sjömil till Travemünde, derifrån till Lübeck två mil samt vidare till Hamburg nio och en half — hvad

kunde här vara att se på det respektabla afståndet af en tjugu mil, äfven om man antar att, fogelvägen räknadt, dessa distanser betydligt böra kunna förkortas? Imedlertid, och då den utlofvade synen föreföll mig alltför underbar, att länge kunna hålla stånd, rafsade jag i hast tillhopa mina klädesplagg, och störtade, måhända något ofullständigt ekiperad, salongstrappan uppföre. Hamburg brann verkligen, men icke i stoftet, utan i skyn. Der såg man tydligen lågorna kämpa med hvarandra, på somliga punkter ge efter, på andra rasa ut med fördubblad kraft. Det var en fruktansvärd återspegling i höjden af hvad som tilldrog sig dernere. Det var ett eldhaf, som böljade i skyn.

Halfskönjbart framskymtande i dunklet kunde man märka den ena gestalten, den ena gruppen vid den andra, som, tigande, i olika attityder, visade sig på olika punkter af skeppet, liksom skygga att vara vittnen till det fruktansvärda skådespelet. Några skräddargesäller, som ernade utvandra till Norra Amerika — kocken med sin hvita nattmössa — machinisten till halfts uppstigen ur sin flammande underjord — ett par damer med kapporna tätt slutna kring sina af nattkylan darrande lemmar — de båda Hamburgarne, af hvilka den ene höll handen öfver ögonen, liksom ville han dermed tillintetgöra ända till skenet af den förfärliga sanning, som ur ett aflägset fjerran glänste mot honom — se der de fantasmagoriskt skiftande

bilder, som på det dunkla skeppsdäcket rörde sig och hade varelse. I en slags rädd tystnad betraktade alla det på en gång pompösa och förfärliga fenomenet. Endast i hviskningar förtrodde man hvarandra sina anmärkningar deröfver. Man visade och pekade, man talade knappt.

Högre än den öfriga härjande massan af flammor, steg en eldpelare i skyn och glänste och dallrade mot den mörka fonden bakom den. »En kyrka, säkert en kyrka!» yttade flere röster med en frågande betoning på orden. »Det är Sankt Frederici,» svarade den ene Hamburgarens djupa stämma, i det han sänkte kikaren från ögat. Några vid Travemünde meddelade, temligen lösa uppgifter om brandens uppkomst och rigtning vägledde honom troligtvis i detta sitt omdöme, som likväl, efter hvad jag sedermera inhemtade, var ett misstag. Fredrikskyrkan brände först påföljande morgonen.

Hvar minut smulade måhända här ett välstånd till stoft, hvar timme slukade millioner. Firmor, som seklers idoghet underbyggt och stadfästat, sjönko i ett nu till intet i lågorna. Handelsverldens throner skakades i djupet af sina grundvalar. Ty det var i hjertat af Hamburg, bland de rikaste magasinerna, de ståtligaste köpmanspalatserna, de mest luxuriösa butikerna, som den store förhärjaren gick sin, emellanåt hejdade, men ännu ej afbrutna bana. Han förbisåg vid detta tillfälle fattigdomen och

eländet, han lemnade Hamburgerberg och förstäderna å sido; han angrep bröstgänges välmågan och rikedomen. Han gick de prägtigaste gatorna, de mest besökta promenaderna, han aflade besök hos millionärerne och satte sig i besittning af de dyrbaraste lagerna. Han ilade Jungfernstieg framåt, hvilade ett ögonblick i Elbepaviljongen, och speglade sig i Binnen-Alstern. Han var fullkomligt modern, dandyistiskt noggrann i valet af ställen för sin promenad; han höll sig ständigt i grannskapet af den eleganta verlden, och, om han som hastigast tittade in i det stora stadsfängelset, var det troligtvis endast för att ge en hyllning åt dagens filantropiska åsigter.

Klockan omkring tre på morgonen väcktes åtskilliga passagerare af ett eget, bullrande ljud på däck. Ankaret föll. Fartyget låg på något afstånd framför Travemünde, der man i dunklet såg åtskilliga ljus skymta. Först efter dagningen vågade man inlöpa i detta nautiskt vådliga farvatten. Ett par signaler vexlades med landet, och innan kort lade en båt till vid sidan af fartyget. Några kraftiga, senfulla gestalter visade sig klättrande på relingarne, sedan de vid ångbåten fastgjort sin egen bräckliga farkost, som gungade högt på vågen och nästan tycktes färdig att krossas mot den orörliga, tunga massa, under hvilken den sökt skydd. På en Tyska, som visserligen i ett eller annat enskildt ljud mycket närmade sig Svenskan,

men i det hela, för en fremling åtminstone' var nästan omöjlig att förstå, gåfvo de några ytterligare detaljer i det ämne, som nu uteslutande upptog alla sinnen och enväldigt slog under sig hvarje samtal, — branden i Hamburg. Nicolai-kyrkan, Eimbeckska huset, Campeska bokhandeln hade brunnit, gamla Börsen och rådhuset hade blifvit sprängda i luften, af Hamburgs »unpartejischer Correspondent» lärer icke en bokstaf kunnat räddas, och sjutton personer, som i Herr käppfabrikanten Meijers källare gratis sågo sin törst till godo, hade blifvit begrafna under ruinerna af huset, hvilket störtade tillhopa, i detsamma det näst belägna sprängdes i luften. Sinnesstämningen var fruktansvärd; folket halft i uppror; öppet knot mot myndigheterna; försök att afkasta sig lydnadens bojor; en massaker redan skedd mot åtskilliga engelska sjömän och förnyelsen deraf med bäfvan emotsedd. För att biträda vid ordningens upprätthållande hade Lübeck till Hanse-systern skickat all sin militär, så till häst, som fot, så rädda, som modiga. Stundligen strömmade skaror af flyktingar från den olyckliga staden, och chausséen emellan Hamburg och Lübeck erbjöd skådespelet af utmattade och förhungrade utvandrare, som blindvis ilade framåt, belåtne åtminstone att hafva vändt detta fasans hemvist ryggen. Midt i denna förvirring, detta allmänna elände, spelade imedlertid egennyttan och krämarsinnet sin smutsiga rol på ett re-

volterande sätt. Prejeriet hade stigit till en oerhörd höjd; man ockrade mera än judiskt med olyckan. För en körsla med en rustvagn och ett par hästar fordrades tvåhundrade mark kurant. Arbetskarlen begärde för en börda värdet af ett legohjons årslön.

Hamburgarne hade hört nog. De läto nedkasta sina kappsäckar i lotsbåten och beredde sig att genast lemna fartyget. En af passagerarne betygade dem sitt deltagande i den olycka, som, enligt deras egen, nu mera stadgade öfvertygelse, icke gått skonande förbi deras boningar, utan antagligen i deras frånvaro hemsökt dem; men med en ton, som ingalunda klingade nedslagen, svarade honom den ene af de begge köpmännen: »I sådant fall blir det ingenting annat, än att börja på nytt igen. Jag står då endast på samma punkt, som för tio år tillbaka. I frågan om att förtjena är Hamburg, Gudi lof! ett bland de bästa ställen i verlden.»

Dylika exempel på den egna spänstighet i olyckan, som utmärker köpmanssinnet, hade jag, isynnerhet efter ankomsten till Hamburg, flerfaldiga tillfällen att iakttaga. Der förde man redan nya arbetsmaterialier fram till de nästan rykande ruinerna, och man gladde sig åt tanken, huru regelmässigt skönt Hamburg skulle åter uppstiga ur sitt grus. Mången skulle ha gråtit bittert på spillrorna af sitt omintetgjorda välstånd. Hamburgaren tänkte endast på möjligheten att åter bringa det till blomstring. Han

tröstade sig, likt köpmannen på Gauthiod, med sitt kära Hamburgs företräden som handelsstad, med tanken, att han trampade en jordmån, der förmögenheter skjutit upp som svampar.

Nu inträdde ett par timmars stillestånd. Hvar och en smög sig ned i sin hytt, för att njuta någon hvila efter den oroligt tillbragta natten. En vacker Majsol kastade i guldskimrande kolonner sitt sken öfver den lätt krusade hafsytan, då vattenskoflarne åter började röra sig, först sakta och betänkligt, sedan med den raska, taktfulla fart, som är egendomlig för ett välförsedt, i verksamhet varande ångfartyg. Inom några ögonblick lågo vi förtöjda vid Travemünde.

Det är med en egen känsla man för första gången sätter foten på fremmande botten — som sådan vill jag icke räkna det natursköna Seeland, det gästvänliga Köpenhamn — man finner sig så isolerad, mera i följd af inre kombinationer, än genom de omgifvande föremålens, mot hemmet kontrasterande natur — åtminstone skiljde sig Travemünde, med sina korsverkshus, så föga från någon af våra mindre skånska städer, att en misslyckad gissning härutinnan skulle hafva varit ganska förlåtlig. Uttryckligen måste man dock tillerkänna Tyskarne företrädet med hänseende till den snygghet, som rådde öfverallt. På den vackra Söndagsmorgonen stodo boningarne städade och putsade som dockskåp, medan på sätena framför

husen sutto brokiga grupper och gassade sig i solskenet. Ur fönstren skymtade rikt med blomster, deri inberäknadt ett par täcka rödkindade flickansigten, hvilkas resp. egarinnor fördrefvo tiden till gudstjensten med att försänka sig i betraktelser öfver de förbigående — en vanlig förströelse i små städer och någon gång äfven i stora. Ännu hade föga badgäster ankommit till stället, för att i Östersjöns vågor, som här, enligt hvad man höglärdt försäkrat mig, skola vara »muriatiskt-saliniska», bortskölja gamla krämpor eller hålla väntade på afstånd, hvadan också rörelsen icke på långt när föreföll så liflig, som man tyckte sig med fog kunna påräkna i en badort, hvilken årligen besökes af omkring sju till åttahundrade personer. På min fråga om hvad åtgärder gästerna vanligen brukade vidtaga, för att jaga alla badorters svurna fiende, ledsnaden, på flygten, uppgåfvos, bland andra, äfven fyrverkerier såsom verksamma. Det är ändå kontrasterna, som förnöja här i lifvet. De, som vattenlagt sig om morgonen, vilja om qvällen leka med elden.

Jag lemnade Travemünde utan att ens smaka på dess underbart delikata, Europeiskt beryktade torsk. För detta gudlösa åsidosättande af en rättskaffens resandes pligter, bad jag, på vägen till Lübeck, torsken om förlåtelse.

Det gamla, allvarliga Lübeck har någonting mera Hanse, än dess stolta syster, det för ej

längesedan glänsande, palatsdigra Hamburg. Mycket har icke här blifvit gjordt för försköning, men allt är gedieget, bastant, hvad man kallar godt arbete. Husen bära en prägel af gammaldags enfald och redbarhet; rikedomen har här försmått att visa sig modern; millionärer bo med gaflarne af sina boningar åt gatan. Det skulle måhända annorstädes skada deras kredit. Renligheten och snyggheten är utomordentlig. Man till och med bekstafligen tvättar och skurar gatorna. Hvad skulle härom sägas i Sverige, der man knappt sopar dem? En morgon vaknade jag vid ett eget droppande ljud i dèt hotel, der jag bodde. Detta ljud steg småningom i fyllighet, och slutligen föreföll det nästan, som om en vattenflod, sakta framforsande, banade sig väg öfver trappstenarne. Jag öppnade dörren. Öfversvämning hvart jag såg! Hade Traven så oförmärkt hunnit stiga upp i andra våningen på »Stadt Hamburg»? Snart märkte jag dock, fastän med förvåning öfver himlens fullkomligt klara utseende, att öfversvämningen kom uppifrån, att den beskedligt gick trapporna utföre, och syntes beredd att på denna väg aflägsna sig. Sedermera erfor jag, att det var en tvagning, som hotellet vissa dagar i veckan regelmässigt underkastades. En reservoir på vinden satte husets samtliga trappgångar under vatten, utan att en enda skurbalja behöfde tagas i anspråk. Hvad en sådan procedur skulle, på många ställen i vårt kära

fädernesland, vara af behofvet påkallad! Hvad jag skulle önska åtskilliga gamla bekanta bland södra Sveriges gästgifvargårdar en sådan dufning!

Hvarje välbeställd nybegynnare i konsten att resa plägar, genom behörig cicerone, genast efter ankomsten till en stad, låta föra sig på jagt efter dess märkvärdigheter. Man tycker sig dymedelst slå ner, som örnen, på sitt rof. Man hinner genast sitt mål; man fyller obrottsligt och ögonblickligt sin föresats. Men, huru det må förhålla sig, ändrar man troligen, upplyst af erfarenheten, förr eller sednare detta sitt sätt att gå tillväga. Imedlertid gaf jag mig nu på nåd och onåd åt en gammal pratmakare, som påstod sig, genom fyratioårig ständig beröring, vara bekant med hvarenda gatsten i Lübeck, hvarjemte, att döma efter den misstänkt violetta färgen på hans näsa, han icke tycktes vara alldeles fremmande äfven för rännstenarne. För en temligen billig summa tog han mig på entreprenad, att inviga mig i alla Lübecks märkvärdigheter. Denne min gode genius inom den gamla Hansestadens område trafvade på dess gator, ungefär ett steg i försprång framför mig, och undfägnade mig, alltjemt trafvande, med en mängd interessanta underrättelser om Senatorer och Borgmästare, af hvilka en, hvars sköldemärke jag sedan såg, verkligen hetat Münchhausen. Troligen var det under hans styrelsetid, som den talang, hvaraf min talträngde Lohnbedienter var en så lysande representant,

inom Lübeck nådde den ovanliga utveckling, hvilken jag för hvarje nytt föremål nödgades lifligare beundra. Så ser man alltid utmärkta personligheter genom sitt föredöme inverka äfven på kommande tidehvarf.

Under en med äkta kännaremin framställd försäkran, att det vore den skönaste tafla i verlden, förevisade mig min välvillige ledsagare i Mariakyrkan Owerbecks berömda tafla: Kristi intåg i Jerusalem. Med all aktning för Herr Lohnbedienterns kritiska öga, får jag dock öppet erkänna, att denna målning icke motsvarade min, genom rika loford från måhända mera konsterfarna läppar, än min följeslagares, temligen högt spända väntan. Man ser här många vackra och väl arbetade ansigten, men det tycks, som om konstnären haft mycket brådtom att sätta ben under dem. Figurerna förefalla temligen tarfliga, ställningarne tvungna, grupperna hopgyttrade. Frälsaren sjelf och en qvinnofigur — efter uppgift ett porträtt af Owerbecks egen hustru — äro imedlertid verkligt sköna och försona åskådaren med det första, måhända mindre angenäma intrycket. Imedlertid torde de goda Lübeckarnes högmod öfver allt hvad som är deras, i sin mån bidraga att höja denna taflas rykte öfver dess förtjenst. Holbeins dödsdans finnes i samma kyrka. Benrangel dansa med kejsare och påfvar, tiggare och bönder — ingen nämnd och ingen glömd. Somligt rätt godt — annat litet krystadt och affekteradt.

Deremot äro samme konstnärs helgonbilder omkring en läktare i kyrkan verkligen »wunderschöne», för att nyttja ett ord, som här mycket användes i handelsbodarne, om strumpor, näsdukar, svafvelstickor, nageltänger, skohorn, tandpetare, spottkoppar m. m. Jag såg Treenigheten, i en afskärning af samma läktare, föreställd genom en gammal man i röd mössa, Gud Fader, som håller Sonen i famnen, medan den Heliga Anda, i skepnad af en dufva, tagit plats på hans högra axel. En serdeles besynnerlig allegori!

Inom de i ren medeltidsstil, utan hvitmenande försköningar, hållne templen såg jag härförutan åtskilliga rikt utskurna och förgyllda Borgmästarestolar, hvari deras välvisheter behagat afhöra predikningarne, en mängd feodalt brokiga vapen, hvilka dock, efter min cicerons utsago, endast häntyda på ett slags handelspatriciat, utan att deras innehafvare någonsin emottagit riddarslag eller introduktion, samt slutligen ej till förglömmandes ett par likkistor, i hvilka hertigar af Holstein-Eutin helt borgerligt gå sin förvandling till möte, så vida nemligen detta ej för sig gått, hvilket man, med hänseende till kistornas ringa, specifika tyngd har skäl att förmoda.

Salen der Gustaf Eriksson talade till Lübska Senaten finnes icke mera. Talet finnes. — Man har inredt detta historiskt heliga rum till embetskontor åt skrifvar-personalen.

Icke en, utan tjugo gånger uppmanade mig min följeslagare att besöka rådhus-källaren för att der dricka, efter hans nog djerft tilltagna uppgift, trehundrade-årigt Rhenskt vin. Vin, jemnårigt med Carl V och Frans I? Vin, kanske af samma skörd, som doktor Luthers eget bordvin! Egentligen, upplyste ciceronen, säljes väl detta vin, enligt gammal plägsed, endast Julaftonen, samt, på behörig läkares skriftliga reqvisition, åt sjuka och konvalescenter, men, med hänseende till den serskilda tillgifvenhet han, under vår korta sammanvaro, fattat för min person, ville han, genom sina relationer på källaren, så bemedla, att några droppar af denna gudadryck äfven fölle på min lott, och med detsamma, som jag vill antaga, äfven på hans. Hans relationer på källaren ansåg jag mig visserligen icke med fog kunna bestrida, då han i detta fall tillräckligt bar syn för sägen, men jag försäkrade honom med den uppregtigaste min i verlden, att jag ansåg ett så gammalt vin alldeles för starkt för mina krafter, och att det vore synd att störa »den historiska kontinuiteten» i detta trenne sekler gamla fluidum. För sin del tycktes visserligen Lohnbedientern hågad att alldeles lemna den omtalta kontinuiteten å sido, och var till och med nog artig att säga mig, det jag icke just såg så svag ut, men jag bedyrade, att för mig hvilade seklers helgd öfver det åldriga vinet, och att mina läppar af blott vördnad aldrig

skulle förmås att smaka derpå. Ciceronen anmärkte, att denna vördnad föreföll honom oförklarlig. Rätta förhållandet med ofvanberörde vin lär vara, att i rådhuskällaren verkligen förvaras ett kärl, hvars ålder uppgår till trehundrade år, men hvilket för hvarje aftappning under dessa trenne sekler blifvit å nyo behörigen påfylldt, hvadan också innehållet till quantiteten ännu är precist detsamma, som under reformationens tidehvarf. Huruvida något dylikt kan yttras om qualiteten, vilja vi lemna osagdt, äfvensom det torde vara kinkigt att, med betraktande af de årliga påtappningarna, kunna i medeltal uträkna, till hvad skörd det kostliga vinet egentligen bör hänföras.

Lübeck har i sina raserade, till planteringar förvandlade vallar en sträcka ganska täcka promenader. Icke trodde den generation, som med seniga armar reste dessa murar i höjden, att de endast byggde en förlustelseplats för sina efterkommande: att, der de stridde och tålmodigt drogo drabbningens tunga, skulle deras barnbarns barnbarn lekande tumla om i det frodiga gräset, och den föga krigiska milis, hvarmed Hansestäderna bestå sig, derstädes icke utföra andra evolutioner, än att i det gröna springa enkleken med sina bekanta af det andra könet. Och i det hela är det utan tvifvel klokare, att så der med öppna armar, med täcka avenyer, emottaga en segrande fiende, än att, inrymd bakom en kanon-späckad mur, lida alla

en belägrings fasor — och måhända en eröfrings med stormande hand.

I Lübeck har en Svensk ännu mycket, som påminner om Sverige. I åtskilliga bodar möter man honom med hans modersmål. Vid en promenad längs utåt Traven hör han det ofta klinga från fartyg och kajer. Månget vindspel går der vid ljudet af svensk vokalmusik. En afton, då jag återvände från en promenad, hörde jag genom de öppna fönstren till en lokal, som bar alla möjliga indicier att stå under en krögares inseende, uti full korus dundrande uppstämmas: »I Kalmare stad der finnes ingen qvast,» och öfverhufvud behöfver man icke gå långt i hamnen, för att stöta på ett »tusan djeflar» eller »fan i min själ», ljufva reminiscenser från ett fjerran fosterland. Ännu i Lübeck hafva Smålands Privatbanks-sedlar sin gällande kraft, och svenska riksmyntet står, utan utvexling, i allt det anseende en afvog kurs behagat skänka det. I räsonabla handelsbodar, som förstå att taga till och ergo äfven att pruta, får man någon gång betala marken kurant med en svensk rigsgälds-riksdaler, hvilket är indrägtigt, isynnerhet om man icke köper för mycket. Men sedan man väl vändt Lübeck ryggen, ser man med ledsnad de svenska sympathierna alltmer och mer dö ut. Inga svenska svordomar, inga svenska visor! Smålands Privatbank blir redan i Berlin ett X., och för en af våra vackra

svenska bankotvåor skulle man icke ännu i Dresden vilja ge en groschen.

Något, som genast i Lübeck angenämt öfverraskar den från Norden kommande fremlingen, är den utomordentliga höflighet och beställsamhet, hvarmed man, på andra sidan Östersjön, öfverallt i hoteller och på värdshus blir betjenad. En vink af den resande sätter i rörelse en kohort af smärta, viga figurer, himmelsvidt skiljda från våra otympliga, skjortkragsmutsiga, drumliga kyparpojkar. De utländska uppassarnes hvardagliga kostym går i prydlighet vida öfver Söndags-eleganternas i Stockholm, och nordbon förundrar sig billigen, att så fint kläde i rocken kan förenas med så mycken böjlighet i ryggen. Då Stockholms s. k. »förnäma betjenter» ingalunda få frånkännas en viss aristokratisk turnyr, ett slags omöjlighet i görande och låtande, ser man här skyndsamheten och ifren personifierade i dessa vindsnabba, ständigt ilande uppassare, som ledigt i en hand balansera med fem mat-tallrickar och tranchera med mera elegans, än en hofjunkare för femtio år tillbaka. Måhända ingår i detta verkligt insinuanta beteende en viss förhoppning om ökade drickespenningar; men misstoge man sig icke om lifvets och myntets verkliga mening, om man tvekade att för större behag lemna högre ersättning? Att det åter ligger ett behag i att vara väl uppassad, lärer väl ej

ens den strängaste republikan vara nog härdad att våga bestrida oss.

Ändtligen kom underrättelse till Lübeck, att man i Hamburg lyckats sätta en gräns för eldens härjningar. De kurirer, som förut hvar sjette timme anländt, hade alla medfört nedslående och hopplösa notiser, hvilka, genast i tryck meddelade på kaffehusen och anslagna på knutarne, spridt bestörtning bland de goda Lübeckarne, på hvilkas mulna panna det stod att läsa fruktan för uppjagade räntor och missgynnande konjunkturer. Denna sista nyhet om eldens hämmande kom således temligen oväntad, och väckte utomordentlig tillfredsställelse. Redan samma dag föranstaltades insamlingar för de brandskadade, och man beredde sig att gästvänligt emottaga de arma flyktingarne, som, i trasiga, bleka grupper, gåfvo en viss grad af tragisk omvexling åt den annars temligen enformiga chausséen emellan Lübeck och Hamburg. Vid tabeldoten på hotellet gaf en från den sednare staden nyss anländ judisk handlande en temligen vidlyftig och så der till halfts redig skildring af olyckan. Hans dotter, ett hvad man på god Svenska kallar kokett stycke, med briljanta Israelitiska ögon och bjert framstående anlag till samma slags yppiga hull, ackompagnerade med blickar, så melodramatiska, som de vid ett middagsbord rimligen kunna presteras, hennes fars incendiära berättelse, och förde ett par gånger näsduken till sina

ögon. Jag vet icke om det förhåller sig med ögon som med ljus, att de brinna klarare sedan de blifvit snutna. Spår till tårar var det mig åtminstone omöjligt att der upptäcka. Med rättvis beundran för en ovanlig landsman beskref Juden, huru bankieren Salomon Heine, han, som för fyratio år sedan trasig anlände till Hamburg, utan andra ressurser, än ett rekommendationsbref från en kökspiga i Göttingen till en hennes embetskamrat i den stora Hansestaden, nu sjelf varit den förste att erbjuda sitt prägtiga palats till sprängning, och, tillade Israeliten, med sina böcker under armen vandrat ut ur sin boning, han, den store, den frejdade Salomon Heine, liksom tusen sinom tusen andra, husvill! Mamsellen, hans dotter, tillade härefter med rörd stämma några ord om den allmänna konfusion i bjudningar, som inom Hamburg uppstått genom branden, serdeles som man der har för sed att invitera fjorton dagar à tre veckor förut. Der hade så många nu blifvit urståndsatta, att, i enlighet med redan afgångna bjudningar, se folk hos sig.

Bland de många ur den allmänna olyckan lösryckta facta, som Israeliten för oss berättade, var det isynnerhet ett af verkligt poetisk hållning, som på nästan samtlige de närvarande gjorde ett högtidligt intryck. När lågorna på alla sidor kastade sina lystna armar kring Sankt Petri-kyrkans gamla, prägtiga torn, och man redan hvarje ögonblick emotsåg dess instör-

tande, när den ståtliga, djerfva byggnaden var från spiran ända till murhvalfvet förbytt i en enda, flammande och rykande eldkolonn, då stämde det åldriga klockspelet, liksom rördt af af en osynlig hand, högtidligt upp sin klingande svanesång, och tonerna dallrade sakta och melankoliskt genom lågorna, för sista gången helsande det välbekanta, glödande Hamburg och dess i solskenets rikaste strålar glittrande nejder. Det var som om förstörelsens furste, vid denna egna, gripande musik, vinkat åt sina tjenste-andar att dröja, som hade han unnat denna heliga, rörande afskedssång, det gamla templets drapa, att sjungas ut, innan han härjande störtade vidare öfver den olyckliga staden. Knappt hade tonerna tystnat, förrän tornet, en enda glödande brandfackla, rakade ned öfver den närliggande trakten, kastande kring sig lågor och förskräckelse.

Vår fagra judinna beskref härefter den vackra hållningen hos de Hannoweranska artilleri-officerare, som biträdt vid sprängningen, och huru det alls icke velat lyckas det temligen svagt underbyggda Borgare-artilleriet att, efter konstens reglor, få något hus i luften, fastän de dervid visst icke sparat på krut, men förgätit en vigtig omständighet, den nemligen, att vederbörligen tilltäppa alla öppningar. Också hade i allmänhet nabogårdarne mera lidit af dessa misslyckade sprängningar, än de byggnader, som egentligen bort stupa. Imedlertid hade explo-

sionerna varit förfärliga — hvar femtonde, tjugonde minut en knall, som skakat staden i sina grundvalar — öfverallt sönderslagna serviser, splittrade speglar, sprängda fönster. Från judinnans eget toilettbord hade en postlinsgubbe fallit pladask i golfvet och mycket skadat sig. Föga hopp var om hans återställande. En Fransos, som händelsevis hade fått sin plats bredvid judinnan, deltog lifligt i den stackars gubbens öde och samtalet fick dymedelst en verkligen filantropisk vändning, hvartill kanske icke utan fog bör räknas, att Fransmannen, trogen sin nations natur, började litet smått kurtisera sin granne. Denna sak tycktes för judinnan icke heller vara Hebreiska och inom en qvart hade hon lemnat Fransosen tillfälle att säga ett dussin komplimanger, hvilka kanske på hans vackra modersmål skulle klingat mycket vackert, men på dålig, rådbråkad Tyska togo sig ut ungefär som fiskar på landbacken. Men också förnekade sig ej heller i längden national-lynnet hos denne individ. Efter det första lifliga anfallet svalnade han märkbart — kanske kunde han också icke flere tyska komplimanger — och slutligen, då en delikat skinka serverades, glömde han alldeles judinnan för — skinkan. Han, som nyss tycktes vara bara mun, var nu bara mage, och en god mage dertill. Han föreföll ensam vara i stånd att förtära ett helt svin.

Under dagens förhållanden var det icke svårt att i den jemförelsevis beqväma och välhållna diligensen erhålla platser till Hamburg. Allt hvad lif och anda hade strömmade från den olyckliga staden. Endast nödvändigheten dref dit.

Enformigt, flackt och ledsamt är landskapet emellan Lübeck och Hamburg. Ju mera man närmar sig den sednare staden, ljusna likväl utsigterna. Vackra villor, ståtliga planteringar, vårdade utkast till försköningar möta städse ögat. Nu hade likväl allt ett opp- och nedvändt utseende. De omsorgsfullt slingrade sandgångarne voro uppfyllde med bagagekärror och flyttlass — på gräsplaner omkransade af blomster-rabatter kamperade, under tält af shawlar, lakan eller trasor, en mängd bleka, synbart utmattade gestalter, hvilka egnade den förbifarande en trög, sorgsen, sömnig blick — genom fönstren skymtade man upptornade sängkläder, pyramidaliskt sammanstaplade möbler, taflor, ram efter ram, upplagda i hög. Spillror af sönderbrutna effekter, trasor och postlinsbitar utvisade den väg, som det husvilla tåget tagit. Och i all denna förstörelse lekte, inom gallren af de prägtiga malmgårdarna, vackra, välklädda barn under sina sköterskors tillsyn, medan på de glänsande trädgårdssofforna sutto damer i eleganta morgondrägter, hvilka, under små, täcka parasoler, kastade ett flygtigt öga öfver eländet framför dem.

Ju mera man skred in på stadens egentliga område, desto fruktansvärdare trädde symptomerna af det onda i dagen. Vid vallarne höjde sig redan en rad af improviserade småstäder med gator af bodar och stånd, med byggnader af bräder och väf. Ett slags barrikader af räddadt husgeråd, i de mest brokiga formationer, utgjorde liksom en befästning kring denna melankoliska asyl för ett elände, hvilket, efter nära en vecka af öfvermenskliga ansträngningar, nu ändtligen kunde åtminstone andas fritt, utom atmosferen af en glödande luft, af en öfverhängande fara.

I sjelfva staden var rörelsen nästan densamma, som under en verkligt pågående eldsvåda. Lastade trossvagnar korsade hvarandra på de icke serdeles breda gatorna; det privilegium att skrika och väsnas, som mobben gerna tar sig vid tillfällen af allmän fara, utöfvades temligen opåtalt; sprutorna gingo rastlöst på alla de punkter, der brandgränsen berörde de ännu skonade delarne af staden. Tjocka rökpyramider stego alltjemt hvirflande upp i luften, som, i de lägre regionerna åtminstone, kändes het och tryckande. Gestalter, höljda af sot och svett, ilade fram och tillbaka på gatorne, i hvilkas hörn man läste anslagna proklamationer, utfärdade af Senaten och i verkligt ädel stil uppmanande till ordning och lugn. Efterlysningar efter förlorade och bortbytta effekter och äfven efter barn, hvilka i den all-

männa oredan och förvirringen försvunnit och blifvit saknade, klädde här och hvar de ej sällan svartsvedda murarne till byggnader, som varit grannar med förstörelsen, och nu, ur sprängda fönsterrutor, dystert stirrade ned på det under dem sysselsatta släckningsmanskapet i deras besynnerliga, olycksbådande tjenstedrägter.

Bristen på rum var ytterlig. Under ledning af en beskedlig bärare, som med ett förundransvärdt tålamod fortsläpade mina saker, irrade jag gata upp och gata ned, för att i det stora, verldsbekanta Hamburg finna tak öfver hufvudet. Alla de fordna, stora och prägtiga värdshusen: St. Petersburg, Stadt London, Streits Hôtel, Hôtel de Russie, Zum Kronprinzen, Hôtel de Commerce, Der König von Schweden, Die Sonne m. fl. lågo i ruiner, och de nya, som till ersättning blifvit i hast improviserade af spisquartersvärdar och andra, voro redan öfverfyllda af husvilla från sjelfva Hamburg. Efter långt sökande blef det ändtligen möjligt att, i en icke alltför aflägsen del af staden, finna en ganska anspråkslös lokal, der tre personer, hvar och en sig till värn försedd med en skärm, skulle kampera i ett rum af ingalunda salongsdimensioner. En tröst fanns dock att söka deri, att värden på stället dref ett intressant yrke — han var ostronhandlare. Hvar morgon stannade utanför hans dörr en undersökningsvärd remiss af dessa akt-

ningsvärda djur, och vid trappan af hotelet låg, som skylt, upptornad en väldig massa af ostronskal, tillräckliga att för året fylla ett helt apotheks behof af magnesia. Värden öfverlemnade mig visserligen då jag reste ett adresskort med hans och det nyskapade hotelets namn, men jag har tappat kortet och glömt namnet. Jag kan således icke närmare utpeka ett ställe, der man äter förträffliga ostron, men der man begagnar pinbänkar i stället för sängar, der man hvar afton dränker den resande i ett haf af dunbäddar, ur hvilket han, ifall lyckan är honom blid, om morgonen, svettig och flåsande, räddar sig. Kommer han för djupt ner med näsan, är han ovilkorligt förlorad. Förundransvärdt imedlertid, att olyckor icke oftare, än som sker, dymedelst inträffa.

Från »Neue Jungfernstieg», uppfylld af nedhuggna träd och ännu icke i säkerhet bragta mobilier, der stenläggningen icke hunnit torka efter det idkeliga sprutandet, och en militärkordong drog sig kring den ifrigt omkämpade gränsen för brandens framfart åt »Gänsemarkt» till, såg jag ändtligen i amfitheatralisk utsträckning framför mig hela det imponerande skådespelet af den anställda förödelsen. Jag såg bokstafligen aska, stoft och ruiner för åttatio millioner. Mest storartad var likväl denna anblick i aftonskymningen, då man, tack vare Hamburgarnes sed att förvara sina ved- och stenkolsförråder i källrarne, från en mängd

punkter såg de underjordiska, vid dagsljuset omärkbara lågorna spegla sig i Alstern och, genom deras egna, brokiga färgskiftningar, åstadkomma ett slags illumination af utomordentlig effekt. Vid sådana tillfällen föreföll det likväl, som hade det endast erfordrats några andedrag af en frisk vind, för att åter blåsa det pyrande elementet i full låga, för att lägga en ny akt till det gräsliga drama, hvarför Hamburg varit skådeplatsen. Men lyckligtvis krusade ingen den ringaste pust Alsterns tröga, mörka vatten, i hvilket man nu dref ett eget slags fiske. En otalig mängd effekter, till en del af oerhördt värde, hade nemligen blifvit derstädes sänkta. Först hade man satt ut dem på båtar, men då elden fattade i Jungfernstieg och serdelas i den alldeles vid flodkanten belägna schweitzerpaviljongen, hade lågorna börjat kasta sig äfven öfver farkosterna, hvilka man af sådan orsak tvingades att borra i sank. Nu skulle allt hos det våta elementet deponeradt gods upptagas, igenkännas, skiftas. Med båtshakar, harpuner och annan fiskredskap upphåfvades hela berg af sängkläder — ur djupet lyftades kistor, som vid öppnandet innehöllo idel bijouteri-arbeten, handlöst vräkta om hvarandra — bord, stolar, soffor hade haft den artigheten att simma omkring, men också fått åtskilliga minnesbetor efter detta ytliga förfarande. Hvar och en grälade för att få sitt — åtskilligt husgeråd igenkändes, såsom dem tillhörigt, af tvenne — som-

ligt ville ingen kännas vid. Alstern var imedlertid outtömlig på de oerhördaste sjövidunder — det ena dök opp mera oväntadt, än det andra — säckar med skinkor bredvid tunga kassakistor — massor af hopbundtade skinnvaror bredvid de i ett lakan brådstörtadt sammanrafsade, bräckliga effekterna till en fruntimmerstoilett.

Äfven inom de, Hamburg i en mängd rigtningar genomskärande kanalerna, hade detta slags utsäde varit ganska rikt, men skörden jemförelsevis ringa. Kanalerna hade nemligen, i ordets egentliga bemärkelse, brunnit. Utom alla saker, för hvilka man i ögonblickets nöd och villervalla icke såg någon annan räddning, hade man vräkt dit oerhörda partier af brännbara, flytande ämnen, tjära, bränvin, beck och olja, i förhoppning att dymedelst undandraga dem lågornas närmare bekantskap. Men det grumliga, låga vattnet i »die Fluthen» besatt för litet släckande kraft, att tillintetgöra det eldfängda hos de fremmande fluida, hvarmed man uppspädt det, och snart togo lågorna ut sin rätt äfven i ett element, som tills dato ansetts för dem oåtkomligt.

Som ett underverk stod den nya börsen nästan oskadd qvar midt i förödelsen. Grannhusen voro samtligen afbrunna. Det stolta köpmanspalatset höjde ensamt sina mera elegant, än egentligen skönt architektoniska former öfver de omgifvande ruinerna. Den vilda

härjaren hade måst ära det Hamburgska välståndets palladium, öfver det vågade han icke sträcka sin helgerånande hand. Det var ett stort, ett betydelsefullt omen, och Hamburgs spåmän läste häri en framtid för deras stad, mera lysande, mera vinstrik, än någonsin. Så länge börsen ännu finnes, har Hamburg ingenting förlorat. Då kan ännu allt återtagas.

Oerhörda ansträngningar måtte imedlertid ha erfordrats för denna underbara räddning. De Hamburgska Spartaner, som här tillvägabragte det till utseendet nästan omöjliga, läto villigt instänga sig af de på alla håll rasande lågorna, för att segra eller dö i striden emot det förfärliga elementet. Och hvilken död! Det var icke en stolt, poetisk, hänryckande död på slagfältet! Det gällde att bli lefvande stekt! Man måste vara Hamburgare, för att våga så mycket på börsen. Men imedlertid står der glanspunkten af hans fädernejords historia; dess mest lysande minnen, dess mest lofvande förhoppningar fira der sin förening. Börsen är hela Hamburgs grundval, A och O för dess existens. Hamburgarne stridde för sin Börs, som Fransmännen 1814 för sitt Paris, fastän med bättre framgång.

Redan nu, då en smal gångväg dit endast med möda blifvit upptagen bland de rykande ruinerna, talar man om Börsens ofördröjliga återöppnande. Förr tycker man sig icke kunna komma i ordning med någonting.

En mängd menniskor lära saknas, och vid gräfningen i ruinerna höra lik ingalunda till ovanliga fynd. Man ser ej sällan dylika transporteras öfver gatorna, för att utställas till igenkännande. Man berömmer i allmänhet Senatens hållning och beteende under de s. k. skräckdagarne. Dess ledamöter lära icke något ögonblick, hvarken natt eller dag, såsom deras pligt under pågående eldsvådor skall vara, lemnat sin uråldriga sessionssal på Rådhuset, förrän redan de stenhuggna kejsarbilder, hvilka prydde detsammas fasad, blifvit svartsvedda af de antågande lågorna, och ett längre qvardröjande skulle varit ett oundvikligt förderf. Deremot hade man åtskilligt att anmärka mot den ledamot af nämnde korporation, som, i egenskap af polischef, förde egentliga befälet vid släcknings-åtgärderna. Efter uppgift, skall han, i den allmänna förvirringen, hafva alldeles förlorat hufvudet, vacklat fram och tillbaka emellan stridiga beslut, och, genom sin försagdhet, sin tvekan, om möjligt bidragit att förhöja olyckan. Redan andra dagen efter branden föreslogo honom sakkunnige personer, såsom enda medlet att sätta hejd för lågorna, ett skyndsamt vidtagande af sprängningar på åtskilliga punkter, der sådant med hopp om framgång tycktes låta sig verkställa. Rädd att genom en dylik imperatorisk åtgärd förlora den lilla stymmelse till popularitet, han här och hvar vetat förvärfva, förkastade polischefen med uttryck af sitt högsta

ogillande ett, i hans tycke så grymt och tills vidare ej af farans vidd motiveradt förslag. Slutligen tvungen att, som enda nödfallsmedel, anlita sprängningarna, lät han drifva åtgärderna derför med den barbariska brådska, den, enligt hvad man yttrade, öfverdrifna fruktan, att ej sällan endast femton minuter lemnades innevånarne af ett hus, för att utrymma det. Också voro missnöjet och knotet allmänna. Man hviskade att Senaten, annars en så amper aristokrati, som någon med vapensköldar och stamträd, redan funnes beredd att offra denne embetskamrat åt folkets rättvisa ovilja. Hans afträdande ansågs oundvikligt.

Vore det icke förmätet att, på grund af några dagars vistande i en stad, söka grunda ett omdöme öfver dess innevånare, skulle jag tillåta mig den anmärkningen, att Hamburgaren, ibland Tysklands innevånare, Preussaren icke ens undantagen, tyckes vara begåfvad med mesta energien, snabbaste beslutsamheten, raskaste verksamheten. Hamburgaren går fort, talar fort, till och med äter fortare, än Tysken i allmänhet. Alltid förefaller det, som om något jagade honom; kanske heter denna hemlighetsfulla trollmagt helt simpelt — affärerna. Karakteren af hans stad är också mera rörelse, än egentligt lif. Expedit står så läsligt i hans ansigte, i hans beteenden, att man sällan bör kunna misstaga sig på honom. Han synes skapt att knuffa sig fram genom affärslifvet —

han har alltid brådtom, hvar man ser honom — till och med då han begrafs. Tänk Er en kista buren på axlarna af tolf putslustiga figurer uti pudrade lockperuker, hvilka marchera i en alldeles egen benens höjnings- och sänkningstakt — tänk Er kistan med den döde, liksom en gång vaggan med den nyfödde, sålunda satt i en temligen orolig vajning, ungefär lik en båt, ridande på vågen — tänk Er slutligen densamma, utan alla ceremonier nedsänkt i en grop på en kyrkogård, och Ni kan just icke säga att Hamburgaren gör mycket omständigheter vid den sista vandringen.

Hamburgaren är artig och förekommande, ty det hör, som handlande, till hans yrke. Han ser städse för sig kunder, verkliga eller inbillade. Serdeles öfverraskad öfver en till sin höjd drifven gästfrihet, blir säkert den icke på förhand lokaliserade fremling, som af en händelse kommer att passera Dammthor-Wall. På alla Europas språk, enkannerligen Tyska, Fransyska, Engelska och Danska, inbjudes han, från öppna fönster, i de förbindligaste ordalag, att med ett besök hedra de resp. familjer, hvilka der kunna finnas bosatta. Måhända drar han likväl misstanka på de tvetydiga toiletter à la Aslög, som i fönstren temligen käckt framställa sig till hans beundran, och retirerar i god ordning bortåt det i grannskapet belägna theaterhuset, som nu, straxt efter branden, var gjordt till en depôt för räddade mobilier, men,

för endast några dagar tillbaka, genljudadt af bravorop öfver mamsell Pixis' ypperliga spel. I »Das Kerker von Edinburg» skall hon spelat galen på ett så öfvertygande sätt, att åtskilliga Hamburgare utan betänkande följde den gifna impulsen och blefvo galna i henne. Pixis lärer nemligen, oberäknadt sin talang, vara vacker och graciös — det sednare verkligen en sällsynt Guds gåfva bland de tyska damerna. Det fordras en i sanning ej ringa grad af inbillningskraft, för att rigtigt tänka sig hela den eklatanta brist på behag, som en Tyska, i öfrigt ej sällan bildad och framför allt romanbeläst, kan, gående, stående, sittande lägga i dagen.

Ett undantag måste likväl göras äfven inom Hamburg — för Vierländskorna, hvilka i sina vackra, pittoreska kostymer bilda ett angenämt afbrott mot sjelfva stadsracen, och, på knubbiga axlar balanserande med sina blomsterkorgar, förråda en och annan skymt af landtligt behag och naivetet, då de, leende, öfverräcka Er en prunkande bukett ur sina rika förråder. Visserligen bära de smalben, deras korta klädningar lemna i sticket för observationen, icke alltid syn för sägen, och vanan att hålla de på ok uppburna korgarne i jemvigt, har gifvit deras gång ett slags nautisk rullande vaggning, medan Phebus, en gammal beundrare af vackra former, kysst deras skuldror bruna, men man återfinner något karakteristiskt, något friskt och

naturligt hos dessa bygdens glada, mörkögda döttrar, som, i täcka, pratsamma grupper, skänka ett slags landtlig relief åt Hamburgs torg och gator.

Ögonblickets förhållanden, som satt allt, från det högsta till det minsta, i förvirring och oreda, nekade mig intresset att bese Wicherns berömda skapelse »Das rauhe Haus», der den, efter hvad man sade mig, djupt hypochondre filantropen leder fyrahundrade, på lastens banor förirrade barn tillbaka in på dygdens. Åtskilliga egna förfoganden utmärka denna anstalt. Ett vilkor finnes bland annat för de besökande, att aldrig tala med barnen om det förflutna. Detta är ett kapitel, som omsorgsfullt undvikes. Men är det icke just derifrån, eller med andra ord, från ångern, som den åsyftade förbättringen bör utgå? Synes det vara lämpligt, att sålunda från »Das rauhe Haus» bannlysa minnet, och med detsamma göra ett ur många skäl halft omöjligt försök, att, från barnets inträde derstädes, börja dess lif på nytt? Cellsystemet vill, genom meditation, genom tvunget återförande till det förflutna, åstadkomma förbättring. »Das rauhe Haus» vill detsamma, men på alldeles motsatt väg, genom abstraktion från allt hvad minne heter.

Som bekant är, har konungen af Danmark, hus om hus med Hamburg, sin goda stad Altona, hvilket förhållande, med tillämpning af svensk lag, nästan tyckes böra skänka

honom en viss naborätt till Hansestaden. Serdeles försigtig måste imedlertid gamle Måns Stenbock hafva tvungits vara, då han brände Altona, för att icke i misshugg äfven bränna något af Hamburg; ty, som nämdt blifvit, närmare lierade städer torde man få leta efter. Man erfar detta bäst, då man i en Omnibus öfver Hamburgerberg, der Ni, om lyckan är god, kan få se engelske sjömän boxas, genom Altona, gör den mycket vanliga vallfärden till Ottenserkyrkan med Kloppstocks graf under den verldsbekanta linden. Ni tvingas då att fråga, hvar den ena staden börjar och den andra tager vid, ty någon egentligen påfallande gränseskillnad säger Er det icke.

Skulle Ni sedermera ha filosoferat Er hungrig vid Kloppstocks graf eller Omnibusens skakningar måhända alstrat samma resultat, har Ni vid Rainvilles närbelägna värdshus en förtjusande utsigt och en förträfflig restauration. Af uppassarne erinras Ni pligtskyldigast, att Ni ser in i trenne länder, Danmark, Hannower och Hamburg, ty Hamburg är här också ett land. Med fingret visar man er alla Elbens krökningar mellan gröna, bördiga land, tilldess den silfverglittrande försvinner i fjerran. Man omtalar för Er, att Hagedorn någongång här brukat åse solnedgången, fastän ett ställe i annan rigtning från Hamburg, med ett namn, sönderslitande barbariskt, jag tror: Harveste–

hude, åtnjuter den obestridda äran af att hafva varit hans älsklingspromenad.

Imedlertid, sedan den första nyfikenheten blifvit någorlunda tillfredsställd, sedan man hunnit så der temligen orientera sig bland ruinerna, sedan man sett nog af den förvirring och det elände, hvilka åtfölja hvarje sådan katastrof, som Hamburgs brand, började man med fog finna de rökmoln, som tunga drogo öfver staden, för andedrägten besvärande, tycktes rummet med de tre skärmarne, litet förut, nästan ytterligare krympa i sina dimensioner; till och med ostronen voro, kanske i följd af vanan, icke mera desamma, som förr. Det beslöts ett ofördröjligt uppbrott. Man uttog biljetter på den preussiska diligensen emellan Hamburg och Berlin. Klockan trequart på nio sutto vi i vagnen och väntade endast på full timma, för att afgå. Klockan slog half till tio och vi väntade ännu. En af sällskapet beklagade sig häröfver hos den preussiska postembetsmannen. Ehuru denna klagan framställdes temligen häftigt, svarade dock Preussaren med serdeles saktmod, att, i anseende till fördröjda poster, passagerarne på sätt och vis kunde anse sig förorättade, enär klockslaget för diligensens afresa ostridigt vore precist nio, men att han gåfve sitt hedersord derpå att, inom tvenne stationer, skulle diligencen åter vara på minuten inne i sin rigtiga tur, och således icke egentligt uppehåll derigenom förorsakas. Så skedde ock.

Hästarne jagades genom Hamburg och de närmaste chausséerna, med en fart, som lätt kunde låta misstänka skening. Kosta hvad som helst, hästar, åkdon eller passagerare, ville Preussaren upprätthålla sitt gamla rykte för ordentlighet. Redan påföljande morgonen inträffade vi vid stationerna *före* den bestämda tiden.

Jag har sett många resande prisa diligensfärderne, såsom angenäma och intressanta. Man skall der, efter påstående, knyta angenäma bekantskaper, vinna lokala underrättelser af värde, någon gång stöta på ganska intressanta äfventyr. Allt det der låter visserligen långt från otroligt, men i sådant fall bör måhända diligensresan antagas sluta inom en någorlunda menskligt tilltagen termin och för all del icke omfatta, i ett åkande, en dag och tvenne nätter. I sådant fall böra icke i diligencen finnas munkar, som äta lök, gamla käringar, som icke tåla att ha vagnsfönstren nedsläppta, och studenter, som endast skryta af sina slagsmål. Man bör framför allt icke bittals blifva fortskaffad i en så kallad »Bei-Chaise», ett slags supplementar-åkdon på de stationer, der diligensen icke mägtar rymma alla de antecknade passagerarne, ibland utan något annat ryggstöd, än ett, snarlikt kongl. Stockholmska amfitheaterns, med halm under fötterna och en orolig population i halmen. I dylika »Bei-chaisar» blir man, som en annan kappsäck, ompackad för hvar station, och måste, serdeles nattetid,

i half sömnyrsel och fullt mörker, varsamt kännande sig före, rädda sina möjligen medhafvande, lösa persedlar från glömskan, skyndsamt rafsa dem tillsamman, och, gnuggande sig i ögonen, uppföre en respektabel stege trefva sig in i den nya post-schäsen. Vore man blott åskådare, skulle man ha hänförande roligt åt detta tragiko-komiska spektakel, åt dessa fösningar in och ur arken; men då man der olyckligtvis blifvit engagerad som medspelare, får man emellanåt lust att hänge sig åt förtviflan, isynnerhet om man, tre tyska mil å rad, har till granne en matrona med den öfversvinneliga yppighet i former, att, om de varit vax, hvilket de visserligen icke voro, ty kanske närmade de sig mera till talg, skulle de, efter slutad sammanåkning, i basrelief ha återgifvit hela högra sidan af ens figur, — axelblad, arm och lif, — hvilket allt låg begrafvet i denna avalanche af fett. Det intressantaste af hela resan var den öfning i Latin, sällskapet kunde påräkna af tvenne studenter från Oxford, som, utan att kunna ett ord Tyska, nu ernade besöka Tysklands universiteter, och, då ingen i diligensen ville eller kunde tala Engelska, sågo sig nödsakade, att å värdshusen begära matsedlarnes tolkande på det gamla Romarspråket, hvarmed de tyska Burschen, serdeles klassiskt, tillhandagingo sina kamrater från Albion.

Resan, sömnig alltigenom, blef likväl sömnigast under loppet af andra natten, då en på

halfva vägen tillkommen mechlenburgsk landthushållare, sig kanske ovetande, till komplett evidens deducerade, hvad behag en vacker nasalorgan kan äga, då man har den tillräckligt nära örat, att till och med känna andedragen af den mun, hvilken pligtskyldigast utgör bälgen vid detta högtidliga orgelspel. I Sverige har man för tro, att hvissling skall äga förmågan tysta snarkande personer. På tysk botten är medlet alldeles utan användbarhet, åtminstone mot mechlenburgska landthushållare.

Man må säga hvad man vill om våra svenska skjuts-inrättningar, förutsatt det ringa requisitum af eget åkdon och förbud med posten, färdas man medelst dem både fort och angenämt, i allmänhet villigt och vänligt bemött, fri och oberoende som fogeln i luften, utan någon bur, som heter diligens, utan någon tyrann, som heter konduktör. Man är, för sexton skillingar milen, fullkomligt sin egen herre, skyndar der man vill, och stannar der man tycker. Man tvingas icke som vid de franska diligenserna — i Tyskland skulle sådant väcka uppror, — att, derest man önskar valuta för sina penningar, äta sju rätter mat på åtta minuter. Får man hos oss till och med ingen mat, lemnas man dock åtminstone *tid* att äta. Matro är för våra skjutsbönder ett heligt ord. Nej! heldre, huru förfärligt det också låter, en resa på bondkärra, än en resa med diligens!

Berlin.

Annandag Pingst 1842, klockan omkring sex på morgonen, rullade diligensen från Hamburg genom Brandenburger-porten in i Berlin. Det var här Napoleon 1807 höll sitt intåg, i spetsen för sin segrande armé, efter ett fälttåg, hvars ärorikhet täflar med dess korthet. För min själs öga stod den lille mannen på den gråa hästen, hans glänsande omgifning, hans ståtliga garde. Nu hvimlade der af damer med parasoller och herrar med käppar, som om hvarannan ilade ut till en morgonconsert i Thiergarten. I allmänhet är man i Berlin bittida uppe om morgnarne. Det här ojemförligt öfvervägande militära elementet har måhända dertill gifvit impulsen. Här slås revelj i för många hörn af staden, att ej åtskilliga, som icke å dragande kall och embetes vägnar äro skyldiga att vakna, skulle, kanske emot deras egen vilja, deraf skapa sig en helsosam vana. För öfrigt är icke sällskapslifvet härstädes i allmänhet ställdt på något förödande af natten. Berlin är utan tvifvel en af de fattigaste hufvudstäder i verlden, och den s. k. bättre klassen utgöres nästan utan undantag af militära och civila embetsmän. Deras

inskränkta tillgångar tillåta dem icke några banketter, der gryningens första strålar ljusna kring kulminationspunkten af festens glädje och gamman. Den fåtaliga preussiska högadeln, hvars stora besittningar redan från feodal-tiderna tillåta den en furstlig lyx, lärer sällan besöka hufvudstaden, utan tillbringar på tyskt landtjunkare-manér sin tid med daglig jagt och stundliga måltider. Således sätta sig inga sällskapliga förhållanden i vägen för ett regelmässigt ordnadt lif, och klockan sex betraktas näppeligen af Berlinarne som någon serdeles tidig timme på dagen. Sådan var åtminstone den förklaring en af mina reskamrater i diligensen lemnade mig, då jag uttryckte min förvåning öfver att så bittida träffa en hufvudstads befolkning morgnad och på benen.

Jag hade af Berlins promenader hört tvenne serdeles berömmas, för att icke nyttja ett än värre uttryck, såsom t. ex. höjas till skyarna. Dessa voro »Thiergarten» och »Unter den Linden». Den förra hade jag passerat och der funnit föga annat, än en de preussiska konungarnes seger öfver en litet obändig natur, en trädplantering på ett flygsands-fält, som dock ingalunda förnekade sin fordna karakter, utan emellanåt pudrade Hans Maj:t Konungens af Preussen undersåtare nästan på ett bokstafligare sätt, än Hans Maj:ts fader pudrat dem på en konstitution. »Unter den Linden» återstod mig ännu att beundra, och, för att kunna

göra det rätt grundligt, beslöt jag att till och med der söka mig en boningsplats, den jag också fann i »Hôtel de St. Petersbourg». De goda Tyskarne hata alldeles obegripligt Fransmännen, och påstå, att dessas språk är ett språk endast för sqvaller och kurtis. Imedlertid döpa de sina hoteller vid fransyska namn, och uppassarne derstädes kalla sig icke ogerna Guillaume i stället för Wilhelm, Jean i stället för Hans. Den germaniska afunden och det germaniska härmnings-begäret!

Det första som föll mig i ögonen vid mitt inträde i den hvälfda inkörsporten till detta hyrpalats, var en portvakt i scharlakansröd drägt och värja vid sidan. Det var den grannaste dräng jag någonsin sett. Med mycken artighet — artighet är en värdshusdygd i Tyskland — förde man mig till mitt rum, der min requisition af frukost besvarades med ett par förbindliga: Schön! Schön! och en glädjande försäkran att jag icke skulle behöfva vänta. Mina fönster erbjödo mig en temligen vidsträckt utsigt *öfver: »Unter* den Linden» — det är icke mitt, utan namnets fel, att denna fras förefaller litet upp- och nedvänd — och det saknade icke sin njutning att, efter en i diligensen genomskakad natt, nu i en beqväm ländstol taga Berlins eleganta verld i ögonsigte. Bland fruntimmers-personalen såg jag åtskilliga vackra ansigten, ehuru den Brandenburgska racen, såsom i allmänhet slättbygdernas, icke är

bekant för någon serdeles fägring. Damernas fötter svarade fullkomligt mot deras lysande rykte. Dimensionerna härutinnan, jemförde med dem i Hamburg, tycktes mig redan hafva vext ett tum eller par. I Frankrike ser man, för att bedöma ett fruntimmer, först på händer och fötter — här bör man först se på hyn, som man oftast finner frisk och klar. Jag förutsätter nemligen alltid, att man, som artig karl, helst vill bedöma ett fruntimmer till hennes fördel.

Utan att kunna jemföras med Tuileri-trädgården och Elyseiska fälten i Paris eller Corso'n i Milano, är likväl »Unter den Linden» alltid en ganska vacker promenad-plats, om äfven de slösande loford, dem det preussiska stormodet derom uppdukat i Guider och rese-handböcker, inför verklighetens lugna öga förefalla nog tilltagna, nog fantastiska. En sextonhundrade alnar lång gata, bred som ett torg, planterad med alléer af prägtiga lindar, på begge sidor uteslutande omgifven af palatser, med den ståtliga Brandenburger-porten och dess mångbefarna quadriga *) till ständig aveny — sådant har visserligen icke hvarje hufvudstad att uppvisa, men också vet icke hvarje hufvudstad att så skryta med hvad den har, som Preussens.

---

*) 1806 fördes den af de segrande Fransmännen till Paris. 1814 återtogs den.

Trumslag hördes. En betydlig truppstyrka passerade framåt. Ordning och noggrannhet är en hufvuddygd hos den preussiska styrelsen och preussiska folket. Ordning och noggrannhet stod också präglad i den enformiga klädseln, i den likformiga rörelsen af hela denna massa, hvilken skred fram som en enda mångbent machin, utan att vackla en tum åt den enà eller andra sidan, utan att förlora en linea af sin snör-raka rättning. Detta var då de Preussare, som med sina bajonetter omkullkastade Napoleons thron, och med blod och bragder köpte sig ryktet af den stridvanaste armé i Europa. Men förgäfves skulle man bland alla dem kunna sammansöka ens ett korporalskap af dessa majestätiska, höga krigare-gestalter, hvaraf svenska indelta arméen öfverflödar. En sådan trupp, som t. ex. Smålands Grenadierer, der karlens medelhöjd lär falla öfver tre alnar, är en oerhördhet inom hvarje annan armé, utom den svenska. Sannt må visserligen vara, att i en batalj kan, med geväret i hand, den lille fullkomligt mäta sig med den store, men, då arméer blifvit och alltmera börja blifva skåderätter, då, åtminstone hos oss, en generation krigare redan hunnit lefva ut sig, utan att dra svärd emot fiende, är det dock för ögat vida mera tillfredsställande, att se en simulaker utföras af bredbröstade kämpa-naturer, än af pygméer med kask och värja.

Det är icke utan sitt nöje, att i en stad, som man känner något af beskrifningar, på egen hand göra sin första utflygt, sjelf igenkänna föremålen, sjelf införlifva sig med ställets topografi och monumentala historia. Också hade jag icke förr stillat en hunger, som nattens resestrapatser kallat upp till rifvande verksamhet, än jag begaf mig ut, nedåt det egentliga hjertat af staden, till »Lustgarten», med sin omgifvande massa af pragtbyggningar, slottet, börsen, museum, tyghuset. I allmänhet måste man medge Preussens konungar, att de varit landsfaderliga despoter, att de väl älskat enväldet, men också sitt folk. Deras egen kungliga boning står, mörk och otreflig, nästan litet förfallen, bland palatser, resta åt national-äran och national-behofvet. Det gammalmodiga, nära bristfälliga slottet bredvid det i fulländningens friskaste glans prunkande Museum, bredvid det pragtfulla, af bragdens sinnebilder smyckade Tyghuset — se der en tafla af god skola, en tafla som gladde och uppfriskade mig. Det har blifvit sällsynt, att icke konungar tänka *först* på sig sjelfva. Det må vara både menskligt och förlåtligt, men det är icke vackert.

Fasaden af Museum, annars en ädel, vacker byggnad, hade man smyckat med en lång rad örnar, ungefär som höst-tiden man ser kråkor på ett tak. Der tog Preussaren försteget af artisten. Det kan ligga mycken foster-

landskänsla, men ligger alltid föga konstnärlighet i en dylik representation af »Örnnästet», hvars kompositör, Herr Gläser, imedlertid anför orchestern vid Königsstädter-theatern, och säkert icke väntat, för sitt arbete, en dylik transposition i sten.

Framföre Museum kastar en vattenkonst af femtio fots höjd sina skimrande kaskader i en jätteskål af slipad granit. Af barnsligheter är utan tvifvel en vattenkonst bland de vackraste. Också klappade de täcka små, som här i mängd fördes omkring af sina vårderskor, jublande i händerna, då af en lätt vind-pust den fina duggen från kaskaden fördes litet å sides och med sitt fuktiga innehåll drabbade någon oförsigtigt förbigående.

Museum var, med den liberalitet i detta hänseende, som i allmänhet utmärker Preussen, utan afgift öppen för hvem som heldst, och en mängd personer, hvilka deras klädsel angaf tillhöra de lägre klasserna, strömmade, på den lediga helgdagen, upp och ned öfver de glänsande granit-trapporna till denna konstens helgedom. Utan tvifvel ligger; äfven för den råaste, ett bildningsmedel i åskådandet af den menskliga konstens bildsköna skapelser. Också hvimlade här en den brokigaste samling man kan tänka sig. Soldater och landtmän i deras lätt igenkännliga drägter, arbetare i bluser och betjenter i livréer, eleganta pariserklädningar i en hastig vändning frasande mot tunga bom-

nllskjortlar, nymodiga, bredskörtade frackar i jembredd med plagg, dem torftigheten luggslitit. Det rådde ett slags republikansk jemnlikhet på konstens område, inom murarne af det palats nationen rest till förvarande af en dyrbar del af sina skatter.

Genom det, efter de serskilta skolorna, strängt systematiskt ordnade galleriet sökte jag mig, utan uppehåll, fram till den så kallade »Raphael di Casa Colonna», målad 1508 på höjden af mästarens konstnärsskap, och, efter att länge hafva befunnit sig i huset Colonnas ägo, inköpt för Museum härstädes. På mig gjorde icke detta konstverk samma intryck, som sedermera, i Dresden, Madonna del Sisto, och flera andra Rafaels taflor. Jag är för litet konstdomare att härtill egentligen kunna upp-leta skälen. Men, inför en erkändt stor mästares arbeten bör måhända åt känslan inrymmas någon kompetens, om också icke i bredd med den mogna granskningen.

Jag vill icke trötta läsaren med en beskrifning öfver taflor, som man bäst återfinner i den detaljerade katalogen öfver Berlinska Museet. En tror jag mig dock böra omnämna för den halfva eller, rättare sagdt, förstulna uppmärksamhet den af det täcka könet ådrog sig. Taflan föreställde den så mycket ifrågasatta ungdomsbrunnen, hvilken också svårligen lär finnas annorstädes, än i Berlin, och det på duken. Annars skulle det troligtvis innan kort

blifva den mest ackrediterade brunn i verlden, samt tränga både Carlsbad och Eger i skuggan. På ena sidan af brunnen ser man en mängd ålderstigna qvinnor på kryckor släpa sig fram till det helsogifvande vattudraget — en köres till och med i skottkärra — medan, på motsatta sidan, man skönjer den ena gestalten efter den andra, drypande af vatten och ungdom, höja sig ur det öfversimmade djupet, ruska och sträcka på sig, samt slutligen, springande, återvinna samma vigör, som för fyratio år sedan. Idéen är smickrande för ålderdomen, men af artisten utförd i ett suddigt manér. Imedlertid anmärkte jag flera qvinliga ögon, hvilka, så snart ett obevakadt tillfälle gafs, leende vändes emot denna transfiguration, och det var icke ovanligt, att i det rum, der denna tafla fanns upphängd, under skygd af sommarhattarnes halmväfnad, höra fnysningar, hvilka obegripligt närmade sig till skratt.

Ett utomordentligt skönt konterfej af Laura, Museet nyligen föräradt af furstinnan Liegnitz, ådrog sig med rätta allmän uppmärksamhet. Men man måste äga så pass mycken fägring, för att kunna förmå någon att skrifva sonetter. Sonetten är, åtminstone på Svenska, nödens budbärerska — tidiga rimfroster ha öfvergått vårt språk — Phosphoristernas nya planteringar ha icke velat slå rot — och, näst digerdöden, finnes ingenting förfärligare än rim-nöden. Jag vädjar till alla de unga författare,

som gjort en förträfflig half sonnett, men tvungits att låta den andra hälften innestå hos fader Apollo — i brist till och med på rimmens oäkta bröder, assonanserna.

Från Museet gjorde jag en promenad kring staden. Stark verksamhet i byggnadsväg. Halfuppdragna murar, ställningar för hvitmening och reparation, framsläpade, på sidan af gatorna hvilande stenkolonner! Det är ett folk af gårdagen, som bygger på en stor framtid, som mera beräknar hvad Berlin bör bli, än hvad det är. Ty knappt torde det vara mödan värdt att, om äfven materialierne låta för jemförelsevis godt pris anskaffa sig, under konjunkturen af högt uppdrifna arbetslöner, uppföra palatslika byggnader i ett ögonblick, då hyrorna stå serdeles låga, då man, för vida bättre pris än i Stockholm, kan erhålla utsökt väl möblerade privat-logier. Men Preussaren lefver i en atmosfer af stora, vidtflygande förhoppningar. Preussiska statsförbundet är, i närvarande stund, ett kolossalt lappverk. Det är baseradt på den stora, dyrköpta segern öfver Napoleon, och på kartan liknar det också i ej ringa mån en sönderskjuten segerfana med hängande flikar i både öster och vester, med hål både här och der. Att nu kunna skarfva med de lappar, som i flera rigtningar ligga väl och villigt till hands, är den preussiska nationalärelystnadens ögonmärke, och yttrar sig temli-

gen ohöljdt, icke allenast i det enskilta samtalet, utan till och med någon gång vid den till halfts offentliga tabledoten. Man tror sig äfven veta, att preussiska kabinettet, med sina grundsatser af klok despotism, icke ogerna ser de paroxysmer af en alldeles vilsekommen, hvarmed konung Ernst uppbygger det nittonde seklet. Skulle således bemälde Ernst fortfara i samma anda, och ingen ung fakultetens Tobias kunna återge synen åt hans blinde arftagare, så drager man icke i betänkande, att just Preussen skulle vara mera samvetsömt i frågan om Hannower, än fordomdags rörande Pohlen, serdeles i fall några jemkningar på östra Rhenstranden kunde göra Frankrike intresseradt för företaget. Det är då, när ett allt vidsträcktare, nationellt lif koncentrerar sig i hufvudstaden, som dessa, ännu endast halffärdiga byggnader skola bära hundradefallt frukt.

Framföre »die neue Wache» står Blüchers staty i bronz af Rauch. Det är en herrlig bild, fullt karakteriserande sitt original. Konstnären har försmått att dikta, att lägga något drag af fältherre-snille, det Blücher aldrig egde, i hans raska, frimodiga, ädla drag. Det är den gamle kavalleristen, sådan han fostrades i svenska leder, vid nu mera Wendes artilleri, sådan han storsvärjande låg vid Ligny under sin skjutna häst. En den lättaste darrning af fruktan tyckes aldrig hafva kunnat skaka denna fasta, hurtiga gestalt, hvilken svänger sabeln

med en kraft, som gällde det att krossa en armé. Der finnes hjeltens mod och hjeltens styrka; men den höga, lugna fältherre-blicken lyser icke ur detta öga. Det är Blücher, odeladt, helt och hållet Blücher.

På basrelieferna, som omgifva piedestalen till stoden och föreställa scener ur de trenne krigsåren, återfinner man, bland annat, en bild af Theodor Körner. Liksom alla profeter för en ögonblicklig enthusiasm, kan han ha blifvit öfverskattad. Men hans död som krigare tryggar i alla fall hans odödlighet som skald. En tid kan komma, då Preussen skattar sig lyckligt att för sina söner mägta framhålla ett sådant exempel. Modiga poeter äro annars en sällsynt vara. Inbillningskraften skapar berg af hvad dumheten och trögheten anse för småstenar.

På Wilhelms-torget stötte jag på sex stycken små, roliga gubbar, generalerna Schwerin, Winterfeld, Keyth, Seydlitz, Ziethen och Leopold af Dessau, i sina gammaldags kostymer stående hvar och en på sin piedestal. Tiden har handskats litet hårdhändt med de gamle höfvidsmännen, och den känsla man nu erfar, då man betraktar deras stoder, är kanske mera af komisk, än vördnadsväckande natur. Men det synes mig dock alltid bättre, att mannen är vuxen sitt monumeut, än att monumentet icke är vuxet mannen. Och det förra torde

säkert vara förhållandet med de gråa hjeltarne från sjuåriga kriget.

Det **1741** och **1742** af Knobelsdorff uppförda, nu mera nedbrända operahuset var en vacker, smakfull byggnad. Huruvida Fredrik den endes bekantskap med sångens gudamagter var så intim, att den kunde berättiga honom till den nog familiära inskriptionen: »Fredericus Rex Apollini et Musis» torde hos en eller annan vara tvifvel underkastadt. Måhända var han för stor regent, att vara mera, än en ganska måttlig poet. Han var starkare i verkligheten, än i fantasien. Det märkvärdigaste af hans »Oeuvres Posthumes» blir alltid sjuåriga kriget. Theatersalongen, som lärer rymt omkring **3000** personer, hade hvarken i inredning eller anordning något serdeles utmärkande eller ens pragtfullt. Jag såg der en representation, som egde ett slags märkvärdighet: Hugenotterna gifna under Meyerbeers eget anförande. Man hade uppbjudit allt, för att göra denna föreställning så lysande som möjligt. Madame Schröder-Devrient hade, för fyllandet af Valentines rol, blifvit förskrifven från Dresden, der hon då var anställd, och man hade egnat en serdeles omsorg åt allt hvad som rörde den sceniska detaljen. Isynnerhet voro dekorationerna till andra och tredje akten förträffliga och af en gripande illusion. Den förra, som föreställde parken vid Chenonceau, med floden Cher sakta slingrande genom det syd-

ländskt yppiga landskapet, gaf en tafla af hänförande effekt, och öfverträffade, i mitt tycke, franska operans dekoration öfver samma ämne, af Herrar Sechan och Feuchères. Den stumma personalen var för tillfället betydligt förstärkt och gaf en på tyska theatrarne sällspord fyllighet åt de stora ensemble-scenerna, deraf, som bekant är, i synnerhet tredje akten af Hugenotterna öfverflödar.

Naturligtvis vände sig alltid blicken först med nyfikenhet på Meyerbeer, der han satt med taktpinnen i hand och väntade på de kungligas ankomst, för att kalla sitt eget konstverk upp till lif. Det låg något diaboliskt-genialiskt i hans ansigte. Deri speglade sig på en gång juden och snillet. Hans hållning var lugn och kall. För ögonblicket skimrade icke hos honom någon gnista af enthusiasm. Man inropade honom tvenne gånger under loppet af representationen. Den min, med hvilken han emottog denna allmänna hyllning, var mera tvungen, än glad. Hans blick tycktes mig säga till publiken: »Meyerbeer måste underkasta sig att blifva inropad af hvar och en, som för några groschen köpt sig inträde i theatersalongen. Meyerbeer kan likväl, för sin ära, umbära denna utmärkelse, och, för sin beqvämlighet, skulle han helst se den uteblifva».

Valentines rol utfördes, som jag nämnt, af madam Schröder-Devrient, en stor skådespelerska — utan alltför mycket tyskt manér.

Ty ingenstädes återfinner man måhända i den fria skådespelar-konsten så mycket manér, som i Tyskland. Man måtte der spela efter traditioner. Hvar känsla, hvar passion behandlas efter gammal häfd. Förskräckelsen återges oföränderligen med öppen mun, vreden med sluten. Det förefaller, som lärdes skådespelarkonsten efter något slags katheches för aktörer, som hade sinnesrörelserna sin registratur, och passionen sitt ceremoniel. Det är visserligen, att, om man så vill, sätta konsten i system, men i ett förbålt ledsamt system, som skördar mera gäspningar än lagrar.

Madam Schröder-Devrient har redan lemnat sin första ungdom ett godt stycke bakom sig. Åren hafva gifvit henne en grad af fyllighet, som ej oantagligen i någon mån tynger ner hennes spel. Det veka, det sentimentalt känsliga, det svärmiska faller också icke egentligen inom området af hennes mera öfverlägsna, än vidtomfattande talang, och härvid skulle dessutom hennes frodiga figur temligen ligga henne i vägen. Men der scenen fordrar ytterlig kraftansträngning, energi drifven till sin höjd, plötslig explosion af stormiga lidelser, der kan man vara säker att se Madame Schröder-Devrient fira en af sina ofta upprepade triumfer. Hänförande var hon i fjerde akten, då hon, vid klämtningen af Bartholomei-nattens stormklockor, kastar sig i vägen för sin älskare, som vill ila ut att strida och dö med

sina trosförvandter. Ångstens och kärlekens förenade ingifvelse stod herrligt tecknad i hennes anlete, då hon, med en inspirerad besvärjerskas åtbörd, — mera befallning, än bön — tillbakavisande, på tröskeln af dörren, sträckte handen mot den framstörtande protestantiske riddaren. I detta ögonblick var hon fullt prestinna i konstens tempel. Dess gloria kringstrålade henne, och lånade hennes drag, hvilkas förfall knappt sminket kunde dölja, en öfversvinnelig glans. Också hade jag glädjen förnimma, att icke en hand höjdes till dessa, i konstnärligt hänseende plebejiska applåder, som nödvändigt måste kalla artisten ur hans illusion, och störande inverka på gången af det hela. Endast en tyst suck af beundran genombäfvade hela församlingen.

Detta om Madam Schröder-Devrient som skådespelerska. Som sångerska förstår jag icke att bedömma henne.

Jag såg äfven på denna theater »Zaren och Timmermannen,» med musik af Lortzing, samt ett par komedier, de sednare fullkomliga obetydligheter i godmodigt tyskt manér, åt hvilka man dock kunde skratta, åtminstone för sällskaps skull. I den förra pjesen utmärkte sig, som borgmästare, en skådespelare med ett förfärligt barbariskt namn, jag tror Zscheische, och en Mamsell Grünbaum hade, hvad som är ovanligt på Tysklands theatrar — grace.

På Königstädter-theatern spelade en italiensk trupp, och på kungliga theatern vid Gendarmertorget en fransysk, densamma, som för några år sedan besökte Stockholm. Den förra truppen egde en utmärkt skönhet, Signora Alessandri, den sednare en utmärkt talang, Mademoiselle Edelin.

Jag besökte Tyghuset. Väggar af gevär, skogar af fanor, berg af kanoner! Preussen är väl beväradt. Det råder en krigisk elegans i dessa salar. Öfverallt glänsa massor af muskötpipor och sabelklingor. En kung måste dock vara säker på sin hufvudstad, för att midt i den ha en sådan, hvarken af vallar eller grafvar värnad vapendepot.

Bland fanorna anmärkte jag några af den fransyska republikens med det välkända valspråket: »Liberté, egalité» på sina sönderskjutna dukar. Åtskilliga kejsaredömets standarer, med örnar på stängerna, med Napoleons krönta chiffer, samt orden: »Valeur et discipline» till inskription, vajade melankoliskt sitt blekta siden öfver de segrande preussiska bajonetterna.

Bland andra troféer visade man mig Frans den förstes rustning, 1814 förd från Paris till Berlin. En äkta preussisk idé! Kurfursten af Brandenburg beklädde ett hof-embete hos tyska kejsaren, Frans' besegrare, Preussen var en bortglömd och undangömd vrå af Europa, hvilken knappt tidens kartor värdigade sig anmärka, då Frans den förste vid Pavia förklarade, att

allt var förloradt, utom äran. Preussen hade ännu knappt en historia, när den ridderlige franske monarken skapade sitt rykte. Kanske kände han, okunnig som sin tid, näppeligen namnet på den stad, hvilken en gång skulle åtaga sig omsorgen att förvara hans qvarlåtenskap. Vill Preussen, genom detta byte, leda sina anor, som stat, längre, än de annars vilja bära? Anser det för en ära, att ha plundrat en försvarslös arsenal? Det är sannt, Napoleon förde Fredrik den Endes värja till Paris; men han hängde icke opp den, som ett segertecken, bland de glänsande relikerna efter *sina* bragder. Han fästade den i klorna af sin egen kejserliga örn, öfver thronen i Notre Dame. Intet svärd kunde, med undantag af Napoleons eget, bättre representera segern, än den gamle Fredriks. Det var en hyllning långt heldre än en förödmjukelse. Preussarnes repressalie med bortförandet af Frans den förstes rustning förefaller derföre temligen korttänkt, och stöter ögat, i stället för att blända det. »Hvad i all verlden kan Frans den förste ha haft obytt med Preussarne!» blir den naturliga tanke, som hos en hvar uppstår vid betraktandet af denna vidunderliga trofé.

Äfven träffar man här nyckeln till staden — Adrianopel. Ryske kejsaren har deraf gjort en present till konungen af Preussen. Jag tycker, hvad någon skulle bli flat, om man skänkte honom nyckeln till ett schatull, som

tillhörde en annan. Han borde åtminstone bli villrådig om hvad han dermed skulle företaga sig. Men här har man icke låtit några skrupler i detta hänseende besvära sig. Nyckeln har också blifvit en trofé.

I nedra våningen af den kolossala byggnaden såg jag några fältslangor, af jernstänger med omlindade rep, i enlighet med den konstruktion Gustaf Adolf gaf åt detta slags vapen. En nation, som då var stor, men nu är ringa, hade fört dem från sina bygder högt opp i norden ända under Wiens murar, inom vallarne af Prag. De hade tillhört Svenskarne.

Slottsrummen stå, med ovanlig beredvillighet, efter anmälan, öppna för en hvar. Eget föreföll det mig, att man, i en absolut konungs enskilda boning, som orden på de skrifna lapparne lydde, »*bad*» de besökande, att icke vidröra vissa ömtåligare och dyrbarare prydnader eller husgeråds-persedlar. Termen är imedlertid artig och gör ett angenämt intryck. En Svensk hofbetjent, med sitt dubbla C på ryggen, skulle här visserligen begagnat sig af tillfället för att få *befalla*.

Den så kallade »Riddar-salen» är prägtig. Den kungliga skänken, en brokigt upptornad samling af alla möjliga slags silfverkärl, thekök och terriner, karotter och skålar, bägare och muggar, befinner sig här midt emot den kungliga thronen, hvaröfver blifvit uppfästad en i drifvet silfver med gyllne inläggningar rikt ar-

betad sköld, som staden Berlin, vid hyllningen, förärat nuvarande konungen. De goda Berlinarne hade icke fått i den vackra svenska frasen, att folken äro konungarnes sköldborgar. De ansågo honom behöfva en sköld, och skänkte honom alltså en dylik.

Af förra drottningen, »den förevigade Louise», finnas här en mängd porträtter. Jag fästade mig isynnerhet vid tvenne — ett, som föreställer henne i rikaste ungdoms-blomma, i den kostym hon bar första gången hennes gemål såg henne; ett annat, taget endast några månader före hennes död, med sunkna kinder, men förklarad blick. Det låg en hel lefnad emellan dessa begge bilder, en lefnad af felslagna förhoppningar; af gäckad enthusiasm, af djup förödmjukelse. Den kungliga martyrinnan måtte, att dömma efter porträtterna, aldrig hafva varit hvad man egentligen kallar skön, men ett outsägligt behag hvilar öfver hennes fina, täcka, i de yngre åren rikt blomstrande anlete. Något verkligt storartadt uttalar sig icke i hennes drag — något af hjeltinna läser man der icke — men också voro hennes sednare lefnadsdagar mera ett tyst, resigneradt lidande, än en kraftfull kamp mot ödet — hon tjenade måhända Preussen mera genom sin död, än genom sitt lif. Det var denna, som slog den kolande enthusiasmen i lågor, och först i en annan verld, först som fantasibild, blef hon sitt

lands Jeanne d'Arc. Hennes vålnad gick före preussiska arméen på tåget till Paris.

Imedlertid lefver hon som ett helgon i folktron, och oändliga äro de massor, som dagligen vallfärda till Charlottenburgs lustslott, der de flesta relikerna efter henne finnas samlade. Der finnes, ännu i oförändradt skick, hennes prägtiga sängkammare, som hon likväl 1806 fick afträda åt Napoleon, när han der som segrare slog opp sitt högqvarter, och, med en råhet, som icke alldeles kan frånkännas den store krigaren, valde till sin sängkammare drottningens af Preussen. Der finnes det kabinett, draperadt med hvitt musslin på röd botten, som hon, efter denna händelse, fortfarande valde till bostad, och hvarest ännu visas det skrifdon hon begagnade, åtskilliga broderier, som hon förfärdigat, jemte ett sidenskrin, hvilket vanligen inneslöt hennes nattkläder. Der finnes slutligen hennes sköna bildstod af Rauch.

Från dessa bilder af en ädel och olycklig furstinna vände jag mig, icke utan förtrytelse, till en af fältmarskalken Blücher, der man framställt honom i fullt naturlig storlek, med värjspetsen stödd på den till formen verldsbekanta Napoleons hatt. En milliondel af hvad som rymts under denna hatt hade troligtvis varit för mycket för hussaren Blüchers fattningsgåfva, och, om han också vid Waterloo kunnat taga hatten, står han dock alltid som en dverg inför hufvudet, på hvilket den suttit. Blüchers

värja, utan tvifvel både tapper och förtjent, borde hafva respekt för Napoleons plagg. Att genomstinga dem, då man icke kunnat träffa mannen, är en låg hämnd.

Af Napoleon finnes ett herrligt konterfej, också som trofé hitfördt från St. Cloud, hvilket slott det fordomdags prydde. Jag menar Davids bekanta tafla: Napoleon, öfvergående Alperna. Här ser man honom i sin fulla ungdomskraft, innan ännu kroppens digerhet börjat i sin mån nedtynga själen, innan hans ansigte erhållit detta tunga uttryck af stel egoism, som nästan alla porträtterna från kejsar-tiden, mera eller mindre troget, återgifva. Det är den unge fältherren, som förhoppningsfull går anade segrar till möte, som med kraftig hand tvingar fram sin vrenskande springare bland ishöljda Alper. Öfver honom hägrar, ur dimmorna, hans bragdrika framtid, och till namnen: Hannibal, Carolus Magnus, nedanom honom, fastän knappt mera synligt, inhuggna i klipporna, lägger han ännu ett tredje: Napoleon, som skall öfverglänsa dem begge.

Den aflidne konungen bebodde aldrig slottet, hvilket inrymdes åt den nuvarande, redan som kronprins. Fredrik Wilhelm III hade i lifstiden midt emot Tyghuset en enkel privatboning, som nu öfvergått till furstinnan af Liegnitz. Denna osmyckade, simpla byggnad står, liksom en förklaringsgrund, ibland de prägtiga palatser, som på alla sidor omgifva den. Fre-

drik Wilhelm, hvars enkla uniformsrock, af ingalunda superfint kläde, jag såg i Sanssouci, var snål emot sig sjelf, för att kunna vara frikostig mot sin hufvudstad och tacksam mot sitt folk. Knappt finnes något slagfält i Tyskland från de sednare krigsåren, der han icke rest en minnesvård åt sina fallna Preussare. Isynnerhet rörde mig ett dylikt monument, icke genom någon artistisk fulländning, dervid mycket kunde vara att anmärka, men genom sin enkla, hjertliga inskription. Det står vid Kulm, på samma ställe der Vandamme blef tagen, och bär till inskrift: »Die gefallenen Helden ehret, dankbar, König und Vaterland». Det ligger mera i dessa nio ord, än om man fullklottrat hela monumentet med latin eller tyska.

Mindre lycklig smak har deremot Fredrik Wilhelm visat, då han vid Kreutzberg lät uppföra monumentet till de **1813** och **1814** fallnes minne. Ehuru man till plats derför uppsökt den betydligaste höjden i grannskapet af Berlin, är likväl monumentet i sig sjelft alltför småaktigt, att egentligen kunna sägas dominera. Det är af bronz, i göthisk stil, och består af ej mindre än åtta hvar för sig fristående Victorior eller segergudinnor, föreställande bataljerna vid Dennewitz, Grossbeeren, Belle Alliance m. fl., den utanför Paris icke att förglömma, hvilken synbarligen är att anse för sällskapets prima donna samt i sådan egenskap också bär i handen en liten, kostlig leksak,

en miniatyr af quadrigan öfver Brandenburger-porten. Jag tyckte mig finna, att Preussarne ännu hafva åtskilliga segrar att vänta, ty mera än en af segergudinnorna var synbarligen i välsignadt tillstånd. Att den ena Victorian temligen mycket liknade den andra, är väl knappt något att anmärka, heldst batalj som batalj — i krutröken äro alla kattor svarta. Men deremot tror jag, att artisten begått ett bestämdt fel, då han framställt t. ex. segern utanför Paris som en äldre, mognad qvinna. Om någon, är segern barnet af en dag, af en exaltation, som vaknar med tiraljör-elden och dör med ropet om pardon, af en ögonblicklig själsnärvaro i faran, af en minutens lyckliga ingifvelse — en general måste vara improvisatör på slagfältet — icke sällan är också segern blott en nyck, en händelse, en slump. Hvarföre då rusta ut henne med djupsinnig min, med tunga, gravitetiska former? I intetdera fallet äro de lämpliga.

Vid en af de på slätten under Kreutzberget tidt och ofta förekommande revyerna såg jag Konungen af Preussen. Intet drag af hans vackra mor! En tung figur och ett hvardagligt ansigte. Men der låg dock ett vänligt och godt uttryck, då han talade till sin omgifning. — Vackra kavalleri-regementen manövrerade på slätten, i ett dam, som var odrägligt och ej sällan ogenomskådligt. Uniformsödande måtte krigslekar på en sådan jordmån vara.

Af sina framfarna furstar eger Berlin på offentlig plats endast en enda »förevigad i bronzen», såsom konst-termen vanligen lyder. Det är kurfursten Fredrik Wilhelm den store, som på «die lange Brücke» till häst trafvar fram bland ett folk, hvars storhet han grundlagt. Konstverket är, efter Schlüters modell, år 1703 gjutet af Jacobi, och föreföll, mig åtminstone, något tungt, hvilket äfven i sin mån låter förklara sig af dess enorma vigt, som uppgifves vara 3,000 centner. Man har likväl för afsigt, att på den fria platsen framför början af gatan: unter den Linden, der alléerna ännu icke vidtagit, uppresa Fredrik den Endes staty till häst. Tilldess och innan något dylikt låtit sig verkställa, lemnar man, derest man efterfrågar, hvarföre inte något minne af denne store monark pryder hufvudstadens torg, ett kärt och önskadt tillfälle åt den hugstolte Preussaren att, med en viss emfas, utropa: »Das ganze Reich ist sein monument».

Berlins hufvudsakliga promenad utom stadsmurarne är Thiergatan. Här ser man i brokig blandning menniskor af alla klasser och åldrar från den eleganta verlden ända ned till den trasiga. Somliga vandra på den s. k. »elegante promenade» nedåt »Die Zeltern» med sina beryktade, men temligen klena restaurationer. Andra förlusta sig i »das grosse Bier-allé». Marktschrejare och polichinell-theatrar fattas icke; positiv öfverflöda. Tysken älskar musik.

Också har, de svala sommaraftnarne, nästan hvarje värdshus sin lilla orchester, här en grupp af hornblåsare, der en quartett fioler, här ett par svartögda Böhmiska harpspelerskor, der några Tyrolare i sitt hemlands pittoreska drägter. De mynt, som falla på den kringburna tallricken, äro väl oftast och nästan uteslutande af koppar, men gästerna äro också talrika och efterträda hvarandra flinkt på de hvitmålade stolarne. Då Bier nära nog ensamt utgör förtäringen, är äfven depensen icke större, än att man med godt hjerta kan dela med sig några styfver åt dessa flockar af musikanter, hvilka utgöra en så väsendtlig del i taflan af det Tyska folklifvet.

Att vara belåten och belåten med litet är hos Tysken en utmärkande, en vacker egenskap. Den eviga oro, den stormiga längtan efter ett ofta nog obestämdt mål, som, ett arf från vikingarne, man ej sällan träffar hos Skandinaven, är för Germanen i de flesta fall fullkomligt obekant. Hos honom röjer sig icke den sprittande blod, den böjelse för omvexling eller öfverilning, som karakteriserar sydländningen. Han tackar Gud för den stund, som är, och söker trygga sig för den, som kommer. Han arbetar dugtigt om dagen och hämnar sig om aftonen, vid en Schoppen Bier, på de genomkämpade mödorna. Han hör till ett godt, oförargligt, prosaiskt slägte, som vill ingen menniska ondt, men sig sjelf bäst. Han van-

drar gerna några steg, för att visa er vägen, om ni gått vilse, ty han är af naturen tjenstaktig. Han är höflig och meddelsam, ty han vill ingen förolämpa och vill gerna höra nytt. Få national-karakterer äro mera lämpade för ett despotiskt styrelse-system, och kanske får man häri söka orsaken till den konstitutionella principens serdeles långsamma framsteg bland ett folk, som dock är ett af Europas mest bildade.

Vill man se en bild af belåtenhet och sjelftrefnad, bör man en söndagsafton taga i skärskådande Tysken vid hans Bier-krus. Han njuter det i sällskap med de sina — hela familjen, ifrån hustrun ända ned till dibarnet, måste smaka på den kostliga drycken; ty i tyska familjeförhållanden ligga, åtminstone i det yttre, en hjertlighet, en ömhet, som angenämt inverka på vittnena dertill. Man och hustru, barn och sköterska, alla äro frodiga och feta. I Tyskland får man först rätt lära hvad omfång magar kunna vinna. Man skrattar med full hals, åt hvad kan jag just icke så noga säga, men man *skrattar* och det grundligt. Man torde kunna yttra om skrattet i Tyskland detsamma som åtskilliga läkare om koleran, att den var smittsam, fastän det är omöjligt att bestämma dess upphof. Jag har der hört löjet gå från mun till mun i skallande korus, men ehuru jag följt samtalet, har jag dock icke alls kunnat finna hvad som egentligen alstrade denna

otyglade munterhet. Var det en ovilkorlig retning i skratt-organerna, eller är det goda lynnet alltid färdigt att le, äfven åt ingenting? Jag skulle tro det sednare.

Att dock det ymniga bier-drickandet i sin mån försoffar, torde vara obestridligt, och måhända leder mången grumlig bild i någon Tysk skalds dikter, mången blunder i en Tysk tänkares systemer sitt ursprung från den tjocka bottensatsen i Bier-glaset. Imedlertid ligger i detta Bier en för hela Tyska statsförbundet gemensam nationell föreningspunkt — der mötas alla de serskilda tyska intressena i en känsla af gemensamt välbehag. Till att bestämma Tysklands gränser behöfvas, i det hela, hvarken Rhen eller Alperna — Tyskland är der Bier drickes. De serskilda staterna skiljas sedermera efter slaget af Bier, Bayerskt Bier, Würtembergiskt Bier m. fl.

Tysken, med alla sina vackra egenskaper, godhjertenhet, öppenhet, gästvänlighet, redbarhet, har dock ej sällan ett fel — det att vara litet tråkig, isynnerhet om man ställer honom i jemförelse med hans granne och gamle vederdeloman, Fransosen. Vid en flygtig bekantskap, som en resande knyter, kanske för att förlora den dagen, timman derefter, gör han rimligen mera afseende på ett gladt och trefligt umgänge, än på inre, möjligen utmärkta egenskaper, hvilka han ej har för afsigt att taga i anspråk. Således kan äfven mången gång en

berest handelsbetjent, med skarp, praktisk blick, vara vida mera intressant, än en lärd af första ordningen, som undfägnar med torr dialektik och tröttsamma spetsfundigheter. Den lärde må besitta hundradefallt handelsbetjentens moraliska värde — för den, som råkar dem i en diligens eller på ett ångfartyg, är den sednare ett fynd och den förre en likgiltighet. På samma sätt förefaller den grundlige Tysken ofta nog ledsam i bredd med en ytlig, ordflödande Fransos, hvilkens samtal ej sällan ha samma egenskap, som hans fosterlands romaner, att man midt ibland mycket, som blott är ord, träffar en snillrik idé, ett slående infall, då det deremot vid Tyskens yttringar nästan vill synas, såsom om man läst dem tryckta förut.

Öfverhufvud torde denna miniatyr-teckning af Tysken temligen ega sin motsvarighet öfverallt i detta land, i ju högre grad desto längre man kommer mot Södern. De största afvikelserna från en sådan allmän typ träffas deremot i Norden och serdeles bland Preussarne. De sista krigsårens utomordentliga ansträngningar, den poetiska lyftning, hvari denna strid på lif och död försatte nationen, äran och fördelarne af tvenne segerrika fälttåg ha här alstrat ett högre, statsborgerligt lif, än antagligen någor annorstädes i Tyskland. Visserligen trycker den despotiska styrelseformen i sin mån ner de friare yttringarne af detta lif, men, enär styrelsen alltid visat aktning för duglighet, i

sitt befordrings-system med få undantag hyllat den strängaste rättvisas grundsatser, har man, i hopp om rättvisa, i allmänhet bemödat sig om duglighet. Få embetsmanna-corpser, civila och militära, torde i studier vara så väl underbyggda, som den Preussiska. Och i allmänhet står bildningen högt i Preussen, nästan så högt som national-stoltheten. Någon gång pöser dock den sednare öfver rimlighetens gränser. För Tysken öfverhufvud är det svårt att hålla jemvigt emellan sjelfkänsla och högmod.

Här hviskas om »Demagogische Umtriebe», men måhända har fruktan för despotismens jernhand deruti sin goda andel — något ogillande af styrelsen hör man sällan högt uttalas. Man erkänner dess goda egenskaper — och sådana har den ostridigt — knotar öfver uteblifvandet af den lofvade konstitutionen, samt spår fäderneslandet en lysande framtid. Någonting, som ens liknar sig till det kolossala missnöjet (1842) i Sverige, låter ingalunda här förspörja sig. »Vår regering kan vara hård och egenmägtig, men den gör, tyvärr! inga dumheter», yttrade i Carlsbad en Preussare, som suttit fängslad för offentliggörandet af åtskilliga fria åsigter. Man skulle kunna kasta om detta yttrande, göra första satsen nekande och den andra jakande — och äfven i sådan gestalt skulle meningen kanhända icke sakna all tilllämplighet på någon af Europas styrelser.

Knappt lär väl någon, som besökt Berlin, hafva underlåtit att göra en utflygt till Fredrik den Endes begge skapelser i grannskapet af hufvudstaden, Potsdam och Sanssouci, isynnerhet då man, som nu, på jernbana, inom fyratio minuter tillryggalägger vägen emellan förstnämnde ställe och Berlin. Det var första gången jag begagnade mig af en dylik method att färdas. Olyckan på Versailler-vägen hade nyss inträffat, och åtskilliga ansigten buro ett högtidligt uttryck, då dörrarne lästes af de obevekliga konduktörerne. Machinen uppgaf ett högst vedervärdigt läte, som kom en dam i vagnen att blekna; trängen vajade ett ögonblick framåt och sedermera åter tillbaka, nu började den skjuta sakta fart, ungefär att förlikna med en någorlunda jemnt underhållen traf, nu ökade den till farten af en temligen forcerad galopp, nu ilade den förbi all jemförelse äfven med kongl. sekreteraren Norings svarta hingst Achilles; någon infernalisk magt tycktes ha farit i den tunga raden af skrällande och dånande vagnar; dessa låghjulade, fyrkantiga, klumpiga åbäken skenade framåt, så att ögat knappt kunde följa dem, för att slutligen helt beskedligt stanna vid nästa station, der ni kan ta er ett glas bier och en smörgås, medan lokomotiven flåsar ut och ombyte emellan gamla och nya passagerare försiggår. Hastigare sätt att färdas ges icke, och näppeligen något beqvämare, serdeles i Belgien, der vagnarne äro förvandlade nästan i

ett slags salonger, der en rörlig restauration, som åtföljer sjelfva trängen, sörjer för alla edra behof, der ni är förträffligt uppassad af garçoner, som hvarje halftimma göra sig underrättade om edra önskningar. Det är icke i en vagn, det är i ett hotel ni reser. Det är sannt, att ni går miste om utsigten, att man ilar alltför hastigt förbi föremålen, att annorlunda, än oredigt kunna uppfatta dem, men lyckligtvis är vanligen föga att se i de trakter, der det blir möjligt att anlägga jernvägar. Aldrig skall Schweitz eller Skandinavien, Österrike eller Bayern, i sina mest pittoreska bygder, komma att fägna sig åt några jernvägar. De skola rulla sina banor öfver rika slättland, bland vajande säd och frodiga beten, emellan stora städer, som mägta med sina skatter organisera och upprätthålla ett så kostsamt kommunikationsmedel.

Ångvagnen har ytterligare en förtjenst. Den innebär något qväsande för det menskliga öfvermodet. Sedan jag en gång satt mig der och blifvit behörigen inläst, är jag, mera än någonsin, ett spån på händelsernas haf. Vore jag en halfgud i styrka och i snille — det betyder alldeles intet. En sten öfver rännan, der hjulet löper fram, och jag ligger krossad som en mask. En explosion af lokomotiven, och jag flyger i luften som en rakett.

Under en hyrbetjents ledning begaf jag mig först till den så kallade Pfauen-insel, bebygdt med ett litet slott, som varit den aflidne

konungens älsklingsställe, och dessutom öfverbefolkad med markattor samt andra just icke serdeles märkvärdiga djur, jemte ett större antal fjäderfän. Preussarens beundran öfver dessa, på god Småländska så kallade småkräk, var ututomordentlig. Åtskilliga hade ända ifrån Berlin medfört bröd åt de muntra kamraterna på Pfauen-insel, hvilka tycktes vara säkra om sin popularitet och rätt familjert umgingos med de besökande. Isynnerhet tilläto sig markattorna åtskilliga grofva puts och voro icke serdeles noggranna i valet af de projektiler, som de begagnade emot åskådarne. Med oändligt mycken gravitet vandrade en svartklädd herre, åtföljd af sin betjent, öfverallt omkring och tog allt noga i skärskådande. Hans klädsel var ytterst vårdad, utan att dock förråda något sträfvande till dandyism, hvilket måhända mindre skulle anstått hans år, som ungefärligen kunde antagas falla emellan fyratio- och femtiotalet. Hans linne var utsökt fint och hans kråsnål, blixtrande af stora juveler, egde utan tvifvel ett utomordentligt värde. Med en samvetsgrannhet, som jag skulle vara böjd att kalla engelsk, förbigick han intet, egnade en blick äfven åt perlhöns och kakadoror, annoterade emellanåt, men yttrade aldrig ett ord. När han fann något märkvärdigt, tog han sin betjent i axeln och sköt honom fram mot det föremål han borde beundra. Denne nickade då, med en vänlig och förstående blick, mot sin hus-

bonde, men begge iakttogo djup tystnad. Jag började frukta, att jag hade framför mig ett döfstumt par, men, då vi några timmar derefter kommo att begge äta på en och samma restauration, öppnade, till min förundran, den gamle herren sin mun och begärde med tydlig röst soppa. Icke nog dermed! Han hade reqvirerat en butelj portvin. Efter att ha kallat fram sin betjent, slog han i åt honom ett helt dricksglas af denna dryck, och, tänk! betjenten sade klart och redigt: »tack!»

Jag såg »das Marmorpalais», och har dervid ingenting annat att anmärka, än att der ögonskenligen fanns mera tegelsten, än marmor.

I »das neue Palais» återfinner man oskäradt den ende Fredriks tidehvarf. Allt qvarstår, såsom det stod, då den store konungen här skref sina små vers-stumpar och klöf konungariken. Också har tiden i flera rum hvarken skonat gardiner eller öfverdrag, och i ett har en af tidens största söner visat sig klåfingrig. På »gamle Fritz's» skrifbord, klädt med blått, nedbläckadt sammet, skönjer man ett afrifvet stycke, der trädet skiner igenom. Napoleons sabel skar ut denna flik. Om han dermed skar någon lager, torde bli en annan fråga. Skall då alltid en viss råhet vidlåda eröfraren, från Attila och Tamerlan ända ned till Napoleon? Skall Gustaf Adolf vara den ende, som bär sin segerkrona utan vank? Napoleon

stod som segrare i Berlin; han kunde fört skrifbordet — derest han åtrådde det som minne — till Paris. Att sarga det, var ett lumpet skryt inför efterverlden, ett sätt att förbinda Fredrik den Endes namn med Napoleons, hvilket hvarken sänker den förres ära eller höjer den sednares.

Sanssouci är ett stort bevis, att, om äfven en ovanlig personlighet kan med sitt snille höja sig öfver sitt sekel, stannar han oftast inom det med sin smak. Det var då i dessa ängsligt regelräta gångar, i dessa på tumtalet beräknade terasser, med dessa qvadratiskt klippta träd, med denna natur i snörlif, som den ende Fredrik gaf efterverlden testamentet af sin åsigt om det sköna. Han trodde säkert, att idyllen ej kunde trifvas, om ej i alexandriner, och att naturen talade skönast i bunden stil. Här hade imedlertid den store mannen, stödd mot den verldsbekanta käppen, vandrat af och an i de lummiga alléerna; här hade han emottagit Voltaire; här lågo hans små älsklingar af hundslägtet begrafna, hvar och en under sin liksten; här står den ländstol, der han uppgaf sin starka, verksamma anda. Och just till bevis på denna rastlösa verksamhet tjenar det, att han icke dog afklädd, i sin säng, utan ännu upprätt, ännu herre öfver sig sjelf, i den gamla, historiska kostym, som häfden tillägger Fredrik den Ende.

Några timmar sednare — qvällen hade redan inbrutit och skymningen tillät mig knappt urskilja de i Garnisons-kyrkan i Potsdam upphängda troféer — såg jag der Fredrik den Endes enkla likkista. Den förvaras, jemte hans faders, i ett hvalf under predikstolen. Mot sjelfva kistan strök kyrkvaktaren, kanske utan att tänka derpå, en friktions-sticka, och tände sålunda det torftiga ljuset i sin lykta. För honom var Fredrik en gammal bekant; han hade ju visat hans sista hvilorum för så många tusende vallfärdande; han hade besökt den store slumraren, såväl under dagens, som nattens timmar; han erfor icke den underbara rysning, som fremlingen känner inför stoftet af den verlden gaf namnet: Den ende, utan att tadlet och afunden vågade bjuda till att bli två derom.

Det var en scen, icke utan sin högtidlighet. Den sena timman, det ensliga, flämtande ljuset, de i hvalfven spöklikt för draget vajande fanorna; de i djupaste dunkel fallande, aflägsnare hörnen af kyrkan; den gamle, af ålder nedböjde kyrkvaktaren, sjelf lysande öfver en graf, liksom ville han på förhand intränga i dess hemligheter; Fredrik den Endes stoft — här funnos utan tvifvel elementer till ett effektstycke, så vida icke »Lohn-Bedientern» erinrat om nödvändigheten att skynda, för att med ångvagnen kunna hinna tillbaka till Berlin, och sålunda högst prosaiskt och högst förnuftigt gripit in i poesien af min stämning för ögon-

blicket. Imedlertid hade jag sett ett ljus uppgå ur Fredrik den Endes graf, om också detta, endast var ljuset af en stryksticka.

Förut på dagen hade jag besett den ryska kolonien Alexandrowka, befolkad af musikanter, dem ryske kejsaren Alexander skänkt till aflidne konungen af Preussen. Det är ingen angenäm påminnelse för ett folk, att dess regent helt simpelt gör en present till en fremmande potentat af några sina trogna undersåter. Kanske handla då kejsarne af Fez och Marocco med mera takt, när de till slika gåfvor, företrädesvis framför menniskor, använda hästar. Kolonien ligger imedlertid rätt täckt, och lärer vara byggd fullkomligt efter ryskt mönster. Den är försedd med ett vackert grekiskt kapell, och har »auf dem Berge», såsom stället heter, en restauratör, herr Iwan, hvilken, rysk åtminstone till skägget, fordomdags beklädt funktionen af kusk hos »Die Hochselige», en bland menige man vanlig benämning på aflidna drottning Louise.

I »das Antiken Tempel», nära »nya palatset», såg jag denna furstinnas bildstod i liggande ställning af Rauch, en ny, och, som man vill finna, förbättrad bearbetning efter det vid Charlottenburgs slott befintliga originalet. Ett herrligt arbete! Hvilken underbar sammangjutning af på en gång lif och hvila i denna bild! »Hon är ej död; hon sofver», säger man med full visshet till sig sjelf, vid åsynen af den sköna gestalt, som, med barnsligt, blygsamt

behag, med händerna fromt sammanknäppta öfver bröstet, tyckes slumra så lätt, att man nästan fruktar väcka henne. Man tror sig se de lätta draperierna höjas och sänkas af andedragen, man väntar hvart ögonblick en rörelse af det lockiga hufvudet. Konstnären har här icke allenast kommit verkligheten på spåren. Han har fångat den, lifslefvande, i sin bild.

Går man sedermera från Berlins nejder tillbaka till Berlin sjelft, så, för att våga ett total-omdöme öfver denna hufvudstad, torde man kunna säga, att der är mycket i flera afseenden att lära, ehuru ostridigt mest för krigaren, att der otvunget lemnas anledning till betraktelser af vigt både öfver forn- och framtid, att staden är brännpunkten för ett vaknande nationellt lif, som, af en varm fosterlandskänsla drifvet till utveckling, utan tvifvel skall bära betydelsefulla frukter. Söker deremot en fremling, på sin tur, nöjet, så har han i Berlin hoppat i galen tunna. Han står visserligen ej under den polis-uppsigt, som t. ex. på åtskilliga punkter af Österrikiska staterna, och, ehuru den beryktade Marheinecke i kyrkan »Die Dreyfaltigheit» ber Gud »für alle königlich gesinnte», med uteslutande af andra syndare, lemnas dock alla politiska trosbekännare temligen fri religionsöfning, åtminstone så länge de hålla sig inom samtalets regioner och icke genom pressen predika sina läror. Men Berlin är, som jag redan nämnt, en fattig stad,

som kanske mera har ett kungligt magtspråk, än en naturenlig utveckling, att tacka för sin närvarande storhet. Berlin besitter således icke de tillgångar, hvilka erfordras för att i stor skala underhålla de mägtiga vehiklar för nöjet, hvarmed äfven mindre städer, med större rikedom, mägta förse sig. Det har visserligen tre theatrar, men vid dem knyter sig icke något af Tysklands eminenta konstnärs-namn. Det har en dans-sal, med det egna namnet Colosseum, (Alte Jakobsstrasse № 51) så kolossalt tilltagen, att den, efter min förevisares försäkran, aldrig kan fyllas, hvilket dock hufvudsakligen torde skrifvas på bristen af god vilja, enär sjuttio fots längd och femtio fots bredd väl icke alldeles kan utestänga möjligheten af fyllnad i rummet. Det har Fausts och bröderne Hennigs vinter-trädgårdar, qvartetter af Möser, Ries och Zimmerman, baler i skådespelshuset, conserter i Sång-akademiens lokal, men allt detta, efter hvad man berättade mig, ingalunda öfverlägset och föga besökt. De offentliga nöjena ligga icke strängt inom kretsen af Berlinarens vanor. Jagar man således efter förströelser, ile man söderut till Wien, eller vesterut till Paris. Till och med det lilla Dresden bär mera trefnad och behag inom sig, än Berlin på sin sandslätt vid den vattentomma Spree.

Ur ett bref från Dresden.

(Maj 1842.)

När man åker in i Dresden, har man svårt att öfvertyga sig, att man befinner sig i en af Tysklands hufvudstäder. Ett vida ståtligare yttre har då den andra staden i Sachsiska monarkien, Leipzig, att erbjuda, och framför allt ett ojemförligt större lif. Dresden är litet. En aftonstund var tillräcklig att genomvandra det. Dess vanor måtte utan tvifvel vara serdeles borgerliga. Redan emellan klockan nio och tio på aftonen befunnos gatorna nästan utdöda. Blott här och hvar brann ett ensligt ljus. Intet af den bullersamma äflan, af den sena verksamhet, som utmärker en stor stad. Allt var så tyst och beskedligt som vid samma klockslag i Sigtuna. Det enda originella, som mötte mig under min vandring, voro tvenne portchäs-bärare, hvilka pustande framsläpade en passagerare, som behagade sträcka ut hufvudet, för att titta på mig. Man måtte vara nyfiken i Dresden. Å min sida betraktade jag temligen oafvändt det besynnerliga fordonet och erinrade mig, att jag, som barn, i ett dylikt sett aflidna prinsessan Sophia Albertina bäras uppför slottstrapporna i

Stockholm. Dresden är troligtvis det enda ställe i Europa, der man sålunda ex officio uppbäres af sina medmenniskor. Portchäs-bärarne utgöra nemligen här ett eget skrå, med en serskild högvakt, der deras urblekta, gammalmodiga fortskaffningsmedel stå uppställda i parad, och de sjelfva, i blågult livré, erbjuda de förbigående sin tjenst. Obehaglig måtte denna framkånknings-method förefalla den ovane, så väl för det vaggande och ojemna i sjelfva rörelsen, som för det mindre upplyftande i känslan att begagna sitt eget slägte i lastdragare-egenskap.

Sedan jag, med vida mindre ansträngning, än jag förmodat, i åtskilliga rigtningar genomkorsat det egentliga Dresden — ty de begge förstäderna lemnade jag visligen i sitt värde — återvände jag, temligen orie terad, till hotelet, och emottog den underrättelsen, att Frohnleichnams-festen följande dagen skulle firas med procession och högtidlig messa i katholska kyrkan. Jag inställde mig temligen tidigt på ort och ställe och fick, tack vare min egenskap af protestant, en ganska god plats vid den katholska ceremonien. Jag vände mig nemligen till en officer vid den i kyrkan uppställda talrika vakten, sade honom öppet, att det var första gången jag varit i tillfälle åse en katholsk gudstjenst, och anhöll om hans bemedling, för att bereda mig en någorlunda god ståndpunkt för öfverseendet af det hela. Med största beredvillighet försäkrade han mig — han var nem-

ligen, liksom hela Sachsen, med undantag blott af konungahuset, protestant — att han i sådant fall ville göra allt för en trosförvandt, och verkligen upptäckte jag icke också, att vid denna katholska högtidlighet katholikerna, på grund af vaktens protestantiska sympathier, i allmänhet fingo stå tillbaka för lutherska lärans bekännare. Dessa gynnades synbart medelst insläppande inom lederna, då deremot alla, som begagnat sig af vigvattnet, temligen tvärt afspisades. Onaturligt är också förhållandet, att ett helt regenthus bekänner annan religiös tro, än sitt folk, liksom det visst icke är underbart, att den ringa skara proselyter, som på en sådan grund bildat sig och gerna måste bilda sig, med mindre vänliga blickar åses af den öfriga nationen. Imedlertid spelade protestanterna ostridigt herrar vid Frohnleichnams-festen, och det var synbart rekommenderande, att icke beträdas med korstecknet.

Den katholska kyrkan, hvari denna högtidlighet försiggick, och som, temligen brokigt utsmyckad, i öfrigt lånar sin hufvudsakligaste märkvärdighet från sin sköna yttre architektur, sammanhänger genom en betäckt gång med det kungliga slottet, på hvilken biväg »die hohe Herrschaften» innan kort anlände till sin upphöjda läktare upp i kyrkan. Så vidt afståndet tillät urskilja, var deras yttre andakt serdeles liflig; isynnerhet gjorde drottningen, en hög, ståtlig figur, tidt och ofta korstecknet, och

sänkte sig flera gånger, troligtvis knäfallande, ned i jemnhöjd med läktarens barrièr. Man utpekade äfven för mig prinsessan Amalia, den ryktbara komediskrifverskan, och, om icke min lorgnett alldeles bedrog mig, såg hon till och med litet lärd ut: ett icke det mest intagande drag i ett fruntimmers fysionomi.

Jag hade inträdt i kyrkan i den kalla och lugna sinnesstämningen af en resande, som öfver hufvud, i hvad han tills dato erfarit, funnit sin väntan mera bedragen, än öfverträffad, som, af sådan orsak, betydligt skrufvat ned sina förväntningar och sökt att, så mycket som möjligt, skaka ifrån sig alla illusioner. Föga böjd att, af hvad anledning som helst, enthusiasmeras, efter en tyskt grundlig frukost för ögonblicket temligen flegmatiskt stämd, var min receptivitet för intrycken af den katholska gudstjensten icke den lämpligast förberedda eller antagligen den lifligaste. Men öppet måste jag tillstå, att jag sällan någonsin i min lefnad kännt mig så verkligen uppbygd, som af denna en fremmande kults gudstjenst, att näppeligen någon religiös ceremoni på mig gjort det storartade intryck, som den nu ifrågavarande. I tankan, i föreställningen hade jag förut funnit någonting nästan löjligt, någonting retande för skrattmusklerna i det katholska klereciets vidunderliga utstyrsel, i de lyftade mässkjortlarne, i de svängda rökelse-karen. Som theaterscener hade de gått förbi min inbillning, under for-

men af ett gyckelspel, drifvet af presterskapet med mobben, förbisedt af de bättre vetande, som med afsigt blundade och tego. Men nu stod jag sjelf ansigte mot ansigte med en dylik scen; rökelsen omhvärfde mig; chorgossarne, sköna, guldlockiga cheruber, svängde sina offerkärl; presterne, i glänsande skrudar, lågo, med hopknäppta, marmorhvita händer, vid altaret; musiken brusade, mägtig och hänförande, genom hvalfven. I allt det der var ingenting löjligt, ingenting som erinrade om theatern, ingenting som retade till skratt. Om man så vill, talade det till sinnena. Men, i en sinnlig verld, hvarföre icke anslå en ton, som, utan att vara falsk eller låg, villigt finner genljud? Månne den tro, som känner, den passionerade, lidelsefulla tro, som är ett grunddrag hos katholicismen, derföre bör anses sämre, än den tro, som tänker, som, lugn och begrundande, mera närmar sig protestantismens åsigter? Månne icke det på mängden imponerande, det mängden upplyftande just i templet är på sitt ställe, och hvarföre då, när man äger dem i handom, försmå medlen dertill, serdeles om häri ligger ingenting bestämdt förkastligt, ingenting ovärdigt. Statsborgerliga skäl, klereciets egna förirringar, den politiska vådan af vissa dess religiösa läror ha störtat katholicismen, der den fallit. Men det tordc icke vara komprometterande, hvarken med den allmänna eller tryckfrihetslagen, att öppet påstå, det på mängden

af sinnen skall alltid den katholska gudstjensten, i dess pragt, göra ett lifligare, mera gripande intryck, än den protestantiska, i dess enkelhet.

För första gången hörde jag här en kastrat-röst. Det låg något obeskrifligt klagande och vemodsfullt i sjelfva stämman, någonting af tårar satta i musik. Men ljufvare, mera i det renaste välljud försmältande toner tyckte sig mitt i öfrigt omusikaliska öra aldrig hafva hört.

Kyrkan förvarar, utom altar-taflan af Mengs, föga märkvärdigheter. Orgeln, af Sillerman, lär, efter orgelnistens utsago åtminstone, vara ett mästerstycke. På de taflor, som här och hvar pryda templet, kan man redan börja studera det katholska måleriets sträfvande efter, om jag så får uttrycka mig, blodiga och pinliga effekter. En del af dess mästare hafva gått gräsligt långt i behandlingen af straffens och torturernas anatomi. Söndervrängda lemmar, blodiga stympningar, utryckta, skälfvande inelfvor, se der allt föremål, som de med förkärlek omfattat! Deras studier tyckas gjorda under bödelns inseende, på schavotterna och vid kåkarne. Det ligger något kannibaliskt i detta måleri. Det är upprörande för känslan, styggt och otäckt för ögat. Men det gör åtminstone martyrernas lidande åskådligt, och det till den grad, att man önskar aldrig få se dem mer.

Från kyrkan begaf jag mig direkte till rustkammaren, hvilken just vid denna tid på dagen hölls öppen för besökande. Som bekant är,

hafva Sachsarne, efter pentarchiens tider, icke gjort sig beryktade som rustibussar i fält; men till ersättning hafva de försett sig med en rustkammare om tjugotusende nummer. Deras krigshistoria har varit nederlag; deras land har i århundraden genomkorsats af den ena fiendtliga arméen efter den andra; Gustaf Adolf, Fredrik den Ende och Napoleon hafva hvar på sin tid nyttjat deras slätter till valplatser; nationeu har dymedelst varit i tillfälle, att på en så historiskt rikhaltig grund och botten samla åtskilliga märkvärdigheter, hvilka här blifvit uppställda efterverlden till en åminnelse. Så finner man, bland annat, skodon, fordom tillhöriga Napoleon, Marie Antoinette, Murat, Kant och Wieland. Hvilket fält, serdeles för en skomakare, att filosofera öfver! Med ett naturligt och skyldigt undantag för den sköna och olyckliga drottningen af Frankrike, har mannen, som förtrampade verlden, den minsta foten, medan Oberons spirituelle skald tyckes ha bort lemna efter sig spår, förtjenta att mätas med aln. Murats stöfvel har i sitt uttryck, i fall uttrycket tillåtes mig, någonting dansant. Man kan svärja på, att det är en elegant, om också icke en elegant bland kungar, som burit den. Se der mina betraktelser inför minnets skoport i Dresden, till hvilka jag icke kunde undgå att slutligen lägga en, den sista, att nemligen bland alla effekter, tjenliga att till efterkommande öfverflytta personliga minnen af en stor man, inga

äro för den historiska forskningen olämpligare, än gamla skodon.

En uppstoppad kröningshäst, present från Danmark, och Peter den Stores hatt och värja, present från Ryssland, allt daterande sig från tiden af Carl XII:s vistande i Turkiet, hade troligtvis tjenat August II som underpanter på hans bundsförvandters vänskap, medan ett par Carl XII:s pistoler, orden: Stabus, Stockholm, på låset, måhända tjenat honom till erinran, att den hand, som fört dem och en gång lyftat kronan från hans hufvud, fastän bruten vid Pultava, ännu kunde visa en svensk armé vägen till hans hufvudstad.

Man visade mig ett skåp, som, enligt uppgift, tillhört doktor Martin Luther. Kanske något för grannt för en reformator! Karakteristiskt var hans svärd med kort klinga och kort handttag, gjordt att gå sin fiende in på lifvet! Äfven på hans dryckesbägare hade Dresdens rustkammare lagt embargo. Som bekant är, älskade Luther en remmare ädelt Rhen-vin.

En uppstoppad bild af August den andre, i full konungslig ornat, väckte min uppmärksamhet genom det på en gång kraftfulla och sinnliga i uttrycket, genom den prägel af fysisk styrka och djurisk brånad, som konstnären vetat inlägga i bildens anletsdrag och hvilken icke står i disharmoni med den karakteristik historien lemnar af en furste, som med ett sabelhugg kunde skilja en oxes hufvud från

hans kropp och som, vid sina eröfringar på det täcka könets område, mera har att berömma sig öfver mängden, än beskaffenheten.

Något, som i minnet återkallade medeltidens ridderliga vanor, var bilderna af August I och hertig Albrecht af Österrike, begge i de rustningar och den öfriga utstyrsel, som de vid den dem emellan **1557** hållna s. k. Gottes Gerichts-Kampf buro. Båda kämparne föreställas till häst, beredda att på lif och död med sina goda svärd kämpa hvar för sin saks rättvisa. Enär striden, enligt lagarne för hvarje sådan tvekamp, nödvändigt måste slutas med enderas fall, bära begge mörkpolerade rustningar, svarta hjelmprydnader, schärp och schabraker. Det var i denna grupp ett slags åskådlighet, som dylika arsenals-gestalter ej sällan sakna. Ögat hvilade med en viss hemskhet på detta döda envig, der kämparne i århundraden suttit midt emot hvarandra, med höjda vapen, med sporrarne i hästarnes sidor, med de stela glas-ögonen fiendtligt spända i hvarannan.

Efter Pappenheim förevisar man hans svärd, upphängdt i grannskapet af Tillys. Begges deras besegrare, Gustaf Adolf, har här en rustning förvarad, som nogsamt röjer de atletiska formerna hos verldens ädlaste krigare, medan vid bröstet det djupa märket af en muskötkula röjer, huru litet den kunglige fältherren skonade sig sjelf, huru han älskade att med faran gå bröstgänges tillväga.

Ett hus-apothek, fordomdags tillhörigt drottning Anna, August I:s gemål, utpekades, såsom för sin tid serdeles märkvärdigt, af den välvillige förevisaren. För min del fann jag icke dervid något annat anmärkningsvärdt, än att en del flaskor, genom deras serdeles inskränkta rymd, tyckas häntyda på en viss förkärlek hos Hennes Majestät, och sådant redan i sextonde århundradet, för homöopathien, denna tärande kräfta för allt hvad apothek heter, som dock egentligen daterar sig från adertonhundradetalet.

Vill man se en lefvande bild af hvad fullkomning, under tidernas längd, vill säga, må man här taga i skärskådande en af de klumpiga tingestar, som, under namn af Nürenberger-Eyer, utgjorde sin tids fick-ur, och derbredvid tänka sig ett af våra dagars cylinderur, som man i Paris infattar i ett enfranksstycke, lätta och tunna, att man nästan fruktar se dem halka bort emellan fingrarne. Men emellan Nürenberger-ägget och cylinder-uret ligga också många generationer urmakare, flera seklers ackumulerade konstflit.

Många skodon hade jag, som nämndt är, i denna brokiga samling anträffat. Men ännu återstod mig ett dylikt möte — Napoleons kröningsskor. När de allierade magterna, efter resens andra och sista fall, temligen egenmägtigt skiftade trofé-rofvet i Paris, valde konungen af Sachsen, till lön för sitt biträdande, år 1815,

af tyska förbundsakten och för den kontingent han mot Frankrike uppställde, sin gamla allierades och beskyddares gala-chaussure. Säkert tänkte han dervid på sitt goda Museum i Dresden och på förökelsen af dess rika samling fotbeklädnader. Imedlertid kan man svårligen, som en så till sägandes segrare, utse blygsammare minnen af sin triumf, än sin motståndares skodon. Utan tvifvel handlade också konungen af Sachsen härutinnan vida mera passande, än konungen af Preussen, då han släpade Frans den förstes rustning till sin hufvudstad. Napoleons hvita sidenskor pryda mer Rustkammaren i Dresden, än Frans den förstes harnesk Tyghuset i Berlin.

Den utomordentligt stora samlingen af de sachsiska furstarnes dryckeshorn torde vara ensam i sitt slag. Skall häfden bedömma dem derefter, kommer den säkert i sin berättelse nykterhets-sällskaperna att darra. Det ligger nästan något rusgifvande i blotta anblicken af så många remmare och pokaler, pittoreskt grupperade kring silfverbålar, inför hvilka sjelfva Par Bricols måste erkänna sin ringhet. Jag ville ha sett den uppsvällda kolossen August II., några dylika bägare intagna och en, fradgande af vin, framför sig i en öm tête-a-tête med Aurora Königsmark.

För tvenne thaler, ungefär 3 Rdr 24 sk. Banko Svenskt, kunna sex personer köpa sig inträde i »Das grüne Gewölbe», der, i brist på

annan derivation till namnet, det fattiga Sachsen gör sig grönt med en skatt af dyrbarheter, som troligtvis kan anses för den onyttigaste i verlden. För att uttrycka sig någorlunda poetiskt, träder man in i en verld af bara diamanter och äkta stenar. Guld är redan en småsak, och silfver under ställets värdighet. Här skulle en juvelerare kunna dö af bara förtjusning. Kom en guldsmed hit in, satte han sig genast vid dörren, för att gråta glädjetårar. Enär omständigheterna icke tillåtit mig någon närmare beröring med dessa skrån, hvilkas glans jag endast beundrat utifrån, genom deras bodfönster, kan jag väl icke säga, att min rörelse var lika stark som möjligen deras, då jag, i känslan af min ringhet, ödmjukt promenerade fram emellan dessa massor af gnistrande rikedom. Men så mycket erinrar jag mig, att jag, med all skyldig aktning för andras egendom, önskade mig en stor, utomordentligt klar och vacker diamant, infattad i en juvelsepålett, som af konungen bäres vid högtidliga tillfällen. Jag önskade mig den — himlen skall veta det — icke som diamant, men som, efter hvad förevisaren i rund summa uppgaf, lysande tillräcklig för en sorgfri lefnads behofver. Och att med sina önskningar stanna vid ett litet ting, mindre än en lillfingersnagel, det är ju ändå icke öfverdrifvet. I denna samling ligger imedlertid sålunda hundradetals välstånd i ett ständigt embryon-skick, och de hafva legat så

i sekler. Som ett regn af öfverflöd, fruktbärande in på barnbarns barnbarn, skulle dessa rikedomar kunna falla öfver Sachsens dalar och fält, men nu ligga de hårdt sammanstoppade i ett fullhorn, kalladt: »Grüne Gewölbe», hvilket endast afkastar två thaler för hvar sjette nyfiken, som önskar begapa det. Hvad magt, hvad betydenhet, hvad stora möjligheter, hvad stolta utsigter ligga icke kedjade i denna döda massa, som dock så lätt kunde kallas till lif och verksamhet? Hvilken nationalförlust är icke hvar dag af det gröna hvalfvets tillvaro, serdeles om man, prosaiskt noggrann, beräknar ränta på ränta ifrån dess uppkomst? Och fastän det för ointagligt ansedda bergfästet Königsstein tills dato lyckats bevara skatten undan de Sachsen mångfaldigt genomströfvande eröfrarnes rofgirighet, hvem vet likväl hvad krigskonst eller förräderi — det sednare icke alldeles för Sachsarnes rykte fremmande — i en möjlig framtid kunna åstadkomma? Ett rikare krigsbyte stode troligtvis icke i Europa att göra, och vore väl värdt en vågad kupp. Gröna hvalfvets utrymda salar kunde då till den besökande vandraren, med Trojanen, utropa: »Fuimus.»

Åtskilliga arbeten af Benvenuto Cellini ådraga sig, genom verkligt konstvärde, en rättvis uppmärksamhet. Sällsam föreföll mig en i elfenben arbetad bild af en tiggare, hvilken man gifvit juveler till knappar i den trasiga

rocken. Det hvar ostridigt hvad man kallar ett fel mot kostymen.

Det gröna hvalfvet intager, såsom tillbörligt synes för en så vigtig depôt, en del af kongl. slottet, hvilket man dock icke, till det yttre åtminstone, får beskylla för någon serdeles kunglighet. Byggnaden ser svart och förfallen ut, bär mera prägeln af ett fängelse, än af ett palats. Att något sådant dermed är åsyftadt, kan man likväl finna af en eller annan temligen tarfligt klädd hoftjenare, som fundersam passerar borggårdarne, och af den högvexta militär i vidunderliga björnskinns-mössor, som hvilar på geväret i trappgångarne. I öfrigt är denna militär human och räsonnabel. Jag fick en hel hop intressanta notiser om kungliga familjen af en dylik postgängare, som icke ansåg under sin värdighet, att med mig prata bort en del af sin vakt-tid. Disciplinen lärer vara mera faderlig, än egentligen militärisk. Officerarne skola inför fronten nämna hvarandra »Vetter» och »Oheim», kusin och farbror.

För den, som är road af postlin, finnes deraf i det så kallade Japanska palatset en utvald samling, så väl, efter hvad namnet ger tillkänna, Japanskt, som Sachsiskt och Fransyskt. Jag inskränkte mig till en välönskan, af grannskapet framkallad, för Gustafsberg och Rörstrand, och, lemnande postlinet i sitt värde, begaf jag mig, en trappa högre upp, till Bi-

bliotheket. När man icke är vetenskapsman, icke bibliofil i ordets tekniska mening, förefaller det visserligen föga lärorikt, att i hast genomirra en mängd boksalar, låta sig föreläggas några märkvärdigare manuskripter eller inkunabler, göra bekantskap med en eller annan stor personlighets piktur och namnteckning, men imedlertid betraktas sådant, derest man gör anspråk på någon grad af humanistisk bildning, som en helig pligt, och *den* anses icke stort bättre än en half vilde, som från en utländsk resa återvänder till fäderneslandet utan att kunna säga sig ha klättrat på stegarne i de fremmande hufvudstädernas bibliotheker, och som icke åtminstone hemför minnet af något Curiosum, jemförligt med dem Bibliotheks-vaktmästaren Örtengren, under min studenttid, så nitiskt förevisade i Upsala. Det var till slutsats på dessa förutsända premisser jag inträdde i den mera än trehundradetusende band starka boksamlingen, bland hvilka jag med två eller tre formerade en hastig bekantskap, och endast hann kasta ett flygtigt ögonkast på de öfriga. De sågo lärda ut i sina pergamentsband, fastän alla styfva och raka i ryggen som gardesfändrikar. En bibliothekarie lyckas vanligtvis att hålla bättre rättning på sitt folk, än mången kompagni-chef. Aldrig ha våra snillen så mycken yttre hållning, som då de presentera sig på hyllorna af ett bibliothek, i nytt skinn, broderligt lutande sig tillsamman mot hvarandra,

Voltaire mot Rousseau, Schelling mot Hegel, Atterbom mot Leopold, v. Beskow mot Lindeberg.

Troligtvis med en viss beräkning på min egenskap af Svensk, visade man mig en gravyr öfver Gustaf Adolfs-monumentet vid Lützen, hvilket jag nyligen på stället besett. Man utbredde sig vältaligt öfver skönheten af den minnesvård, »som Tyskland rest åt den svenska konungen.» För min del fann jag detta genombrutna bronztempel med sina göthiska sirater temligen småaktigt — på det milslånga, flacka fältet försjönk det nästan till proportionerna af en någorlunda tilltagen skyllerkur. Ett stort minne borde icke gömmas under så krumpna former. Här skulle man ha lagt en klippa, med orden Gustaf Adolf skurna i graniten, och låtit Guds himmel hvälfva som dôme öfver monumentet. Momumentala tillställningar, som den vid Leipzig, kunna vara nätta och vackra åt en Mozart, en Jean Paul, kanske en Schiller, men, då menskligheten vill fira sina mest upphöjda heroer, måste den också sjelf något höja sig öfver gränserna för sockerbageri-arbeten. En krokan i bronz är ostridigt för litet för en Gustaf Adolf den Store. Vare detta likväl sagdt uteslutande om monumentet. Den tacksamhet, den pietet, som reste det, äro derföre icke mindre aktningsvärda.

Vill man, efter besöket i Bibliotheket, skaka af sig bokdammet, kan man taga vägen åt Brühlska terrassen, dit man uppstiger på en utomordentligt bred, prägtig granit-trappa och hvarifrån man har en herrlig utsigt öfver Elben, Elb-bryggan och förstaden Neustadt. Här brukar den eleganta verlden promenera. Här angifva modets furstinnor inom Dresden den fashionabla snitten och färgen på klädningar. Här ser man rätt ofta lysande toiletter och uttråkade ansigten, de sednare halfvissnade framspirande ur blommorna af de förra. Brühlska terrassen är med ett ord Dresdens Norrbro. När förlofvade vilja att verlden skall veta deras lycka, gå de dit arm i arm. När någon skalk vill roa sig med att bilda en folksamling, pekar han der på någon punkt af Elben, och straxt har han omkring sig en gapande svärm af nyfikna. Polisen inställer sig, och ber honom skingra sig. »Tout comme chez nous.»

Man har påstått att franska invasionen och de täta kampementerna af franska trupper i Dresden gifvit åt denna stads umgängeslif en viss fransk turnyr, något mera fritt, lifligt och ogeneradt, än circlarne i Tysklands hufvudstäder i allmänhet vilja medgifva. Jag vet deremot icke, om man vågar gå nog långt tillbaka, för att skrifva följande förhållande på de älskvärde fransyske officerarnes räkning, men nog såg jag just på Brühlska terrassen *åtskilliga* qvinnogestalter, hvilka rörde sig med ett behag,

okändt i Norra Tyskland, och om hvaren af hvilka man kände sig frestad att utropa, såsom någon af de små Parisiska physiologierna om Parisiskan: »Elle ne marche pas; elle ondule.»

Brühlska terrassen erinrar, genom sitt namn, om en konungagunstling, hvars minne just icke inom Sachsen lefver i välsignelse. Grefve v. Brühl var premierminister hos August III, under den olyckligaste och på vanära mest rika delen af hans regering, (**1746 — 1763**) då tyngden af sjuåriga kriget låg, utarmande och förödmjukande, öfver hans stater, då han med knappa nöd räddade sitt postlin och sina taflor inom Königsteins murar, sig sjelf inom Warschaus. Imedlertid hindrade dessa nedtryckande förhållanden icke ministern att, efter ett lif af ytterligt slöseri, vid sin död efterlemna en furstlig förmögenhet. Det palats, till hvilket terrassen egentligen endast utgör en adpertinens, var skådeplatsen för de lysande fester, i hvilka den Sachsiska embetsmannen öfverglänste Tysklands krönta hufvuden. Härmed förmådde han dock icke uppehålla sitt som statsman mera och mera sjunkande anseende. Han lefde och dog missaktad. Hans minne står vanfrejdadt i historien. Endast för hans »terrass» stannar Dresden hos honom i någon förbindelse.

Elb-bryggan ger, sedd från terrassen, en ganska vacker, oftast en ganska liflig anblick.

Floden flyter här bred och majestätisk, afspeglande stolta byggnader och lummiga träd. På brons trottoirer utgjuter sig i tvenne mot hvarannan löpande strömfåror hvimlet af vandrare. Ett uttryck af trefnad, behag och elegans — storhet, i Tyskland ofta användt om denna vy, torde måhända här vara mindre på sin plats — hvilar leende utbredt öfver det hela. Bryggan sprängdes, år 1813, af Davoust, för att mot de allierade betäcka Fransosernas återtåg. I en inskrift förkunnar kejsar Alexander att han låtit reparera den, hvarför efterverlden troligtvis håller honom räkning. Detta skedde under den tid (från den 19 Oktober 1813 till den 10 November 1814) som Sachsen stod under rysk förvaltning, och dess konung, i egenskap af en slags krigsfånge, vistades på Friedrichsfelde nära Berlin. De minnen, detta monument återkallar, äro således icke för Sachsiska hjertan de angenämaste.

Ingen resande försummar naturligtvis att besöka Dresdens största skatt — det gröna hvalfvet icke ens oberäknadt — Tafvelgalleriet. Härom är dock så mycket taladt och skrifvet, att det vore mindre lämpligt nu bifoga ett enda ord, hvilket, i hvad fall som helst, näppeligen kunde blifva annat, än ett uppkok på det redan sagda. Imedlertid föreföll det mig, som om Rafael med sin Madonna velat säga till alla tiders målare: »Hit-

intill skolen J gå, men ej längre.» Här står kulminationspunkten för deras konst. Högre kan icke det menskliga lyfta sig mot gudomligheten.

Slutligen — må jag icke förtiga, att jag i Dresden gjort en stor, en lysande upptäckt, som kastar en viss glans öfver hela det svenska köket. Man har nemligen i Tyskland en rätt, kallad »Schweden-Knöpfe», hvilken i det gamla Schwaben till och med lärer spela en rol, ungefär sådan, som grötens i Skåne, med ett ord, en stor, aktad, betydelsefull rol. Nåväl! jag har, efter beskrifning, dissekerat ingredienserna i denna rätt, och, hvad tycks! die »Schweden-Knöpfe» äro ingenting annat än, äro precist detsamma som vårt bördiga Ölands kroppkakor, hvilka äfven, efter tillkännagifvande i Dagbladet, finnas att hämta eller spisa på stället, i huset № 3 Gråmunkegränden. »Die Schweden-Knöpfe» leda tiden för sitt inympande på tysk jord från trettio-åriga krigets dagar, och skola inför efterverlden bära vittnesbörd, att Svenskarne vetat skära lagrar både genom sin krigskonst och sin kok-konst, att våra kroppkakor gått lika långt som våra kulor.

Prag.

Serskilda omständigheter hade endast tillåtit mig ett ganska kortvarigt vistande i Dresden. Prag var således den första stad, der jag, efter att hafva lemnat Berlin, någon längre tid kom att uppehålla mig. Hvilken skilnad mellan dessa punkter på verldsytan! Den ena staden, hvitmenad, nyglänsande, med moderna palatser, nyss sprungna ur den ofruktbara, Brandenburgska sanden, den andra, rik på ruiner, grå och mörk, nästan med något barbariskt i sitt uttryck. På ena stället ett folk af gårdagen, som, äregirigt och stolt öfver sig sjelft, rastlöst bygger på en lysande framtid — på det andra ett folk, bland de äldsta i Europa, förslafvadt, förnedradt, hvars vanliga helningsterm, som man mången gång bemödar sig att för er öfversätta i handling, är det helotiska: »Ich küsse ihnen die Hände», som rodnande, på er tyska fråga, svarar Tchek — Böhmare — liksom blygdes det att icke kunna tala sina förtryckares språk. Medan känslan af nationalitet, stegrad till sin höjd af egenkärleken, i Preussen har en stor, inflytelserik betydelse, står densamma, en patriotisk förenings och några enskildas ansträngningar oberäknadt,

inom Böhmen på en ganska låg punkt. Jag har sett fattiga Tyrolares ögon fuktas, då de, irrande fjerran hän, sjungit om sitt sköna fosterlands berg och sjöar; jag har sett Fransoser falla i den mest exalterade hänryckning, vid beskrifningen af »la belle France»; till och med den godlynte, kosmopolitiskt stämde Dansken talar gerna om »Kongens Bye» och den »smucke Dyrhaven». — Böhmaren iakttager tystnad, då man talar till honom om hans fädernesland, han vet med sig sjelf, att han är ett af Furst Metternichs last-djur, medlem af den stat, der Prag förfaller, för att underhålla lyxen i Wien. Och bland städernas aristokrati är dock Prag af äldre adel än Wien.

Redan första anblicken af Prag ger tillkänna, att man befinner sig på tillbakaskridandets område. De gråa husen, ruinerna, smutsen, här och der på gatorna en stymmelse till gräs, militären i sina besynnerliga, gammalmodiga uniformer, de tätt återkommande, andliga processionerna, den egna, ej sällan halfbarbariska architekturen — mycket bidrager att, med temlig illusion, flytta fremlingen tillbaka till tider, då man likväl ej hade så eleganta bodar, som dem man nu i Prag ofta öfverraskar, midt ibland de tydligaste spår af fattigdom och elände, och hvilka alla, härifrån ej galanteri-bodarne undantagne, äro försedda med serskilda namn, såsom t. ex. Zur Griechinn, zur Rumburgerinn zum Wildman, med skyltar, af hvilka serdeles

»grekinnan» är ganska väl målad och alltid drar en ring af betraktande omkring sig. Men dessa flygtiga tempel åt lyxen och moderna äro dock spridda, med undantag måhända af Jude-qvarteret, öfver hela staden. Såsom t. ex. i Paris, boulevarderna, har ingen serskild plats företrädesvis blifvit åt dem upplåten, och ett för blicken någorlunda sammanhängande helt, af glans och pragt, har dymedelst icke kunnat åstadkommas. De ligga här och der, dessa glänsande butiker, liksom brokiga böhmiska stenar, i smutsen och orenligheten. De tjena således hufvudsakligen, i egenskap af kontraster, att ge relief åt grunddraget i Prags karakteristik som stad — dysterheten och förfallenheten. Prag är ett Venedig till lands. Staden förfallen, nästan som en gengångare — en anda af medeltid går igenom dess folktomma gator — det är en vallfärd, mera än ett besök — resan till Prag med dess sextio kyrktorn och dess helige Nepomuk.

Ty Tit. Nepomuk är troligtvis, näst Tit. Metternich, den vigtigaste person i Böhmen. Han lär nemligen ännu göra underverk, hvilket förehafvande i allmänhet blifvit på en sednare tid med allt mera och mera svårighet förenadt. Han är derföre äfven hela Böhmens skyddspatron, och hans lik hvilar i en silfverkista i Prags domkyrka, uppburen af silfver-englar, omgifven af evigt brinnande silfverlampor, medan hans tunga, som förvaras serskildt i St. Wezels kapell, för ej längesedan blifvit kysst af en president från

Wien, hvilken dertill, ehuru med svårighet, utverkat sig vederbörandes tillstånd. Som Ni kanske påminner Er, blef den helige Nepomuk dränkt i Muldau, derföre att han icke för konung Wenzel ville yppa hans drottnings bekännelser i bigtstolen, hvilka konungen, af en eller annan orsak, var ganska nyfiken att erfara. Att han, i sådant fall, icke valde den klokaste utvägen, då han lät dränka bigtfadren, torde i förbigående kunna antecknas.

I allmänhet skall man kunna anmärka, att katholicismen i Böhmen uppträder i en vackrare gestalt, än på de flesta andra ställen. Om tron der ej sällan går till öfvertro, sjunker den också endast undantagsvis ned till den vantro, som i Frankrike och äfven i norra Italien är så vanlig, der man skrattar åt de pompösa andliga processionerna, och tillfälligtvis inträdande i templet, med en halft leende, halft tviflande min, åhör messan och betraktar damerna. Kyrkorna, hvarest man i det protestantiska Berlin vanligen under gudstjensten fann tjugo till trettio personer samlade, äro i Prag, oansedt deras mängd, öfverfulla, bigtstolarne nästan alltid besatta, kapellerna, helst om aftnarne, sedan de blifvit illuminerade, omgifna af knäfallande, som der förrätta sin andakt. Få passera här en helgonbild, utan att med ett uttryck af vördnad, som är intressant att studera, icke med vanans nästan omedvetna åtbörd, andaktsfullt lyfta på hatten — man behöfver icke många

timmar hafva rest i Böhmen, för att göra den städse påtvungna anmärkningen, hurusom den sämre klassen ofta har sina plagg lappade på knäna — en omständighet, hvarvid utan tvifvel de täta knäfallen varit verksamma. Också vandrar en dagakarl sällan hem från sitt arbete, utan att, framför någon af de tätt vid vägen stående helgonbilderna, förrätta sin andakt — modern ber jungfru Maria, henne som ock var moder, om sitt sjuka barns tillfrisknande — vagabonden, tiggaren, han, som icke har något att luta sitt hufvud vid, slår opp sin lägerstad för natten vid foten af Kristus-bildens kors. Äfven tiggeriet — katholicismens säkra följeslagerska, ty den lägger af princip sina fattiga i armarna på den enskilda välgörenheten — tiggeriet hvilar i Böhmen på en religiös grund. Under tillönskan af den helige Nepomuks välsignelse öfver Er resa, inkasta sköna, svartögda barn blomster-buketter i Er vagn — den blinde sjunger till sin harpa en koral, för att ådraga sig Er uppmärksamhet — i Madonnans namn, stödd mot piedestalen till hennes bild, ber krymplingen Er om en allmosa.

Min första vandring i Prag var till Waldsteinska palatset. Jag hann dit i skymningen, sedan jag, med plankartan i handen, ehuru utan att mycket begagna dess ledning, irrat kring på måfå i smutsiga och dunkla qvarter, på gator, som bugtade i halfcirklar, emellan byggnader, som tycktes befolkade till oändlig-

het. Kläder hängde ut att torka ifrån fönstren — barn lekte i rännstenarne — husmödrarne konverserade på trösklarne — en student (skägg och mössa stämplade honom som sådan) underhöll, stående på gatan, genom det öppna fönstret, en liflig konversation med en rätt näpen Judinna, som sydde. Han tycktes vilja förmå henne att lägga bort nålen. Slutligen förklarade han, att det vore för hans vighet ett intet, att praktisera sig in genom fönstret. Jag vet icke om den unga Judinnan var nog rask att tvifla derpå — problematiskt torde i alla fall vara, huruvida studenten, då fönstret skulle stängas, befann sig inom eller utom detsamma. En man, antagligen af arbetsklassen, trängde sig, temligen rusig och temligen knapphändigt, fram på gatan, som dock ingalunda kunde anses smal för någon annan, än honom. Men han tycktes ha föresatt sig, att utgöra en medlande princip emellan de båda husraderna, och girade städse behändigt öfver från den ena till den andra, utan att egentligen med förkärlek omfatta någondera. Jag var för mycket patriot, att kunna undertrycka en känsla af glädje, då jag mötte honom. Det var den första rusiga person, jag såg på utländsk botten. Han erinrade mig om mitt fädernesland. Lefve Sverige!

Waldsteinska palatset är tungt, dystert, imponerande, som Waldstein sjelf — man nästan frestas tro, att planen till denna byggnad är sprungen ur hans egen tanke — slottet är ka-

rakteristiskt för fursten. Smak, elegans fins det icke i denna architektur, men massan, allvaret deri bjuder vördnad. Formen har häri storhet, men ej lätthet.

Det inre af byggnaden har, till sin hufvudsakliga del, blifvit helt och hållet moderniseradt. Det rum, der Waldstein, vid Senis sida, betraktade stjernornas gång, der de begge sjelfbedragarne utförde sina långa, invecklade kalkyler och äregirigheten offrade nattens hvila åt fördomen, lärer nu vara en toilett åt palatsets egarinna, som der måhända tänker sig helt andra eröfringar, än fordomdags hennes frejdade anherre, och kanske der lika nyckfullt beherrskar sina kammarjungfrur, som hertigen af Friedland från högqvarteret sin kejsare. En kejsare har likväl en stor förmån framför andra menniskor. Ser han sig tvungen att, genom lönnmord, göra sig qvitt en undersåte, den han icke vågar öppet angripa, upphöjer han detta lönnmord till namn, heder och värdighet af »exekution» — en legal och vacker term, som jag i Eger sett användas öfver en der på Rådhuset befintlig tafla, föreställande Mac Donalds och Devereux's verldsberyktade mordgerning. Detta är dock att kanske nog mycket slösa med titlar.

På undra botten finnas deremot några rum bibehållna i deras gamla gestalt — en badgrotta af droppsten, derifrån en vindeltrappa slingrar sig upp i öfra våningen — en öppen pelarsal med utsigt åt trädgården, i hjerta alfresco-mål-

ningar framställande scener ur Trojanska kriget — ett rum, af Friedlands talrika hofstat begagnadt som spelrum — och slutligen kapellet, der man ännu förvarar de stolar och mattor, hvilka hertigen och hans gemål, vid förrättandet af deras andakt, begagnade — se der alla de minnen, som nu återstå af Friedland i det palats, der han skref sin suverän lagar, der han, omgifven af en mera än kunglig prakt, förblindade verlden och sig sjelf.

I det fordna spelrummet står den häst, hertigen red i slaget vid Lützen, uppstoppad och af tidens hand temligen illa medfaren. Hufvudet och frambenen äro renoverade med skinnet från någon troligtvis mindre beryktad krake; och ett par på länderna befintliga hål envisades den piga, som förevisar Waldsteinska husets reliker, att anse för märken efter kulor. Denna häst, likasom den af Gustaf Adolf på dess dödsdag begagnade, och den samme monark vid Ingolstadt, den 20 April 1631, undanskjutna, tyckes, genom sina nästan spensliga proportioner, ge tillkänna, att den ras, som under Trettioåriga kriget nyttjades till fält-hästar, i allmänhet icke var grof, serdeles när man tager i betraktande, att Gustaf Adolf var en ovanligt tung och hertigen af Friedland en åtminstone icke lätt ryttare.

Ett porträtt af Friedland, temligen olikt alla andra jag af honom sett, med korpsvart hår och skägg, frånstötande och kärft, utan

något af det tänkande majestät, som man gerna vill igenfinna hos en man, hvilken, derest ej Gustaf Adolf funnits, varit sin tids mest storartade karakter, ett porträtt, som påstås vara original, pryder, jemte hans gemål i andra giftet, Isabella von Harrachs, efter historien skön, efter konterfejet ful, de nakna väggarne i det rum, hvilket upplåtits åt hans stridshäst. Det var vid sitt bröllop med denna Isabella von Harrach, dotter till en hofgunstling, som Waldstein blef nämnd kejserlig kammarherre. En egen nyck af ödet — eller honom! Den folkskygge, grubblande, despotiske Waldstein, han, som sjelf endast uppassades af ädlingar, skrudad med kammarherre-nyckeln!

Med Waldstein till exempel, torde man annars kunna påstå, att äfven öfverlägsna naturer icke försmått att begagna qvinnan som ett trappsteg för deras lycka. Med en millionärs enka gifte Friedland sig först till rikedom; med en favorits dotter sedermera till hofgunst — hvem vet hvad han, en gång annorlunda än i drömmen blifven konung af Böhmen, ämnat träffa för val till stadgandet af sin dynasti. Man vill ju veta, att det var med Josephines hand, som Napoleon köpte den mäktige Barras' bevågenhet, men sedermera, då Barras längesedan var en utkramad svamp, då Josephine icke kunde fylla en kejsarinnas kall, fortplantningen af den kejserliga dynastien — förmälde sig adelsmannen från Korsika med Ce-

sarernes dotter, befryndade sig, sjelf den yngste bland Europas suveräner, med det äldsta af dess furstehus. Hvarföre skulle Waldstein, under samma förhållanden, förfarit annorlunda? Hvem vet, om ej endast mordet i Eger räddade Isabella von Harrach från att bli förskjuten?

Till Hofburg, det kejserligt-kungliga palatset, kommer man efter en ganska besvärlig promenad, ungefär att förlikna vid den till Mosebacke i Stockholm, hvarunder man mera, än en gång, i de branta trapporna, andfådd och vederbörligen genomglödgad af en brännande Juni-sol, tycker sig, som termen lyder, »stå tillbaka i stigande». Slottet har föga märkvärdigt — rummen vackra, men ej praktfulla — amöblemanget mera enkelt, än man i en kejserlig boning kunde våga hoppas — inga konststycken af öfverlägsenhet — inga föremål af historisk vigt — Karl X bodde der sist och hans natur af obetydlighet tyckes ha öfvergått på hans boning. Den märkvärdigaste punkten deraf är utan tvifvel den plats straxt invid muren, hvarest befann sig den gödselsäng, som vänligt och räddande i sitt sköte emottog de, genom en nog brutal åtgärd, från fönstren i tredje våningen utkastade herrarne Martiniz, Schlavata och Fabritius, hvaraf minnet förvaras medelst tvenne på stället uppresta monumenter af sten. Men, otacksamt nog, har i de derå befintliga inskriptioner icke ett ord blifvit nämndt

om den, som egentligen räddade de trenne kullbutterande statsmännen, utan föranlåtes man nästan tro, att det var deras rättvisa sak, som hindrade dem att bryta halsen af sig. Imedlertid tyckes sanningen börja återtaga sin rätt, och en ny upplaga af samma slag, som för 220 år sedan, har redan börjat bilda sig mot slottsmuren, liksom för att säga vandraren, hvar den fordna legat, för att erinra verlden att de vildaste politiska företag kunna stranda mot en — gödsel-hög. Kanske, om Furst Metternichs pretensioner blifva för stränga och Böhmiska Ständerna för omedgörliga — de hålla just på Hofburg sina sessioner — kan en ny »Ministre de la Diète», afskedad utan tillstånd att begagna trappan, här finna en ny räddning undan sina vedersakare, isynnerhet om hvad jag endast såg i sin knoppning, under Böhmens i sådant hänseende serdeles gynnande klimat, hinner utveckla sig till full blomstring.

Imedlertid, man må skämta öfver saken huru mycket man vill, man står dock här vid trettio-åriga krigets vagga. Tre herdar räcka hvarandra, en månljus natt, händerna vid Vierwaldstätter-sjön — tre gesandter kastas ut genom ett fönster i Prag, se der de tvenne tilldragelser, som djupast inverkat på en stat, hvilken var Europas mägtigaste, och som, i sina följder, till innersta roten, skakat dess grundvalar. Kanske väljer skickelsen så ringa, någon gång i det löjliga stötande orsaker, endast för

att låta verkningarne framträda desto mera sublima.

Prag är det trettioåriga krigets A och O. Der gafs signalen till kriget — der slutades det — floden Muldau, som genomskär staden, var gränsen för Svenskarnes framträngande. Den alldeles ojemförligt dominerande delen af staden innehades af Köningsmark — mångenstädes ses ännu märken efter de kulor han kastade öfver till den ännu ointagna — på die steinerne Brücke öfver Muldan står än i dag en riddare, allt sedan den svenska kanonaden, afskjuten vid midjan; »das haben die Schweden gemacht», är den vanliga termen, då man här och der upptäckande någon defekt, efterfrågar dess orsak — men imedlertid prisar dock traditionen den stränga krigstukt Königsmark i det eröfrade Hradchin och Kleinseite visste upprätthålla, och ärar i honom en menskligare soldat, än de flesta af trettio-åriga krigets.

Från Lorenzo-berget har man en serdeles storartad utsigt öfver staden, isynnerhet på den högsta punkten deraf, den så kallade Die Schnecke. Den på sjelfva berget belägna Lorenzo-kyrkan innehåller föga anmärkningsvärdt, men, på planen utanom den, finnas tolf icke utan talang målade, s. k. stationer, andliga alfrescomålningar, inpassade i stenkolonner, framför hvilka premonstratenser-munkarne vid en hvar af dem uppläsa vissa föreskrifna böner. Under bar himmel finner man äfven här en

predikstol af sandsten, som endast fastlagstiden lärer begagnas. På sidan om berget drager sig den af Karl IV uppförda, så kallade Bröd-muren, som denne monark lät uppbygga endast för att, under en hungersnöd, bereda arbetsförtjenst åt Prags fattiga. Man betraktar denna mur med intresse, så föga fängslande den också för ögat synes — det ligger en fernissa af landsfaderlighet öfver den åbäkliga sten-massan. Men härifrån återvänder dock alltid blicken till den vidsträckta utsigten öfver hela den under Lorenzo-berget nästan amfiteatraliskt utbredda Altstadt, öfver Muldau med dess af båtar hvimlande, breda vattenyta, öfver de tvenne deri simmande, höggrönskande öarne, Färber-insel och Schützen-insel, samt de begge, hvar i sitt slag, präktiga broarne, die steinerne Brücke och Hängbron. Tvenne kolossala kontraster löpa de paralellt med hvarandra — den ena tung och ståtlig — ett verk af medeltidens högtidliga byggnadskonst — med grupper af stenhelgon och bilder af furstar — den andra, nätt och elegant, såsom genom ett trollslag kastad öfver det brusande vattendraget, utan någon annan hvilopunkt, än dess begge stränder — behagfullt svängd i en lika äfventyrlig, som architektoniskt ledig båge. Den ena bron tyckes färdig att, genom sin tyngd, draga sig sjelf ned i djupet — den andra förefaller nästan på väg att ur vattnet lyfta sig mot höjden — det är liksom detta träd, detta jern hade vingar. Det

nittonde seklet går här i bredd med det fjortonde. Det har förlorat i allvar, i kraft, i väldighet; men snillrikheten, smaken, djerfheten äro hos barnet af vårt århundrade ojemförligt öfvervägande.

I Dom- eller St. Veits-kyrkan gör man bekantskap med en mängd helgon, hvilka, fördelade på tjugufyra serskilda kapeller, jag så ytligt känner, att jag icke ens kan upprepa deras namn. S:t Nepomuk, min gamle bekante alltsedan mitt första inträde på Böhmens jord, hade jag deremot äran återse i massivt silfver, och kanske var det på denna grund, som jag tyckte mig finna hans yttre mera än vanligt intagande. Måhända var sådant äfven artistens förtjenst, som icke utan förmåga i den ädla metallen bearbetat detta det solidaste af Böhmens helgon.

I ett kapell, invigdt åt den helige Wenzel, såg jag en rund portklapp, hvari han i dödskampen gripit fast, då han mördades af sin regeringslystne broder; — besynnerligt nog är det just här, omgifna af minnena från ett broder- och lönn-mord, som kejsarne ikläda ornaten som konungar af Böhmen, innan de utgå, för att i sjelfva kyrkan dertill krönas. Är det en slump eller en varning, som uttalar sig i detta egna förfogande? Skall kejsaren, i den tafla af Lukas Kranach, som, upphängd i kapellet, med blodig sanning framställer den ohyggliga katastrofen af Wenzels aflifvande, no-

lens volens läsa erinringen om alla thronens faror, om förräderi och mordanslag till och med från sina närmaste. Hur mången kejsare, som, rikt insvept i sin purpur, blek och tankfull, skridit öfver tröskeln till kapellet, för att vid altarfoten emottaga den kungliga smörjelsen, måtte icke hafva gjort det med tanken på Wenzels blodiga slut, med blicken forskande rigtad på den äregirigaste af sina erkehertigliga fränder.

Jag lät visa mig det kapell, der hertiginnan af Berry, under sitt vistande i Prag, företrädesvis brukade förrätta sin andakt. Hennes bekanta förkärlek för det groft sinnliga, röjer sig äfven här — i helgedomen. Madonnan i kapellet är en stor, köttig qvinna, med ett sliskigt, sockersött leende; — blodet strömmar utefter Kristus-bildens länder, åskådligt ända till vidrighet; — förlåtelsen, som upptager den ångrande syndaren i sina armar, gör det på ett så passioneradt sätt, att man nästan tvekar, huruvida det icke är fråga om att inveckla honom i nya synder. En viss själens råhet, som man vill påstå, icke alldeles fremmande för den kongl. neapolitanska stammen, skimrar nog synbart igenom detta egna val af plats för andakt, ty, bland alla kyrkans kapeller, finnes det säkerligen intet, der katholicismen uppträder under krassare, sinnligare former, än här. Denna qvinna, begåfvad med så mycken energi, så mycken beslutsamhet, så mycket verkligt mod, med ett ord, så många elementer till storhet,

har imedlertid spelat en europeiskt löjlig roll, har gifvit efterverlden rätt att skratta ut sig, genom svagheter, dem en mor, som strider för sitt barns rättigheter, i känslan af denna mission, bort kunna beherrska, svagheter, dem improviserade förmälningar endast knapphändigt kunna öfverskyla.

Apropos hertiginnan af Berry, var man så god och förevisade mig, utom åtskilliga benbitar af lärjungarne Markus och Lukas, något i osteologiskt hänseende ännu märkvärdigare, Susannas i Babylon hufvudskål. Jag såg för mina ögon den troligtvis enda lemningen af denna den Bibliska historiens Lukretia, af henne, som satte advokaten Daniel i tillfälle att vinna sin första process, och detta, fastän han förde talan emot tvenne Hofrätts-assessorer. Det är den första rättegång af någon betydenhet, som häfden vet omtala — hvad borde icke en jurist känna vid åsynen af en sådan hufvudskål? En anmärkning gjorde jag likväl, att den organ, som, efter gallska systemet, betecknar sinnligheten, befanns serdeles starkt utveeklad — en tills dato förbisedd omständighet, hvarom jag är nog lycklig att, först bland alla, göra allmänheten underkunnig, och efter hvilken vunna upplysning Susannas vackra vidhållande af dygdens bud torde förtjena att dubbelt högt uppskattas.

Medelst en jernkedja hänger vid taket fästad en kula, som Fredrik II, vid belägringen

af Prag, i kyrkan inkastat. Ett trappsteg till ett af kapellerna förvarar ännu, sönderspittradt, minnet af den skada, som derigenom förorsakats.

I Baumgarten, Prags djurgård, i naturskönhet vår Stockholmska mycket underlägsen, visade man mig det landthus, som bebos af Oberst Burg-Graf v. Kothek, ståthållare i Böhmen och en af detta lands mest högbördade ädlingar. Han var för ögonblicket frånvarande, i Wien, att der, som det berättades, ansvara för åtskilliga, nog egenmäktiga åtgärder, dem han, i förlitande på Furst Metternichs bevågenhet, lärer tillåtit sig. Han skildrades som en man af ovanlig energi, ett dugligt och användbart redskap i despotismens händer, djerf och tilltagsen, slug och ihärdig, rik på planer och utvägar. Men, besynnerligt nog, kan han icke sitt eget lands språk. Hans är »ganz Deutsch», för att, omvänd, begagna en term, som man ofta i Böhmen hör med en slags medömkan användas. »Er ist ganz Böhmisch», yttrar den i tyskan kunnige Böhmaren, skakande på hufvudet, om sin för detta språk fullkomligt fremmande landsman. Men kanske behöfde Furst Metternich på denna plats just en person, som icke satte något öfverdrifvet värde på nationaliteten, och som, oaktadt sina för platsen behöfliga, mindre vanliga egenskaper, aldrig skulle, såsom okunnig i språket, kunna blifva populär hos folket. Ty, ehvad man må säga om Furst

Metternich och hans kanske något mera än tillåtligt Machiavellistiska politik, är han dock en gammal gosse, som rätt väl förstår en hop saker, och som troligen icke skulle kunna dragas vid näsan af någon annan, än »Lucifer sjelf», såsom det heter i Robert. Det bevisar redan mycket af takt, klokhet och kraft, att så göra sig till despotens despot, att denne hans borne herrskare, då ministern, såsom ofta lär hända, fordrar penningar, merendels medlande yttrar: »ge honom dem, ge honom dem, annars fordrar han dubbelt i morgon, och vi måste i alla fall ut dermed». De goda Wienarne, som säga Witze, hvilka dock icke alltid äro qvicka, öfver allting, till och med öfver sig sjelfva, bruka också; med anledning häraf, hviska fremlingen i örat, att de hafva 10 suveräner — Furst Metternih 1, Kejsaren 0 — summa 10. Möjligen skulle väl tyckas, att detta, under en despotisk författning, kunde vara en nog vådlig aritmethisk figur — men Furst Metternich har en förtjenst — han låter allting talas — han vet, att af alla menniskoslägtets ledamöter är tungan den största vännen af mouvementet och att den frisinnthet, som stannar dervid, just icke brukar vara af någon farlig beskaffenhet. Helt annat med pressen. För den hyser Furst Metternich en slags respekt.. Pressen är troligtvis det enda föremål, som ingifvit den gamle, hårdnade statsmannen, van att temligen legért handskas med kejsare och kungar, en dy-

lik känsla. Man påstår också, att han till Frankrikes dagblads-furstar årligen öfversänder en tribut af sitt ypperliga Schloss-Johannisberger, och som dessa herrar öfverhufvud äro gláda, muntra goddags-piltar, lär denna sjelftagna skattskyldighet särdeles smickra de snillrika gourmandernas gommar och kanske äfven deras fåfänga. Såsom antaglig följd af detta förhållande har jag i ett fransyskt tidningsblad funnit den öfverraskande notisen, att Furst Metternich är »un homme de talent». Det är oerhördt mycket sagdt, då en Fransos yttrar sig så om en Tysk. Furst Metternichs oförställda aktning för det okrönta majestätet: Pressen, röjes ytterligare af det hufvudstupa intresse, hvarmed de Österrikiska tull-tjenstemännen, vid visitationen, kasta sig öfver edra medhafda böcker, då ni deremot för en zwanziger kan lösa Er ifrån all rafistulation bland edra öfriga effekter. I Sesto-Calendæ, på gränsen af Österrikiska Italien, ville man med all gevalt beröfva mig några ganska oskyldiga brochyrer om tyska Tullförbundet, och Arfvidssons resa i Italien var, såsom författad på ett i Sesto-Calendæ alldeles obekant språk, äfven på vägen att beläggas med embargo. Genom ifriga reservationer lyckades det mig att rädda alltsamman, men, efter hvad jag hört berättas, har en annan svensk resande, som under en kortare utflygt från Wien, af missionen derstädes fått till res-lektyr låna några numror af Statstidningen och Svenska Biet, vid

en tullstation plötsligen sett sig desamma af vederbörande tjensteman beröfvade, hvarefter missionen måste i officiell väg återfordra dessa vilsekomna får från svenska tidnings-litteraturens stepper. Det synes mig hårdt, att, i nittonde seklet, Statstidningens oemotsagda rykte för officiell beskedlighet icke hunnit framtränga lika långt, som, i det sjuttonde, våra för icke just samma egenskap beryktade, svenska vapen — till trakterna af Wien.

I Prag finnes en stor mängd enskilda palatser, uppförda under den tiden, då Böhmen var ett af feodalismens hufvudsäten, ännu bärande prägeln af oerhörd rikedom och, äfven någon gång, af oerhörd smaklöshet. Sådana äro det Schwartzenbergska, det Ledebourska, det Kinskyska, det Clamgullaska, det Loskowitziska, det Nostitzska m. fl. Jag besökte endast det sistnämnda, ehuru nästan alla stå med sällsynt artighet öppna för nyfikenheten. Jag gjorde det icke så mycket för konstsamlingarnas skull, hvilka, med undantag af några Rembrandt, Rubens och Mieris, just icke synas innehålla något serdeles märkvärdigt; men i afsigt att få kasta en blick uti interiören af en rik böhmisk ädlings hemlif, att i hans möbler, hans bibliothek, platsen för hans toilett eller hans säng, gissa mig till hans vanor, hans smak, hans tycken, från den döda, men ofta betydelsefulla omgifningen sluta till mannen, som inom densamma rör sig och verkar. Den böjelse för

orientalisk praktöfverlastning, som, genom mindre Asien och Turkiet hunnen till Ungern, äfven inom Böhmen, ehuru mindre i ögonen fallande ger sig tillkänna, var, ända i de minsta afseenden, bannlyst från det Nostitzska palatsets eleganta, smakfullt dekorerade salonger. De öfver divansborden strödda, utsökta gravyrerna, de täcka, inbjudande jumeauerna, amöblemangets uppställning, som, i motsats med hvad som inom Sverige vanligen är förhållandet, gynnade bildandet af mindre kotterier inom det stora, allt häntydde på en rik och yppig njutning af sällskapslifvet. I grefvinnans kabinett lågo, på ett bord, som jag för dess utsökta arbete kom att närmare betrakta, tvenne visitkort, från en fransk legations-sekreterare och från grefve Clamgallas, i bredd med ett påbegynt bref, som dock endast innehöll introduktions-ordet: »Mein». Hvilken mein? En bror, en make, en vän, en — — — jag filosoferade häröfver i fem minuter, utan att rätt veta hvad jag borde tänka. Pikturen var i dessa fyra bokstäfver kall, lugn, zirlig, icke brådstörtad, icke darrande. Man skrifver icke med så mycken handens säkerhet, då man skrifver till en person, dyrbar genom andra band, än frändskapens. Det grefliga parets uppbrott till deras landtgods, der de nu vistades, måtte imedlertid varit serdeles brådstörtadt. Ännu darrade ett par ringar, troligtvis i hastigheten förgätna, på en nickande porslinsdockas solskärm, och en näsduk, som starkt dof-

tade af den temligen illa luktande vällukten patschouli, låg kastad i ena hörnet af en soffa. Med anledning af det derpå broderade vapnet, upplyste mig kastellanen, att af familjen Nostitz finnas i Böhmen fyra serskilda grenar, men att hans husbonde, såsom innehafvare af ättens majorater, vore den ojemförligt rikaste och anseddaste af familjens samtliga ledamöter.

Jag aflade ett besök i Elisahethiner-nunneklostret. Jag tillbragte en timma i samspråk med tre, fyra fryntliga, beskedliga gummor, utan just någon hög bildning, men med sundt, godt, menniskoälskande förstånd, dem jag visserligen icke, om ej drägten sagt mig det, skulle tagit för nunnor. En verkligen hjertlig godhet, utan tecken till intolerans, var hos dem alla ett utmärkande drag. Då jag med afsigt, med anledning af Ferdinand II:s i klosterrummen befintliga porträtt, förde samtalet på Gustaf Adolf, yttrade en bland nunnorna: »Han är en af edra martyrer». Med mycken artighet visades mig allt hvad i klostret fanns af intresse. Kapellet, starkt genomdoftadt af rökelse, var rikligt beprydt med blommor — foster af nunnornas egen konstflit — grupperade i vaser af ganska verldsligt utseende. Uppmärksamheten togs dock här nog mycket i anspråk af en Jungfru Maria i röd yllemuslins-klädning, som, coifferad med negligé, höll i sina armar en Kristus-bild i rock med krachan. Vidare ceremoni-rummet, der nunnorna afklädas novisdrägten och håret afskäres dem — ett hemskt

rum, med gamla, gräsliga porträtter af kejsare och kejsarinnor, till hvilka säkert mera än ett förtvifladt öga blickat upp; hvilkas kejserliga bistånd mera än en bäfvande själ i sin ångest besvurit. Så apotheket, der fyra nunnor, verkligen examinerade pharmaceuter, provisoriskt stöka omkring retorter och mortlar, än ruska om en medikaments-flaska, och än sätta en degel på elden. Slutligen cellerna, småtrefliga boningar med blomster-krukor, kanarie-foglar och taflor ur Bibliska historien. I en af dem såg jag till och med porträttet af en man. Det var naturligtvis en bror, en far. Nunnan, som förde mig omkring, smålog, då jag betraktade konterfejet. »Vi lefva i minnet, vi också», sade hon. På dörren till hvarje cell står ett tänkespråk ur någon af kyrkofäderna.

Kloster-trädgården är liten, mörk och dyster. Ett par yngre nunnor, som promenerade der, fingo ett tecken att aflägsna sig, då jag, jemte min höstmogna följeslagerska, inträdde på det oansenliga området för dessa arma varelsers utflygter i det fria. Den ena var dock nog älskvärdt nyfiken att, i detsamma hon vände sig för att gå, egna fremlingen en skygg, hastig blick. Derigenom sattes fremlingen nu i tillfälle att förklara — dock med endast denna lösryckta erfarenhet till stöd för sitt påstående — att man äfven i klostren träffar blomstrande kinder och vackra, bruna ögon.

Modellens hämnd.

Skizz från München.

På Tattenbacher-strasse, icke långt från hofmålaren W. Kaulbachs atelier, bodde 1842 om sommaren historiemålaren Frantz v. Hagen, protestant och född i Düsseldorff, en af de tusendetals artister, dem konung Ludvigs storartade byggnads-företag lockat till München. Han användes nu af denne furstlige mecenat att, efter teckningar af professor Schnorr v. Carolsheim, al fresco måla den nedre, ännu ej fulländade våningen af »der neue Königsbau». Redan första inträdet i hans boning tillkännagaf konstnären. Den stora sal, som först emottog den besökande, var, i sällsam oordning, uppfylld af staffelier och färgtillredningar, af gamla rustningar från medeltiden och af muskulösa, svartvordna gipsmodeller. På väggarna hängde taflor —, i utkast eller fullbordade, — ett eldskensstycke af Schalken, och en tiggare af Murillo. Dagen beherrskades och jemkades genom stora linnegardiner, som voro olika höjda och sänkta, för att dymedelst ge ljuset dess behöriga rigtning. På en slags fyrkantiga flisor af egen beredning var konstnären sysselsatt att,

för kongl. slottets räkning, måla emblemer till infattning af en större tafla ur Nibelungen-lied, medan, från ett staffeli, en Judith, i begrepp att nedstöta Holofernes, trädde som en ande-uppenbarelse i dagen. Denna målning var endast utkastad; blott hufvudpersonerna stego färglagda fram från den gråa, icke af pensel berörda grunden; den fick derigenom ett eget uttryck af hemskhet, som icke minskades genom det blodigt triumferande, det nästan kannibaliska i Judiths mörka, stolta öga, i hennes hårda, hotfulla anlete. Det var icke en antikens Charlotte Corday, en medborgarinna, som hämnar fäderneslandet, artisten här kallat fram på duken; det var en qvinna som vedergäller förolämpningar, dem hon tvingats underkasta sig; som med förtigen glädje låter vittnet till en svaghet försvinna, som mera hämnar sig sjelf, än sitt land.

Mera än en gång aflägsnade sig konstnären från sitt, som det ville synas, för honom temligen likgiltiga arbete med stenmålningen, och närmade sig med korslagda armar, med en känsla af intresse, som märkbart glödde i hans stora, passionfulla ögon, sin stolta, herrliga Judith, der hon i en hand, underbart skön, lyftade dolken öfver den slumrande Holofernes, kring hvars i sömnen leende läppar skönjbart lekte vällustiga drömmar, och hvars hufvud stödde sig mot Israelitiskans blottade venstra axel, medan hans högra arm, matt om-

slingrande hennes lif, sagta glidit ned öfver den divan af grönt sammet, på hvilken de båda gestalterna föreställdes hvila.

Konstnären stod länge, granskande, inför sitt verk. Mera än en gång jemkade han på den gröna skärm han bar för ögonen. Slutligen kastade han, i ett anfall af otålighet, den ifrån sig, långt bort, i ett hörn af rummet. Hans långa hår föll nu okammadt och dammigt ned ikring hans magra, skarpa ansigte, mot hvars matta, lefnadströtta uttryck de stora, flammande ögonen gjorde ett eget afbrott. Han rätade sin hopböjda gestalt, liksom lyftades han vid åsynen af sitt eget verk. De tunga skrynkorna försvunno plötsligen ur hans panna, och der låg ett ögonblick glansen af en förklaring. En inre, stolt, belönande känsla sade honom, att hvad han gjort var godt.

I detsamma inträdde i rummet en qvinna. Det var synbarligen originalet till Judith. Hon var starkt och kraftfullt byggd, med ett skarpt markeradt ansigte. Hennes gång hade någonting stolt. Hennes ögon sköto flammor. Hon var Romarinna. v. Hagen hade första gången sett henne på en Osteria i trakten af Rom, under den tid han inom den eviga stadens murar tillbragte en del af sina läro-år. Hans artistiska uppmärksamhet väcktes genast af det plastiska i hennes former. Hon blef hans modell; han tröttnade aldrig att se henne i de djerfva attityder ur antiken, hvartill hennes

skönbildade lemmar så väl, så behagligt, så villigt lånade sig. Än var hon den kyska, djupt beslöjade Vestalen, än den vindrufkransade, slumrande Bachantinnan. Än var hon Niobe, som, i gränslös, odödlig smärta blickar omkring sig efter sina barn; än var hon Danaë, väntande guldregnet. Då v. Hagen vandrade hem från Rom, för att slå upp sin boning i det artistiskt uppblomstrande München, följde honom ännu hans modell, och, ehuru bittert afskedet var till det sköna, solvarma Italien, behöfdes det blott en blick af v. Hagen, för att komma tårarne att åter torka i den vackra Romerskans ögon. Denna förmåga hos v. Hagens blickar blef likvisst icke alltid densamma på den kyligare, tyska jorden, och nu mera hände någon gång, att den stackars Margarita — så var Romarinnans namn, — i hemsjuka grät hela näsdukar fulla, utan att v. Hagens tröstegrunder annorlunda, än med möda mägtade stämma denna framforssande ström.

»Frantz!» yttrade Italienskan, som i en drägt midt emellan sitt nya och sitt gamla fäderneslands, inträdde i rummet, »jag ämnar i dag deltaga i den stora processionen, för att be Gud om regn. Du kan aldrig tro, hvad här är mycket landtfolk inne. Vi ska gå från Frauen-Kirche till Theatiner-Kirche och från Theatiner-Kirche till Heilige Geist-Kirche och från Heilige Geist-Kirche till Kreutz-Kirche . . .»

»Och ifrån Kreutz-Kirche till Dreyfaltigkeits-Kirche och från Dreyfaltigkeits-Kirche till St. Johannis-Kirche och än vidare, så länge någon kyrka finnes i München . . . . ja! jag känner fullkomligt marschen,» svarade målaren med snäf ton.

»Du måtte väl icke neka mig att förrätta min andakt på mitt vis, bland dem, som tro som jag, bland goda katholiker. — Fastän du icke tror på Madonnan, vill jag se om du kan hindra mig att tro på henne. Jag måste med. Jag har gjort ett löfte att vara med i processionen i dag.»

»Håll då ditt löfte och var med!» genmälde målaren, i det han ref färg på en marmorskifva.

»Det der kunde du ha sagt utan grimaser. Jag behöfver ett par timmars frisk luft, och jag är väl icke såld till din slafvinna heller. Men du är alltid obillig. Jag får icke ens gå i kyrkan.»

Och Romarinnan satte sig ned på en tom pjedestall som stod i rummet och började gråta bitterligen. Hon var så van att välja plastiska ställningar, att hon äfven nu, kanske omedvetet, intog en oändligt ädel attityd, i det hon med ena handen förde slöjan till sina ögonlock och lade den andra, marmorhvit, öfver bröstet.

»Men, min Gud!» utfor artisten och slängde en bundt penslar i golfvet, »skall då detta

elände aldrig se ett slut? Skall den här melodramen i evighet hvarje dag å nyo uppföras? Hvad har du att beklaga dig öfver? Erkänner du någon annans vilja, än din egen? Hvem binder, hvem fängslar dig? Gå, i Guds namn, kring gatorna och tigg regn, om det roar dig, men låt det hålla uppe här inne — snyfta icke som om verldens jemmer hvilade på dina skuldror — sansa dig min stackars Margarita! — du vet ju att jag håller af dig, äfven då du är barnslig och nyckfull.»

Och liksom hon, under likartade förhållanden, gjort hundrade gånger förut, torkade nu Margarita sina ögon och lät trösta sig af konstnären, som, hastigt från Tyskan öfvergående till Italienskans lenare tonfall, på henne slösade de ljufvaste namn, smekande både för hjerta och öra.

Margarita gick, åter leende och lycklig, sedan hon till och med erbjudit sig, att, om v. Hagen så åstundade, stanna hemma hos honom. Konstnären kastade en forskande blick uppåt den mulnande himlen, och mumlade för sig sjelf, att presterna icke valt sin dag så illa. Den gången bedrog dem likväl deras förutseende. Icke en droppe regn fuktade ännu på fjorton dagar derefter den törstiga Bayerska jorden. Isar flöt hela tiden trög och vattenfattig. »Der englische Garten», Münchens förnämsta promenad, låg förtorkad i de brännande strå-

larne af en sol, som en hel månad höjde och sänkte sig, lika klar, lika molnfri.

Imedlertid blandade sig Margarita i det glada hvimlet af processionen, som, i sin brokiga buffa-pragt, näppeligen räddade skenet af en andlig ceremoni. Till densamma hade slutit sig åtskilliga brödraskap i hvita och svarta kåpor af temligen komisk effekt, sins emellan åtskiljda genom fanor och högburna helgonbilder, hvilka vårdslöst slängdes af och an af sina bärare. Några buro vaxljus, kransar och gröna qvistar i händerna, andra hade paraplyer, öfvertygade att processionen skulle medföra ovillkorlig verkan. Flertalet var ögonskenligen qvinnor, och, så mycket en flygtig öfversigt tillät bedömma, mestadels gamla. Också öppnade sig här en brokig profkarta på fruntimmers-hufvudbonader, ifrån ludna skinnmössor med bronzbeslag, ungefärligen att förlikna med skarpskyttarnes vid våra kavalleri-regimenter, ända ned till en slags imitation i silfver- och guld-tyg af de täcka bindmössor, som äro en egendomlighet för Stockholms värdshustärnor. I spåren af dessa sednare, nemligen Münchner-bindmössorna, varsnade man någon gång de skygga dragen af en Fransiskanermunk, som kryssade sig fram igenom den böljande mängden, för att, hinnande i bredd med föremålet för sin efterspaning, majestätiskt hviska henne sin välsignelse i örat. Men öfverhufvud gick icke den ringaste flägt af andakt, af uppbyggelse, genom

hela denna brokiga, mumlande, pratande, gapande massa, af hvilka åtskilliga under vägen sågo sin mages fordringar till godo och i lugn tärde på sina brödstycken, medan de i öfrigt oklanderligt höllo steg med processionen. Alltsamman tycktes verkligen vara till för rolighets skull, och, om icke paraplyer synts med i tåget, hade kanske ingen tänkt på regn, så framt icke bönerna i de serskilda kyrkorna, som besöktes, händelsevis erinrat honom derom. Margarita fann imedlertid hela ceremonien ganska intressant. För en person, som vet med sig att hon är en modell, är det icke ledsamt att tåga gata upp och gata ned, beskådad af tusende, högljudt lofordad af många, hviskande, men eldigt tilltalad af *en*. I sina rika, svarta lockar bar hon nemligen sitt sköna hemlands vanliga hårprydnad, de begge gyllne pilarne. Den omtalade ende — en af kung Ludvigs tusende konstnärer, i burgundisk drägt och med en barett på hufvudet — böjde sig då hastigt ned öfver Romarinnan och hviskade: »Du bär dina pilar, de aldrig svikande, i triumf, stolta Trasteverinska! Jag vill förvara dina pilar bättre; jag vill bära dem i — hjertat!»

Omkring klockan tolf, då processionen, under sitt tåg kring stadens gator, redan börjde glesna, lemnade v. Hagen sitt arbete. Den blårandiga, rikt färgfläckade blusen och de stora filt-tofflorna utbyttes mot en drägt mera läm-

pad till konstnärens vackra, resliga vext, och när han, klädd med en viss grad af omsorg, lemnade sin boning, skulle man svårligen i den ståtliga gestalt, som tågade gatan framåt, kunnat igenkänna den sjukligt hopkrumpne, oansenlige målaren. För att njuta några ögonblicks svalka gick han in i Hofgarten, i hvars gammalmodiga, snörräta men lummiga bokalléer han irrade fram och tillbaka bland de få promenerande, som på denna tidiga timma infunnit sig. Han dröjde en stund framför Tambosis schweitzeri-etablissement, der han, trogen sitt lands vanor, lät servera sig en schoppen Bier, hvilken han nedstörtade med all den »schwung», som härutinnan så utmärkande karakteriserar Tysken. Han fixerade ett par damer, som, också med hvar sitt glas Bier framför sig, sysselsatte sig med sömnad och allt emellanåt välbehagligt läppjade på den gula, klara maltdrycken, hvilken, uppfunnen af en hertig, den durchlauchste Furste och Herre Gambrinus af Flandern, är hertigdömens och konungarikens förtjusning. Men han fixerade dem icke länge. De sågo sömniga och tystlåtna ut; artister hata i allmänhet ett sådant ansigts-uttryck.

Han steg upp och promenerade ett par slag i den nära sexhundrade fot långa Bazaren, betraktade här och hvar, småleende, de så kallade historiska Freskerna, hvilka klädde de serskilda arkadernas väggar, och stannade en lång

stund framför en dylik målning, föreställande Bayrarne vid Arcis-sur-Aube, och försedd med följande inskrift:

»Hört ihrs! schon jauchzt es uns donnernd entgegen,
Brüder! hinein in den blitzenden Regen.»

»Jag visste knappt, att Bayrarne hade varit vid Arcis-sur-Aube», mumlade artisten för sig sjelf. Sedermera roade han sig att studera de Disticha ur konung Ludvigs dikter, hvilka, i egenskap af förklaringar, blifvit satta öfver Bazarens landskapsfresker, som uteslutande återge nejder från Italien och Sicilien, men, snart öfvermättad af hexa- och pentametrar, gick han upp i konstföreningen, åt hvilken här i sjelfva Bazaren en lokal blifvit inrymd, fastän utan att der finna något nytt, något fängslande för öga eller känsla. Ett par arbeten hade visserligen sedan hans sista besök blifvit exponerade, men dessa voro så obetydliga, så utan allt högre konstvärde, så blott och bart färg och väf, att v. Hagen nästan med ovilja vände dem ryggen.

Han tog nu vägen midt öfver Odeon-torget och, lemnande Hertigliga Leuchtenbergska palatset till höger, skar han snedt öfver »der Wittelsbacher-Platz», der kurfursten Maximilian den förstes kolossala ryttare-staty, modellerad af Thorvaldsen och gjuten af Stiegmaier, ovillkorligt, af gammal vana, tilldrog sig hans blick. Utkommen på Brienerstrasse fortsatte konstnären sin vandring öfver »der Carolinen-platz», som, rund till formen, omgifven af vackra

villor och täcka trädgårdar, ger en karakter af landtlig elegans åt hela sin omgifning. I midten deraf står en hundrade fot hög obelisk, efter modell af Klenze gjuten af Stieglmaier och af konung Ludvig helgad minnet af de 30,000 Bayrare, som stupade eller dödsfröso i Ryssland. »Auch *sie* starben für des Vaterlandes Befreiung,» säger inskriptionen. Man finner, att konung Ludvig någon gång, liksom Pythia, talar i gåtor. Säkerligen hade desse syndare sjelfve icke ringaste aning derom, att de, bundne vid fransyska fanor, dogo för att frelsa Bayern från franskt förtryck.

Vid Arcis-strasse tog konstnären af till höger och stod snart vid galler-portarne till Pinakotheket. Konung Ludvig älskar Grekiskan — det är ju hans sons nya modersmål — annars kunde han helt simpelt ha kallat denna stolta pragtbyggnad målnings-galleriet, hvilket fullkomligt och tillfredsställande återger det nu valda grekiska ordet. Såsom van besökare helsad af den gigantiske vaktaren vid dessa skatter, en ståtlig trettonqvartering i kungligt livré, passerade artisten genom den af Joniska pelare uppburna förstugan, på en prägtig marmortrappa, upp till öfre våningen, der han egnade en flygtig blick åt Loggiernas frescomålningar, men utan mycket uppehåll begaf sig in i den sjette salen, hvarest franska och spanska skolans mästerverk finnas samlade. Här tycktes han ha nått målet för sin vandring till pinako-

theket, ty innan kort finna vi honom invecklad i ett lifligt samtal med en ung konstnär af sydländskt tycke, till hvilken han genast, vid första sammanträffandet, yttrade, att han sökt honom. Samtalet fördes hviskande, i skygd af ett staffeli, vid hvilket den unge målaren var sysselsatt med en kopia af Murillos beryktade tiggargosse, ur hvars lurfviga svarta hår en gammal käring plockar ohyran, medan pojken, i salig känsla af sin tillvaro, tuggar på en brödbit.

»Här!» utropade v. Hagen plötsligen, och gjorde ett försök att slita sig lös från det tag, hvarmed artisten omfattat hans handlof.

»Ja här, i nionde salen, framför Guido Renis madonna — men gör, för guds skull, inga galenskaper. — Karlen är ursinnig, tror jag» . . . . fortfor målaren, i det v. Hagen ryckte sig lös ifrån honom och ilade vidare bortåt den anvisade salen.

Liksom slagen af en egen förtrollning stannade han på dess tröskel. Der satt *hon*, med penseln i handen, de blåa undersköna ögonen lyftade mot höjden, inspirationens förklaring kring sin panna, en engels leende kring sina läppar. Hon satt framför Guido Renis: Marie himmelsfärd, sjelf en uppenbarelse, den man hvarje ögonblick fruktade se lyfta vingarne till flygt och försvinna. Så etherisk, så myeket ande föreföll hon, då hon med sin magra, marmorhvita hand strök de gyllne lockarne ur sitt bleka, regelbundet sköna anlete, och, med

ett uttryck af hänryckning, som icke låter sig beskrifvas, i sin blick liksom insög den söndagsheliga frid, den religiösa ljufhet, som ligger utbredd öfver hela denna herrliga tafla.

v. Hágen grep efter stift och papper. Inom några ögonblick hade han hänförande likt återgifvit den tjusande målarinnan. I detsamma han slog upp ögat, för att ännu en gång jemföra sin kopia med originalet, såg han bredvid sig en mustascherad man i halmhatt och brun bonjour, med regelbundna drag, med en rask, öppen blick, en man, som för det egna i sitt ansigtsuttryck, på en gång pregladt af fulhet och förmåga, skulle bemärkas bland tusende, och bland dessa tusende troligtvis ändå vara den minst till sitt yttre begåfvade.

»Det fordras en stor talang eller en stor passion, för att *så* få en själ att dröja qvar på papperet,» yttrade mannen i den bruna rocken halfhögt till von Hagen, hvars teckning han öfver dennes axel en stund betraktat.

»Ers majestät!» stammade artisten förlägen, och igenkände Ludvig af Bayern.

»De upptäckter jag i skön konst kan göra genom öfverrumpling, förråder jag aldrig,» svarade monarken, »och, ehuru mycket värde jag sätter på mina älskade konstnärers tillgifvenhet, är jag icke nog svartsjuk om den, att icke med deltagande se deras förtjusning öfver ett vackert ansigte. Det är verkligen profilen till en Sancta Cecilia.»

Och konungens af Bayern kännar-öga hvilade ett ögonblick forskande på målerskans rena, oskuldsfulla anlete.

»Henrik Hess borde se henne», fortfor den furstlige mecenaten, »det skulle bli ett herrligt engla-anlete för Basilikan.»

Och med en lätt nick vandrade den liflige, rörlige mannen vidare, i det han, svängande den gula halmhatten, artigt helsade åt alla sidor.

Det ligger någonting raskt, öppet, ärligt, kraftfullt, trotsigt, till och med någonting af Sergels »tusan djefla» i konung Ludvigs råa, för skönhetssinnet motbjudande drag. Sällan ser man i något ansigte så läsligt uttryckt den stora gudagåfvan af kraft och ihärdighet. Men den har här stannat vid en blott byggnadsvurm, storartad och konstnärlig, om man så vill, föga gagnelig, kanske skadlig, för det allmänna. Fastän palatserna glänsande uppvexa i München, är Bayerns jord ännu lika fattig, lika uselt brukad. Mythens gudar ha der ett Walhalla, men dagens elände icke ett tak öfver hufvudet. Tiggeriet stryker naket på landsvägarne, medan hufvudstaden aldrig tycker sig få kyrkor och slott nog att förgylla.

v. Hagen egnade icke den bortilande konungen en blick. Han var helt och hållet försjunken i åskådandet af den sköna målerskan, som, utan att skänka ett ögonkast åt de omgifvande föremålen, endast arbetade på sin tafla.

Bredvid henne, på en ländstol, satt ett äldre, svartklädt fruntimmer, sysselsatt med stickning, men äfven hon tycktes fullkomligt död för den yttre verlden, och aldrig såg v. Hagen henne lyfta blicken från sitt sticktyg. Det låg någonting gåtfullt, någonting utomordentligt i dessa personers uppträdande på pinakotheket, och mera än ett nyfiket ansigte hade redan under lugg fixerat dem, mera än en gissning blifvit på deras räkning vågad.

»Och du har icke ringaste aning om hvem hon är, hvadan hon kommer ifrån, hvar hon bor», frågade v. Hagen samma artist, som i sjette salen kopierade Murillo.

»Du, som hela fjorton dagarne varit förtjust i henne, borde väl veta allt det der på dina fem fingrar,» svarade artisten leende.

»Ah, jag har ju endast sett henne tvenne gånger, den ena på Pratern och den andra vid Hesellohe. Vid båda tillfällena var hon åtföljd af den der gamla duegnan och af en äldre, svartklädd kavaljer. Ingen kände henne; alla beundrade hennes utomordentliga skönhet.»

I detsamma närmade sig konung Ludvig den intagande målerskan med en vänlig helsning, som hon, ett ögonblick resande sig från stolen, utan ringaste förlägenhet, kallt, men artigt besvarade. De talade en stund temligen tyst med hvarandra, utan att samtalet kunde fattas af de kringstående, hvilka, med skyldig grannlagenhet, dragit sig tillbaka i andra ändan

af salen. Endast den gamla duegnan behöll troget sin post, stel och enformig i rörelser som en automat, blicken oafvändt fästad på sitt arbete.

I detsamma anmälde en livréklädd betjent, likväl endast vändande sig till det äldre fruntimret, att vagnen var framme, och med den elegans i manér, som med rätta utmärker den mest skönhetssinnade af Europas furstar, räckte konung Ludvig armen åt sin intagande skyddling och förde henne, artigt samtalande, mellan Loggiernas alfresco-målningar, der Cornelii och Zimmermans bjerta färger knappt ännu hunnit torka, utföre den skinande, dubbla marmortrappan, ned till det väntande ekipaget.

Nyfikenheten hos de i pinakotheket denna dag temligen talrikt församlade artisterne var utomordentlig. Hvem var denna tjusfulla uppenbarelse, som, med synbar vana dervid, emottog äfven kungars hyllning? Hon stödde sig på Ludvig den förstes arm som på en gammal bekants. Hon tycktes ju nästan anse hans artigheter som en skyldighetsgärd. Man undrade, man öfvervägde, man föreslog, man gissade.

En af dem gjorde mera. Det var v. Hagen. Han följde vagnen, följde den gata upp och gata ned, genom krökningarne, öfver torgen. Han saktade, der den saktade, skyndade der den skyndade. Slutligen stannade åkdonet framför ett ståtligt hus vid Theatiner-strasse, der en livréklädd portvaktare öppnade ett par

gallerdörrar och vagnen rullade in i den hvälfda portgången.

»Ursäkta mig en fråga! Hvem är det unga fruntimret, som nyss åkte in här?» yttrade v. Hagen till den reslige, svärdomgjordade livrédragaren.

»Furstinnan Ida af Solms-Weissenburg, dotter till furst Karl Wenceslaus,» svarade portvaktaren, lyftande handen till sin guldsmidda, trekantiga hatt.

Och han läste, med en väldig nyckel, igen gallerdörrarne.

»Furstinnan Ida af Solms-Weissenburg,» eftersade artisten tyst för sig sjelf, »dotter till furst Karl Wenceslaus. O! hvem hade kunnat ana något sådant!»

Lefver ännu en flägt af chevaleriets anda qvar i nittonde århundradet, så bör den ostridigt sökas inom konstens område. Den öfverspända, men högsinnade enthusiasm, som deri var hufvuddraget, har här ingen motsvarighet, utom möjligen hos personer, vana att gästa i inbillningens lustgårdar, genom poesien af sitt yrke medborgare i en verld, mindre prosaisk, än år adertonhundradefyratiotvås. Endast ur denna synpunkt låter sig förklara den ömma, undergifna, sannt medeltidsridderliga kärlek, som artisten von Hagen egnade furstinnan Ida af

Solms-Weissenburg. Han tillbad henne, som Guebern tillber solen. Han kunde aldrig hinna henne — deras banor skulle aldrig mötas — men ur sitt stoft kunde han beundra henne, kunde värma sin själ i glansen af hennes rena, heliga skönhet. Han hade aldrig talat vid henne. Endast en artist, hvars hela verld lefver på duken, kan så förälska sig i blotta formen, i uttrycket. Men för honom var denna lefvande bild nog. Han såg henne ju hvarje dag på pinakotheket. Hvarje qväll brukade han smyga förbi hennes fönster, och, då en skugga rörde sig bakom den tunga rullgardinen, klappade hans hjerta högt vid tanken, att det var hon. Drömmande stod han hela timmar vid den stol, i hvilken hon plägade sitta, då hon målade, och några korn färgstoft, spillda af hennes hand, förvarade han med allt det sinnrika afguderi, hvaraf endast en kärlek, såsom hans, är mägtig. En gång — det var den lyckligaste dagen i den unge målarens lefnad — tappade furstinnan en pensel. Von Hagen tog upp den och återställde den till sin egarinna. Hon tackade honom med ett af dessa leenden, som erinra om väsenden ur en ljufvare verld, än stoftets. Hennes hand vidrörde dervid sakta hans. v. Hagen trodde sig sväfva i skyarne, tyckte sig se Guido Renis himmelsfärd blifva verklighet. — — — Se der den enkla historien om hans kärlek, dess försakelser, dess triumfer!

Imedlertid blef, under dessa förhållanden, konstnärns hemlif icke det angenämaste. Ur sin kärleks yppiga drömmar väcktes han ständigt af den sträfva verklighet, som i Margaritas person stökade omkring honom. Med all den misstänksamma svartsjuka, som våldsamt jäser i en sydländskas ådror, bevakade hon hvarje hans steg, hvarje hans åtbörd; modellen såg sig omkring med spionens ögon. Af en slags knappt medveten instinkt anade hon, att en omhvälfning försiggick i artistens inre — af hans yttre hållning såg hon, att han ej mera var densamme. Och hennes förebråelser stannade icke alltid vid det snäfva väsendet, vid de vreda blickarne, vid det föraktliga, harmfulla leendet. Ej sällan bröto de sig väg på flödande italienska — när Margarita blef uppbragt, glömde hon i ögonblicket all sin tyska — och ord, skarpa som dolkstygn, ljungade från hennes läppar, medan hon, i positur af en vredgad Sibylla, nedkallade hämnd öfver sin trolösa älskare, och, likt ett straffande samvete, ropade i hans öra om de ljufva dagarne i Rom, om den ed han der, lutad till hennes hjerta, svor henne. Hvem hennes rival var, visste ej ens Margarita; ingen ringaste skymt till bevis om en trolöshet kunde hon hålla sin älskare för ögonen; men i hans skygga, oroliga blick läste hon en synd, i hans ojemna, besynnerliga väsen ett ondt samvete. Om han hade brusat upp i raseri vid hennes förebråelser, skulle det

ha lugnat henne. Men han emottog dem tyst, utan häftighet, nästan som erkände han deras befogenhet, och detta gjorde hennes förtviflan. Hon trodde sig ha visshet, der hon icke begärde någonting bättre, än tvifvel.

En obildad qvinna, som anser sig förfördelad, är ofta i stånd till allt, betraktar sällan något såsom otillåtet. Också var det under v. Hagens frånvaro mången gång Margaritas älsklings-sysselsättning att nyfiket forska i hans kartonger, att leta i hans papper, att genombläddra hans handteckningar, om ej en kontur, några skrifna rader, en flygtig blyertsbild skulle kunna leda henne in på rätta spåret för hennes på en gång rädda och passionerade spaning, om hon ej på dessa smygvägar skulle kunna komma sanningen, den efterlängtade, den fruktade, i bakhåll. Men med den skygghet, den jungfrulighet, hvilken oftast preglar en kärlek af så helt och hållet ideel natur, som v. Hagens till furstinnan, hade han sorgfälligt undanröjt allt, som skulle kunna förråda hans hjertas stora hemlighet — hvarje fantasiverk från händrömda stunder, då hennes bild, leende *så*, som då han räckte henne penseln, trädt emot honom på papperet, hade han, bit för bit, förstört. Margarita fann intet — intet, som kunde tjena henne till vägledning. Hon letade bakom byråer och under soffor. Hon vände upp och ned på allting. Hon räknade städse på en lycklig

slump, men denna inställde sig icke. Hon var nu jemt lika slug som förut.

Med en slags feberaktig oro började hon vandra fram och tillbaka i grannskapet af ett schatull, der hon visste, att v. Hagen brukade förvara åtskilliga papper och dyrbarheter. »Der,» tänkte hon, »der måste bevisen ligga gömda — man behöfver endast lyfta på *det* locket, för att genomskåda hela djupet af hans trolöshet — ah det ligger en mened på bottnen af allt detta — ja! jag måste ha visshet, om det också skulle kosta mig lifvet.»

Och Margarita lånade sig dyrkar hos en smed i grannskapet. Med darrande hand gjorde hon det första försöket. Låset stod emot. Hindret stålsatte henne, och hon darrade icke mera, då hon pröfvade den tredje och fjerde dyrken. Slutligen, főr en hastig, djerf rörelse sprang locket upp. Som ett vilddjur öfver sitt offer, störtade Margarita öfver schatullets innehåll. Hennes ögon glänste, hennes fingrar längde sig. Hon ref och slet i inelfvorna af sitt rof. Intet, ändå intet af hvad hon sökte!

Vridande händerna, sjönk Margarita ned på en stol. Då flög plötsligen en ljus-stråle genom hennes hufvud. I schatullet var ju en lönnlåda. v. Hagen hade sjelf en gång visat henne det hemlighetfulla machineriet. Som en pil rusade Margarita åter upp, sökte med giriga ögon och fann snart den mystiskt verkande fjedern. Den gaf efter — lönnlådan sprang i

dagen. Der låg ett porträtt, porträttet af ett fruntimmer.

»Ha!» ropade Margarita och grep våldsamt efter bilden. En aning sade henne, att hon stod ansigte mot ansigte med sin rival.

»Hon är vacker, mycket vacker,» fortfor Margarita, långsamt granskande porträttet, och en smärtsam suck höjde Romarinnans fylliga barm; »på hennes öga vill det tyckas, som om hon såge himmelen öppen öfver sig. Det är en engels blick och ett helgons drag. Så mild, så ljuf, så oskuldsfull! ... Men sådan är hon icke, sådan kan hon icke vara. Det är endast hans galna, yrande kärlek, som, ur fantasien mera, än ur verkligheten, tecknat henne sådan. Hon har ju svekfullt stulit ifrån mig hans tillgifvenhet. Hon har lockat honom ur mina armar i sina. Hon mild, ljuf, oskuldsfull! Ha! den falska, den nedriga! jag vill trampa henne under mina fötter! jag vill förkrossa, tillintetgöra henne. Jag vill» ....

Och i ett anfall af svartsjukt raseri kastade Margarita porträttet på golfvet och lyftade redan foten, för att trampa det i stycken. Men i detsamma trädde bilden af v. Hagen, allvarsam och hotande, emellan — hon såg honom, i förfärlig vrede, skaka sitt stolta hufvud — hörde hans djupa stämma förebrående ljuda i hennes öra — en darrning öfverföll henne, och hon lade porträttet åter på sitt ställe. Våldsamt

slog hon igen locket till schatullet och ställde detta åter tillbaka på sin vanliga plats.

»Men jag skall finna henne,» återtog Romarinnan efter en stunds dystert begrundande, »nu känner jag hennes anletsdrag — åh! de gå aldrig ur mitt minne — jag skall söka henne på torg, på gator, på vägar, jag skall smyga mig in i husen, jag skall lyssna vid biktstolarne. Jag skall icke försumma hvarken vaktparader eller messor, fredags-musiken på Pratern eller söndags-dansarne i Neuberghausen. Kanske träffar jag henne vid jernbanan till Augsburg. Ja! vid Madonnan! hon skall icke undgå mig. Svepte hon sig djupare, än en nunna, i sin slöja, något inom mig skulle hviska, att det var hon. Gömde hon sig i jorden, den skulle bränna under mina fötter och säga mig, hvar jag hade min fiende. Ja! jag känner, att jag skall finna henne, och vill hon icke svärja vid krusifixet, att aldrig mera se honom, då mördar jag henne — eller honom — eller mig. Min måste han vara. Mig tillhör han. Jag har köpt honom dyrast. Min, eller ingens!»

Vid slutet af denna monolog, som Margarita, irrande fram och tillbaka i atelieren, framsade våldsamt och med långa, tankfulla uppehåll, hade hon stannat framför bilden af Judith och Holofernes, den hon länge, uppmärksamt och forskande, betraktade.

»Hennes hand darrar icke,» yttrade Romerskan, knappt hörbart, »man darrar aldrig, då

man hämnar sig. Och han hade ändå icke lockat henne till sig med fagra ord och ljufva smekningar; han hade icke sagt henne, att hennes ögon voro hans stjernor och hennes röst hans goda engels röst; han hade icke i den mörka lagerlunden vid Ponte Molle, då månskenet låg klart öfver den eviga staden, lutat sitt hufvud i hennes knä, och hviskat, att den ring han smekande förde uppåt hennes finger, betydde: evigt — evigt!» upprepade Margarita med ett bittert leende.

»Af den mannen,» fullföljde hon, efter en stunds tystnad, »kände Judith endast hans kyssar, hans smekningar, hans kärlek — och hennes hand darrade ändå icke. Madonnan vete likväl, om det är så svårt att se blod. Jag minns ju, som barn, på Strada di Ripetta, hur Giacomo Barocci stötte ned sin otrogna fästmö. Jag ser henne ännu vända ut och in på ögonen, ser henne trycka begge händerna för såret, ser blodet våldsamt spruta i höjden. Men jag lutade mig ändå öfver henne, för att rätt kunna betrakta hennes dödskamp — jag lyssnade till rosslingen i hennes bröst — jag ville veta, hur man dör. Alltsamman var slut inom några minuter. Annorlunda är det här, här....»

Margarita tryckte sin bildsköna hand mot det häfvande bröstet.

Med steg, stolta och majestätiska, som Coriolani moders, då hon räddat Rom, mätte

Romarinnan ett par gånger rummet. Det syntes, att en mäktig tanke arbetade inom henne, att ett hugskott ville i hennes själ vexa ut till beslut.

»Ja, jag är i stånd dertill,» utbrast hon, efter några ögonblick, stannande inför bilden af Judith och Holofernes, »ja! om icke annorlunda, genom döden skall han tillhöra mig. Jag vill se den, som der vågar gå mig i förväg. Du bleka bild med det ljusa håret! jag trotsar dig — jag röfvar honom ifrån dig med kärlek eller våld.»

Margaritas beslut var fattadt. Hela hennes uppförande mot von Hagen undergick härefter en i ögonen fallande förändring. Hon var uppmärksam på hans minsta önskan, undfallande för hvarje ord han yttrade. Hon tycktes lefva blott i och för honom. Aldrig undföll henne mera ett obelåtet ord; aldrig klagade hon, som förr, öfver hans likgiltighet. Hon talade icke mera om sitt sköna fosterland, om Rom; hon talade blott om sin kärlek.

Aldrig, om hon äfven haft det för afsigt, hade hon kunnat underkasta v. Hagen en mera sinnrikt uttänkt tortur. Hennes fordna, råa utbrott af missnöje hade städse varit hans ursäkt inför sig sjelf. I sitt samvetes vidräkningar hade han fört hennes elaka, bittert stämda lynne, å hans sida någorlunda tåligt fördraget, sig till godo. Men nu inträdde ett helt annat förhållande. Undergifven och stilla, utan ett ord af

klagan, utan en suck af missbelåtenhet, sväfvade hon, omhuldande, ikring honom. Blott någon gång, då han, tacksam för all denna tysta tillgifvenhet, räckte henne handen, hände det, att hon förde den till sin heta panna, att han kände ett par tårar sakta falla öfver den, men, då Margarita åter såg upp, glänste ur de sköna, svarta ögonen endast kärlek, och hon tryckte, med ett barns hängifvenhet, sina fylliga, varma läppar mot den älskade handen. Den egna takt, som i så hög grad tillhör qvinnan, och deribland äfven den obildade, hade för henne utpekat enda möjliga sättet att återeröfra v. Hagens tillgifvenhet; men hon anade icke, huru djupt hon, just genom denna undergifvenhet, denna tysta, uppoffrande kärlek, tryckte dolken i v. Hagens bröst, huru hon, utan att veta det, uppträdde i rolen af hans eget, hämnande samvete, och gjorde hvarje bevis af ömhet, hvarje yttring af tillgifvenhet från hennes sida till en bitter, gnagande förebråelse emot honom sjelf.

Det var söndag. Juni-solen strålade varm och klar öfver München och dess nejder. Den glada, njutningslystna befolkningen gjöt sig i brokiga strömmar utåt de serskilda tullarne, till Neuberghausen, Vöhring, Brunnthal, Schwabing, kanske ända till Maria Einsiedel, Sendling, Harlaching och Menterschwaige, för att dricka af det kostliga Bocks-bieret och, på en mjuk, grön gräsmatta, röra fötterna till dans. Det

vanliga morgonhvimlet i »Englische Garten» hade längesedan slutat, och Münchens vackra tjenstflickor med tunga hjertan tågat hem till sina sysslor från den muntra fristund, som vanligen hvarje söndag omkring klockan åtta här i det gröna förunnas dem, för att dricka kaffe och tala om kärlek med sina beundrare, Till och med rörelsen i arkaderna vid Hofgarten började redan glesna, sedan vaktparaden tågat bort och musiken tystnat. Ett par eleganta damer, frasande i glansen af en utsökt, parisisk toilett, gungande sina vackra hufvuden under små, med hvitt siden fodrade parasoller, satte ännu några lorgnetter och några tungor i verksamhet, men, sedan äfven *de* försvunnit uppåt den ståtliga Ludvigsgatan, en gata blott af palatser, stod den annars så lifliga promenaden tom och folkfattig. Söndagseftermiddagen började redan inbryta. Alla ilade ut i det gröna. Gatorna voro icke mera moderna.

Äfven von Hagen och Margarita skulle, för att njuta af den vackra sommardagen, tillsamman företaga en lustvandring. Margarita hade nemligen begärt att få bevista folk-spektaklet i förstaden Au eller, såsom det i dagligt tal kallas, Lipperlska teatern. Visserligen var denna skyggt yttrade önskan icke mycket öfverensstämmande med v. Hagens egen, enär både hettan och föreställningarnes estetiska ringhaltighet syntes honom i detta hänseende tillräckligt afskräckande, men då han icke med fog

tyckte sig kunna neka till Margaritas begäran, lofvade han att vara henne följaktig dit på dagens första representation, som ges klockan fyra eft. m. — den andra börjar vid åttatiden — hvarefter de tillsamman skulle bege sig till det så kallade »Chinesiska tornet» i »Englische garten», för att der höra militär-musik och äta aftonvard i det gröna. Huru ljuft idylliskt!

På Lipperlska theatern gafs en förfärlig pjes af en förfärlig, men onämnd författare. En riddare hade stormat sin grann-riddares borg, dödat honom och tagit hans enka tillfånga. Nu önskade han intet mindre, än att enkan skulle gifta sig med honom, hvilket anbud, flera gånger förnyadt, hon med förakt afslog. Förgäfves hotar han att hungra ihjel henne, att låta kasta ut henne från det högsta slottstornet, att begrafva henne lefvande — hon fortfar att vara obeveklig vid alla dessa ömhetsbevis. En gång vill han till och med, handen snodd i hennes hår, hvilket hon, i enlighet med lagarne för all theater-förtviflan, har utslaget, bokstafligen släpa henne till altaret, men med en dolk skär hon plötsligen af sina rika lockar och räddar sig sålunda undan sin förföljare, som, öfverhöljd af applådissementer, står häpen qvar med den oförmodade souveniren i handen. Under scener, som dessa, lefver hon ett högst bedröfligt lif, tills en vacker sommarafton en vandrande riddare får se henne sittande på borgens balkong och igenkänner henne. Han har

älskat henne redan innan hon blef gift, och emottar nu med förtjusning notifikationen om hennes enko-tillstånd. Något stäfjas visserligen hans enthusiasm vid rekognoseringen af borgen, som befinnes hafva fasta vallar och djupa grafvar, men han tröstar sig likväl med föresatsen att dö eller befria den älskade, lofvandes hon att, i förra fallet, göra honom sällskap. Lyckligtvis blir icke detta af nöden, ty, efter en förtviflad kombat, hvartill publiken stampade takten, bestiger den vandrande riddaren med en landstorm af rättsinniga, tyska bönder, hvilka väpnat sig för den lidande oskulden, vallarne till våldskräktarens fäste och ger denne, till inpräglande af en föregående föreläsning öfver hans begångna oskick, ett hugg i pannan, hvarifrån han ej stiger upp, förrän ridån redan gått ner.

Konstnjutningen hos åskådarne var utomdentlig. Man skrek och tjöt i kapp med aktörerne och i vissa, stora scener var munterheten utan gränser. Margarita följde, för sin del, med spändt öga gången af tilldragelserna. v. Hagen gäspade.

Ändtligen voro de åter i det fria. Som aftaldt var, ställdes kosan till »Chinesiska tornet», förbi prins Carls palats och Monopteros, ett af konung Ludvig åt hans förfäder helgadt tempel i grekisk stil, som, genast vid början af Englische Garten, från en på slätten fristående kulle tilldrar sig vandrarens uppmärksamhet. Mellan vackra trädgrupper, yppiga gräs-

planer, konstgjorda vattenfall och sjöar, anlände de innan kort till bestämd ort, der lifvet och glädjen redan voro i full fart. Musiken spelade favorit-melodier ur den Stumma och ur Robert; bier-glasen tömdes och fylldes; glada grupper med matkorgar och knyten hvilade i gräset; karusellgungor svängde, gnisslande, omkring på osmorda axlar; en gondol, på försök rodd af några unga, synbart dervid ovana flickor, plaskade i kanalen och skrämde svanorna; emellan träden skymtade glada par och på deras upphettade kinder brann ännu en efterkänsla af dansen, som alltjemt fortfor på vissa dertill inrymda planer, och åskådades af talrika, pratande grupper. Här hade äfven inmängt sig åtskilliga anmärkningsvärda nationaldrägter från Münchens omgifningar, qvinnor med korta kjortlar och runda karlhattar, män med långa, svarta hängande kappor och en slags doktorshattar af siden öfver de lurfviga lockarne. Men dessa bygdens anspråkslösa barn fingo dock synbart stå tillbaka för Münchnarena sjelfva, hvilka öfverallt gjorde sin rätt, som residens-invånare, gällande. Endast sällan lyckades det allmogen att upp i de ständigt svängande slänggungorna förhjelpa någon af sina qvinnor, och i sådant fall haglade från de konsterfarne Münchnarnes läppar tusende snillrika anmärkningar öfver bondlollornas tjocka smalben och breda lif. Troligen med något hänseende till den sednare egenskapen har man kallat Münchner-

skorna för Tysklands Romarinnor, och utan tvifvel måste sanningsenligt medges, att önskar man i detta fall taga latituden, har man för afsigt att studera hvad bredd vill säga, så erbjuder sig München särdeles väl för en dylik granskning. Bastantare fruntimmer kan intet land förete. De tyckas skapade att, som sköldmör, bära hjelm och harnesk. Då man ser en Münchnerska, läser man, i en kraftfull och lefvande stil, förklaringen öfver sagan om qvinnorna i Rheinsberg, hvilka, som bekant är, betingade sig att ur den kapitulerande staden få medföra allt hvad de kunde bära, och sedermera, vid uttåget, buro sina män. När man varit i München, låter denna berättelse icke mera otrolig.

Margarita och v. Hagen irrade af och an i detta brokiga hvimmel, lyssnade här på den lifliga dialogen från en marionett-theater och dröjde der vid den gälla musik, som några svartögda böhmiska harpspelerskor åstadkommo på sina temligen knapphändigt försedda instrumenter. Ett par markattor, som, med trekantiga hattar, artigt helsade allmänheten och i öfrigt togo upp slantar med munnen, jagade ett flyktigt leende kring Margaritas läppar, och på ett lotteri, inrättadt helt enkelt som en vanlig urvisare, hvilken svängdes omkring och, stannande, utpekade nit eller vinst, hade hon den särdeles lyckan att vinna en vaxstapel. Men

också var detta kanske den sista gång lyckan log emot henne.

Hon och hennes följeslagare hade, efter en lång tur utåt parken, återkommit i grannskapet af det Chinesiska tornet. Bänk vid bänk, bord vid bord sutto der åtskilliga grupper, tillhöriga de högre klasserna inom München. Det var börds- och penninge-aristokrati, adliga och bankir-familjer, som makat sig tillhopa kring det nationella bier-glaset, här och hvar trängdt tillbaka i skuggan af en à la glace, hvilken åtminstone bättre synes anstå ett vackert fruntimmers läppar, än det fraggande, maltdryga ölet. Vid ett af dessa bord, något skiljdt från de öfriga, sutto trenne personer, en karl och tvenne damer, alla djupt svartklädda. Han tycktes vara omkring femtio år, lång och mager, med omsorgsfullt kammadt, grått hår, fina, bleka drag och en hållning, som temligen otvunget angaf diplomaten. De begge fruntimren sutto midt emot honom och vände ryggen åt den skara af promenerande, som, utanföre linien af bord och bänkar, hvimlade fram och tillbaka på de breda sandgångarne. Den, att dömma efter gestalten, yngre af de tvenne damerna hade något lossat banden på sin sommarhatt, och såmedelst lemnat ett helt svall gyllne lockar tillfälle att stjäla sig ned öfver hennes skuldror. Besynnerligt nog gjorde denna omständighet, att både v. Hagen och Margarita begge forskande riktade sina blickar på den obekanta,

som i detsamma vände sig om för att taga en näsduk. v. Hagen igenkände målerskan från pinakotheket; Margarita sin rival, originalet till porträttet. Begge darrade till, som om ett plötsligt åskslag blixtrat för deras ögon. Margaritas hand knöt sig krampaktigt.

Omöjligt är att beskrifva den här af stridiga känslor, som i detta ögonblick stormade in på v. Hagen. Ur allt detta chaos stod blott en tanke någorlunda redig för honom — den att på ett eller annat vis bli qvitt sin följeslagerska. Att med henne vid sidan träda inför det rena, kyska ögat af hans kärleks heliga jungfru, såsom han någon gång i tysta svärmerier kallat furstinnan af Solms-Weissenburg — det var en hädelse, ett helgerån, som uppfyllde honom med fasa, som lik en qväfning lade sig öfver hans hjerta och bragte honom i förtviflan. Han måste, kosta hvad det kosta ville, skaka ifrån sig denna förfärliga känsla.

»Margarita,» sade han med osäker, darrande stämma, »jag ser derborta en af mina vänner. Jag måste nödvändigt tala med honom. Måhända kan du ensam finna vägen hem» . . . . .

»Och jag ser derborta en af mina fiender. Jag skulle också vilja tala med henne,» mumlade Margarita, blek som en vålnad, och slog sin hand, nästan med våldsamheten af en tigers klo, om v. Hagens arm.

»Ah! der är han! Farväl! jag kommer hem litet sednare!» yttrade konstnären, ryckte sig lös, och, fruktande för ett uppträde, blandade sig hastigt i hopen.

Margarita stod ensam — ensam med sin vunna vaxstapel i handen. Kanske återgaf hon sålunda icke illa bilden af en bland de fåvitska jungfrur.

Så hade han då öfvergifvit henne, lemnat henne midt i hopen, inför verlden visat, att han skämdes för henne. Hon var föremål för hans blygsel. Denna känsla nedtyngde henne så, att hon kände sina knän svigta, att hon fruktade falla i vanmagt.

Men hennes nästa känsla var raseriets. Hon ville störta fram mot denna förhatliga medtäflarinna, som satt der till utseendet så kall, så lugn, så otillgänglig. För hela den häpna mängden ville hon anklaga henne att vara v. Hagens älskarinna, ville rycka från hennes anlete denna mask af blygsamt, qvinligt behag, hvarmed hon dårade verlden. För Margarita var det omöjligt att tänka sig ett förhållande, sådant det verkligen egde rum mellan v. Hagen och det upphöjda föremålet för hans tillgifvenhet — hennes glödande, sydländska fantasi kunde endast föreställa sig kärleken under *en* form, den sinnliga, den lidelsefulla. Tvenne gånger närmade hon sig verkligen furstinnan med svartsjukans mörka eld i blicken och svartsjukans bittraste ord färdiga på läpparne, men begge

gångerna studsade hon tillbaka för det lugna, ädla, nästan heliga majestät, som låg utbredt öfver den fremmande damens hela gestalt. Det var något som fjettrade Margaritas fjät, som fjettrade hennes tunga. Hon trodde sig nästan under inflytelsen af en förtrollning. Gömmande sitt ansigte i sina händer, flydde hon till slut in ibland trädens dunklaste djup, och, medan janitschar-musiken ljöd djerf och bullersam, medan glädjen rasade i gräset och löjet flinade i bersåerna, gret Margarita den öfvergifnas bittra tårar.

v. Hagen såg i hela den böljande mängden, bland de tusental, som här hvimlade om hvarandra, endast *ett* föremål, värdigt hans uppmärksamhet; oaflåtligt fästades hans blickar på hennes gestalt, med giriga ögon följde han hvarje hennes rörelse; han tycktes i sådana stunder blott vara till för att betrakta och beundra henne. Väl såg han sig ängsligt ett par gånger tillbaka, för att öfvertyga sig, att ej Margaritas svartsjuka äfven här hade uppsökt honom och forskande stod bakom honom. Men knappt hade han härutinnan hunnit lugna sin uppskrämda inbillning, förrän han, med samma uttryck af from andakt, som lifvar konstkännarens anlete vid betraktandet af en Rafael eller Correggio, åter vände sin hänryckta blick till sina tankars drottning, och stilla försjönk i hennes åskådande.

Denna glädje varade dock icke länge. Snart erbjöd den gamle, gråhårige herren sin arm åt furstinnan, sedan han med mera ungdomligt chevaleri, än man egentligen kunde tilltro honom, bredt en svart sidenkappa öfver hennes axlar, och, åtföljde af den gamla sällskapsdamen, närmade sig begge en vagn, som på en af de många parken korsande vägarne väntade dem. Fotsteget fälldes ner af en gammal betjent i Solms-Weissenburgska livréet, och furstinnan tog, jemte sina ledsagare, plats i ekipaget, som rullade tillbaka till München. v. Hagen helsade, i detsamma furstinnan for förbi honom. Han tyckte, att händelsen i pinakotheket, då han räckte henne penseln, borde göra en sådan djerfhet åtminstone ursäktlig. Furstinnan böjde lätt sitt sköna hufvud, och ett leende, syskon till det, som hon skänkte honom på pinakotheket, sväfvade, huldrikt, men vemodsfullt, öfver hennes läppar. v. Hagen visste icke i detta ögonblick, om han befann sig på jorden eller i himlen.

Om det förra öfvertygades han dock snart, då han plötsligen stötte på en svärm unga konstnärer af hans bekanta, hvilka, stormande och sjungande, *slöto* sig omkring honom och halft våldsamt drogo honom med sig till en »Bier-stube», hvilken, i all sin yttre och inre anspråkslöshet, ofta varit skådeplatsen för artistiska bacchanalier. Endast genom en *löfruska* utmärkt från de omgifvande blygsamma kojorna,

erbjöd värdshuset, till dess interiör, en lika tarflig bild. Några stolar, ett par gungbräden och bänkar, fyra eller fem omålade bord, omkring femtio höga Bier-glas med lock af träd — se der hela den föga kostsamma uppsättningen, sjelfva lifvet och själen i alltsamman, bier-fastagen icke till förglömmandes. Oaktadt fönstren stodo uppslagna, hvilade en tung tobaks-atmosfer i rummet, och etablissementet gaf ostridigt en mera frånstötande, än lockande anblick. Ett visst tycke af krog låg omisskänneligt öfver det hela. Det föreföll besynnerligt, att den egna känsla för det sköna, det behagfulla, som vanligtvis hos artisten är så lefvande, icke genast jagade det konstnärliga sällskapet på flygten ur en omgifning, så ästhetiskt och komfortabelt oskön, som detta snuskiga och nedrökta näste för dästa öldrinkare. Men dels har vanan en fruktansvärd förmåga att familiarisera äfven med det ursprungligt motbjudande, dels lära icke Münchner-artisternas vilkor i allmänhet tillåta dem den yppiga, granntyckta njutning af lifvet, som i andra konstens hufvudstäder dess idkare veta att med så mycken epikureisk talang förskaffa sig. Konsten finner jemt och nätt sin lifsbergning i München. Der sätter den icke in i bankerne, spekulerar icke i fonderna, bygger inga villor och tillåter sig inga sådana i större, kostnadsdiger skala. Under konung Ludvigs spira lefver den på husmanskost, och hänger sig åt sina fantasier endast

på duken eller i marmorn. Den söker sina förlustelser inom det qvafva området af en väl med tobak inbolmad »Kneipe», och finner näring för sina inspirationer i S:t Salvators- och Bocks-bier.

Artisterna, hvar och en med sin stånka bredvid sig, slogo sig ned kring ett tomt bord, som vanligen alla Söndagar stod för deras räkning, och nu började ett pokulerande, grundligt både till dryckens mängd och beskaffenhet. Åtskilliga lade i dagen en fruktansvärd fattnings-förmåga — de sväljde som kameler, då de intaga sitt vatten-förråd för öcken-resan. I en mängd glas efterträdde ebben ögonblickligt floden.

I början var samtalet icke serdeles mångordigt, men småningom började det lifvas i ett visst gradmessigt förhållande till förtäringen, och snart korsade stämmorna temligen högljudt hvarannan. Man tvistade om konsten, man talade om qvinnor; man bedömde Schadow och Owerbeck, madame Dahn och mamsell Hetznecker, man recenserade Schwanthalers Bavaria och Lachners Katharina Cornaro, Ainmüllers glasmålningar och kung Ludvigs poemer. Politiken vidrördes icke, antingen nu denna sträfva, på blotta förnuftsgrunder hvilande vetenskap med sina laggranna deduktioner, sitt kallt afvägande justerar-sinne i allmänhet föga faller konstens söner i tycket, eller också måhända här en viss försigtighet gjorde sig gällande att

icke, genom något öfveriladt, behörigen rapporteradt yttrande, i konungen stöta äfven mecenaten. Med kännedom af det recensionsretliga i konung Ludvigs lynne, torde det likväl rimligen ha varit ett vanskligare företag att granska hans skaldestycken, än hans regeringsåtgärder. Man skall hos honom hafva anmärkt en ganska liflig receptivitet, ofta spord hos höga författare, för de bittra, måhända orättvisa omdömen, hvarmed hans debut, som skald, möttes serdeles af de fransyska journalerna, hvilka med tillfredsställelse kastade sig öfver tillfället att recensera ett krönt hufvud, att ge en furste lexor i metriken. Åtminstone vill sqvallret veta, att hans förste styrande minister, friherre v. Schenk, till en god del hade för sitt inflytande att tacka den diplomatiska talang, hvarmed han ledde mot-recensionerna, och, till lisa för den hårdt angripne fursten, lät rökelse-karet svängas af de publicistiska chorgossar han ställt till sin disposition.

Bredvid v. Hagen, som, serdeles tystlåten, endast då och då läppjade på sitt glas, satt en lång, reslig artist med nedslagna skjortkragar och en liten mössa hvilande endast på den yttersta skulten af hufvudet. Vid det stora tåg af sexhundrade masker, som konstnärerne till **1840** års karnaval hade föranstaltat och som med sträng historisk sanning framställde den fest, staden Nürnberg år **1517** gaf kejsar Maximilian, hvilken vid detta tillfälle upphöjde Al-

brecht Dürer till adelsman och förlänade honom ett vapen, tydande på hans förtjenster om konsten, hade v. Hagens bordskamrat haft sig uppdragen kejsar Maximilians roll, och alltsedan, som ett gladt minne, fått vid konstnärsgillena behålla detta namn. Den långe Maximilian hade en stund temligen lifligt egnat sin uppmärksamhet åt en formyppig »Kellnerinne», hvars lif mera, än de flesta andras, var en ständig vexling; ty hennes uteslutande dagliga sysselsättning var att vexla ut tomma bier-glas mot fyllda. I sin lilla bindmössa, med de glänsande silfverbanden öfver den svarta, svällande sammets-spensen, med de korta kjortlarne verksamt svängande kring ett par vackra vador, var hon verkligen en hyggligare uppenbarelse, än man tyckte kunna stå tillsamman med de öfriga detaljerna af »Bier-stuben»; och undras bör således visst icke, om den täcka värdshusflickan för några ögonblick satte sig i odelad besittning af vår långe Maximilians uppmärksamhet. Men då den icke mycket motsvarades å hennes sida, och hon i öfrigt syntes uteslutande lefva för sin pligt, som Hebe på stället, beslöt Maximilian att taga sin hand ifrån henne, och vände sig till v. Hagen med en anmärkning, att man skulle vara så dum som »Das Intelligenz-Blatt» *), för att i längden kunna fästa sig vid en qvinna utan bildning.

---

*) Jemte »Das Regierungs-blatt» och »Der Münchner-Polizey-anzeiger», Bayerska styrelsens erkända organ.

»Nu börjar du, efter din gamla vana, att prata »keferloherisch», yttrade v. Hagen afböjande och tycktes gerna vilja komma undan detta samtalsämne.

Keferlohe är en några mil från München belägen by, hvarest årligen i September hålles en stor hästmarknad, till hvilken de goda Münch-narne temligen talrikt vallfärda. Der råder i allmänhet en viss oregelbundenhet i görande och låtande, ett stojande, brokigt marknadslif, en befängdhet i ord och gerningar, som skulle synas oförklarlig i ett protestantiskt land, men som här har en föresyn och en frände i kar-navalen, bland hvars bullrande hvimmel gläd-jen måste vara nästan afvita, för att vara rolig. Imedlertid har Müchnaren häraf tagit sig pläg-seden, att, då han ser någonting rätt upp- och nedvändt, gnuggande händerna, utbrista: »Ach, mein Gott! das ist doch sehr Keferloherisch!»

Men den långe Maximilian lät icke så lätt afskräcka sig. Omtöcknad, som han i viss mån var, af öldunsterna, slog han sin arm om v. Hagens hals, och med halft våld flyttande hans öra till sin mun, hviskade han: »Du har rätt, att jag kunde sagt ovettet mot intelligens-bladet litet tystare; det kan göra, att jag i morgon blir uppkallad i polisen och får en skrapa, som jag sedan måste enkaustiskt måla öfver. Men, ser du, hvad sjelfva saken angår, så har jag i den lika rätt, som konung Ludvig har orätt, då han bakom den sköna Basilikan vill qvar-

tera in sina smutsiga Benediktiner. Såg jag icke sjelf i dag, huru du knuffade den stackars Margarita ifrån dig, henne, som ändå var den vackraste modell i München, ända till dess Kransberger kom med sin Bertha. Icke sannt, min hjertans gosse! du har tröttnat vid henne? Hon är för rå, för enformig. Ja! hvad konsttheorierna må ha att förtälja om naiveteen — enbart är den icke tillräcklig. Margarita har fått erfara det. Men synd är det om hennes vackra ögon. Jag skulle, vid Wouwermans hvita häst, ha lust att uppträda som tröstare.»

»Jag tackar dig för din öppenhjertlighet, men ber dig gömma dina förslager för dig sjelf», genmälde v. Hagen vresigt, och, liksom för att tvinga ned en uppstigande, smärtsam känsla, tömde han i ett enda andedrag det framför honom stående glaset.

»Var icke för trygg, patron», återtog Maximilian, alltmera lifvad af de väldiga ölportioner, han med bayerskt hjeltemod nedstörtade, »skatta hvarken din älskvärdhet eller hennes trofasthet för högt! Du såg icke hvad jag såg, då den här dumma regn-processionen strök kring gatorna, och förargade vår Herre, så att han sedan icke låtit en enda droppe falla öfver den torra jorden. Du hör, att jag icke för min del låter omvända mig till katholicismen, huru mycket helgon jag också målat för Ludvigskyrkan, och skulle Cornelius ha kopierat mig, liksom så många andra, för sin »Yttersta dom»,

hade jag bestämdt blifvit placerad i helfvetet, emellan Judas och Segestus.»

Det var åtskilligt, som väckte v. Hagens uppmärksamhet i Maximilians anspelning på någon egen tilldragelse vid den procession, hvari Margarita deltagit. v. Hagen behöfde ett felsteg, en förirrelse från Margaritas sida, för att känna sig sjelf lättare, säkrare, lugnare. I dagern af en sådan upptäckt tyckte han sig stå ursäktad inför sitt eget samvete. Med förtviflans snabbhet omfattade han också derföre denna möjlighet, att komma en efterlängtad sanning på spåren, och svarade, helt lakoniskt, i det han våldsamt beherrskade sig sjelf och med en slug, talande blinkning på ögonen betraktade Maximilian: »Jag vet hvad du menar.»

Han var öfvertygad, att den halfrusige snart skulle ingå i ett fullständigt förtroende, och han misstog sig icke.

»Jo jo! ser du», återtog denne, redan litet lallande på stämman, »det är icke så helt med qvinnohjertat, att det icke behöfver lappas, då det skall visa sig för verlden. Och efter du vet hvad jag menar, så har hon ändå icke lyckats att alldeles draga dig vid näsan. Men nog förargade det mig å dina vägnar, då Halbreuter sprang efter henne i processionen och hon med god smak tog emot hans fadda artigheter. Han har förtjust henne med sina långa, svarta lockar. Det bästa, som har kommit från *det* hufvudet, är också ostridigt håret.

Men tag du saken kallt, och låtsa, som om du icke såge något af hela intrigen. Se der det bästa sättet att hålla upp sin värdighet. I våra dagar är svartsjukan en känsla blott för bodbetjenter och skolgossar. Och för öfrigt är det förlåtligt, om hon ledsnat vid dig. Du är, fördömme mig, rätt tråkig i afton.»

Den enkla tilldragelse vid processionen för regns nedkallande, som vi i det föregående beskrifvit, och som inskränkte sig dertill, att en för Margaritha alldeles fremmande person tog sig friheten tillhviska henne en litet i det bombastiska stötande artighet, var den enda stoff af sanning, hvarikring Maximilians vidtutsväfvande förutsättning hvälfde sig. Tjusningskraften af Halbreuters lockar, Margaritas tacksamhet för hans artigheter, sjelfva tillvaron af den så kallade intrigen, allt stod på den ofriaste af alla grunder, på gissningens.

Imedlertid tyckte v. Hagen liksom ett ljus uppgå för sina blickar. Margaritas skönjbart stegrade uppmärksamhet för hans önskningar, den tillgifvenhet hon nu mera än någonsin slösade på honom, hennes så plötsligen ombytta, förr djerfva och knotande, nu milda och undfallande väsen, allt var då en med djup förställning anlagd plan, för att insöfva honom i säkerhet, medan hon desto lifligare hängaf sig åt sin nya passion. Medelst en af de tvära, häftiga öfvergångar, som hos lidelsefulla lynnen äro så vanliga, började han nu betrakta sig som

den egentligen lidande parten, som offret för ett lågt bedrägeri. I ett ögonblick glömde han alla de hemliga förebråelser, han redan i en följd af dagar kännt vid Margaritas åsyn, alla de ett ondt samvetes skärande håll och styng, som anblicken af hennes sorgsna, undergifna, försakande kärlek tillfogat honom. I tankan på *hennes* trolöshet dränkte han alldeles den på sin egen, och den, som nyss djupt och smärtande kände sin ställning af förorättande, var nu lika innerligt öfvertygad om sin ombytta egenskap af förorättad.

Vi tilltro oss icke afgöra, om ett sådant medvetande egentligen kan sägas animera. Kanske inträffar det dock någon gång under förhållanden, lika dem, hvari v. Hagen befann sig. Säkert är, att han, efter detta förtroliga meddelande af den långe Maximilian, vida hjertligare än förut, deltog i dryckeslaget, och med god smak nedstörtade den e a bägaren efter den andra, ty glas är ändå i det hela för litet och för prosaiskt sagdt om de icke obetydliga käril, i hvilka den Bayerska nektarn vanligen serveras. Han till och med instämde i deras körer, som likväl för ögonblicket voro nog mycket stormande och fästade nog litet afseende vid taktens och harmoniens billiga fordringar. Också hviskade honom Maximilian, smickrande, i örat, att han hade blifvit en annan, bättre menniska, endast han väl hunnit öfvertyga sig om sin älskarinnas otrohet.

Det var långt lidet på natten, då konstnärerne åtskiljdes. På Münchens gator var stilla och utdödt. De genljudade endast af nattväkternas regelmessiga steg, och nu för ett ögonblick af de i olika rigtningar småningom sig spridande dryckesbrödernas. De halffärdiga byggnader, man der i nästan alla rigtningar påträffar, skymtade som spöken i dunklet. I en trädgård sjöngo redan foglarne. Från sin höjd sågo de bättre, än vandrarena på de öde gatorna, huru vid den östra horizonten ljusnade en klar purpurstrimma och bebådade gryningen.

Med hufvudet ännu hvimlande af dryckeslagets brokiga bilder inträdde v. Hagen i sin boning. Han vandrade igenom attelieren, der, i det mystiska dunklet på gränsen emellan dag och natt, hans egna skapelser stirrade ned på honom från väggar och stafelier. Han tyckte, att de hade lif och rörelse, att Judith närmade dolken till Holofernes' bröst, och några italienska röfvare, kopior efter Salvator Rosa, försåtligt hukade sig ned bland ruinerna, der de funnit en tillflygt. Han trodde sig se, huru en tors, som stod uppställd midt i rummet, började skaka på sin tunga bål, liksom ernade den sätta sig i gång, och en Faun, gipsaftryck efter antiken, nickade hånligt emot honom med sitt behornade hufvud. En stund betraktade v. Hagen med en sällsam känsla detta spel af sin upprörda fantasi, och rysning efter rysning skalf i hans sjukligt öfverretade nerver; men

slutligen blef detta vilda gyckel honom oändligt vidrigt, och, nästan lik en flyende, störtade han, för att rädda sig undan de hemska bilderna, in i rummet bredvid atelieren. Der brann ännu ljus. Hufvudet stödt i sina händer, de kolsvarta lockarne hängande kring halsen, satt Margarita halfklädd vid ett bord. Den ena af hennes plastiskt sköna skuldror var blottad, och ljus-skimret föll klart öfver hennes nakna, venstra arm, på hvars friska hull ännu glänste den fuktiga fåran af en tår, som denna väg stulit sig ned från hennes af händerna betäckta kinder. I sin djupt begrundande ställning, i de omisskännliga spåren till sin sorg, i gestaltens ovanliga fägring, var hon ej olik en Maria Magdalena, denna typ för alla sköna botgörerskor, detta original till så många kopior, ur alla klasser och ur alla sekler, detta älsklingsföremål för alla de skolor och serskilda mästare, som i den ångrande och tjusande synderskan sökt ett på en gång religiöst och förföriskt ämne för sina inspirationer.

I detsamma v. Hagen inträdde, förde Margarita händerna från sitt ansigte, och, mätande honom med en blick, som ännu var fuktig af tårar, yttrade hon med låg, men säker stämma: »Jag har väntat dig ... det är redan morgon!»

»Jag tackar dig för din uppmärksamhet, fastän den var onödig», svarade artisten och slängde sin hatt på bordet.

»Jag har väntat dig, v. Hagen! i tårar — märk väl! en hel natt i tårar — och du kommer med morgonen, utan ett vänligt ord, utan tröst!»

»Jag ber dig, gör icke min boning till en sällskaps-theater. Med ditt tillstånd, inga scener mera. Jag är icke i lynne, att, för husfridens bibehållande, låta föra mig bakom ljuset. Antagligen äro dina tårar af temligen ny fabrik, tillverkade enkom för min hemkomst. Troligtvis har du innan dess tillbragt din tid i mera angenäma sysselsättningar; kanske har processionen, fastän intet regn fallit, gifvit önskade resultater — åtminstone för dig. Du skälfver, trogna dufva! Du ser, jag är på spåret. Ja! jag vet allt, jag vet, att» . . .

Med ett verkligt majestät i gång och åtbörd, ett majestät, som man, bland obildade, endast träffar hos de gamla Romarnes ättlingar, reste sig Margarita hastigt, och nalkades, med armen framsträckt, v. Hagen.

»Säg icke ut din beskyllning», ropade hon, »vid solens eviga ljus! den är lika nedrig, som falsk. Låt den icke komma öfver dina läppar. Vet, att det är ett brott du står färdig att begå!»

v. Hagen kände sig, oaktadt sitt nästan rusiga tillstånd, skakad af dessa ord. De utsades med utomordentlig energi. Det föresväfvade honom ett ögonblick, som om sanning legat i bottnen af dem. Men sekunden der-

efter stodo Maximilians ord för hans öra, och hans blod gäste vid tankan på en så djup förställning.

»Bravo! väl speladt!» skrek von Hagen, »hufvudet litet mera tillbakalutadt! Det ser stoltare och samvetstryggare ut! Se så! vidare i rollen! Jag vet, att du har läst öfver den väl, med *honom* till repetitör.»

»Frantz! Frantz! drif mig icke till vansinne! har du icke redan en gång i dag kränkt mig nog djupt? Har du icke, för allas ögon, stött mig ifrån dig, som en pestsmittad? Man kan lida mycket, men till slut ... till slut blir måttet fullt och raseriet kokar öfver!»

»Gå på då och rasa», yttrade v. Hagen och kastade sig gäspande i en stol, »du tycks på fullt allvar ha beslutit, att vi icke skola få någon sömn i natt.»

»Sömn, sömn», återtog Margarita med ett uttryck nästan af förakt, »tror du, jag kan sofva denna natt eller nästa natt eller någon natt härefter, förrän mina tårars källa är tömd och mina blodsprängda ögon sluta sig endast af vanmagt. Sömn! jag vill icke sofva! jag vill gråta öfver mig, olyckliga! och — öfver dig.»

»Du är mycket ledsam, Margarita!» yttrade v. Hagen och sträckte sig. Han ansåg alltjemt Margaritas uppförande som en klokt öfverlagd och slugt fullföljd plan att föra honom bakom ljuset.

»Ledsam! hå ja! den tid är förbi, då jag kunde roa dig, då jag ännu hade den förmånen att vara ny. Det är nu hon med det blonda håret, med de blå ögonen, som är i tur att vara underhållande.»

»Margarita!» ropade v. Hagen och flög opp från stolen.

»Hå! det träffade!» återtog denna med gnistrande öga och häfvande barm, »det är nu hon, som skall lockas in i samma snaror, som fordom den arma Margarita. Du skall säga henne i München, vid Isar, detsamma som du sade mig i Rom, vid Tibern. Du skall börja att tigga hennes kyssar, för att sluta med att befalla henne. Hon ser förnäm ut, hon tycks vara rik, men du skall ändå lyckas — du skall triumfera öfver henne, för att förskjuta henne.»

»Margarita! jag förlåter, jag glömmer allt hvad du brutit mot mig; men, så vida du icke vill bringa mig till det yttersta, icke ett ord mera i detta ämne. Du har hört min vilja», tillade han med dof beslutsamhet i röst och åtbörd.

»Förlåta!» skrek Margarita, »hvem är det här, som har förlåtelse att utbedja, jag eller du? Du vill, att jag icke skall bringa dig till det yttersta, och hvarföre har du bragt mig dit? Jag har hört din vilja, säger du; men hvad förbinder mig att lyda den? Vill du till råga på allt, nyttja våld emot mig?»

»Ja, om det så fordras, för ditt eget bästa, för att styra dig och ditt obändiga raseri.»

»Våld således — ha! har det redan kommit derhän — misshandlad, slagen — nej, vid Guds blod! så långt skall jag dock icke sjunka — nej! Frantz! då kan vår kärlek sluta bättre!»

Margarita drog en dolk, som hon ända dittills haft dold i barmen, och stötte den i v. Hagens bröst. Utan ett enda ljud störtade denne till golfvet.

»Nu är du min. Jag ensam har mod att följa dig», ropade Romarinnan, och hennes ögon glänste af en fanatisk eld.

Ännu några ögonblick, och morgonens första, inbrytande strålar föllo öfver tvenne lik. Hon hade omfattat hans hals; hans hufvud låg lutadt mot hennes skuldra. Det var mörderskan och den mördade.

Den dagen talades i Stieglmayers atelier, kring den jettestora modellen till Bavaria *) och kring de svenska Wittelbackarnes, de trenne Carlarnes, der ännu befintlige kolossala bronzstatyer **), i den helige Bonifacii Basilika, upp-

---

*) Denna ochörda staty, femtiofyra fot hög, med tår, stora som hufvuden, med fingrar som pelare, beräknas år 1846 komma att uppresas på Theresien-Wiese, en större, fri plats straxt utom staden.

**) De äro ämnade, att, jemte öfrige ellofva furstar af Wittelbackska huset, pryda den nya thron-salen i »Königsbau».

fylld af målare och måleraställningar, i nedra våningen af »der Festsaalbau», der Heitensperger och hans elever på väggarne teckna Odysséens skiftande äfventyr, på Tambosis kafé och i Rottmanners matsalar, hos Knorr, Stubenvollbräu och Spatenbräu, i deras gigantiska Bierförsäljningar, öfverallt der Münchens konstnärer vanligen mötas och samspråka, om ingenting annat, än den förfärliga tilldragelsen vid Tattenbacker-Strasse. Genom anställd polis-undersökning utröntes med temlig visshet, att Margarita varit verksam vid begge morden, och en belesprit, ty sådane finnas äfven i München, döpte hela historien vid det vackra namnet: Modellens hämnd.

Utan att ana, hvilken egen roll hon spelat i det drama, som slöt så tragiskt, reste den konstälskande furstinnan Ida af Solms-Weissenburg, sedan hon slutat sin kopia af »Marie Himmelsfärd», jemte den gamle kavaljeren och den tystlåtna kammarfrun, som i München utgjorde hennes uppvaktning, tillbaka till sin broders, regerande hertigens, stater. Men bland artisterne förvarades alltjemt den ädla målerskans minne genom ett underskönt porträtt, som man funnit i v. Hagens gömmor.

v. Hagen, sålunda skördad i midten af sin bana, hann aldrig omge sitt namn med glansen af ett större rykte. Hans ofullbordade Judith och Holofernes var ostridigt hans skönaste arbete, och inköptes, fullbordadt af Philip Pholtz,

af bröderne Boisseré, i hvilkas verldsberyktade samling det nu intar en plats, dervid åskådaren gerna dröjer både för det snillrika i målarens arbete och det romantiska i hans historia. Den resande fremlingen gör bäst, att hos galleri-vaktmästaren efterhöra taflan. På katalogen finnes den ännu icke upptagen.

På kyrkogården utanför Sendlinger-porten, ej långt från Frauenhofers monument, hvila i samma graf v. Hagen och Margarita. Ingen grafvård, ingen inskription utmärker stället, men Münchens sentimentala älskande, så många der finnas af detta i konung Ludvigs hufvudstad nog sällsynta slag, hafva redan tagit för sed att der, vid ensliga möten, svärja hvarandra evig trohet. Denna plats är för »Grosse Friedhof» ungefär detsamma, som Abelards och Heloisas graf är för »Pere la Chaise». Den skall också, till sednaste efterverld, lefva i traditionen. Blommor skola aldrig fattas på den torfva, som betäcker v. Hagens och Margaritas ben.

En Alpfärd.

Vid Thusis, som på Romanska bär det äfven Svenskt igenkännliga namnet Tusan, träffar man de första vinberg vid den här i sin spädaste barndom befintliga Rhen, hvilken i denna trakt ännu endast hunnit några mil från sin vid Rheinwaldgletschern belägna vagga, och, en gång vid Sankt Goar nästan en sjö, här knappast kan göra anspråk på att vara något mera, än en vild, rasande fjellbäck. Thusis ligger i en täck, retande nejd af Domleschger-dalen, rik och fruktbar som de flesta af detta Alplands dalar; ruiner glänsa i aftonsolen på de djerft uppspringande klipporna; Nolla rullar sin mörka, sin ofta förödande våg genom landskapet. Men här står också gränsestenen emellan en leende natur och en förfärlig, emellan Schweitzer-dalen och Schweitzer-fjellet, den ena ljuf, doftande, solbeglänst, det andra kalt, majestätiskt, töcknigt. Der Domleschger-dalens rika vegetation slutar, börjar Via Mala. Det är sedan man passerat »das verlorne Loch», som man kastar den sista afskedsblicken åt Hohen-Rhätiens ännu ur det fjerran djupet till afsked skymtande ruiner.

Efter vildare, ängsligare, glädjelösare anblick, än sjelfva sträckningen af Via Mala, torde man få söka till och med i Schweitz, hvilket, efter hvad kändt är, har godt om utsigter, äfven af den föga upplifvande natur, som den nu ifrågavarande. Här fanns icke spår till något sublimt, icke ens till något storartadt, som lyfter sinnet och lifvar fantasien — inga Gletscher speglade i sina blanka is-sköldar de genom töcknen förstulet smugna solstrålarne — ingen svindlande stor utsigt, oerhörd i vidd, oerhörd i skönhet, belönade vandrarens ansträngningar. På alla sidor omgifven af kala, nakna, dystra klippor, som lodrätt sänkte sig nedåt, med den fraggigt framforssande Rhen, tjutande som ett vilddjur, i djupet, vegetationen inskränkt till några kärfva, vresiga tallar, som ur klippskrefvorna kämpat sig fram i dagen, slingrade Via Mala sin svindlande stig emellan bilder af hemskhet och förstörelse, med afgrunden under sig och afgrunden öfver sig. Man hissnade nemligen vid att följa dessa nakna, raka klippväggar på deras väg mot skyn; man hissnade vid att följa dem på deras väg i djupet. Sjelf befann man sig midtemellan, på den vid klippan liksom genom något eget konstgrepp fastgjorda vägen, som, byggd i luften mera än på landbacken, på flera ställen mera är en balkong än en stig.

Sedan man länge haft Rhen, dernere i stenarne skummande af ilska, bredvid sig, ibland

sett honom nästan alldeles försvinna, ibland åter skimra fram med ej bredare strömfåra, än att en equilibrist skulle deröfver kunnat våga ett språng, visar han sig ändtligen under former, mera värdigt den »mångbesjungne», då man på de djerft öfverkastade, så kallade Rhenbryggorna, trenne serskilda gånger passerar hans nu redan betydligt ökade vattenmassa. Den första bryggan, fyrahundrade fot öfver floden, ser imedlertid med stolt förakt ned på dess skummande vrede, som ännu aldrig förmått mera, än att flåsa skummet af sitt raseri öfver bryggans bröstvärn. En sten, derifrån kastad ned i djupet, behöfver flera sekunder för att, plaskande, nå vattenytan. Den tredje bryggan deremot, ehuru ännu 160 fot öfver sin städse till uppresning färdige fiende, Rhen, vågar dock icke, i opposition med en nedslående erfarenhet, smickra sig af samma stolta förhoppningar, som den första. Hon vardt sednast 1834 totalt förstörd, och har sedermera blifvit, med vidtagande af ytterligare försigtighetsmått, återuppbyggd. Imedlertid måste man förvånas öfver den utomordentligt extensiva kraften i ett element, som ena månaden inskränker sig till att, gnisslande och tjutande, rulla fram inom bädden af en stenig strömfåra och, trettio dagar derefter, plötsligt stigande, som det tillforssande vattnet i en sluss, stormar klippa efter klippa och slutligen, på mäg-

tig rygg, lyfter bort en bro, belägen åttatio alnar högre, än dess vanliga vattenstånd.

Kring vandraren öppnar sig en mindre dyster, en, om uttrycket tillåtes oss, mera civiliserad natur, då han, efter att hafva passerat Via Mala, inträder i Schamser-dalen och vid Zillis blir visad traktens äldsta kyrka, omgifven af omisskännliga spår till odling och försköningssinne. Han liksom andas lättare, undkommen den egna, tryckande atmosferen af Via Malas omgifningar. Ej sällan får han äfven då för första gången i sin lefnad höra Romanska språket, i hela verlden endast taladt inom några af Graubündtens dalar och ett par af Tyrolens, en ordfattig dialekt och en utfattig litteratur, inskränkande sig, efter hvad man sagt mig, till omkring trettio arbeten och dessa, med undantag af en grammatik och en ordbok, uteslutande öfversättningar. En enda representant har denna dialekt inom Tidnings-verlden, den kallar sig »Il Grishun Romansch», och lär till sitt innehåll vara »politisk, kommerciell och litterär», samt utges i Khur.

Genom Roffla, äfven den inre Via Mala kallad, går vägen från Schamser-Thal in i Rheinwald-Thal. Alltjemt hängande på kanten af afgrunder, emellanåt på en djerf, svigtande brygga kastande sig öfver den i djupet skummande Hinter-Rhein, slingrande sig i tusende äfventyrliga krökningar, löper den igenom »la Rasica», en skoglös, stenströdd, ängslig nejd:

sparsamt lifvad af några vid Rhenfallen här och hvar emellan klipporna inpassade sågqvarnar, hvilkas hjul, i stora, för en flygtig solstråle glittrande bågar röra sig nere i det töckniga djupet, och i hvilkas grannskap man emellanåt ser en svart, af afståndet förminskad gestalt syssla kring de mörka byggnaderna, dem solen endast tillfälligtvis når från höjden af sin middagsbana. Här gör Rhen på ett ställe ett ståtligt fall. Sjelfva lohnkutschern lade ena handen på hjertat, då han med den andra, piskbeväpnad, pekade utåt det prägtiga naturfenomenet. Detta fall kunde dock ingalunda jemföras med något af de större svenska.

Det började redan skymma, då vi anlände till byn Splügen. Det var visserligen i Juni månad, men 4430 fot öfver hafvet är man ursäktad, om ens första requisition en sådan årstid blir en eldbrasa. En kall, fuktig luft stod i de rum man upplåtit för oss, och man tyckte sig med en viss olust känna grannskapet af den eviga snön. Mycken rörelse rådde, oaktadt den sena tiden af dagen, på denna, som det vill synas, i det hela aflägsna punkt af verlden. Den ena tungt lastade mulåsnedriften mötte den andra; grofva forvagnar stodo här och hvar med frånspända dragare, som omsorgsfullt fodrades och vattnades; blandad Tyska och Romanska ljöd i både sång och skrik från krogarne. På ett par punkter glänste lyktor, af hvilka man betjenade sig vid påselningen. Det

var ett lif, som på någon af Europas mest befolkade, mest industriösa orter. Men också måste man erinra sig, att just här mötas det östra Schweitz' begge hufvudvägar till Italien, den ena öfver St. Bernardin gående till Lago Maggiore, den andra öfver sjelfva bergsryggen Splügen till Lago di Como. Här löper fram en af Schweitziska industriens pulsådror, sprider lif, alstrar välstånd. Också lär Splügen vara en af de förmögnaste byar i Schweitz. Hotellet var hållet på en aktningsvärd fot, aktningsvärd, äfven hvad räkningarne angick. Imedlertid är det eget att, på listan öfver tillhands befintliga requisita på ett värdshus i en vrå af verlden och i grannskapet af molnen, finna t. ex. Seltzervatten. Detta vatten har verkligen fått färdas långt, för att hinna sin bestämmelse, d. v. s. för att drickas.

Tidigt påföljande morgonen bröts upp, och efter ett par timmars färd genom en ledsam, öde nejd, der köld och vegetation stridde med hvarandra, tills den förra slutligen lyckades locka sin vederdeloman uppåt höjderna, hvarest han fullkomligt blef segrare, rastade vi några ögonblick i byn Hinter-Rhein eller Rheinwald, vid stranden af Rhen och vid foten af Bernardin, som här stycketals molnhöljd ligger framföre vandraren, medan dess nedersta, synliga del icke utan en egen symmetri korsas af den breda, gula vägen, som i ständigt zigzag klänger sig uppföre berget. I några täppor,

som mödosamt blifvit eröfrade undan det sträfva klimatet, vexte korn och lin, ehuru, som det ville synas, med föga trefnad. Kyrkan, utan att egentligen vara vacker, hade åtminstone felet eller förtjensten, hvilketdera man vill, att vara besynnerlig. I grannskapet af densamma lågo temligen frodiga, här och hvar med talldungar bevexta, betesmarker. Populationen, så många nemligen, som visade sig, bar mera pregeln af fysiskt, än moraliskt betryck; flera gestalter sågo temligen hopskrumpna ut, men föreföllo, detta oansedt, rätt belåtna med sin verld, skrattade, skämtade och begapade de resande.

Nu började stigandet uppför St. Bernardin. Det syntes mig alls icke underligt, att, vid en krökning af vägen, den ene af hästarne kastade en lång, melankolisk blick uppåt den majestätiska sträcka han hade att tillryggalägga, och hvars öfversta regioner undan hans beskådande försvunno i molnen. På en ypperlig väg, byggd af ingeniören Poccobelli, der en artilleri-träng skulle kunnat färdas fram, utan att mycket trötta hästarne, höjde vi oss småningom från den knappa vextligheten i Hinter-Rhein, till fjellets torftiga, bleka Flora, till den halfgröna mossa, som tynar vid foten af snömassorna, samt slutligen ända dit, der vegetationen är ingen, der ej ens kryptogamen finner näring för sin ofullkomliga varelse. Småningom började byarne och de enstaka husen under oss

att minskas, hänskymta och slutligen alldeles försvinna, sedan vi inträdt i molnregionen, der ett fint, men tätt regn duggade öfver oss ur de skyar, genom hvilka vi färdades. Vi hade förut nere i dalen sett dem ligga packade här och hvar vid sidan af berget; nu hade vi ändtligen sjelfva upphunnit dem. Utsigterna, som erbjödo sig, då molnen någon gång ögonblickligt skingrades för en solglimt eller en vindstöt, voro mera vilda och råa, än egentligen storartade — bilder af en disharmonisk, sönpersprungen natur. Sjelfva den isande luften gaf tillkänna, att man stod på tröskeln till ett skapelsens grafrum, dit ingen menniska vågat flytta sin boning och der de få vandrare man mötte med en nästan ängslig brådska skyndade vidare, för att hinna ned i solskenets regioner, dem vi sågo skymta under oss i dalarne, fastän töcknet häroppe var för tungt att rätt kunna genombrytas af dagens strålar. Som vänliga, rörande erinringar, att äfven i öknen menniskokärleken tänkt på de sina, återkomma här tidt och ofta för blicken, serdeles vid alla farligare punkter, de s. k. tillflygts-ställena, temligen groft uppförda stugor af sten med eldstad och ditlagdt bränsle, der man i händelse af ett plötsligt oväder kan i hast finna tak öfver hufvudet. Våldsamma bergbäckar brusade här och der, skummande, genom det öde landskapet, bland stenar, klippor och ismassor. Deras kalla, grönaktiga vatten har en egen glasartad

färgskiftning, i liquid form ungefär samma kulör, som gletschern återger i fast. Berg lågo staplade öfver berg, massor på massor, sammanfogade med ett murbruk af evig is, utan att ögat rätt mägtade mäta höjden af denna Titanska hopgyttring, som öfverallt, nedtyngande och hotande, stod vandraren vid sidan. Slutligen, då man hunnit höjden af St. Bernardin, varsnar man en sjö — Moësola — evigt omsväfvad af dimman, der kanske aldrig någon solstråle fullt klart speglat sig, der ingen fisk lifnärt sig, ingen båt färdats — en dödens och tillintetgörelsens sjö, döda hafvet på spetsen af Alperna, ur hvars iskalla djup höjer sig en öde, ensam, skroflig klippa, kronan på denna omätliga byggnad, måhända den högsta punkten i denna vrå af verlden. Men äfven till denna höjd hade vinningslystnaden krälat sig upp, 6,584 fot öfver hafsytan, in i molnen, midt ibland isarne. På St. Bernardin finnes, om sommarmånaderna, en krog, ett uselt näste, der eländet, mot betalning, öfvar gästfrihet. Skulle Ni der begära ett glas vin, öfverräckes det Er, surt som ättika, af en qvinna, som, med spår af skönhet, en gång sett bättre dagar, men i hvars sträfva stämma nu darrar eko't af genomstormade orgier. Med förundran skönjer Ni ett slags begär att göra sig bemärkt hos denna arma, förfallna varelse — ett sträfvande att kokettera i en egen, brokig, hoplappad kostym, mera värd namn af trasa, än

af Schweitzardrägt. Man tycker med fog, att koketteriet egentligen bör anses ligga nedanom snölinien, och att »dalarnes lägre behag» böra i sådant hänseende lemnas deras rätt oförkränkt. Men värdshusidkerskan på St. Bernardin har fordom, i gladare dagar, varit egarinna till det förnämsta hotellet i Bellinzona, och, som värdinna, gjort les honneurs vid tabeldoten med allt det älskvärda behag, för hvilket rika Ryssar och dito Engelsmän äro så svaga. Kanske spelade hon nu ur minnet sin gamla rol. Ack! den hade mycket förbytt sig. Ett krogrum i stället för en tabeldot — St. Bernardin i stället för Bellinzona — en temligen vedervärdig käring i stället för den unga, blomstrande, äfventyrslystna damen.

På den nu åt söder i sakta sänkning sluttande vägen rullar man, med anlagd hämmsko, angenämt och raskt framåt, men dröjer gerna, åtminstone några ögonblick, vid den ståtliga Viktor Emanuels-bryggan, hvilken 106 fot hög och 158 lång, blifvit uppkallad efter konungen af Sardinien, till tacksamhet för det verkligt furstliga bidrag af 395,000 fransyska franker, hvarmed han understödt utförandet af denna prägtiga chaussé öfver troligtvis en af de mest oländiga trakter i verlden. Straxt derefter kommer man till ett galleri uthugget i klippan på en punkt, der laviner, serdeles vårtiden, i mängd bruka störta. Nu halka dessa vidunder, oskadliga, ofvan hvalfvet ned i djupet. Van-

draren kan höra dem rulla öfver sitt hufvud, utan att behöfva frukta dem.

Allt djupare sänkte vi oss ned mot Misoccodalen, som, vidtagande på södra stuttningen af Bernardin, sträcker sig ända ned mot Bellinzona samt omfattar en af kanton Tessins bördigaste och vackraste trakter. Redan hade vi lemnat snön bakom oss och Alp-blomstren doftade emot oss med den egna, aromatiska lukt, som tillhör dessa vexter och är desto starkare, ju högre man träffar dem bland fjellarne. Gröna betesmarker började utbreda sina yppiga mattor vid branterna af svindlande afgrunder, vid stränderna af forssande bergbäckar. Några furor stodo redan här och hvar på höjderna och tittade kanske afundsjukt ner i dalen, der solskenet låg varmt och rikt öfver fälten. De började komma mera i mängd, dessa furor, de skockade sig tätare tillhopa, till dungar, till skog. Ett och annat lärkträd blandade sig i den dunkla skaran. Då sågo vi den första menniskoboningen — väl endast en »Sennhütte» — bestämd att öfvergifvas måhända redan i September — blott en sommarbostad för ett par glada herdinnor, hvilka här på branter, dit icke ens kreaturen sjelfva vågade uppklättra, inhösta det berömda vildhöet (das Wildheu) och, muntert jublande, göra en ost, som täflar med den från Greyertz i Freiburg — men för lifvet af hvarje landskap fordras dock spår af menniskor och odling — man tycker sig all-

drig vara rätt tillbakakommen från sina himmelsfärder bland molnen och fjellspetsarne, förrän man fått helsa den första skorstenen, det första fönstret, det första vårdtecknet till återinträde i det rent menskligas region — man är färdig att ropa till af glädje öfver att igen vara bland de sina, bland varelser som en sjelf, ty med dessa ökennejder, med dessa sträfva, kalla, vresiga bilder af storhet och förödelse vill själen aldrig rätt bli förtrogen. Några hundrade fot nedanom den första sennhyttan träffade vi det första potatislandet, genom en stenmur, byggd i vinkel, skyddad för det alltför våldsamma anströmmandet af snö- och regnvatten från bergen. Här vid lag kan man också spåra en eller annan bok, men vanligen förirra de sig icke så högt, ehuru man t. ex. på Rhigi och i Unterwalden träffat dem ända till 4,072 fot öfver vattenytan. Vid 3000 à 3,500 fots höjd finnas de deremot ganska allmänt och här börjar redan åkerbruket få någon grad af betydelse. Man sår korn och råg, ehuru ej alltid med framgång. Almen, linden och eken höra i Schweitz till en lägre region, än boken, fastän de förra, som bekant är, hos oss gå vida nordligare än den sednare.

Vegetationen vexlar nu, på denna underbara väg, nästan med hvarje ögonblick. Från en fjellnatur förflyttas man, på ett par timmar, midt i yppigheten af ett Italienskt landskap. Vid St. Giacomo påträffar man de första, egent-

liga åkerfälten; vid Cremeo helsar man redan kastanjen. Nedanom Soazza börjar mais-odlingen; vid Lostallo mötes man af drufvan och fikonträdet. Det förefaller, som behöfde man genomvandra hela zoner, för att sålunda förflytta sig ur den eviga snön under en blånande sydländsk himmel, i en luft så ljum, som hade den aldrig haft en aning om Alperna. Och dock hade vi vid middagstiden kastat snöboll på St. Bernardin, och, utsträckta på den yppigaste gräsmatta, betraktade vi samma dag, klockan sex på aftonen, i skjortärmarne, vattenfallet Riale di Castrera. Men sådant är just skaplynnet af den Schweitziska naturen. Aldrig ligger, så som der, det täcka, det behagliga alldeles vägg om vägg med det stora, det vördnadsväckande. På nederkanten af sina mest storartade epopéer skrifver nästan alltid Schweitzernaturen en liten, tjusande idyll. Ena timman står man der med molnen till sidokamrater. Man ser stoftet djupt under sig. Utsigten är mera stor, än skön; man sjelf mera hemsk, än upprymd. Den andra timman betraktar man från ett af de breda fönstren i en täck Schweitzar-hydda ett tjusande vackert landskap, med sin silfverglittrande å, sina lindrigt höjda, grönskande kullar, sina rika, underskönt sammanställda trädgrupper.

Men oaktadt all Misocco-dalens omisskännliga bördighet och rika vegetation, buro likvisst icke dess innebyggare pregeln af välstånd

och belåtenhet. Trasiga och smutsiga, men af muskulösa, kraftfulla former, öfvade äfven de äldre, de fullvexte af dem ett slags anspråksfullt tiggeri, i det de, med en missnöjd, sjelfbeklagande min, sträckte ut handen mot den resandes vagn, och dervid frammumlade lösryckta fraser ur latinska böner. Kanske framträdde redan här i denna Italienska natur den Italienska håglösheten och böjelsen för ett sorgfritt far niente — kanske borde också orsaken till detta missförhållande sökas i de impulser, som möjligen gifvas af den svärm munkar, trasiga och gemena i åminnelse, hvilka vi på denna korta resa öfverallt i den vackra dalen anträffade. Vill man söka potensen af osnygghet, torde det visserligen, att dömma efter munkarne, böra ske i något af kantonen Tessins kloster; mera lefvande föredömen af försakelse med hänseende till allt hvad helt och rent heter, kunna utan tvifvel icke all den katholska kristenheten uppvisas. Omöjligt är det imedlertid icke, att detta munkväsende, i det hela ej annat, än ett kolossalt organiseradt tiggeri, förderfvar och utarmar folket, genom det smittande i det lättjefulla exemplet och genom den städse förtyngda bördan af till utseendet frivilliga pålagor, hvilka med slug beräkning afpressas vidskepelsen och öfvertron. I öfrigt voro dessa munkar sjelfve aldrig de sista att ställa sig i ledet af bettlarena vid vägen, ehuru detta alltid under manteln af någon högtidligt

framsagd tysk eller latinsk fras, såsom t. ex. »Armuth und Demuth hört dem Kloster-Bruder zu» eller »beati, qui ubera munificentiæ lactant»!

Aftonsolens rika purpur började redan blekna, då vi intågade i Bellinzona, en af kanton Tessins hufvudorter med 1440 innevånare och en täck belägenhet i en Nord-Italienskt rik nejd. Här vexer mandel- och mullbärsträdet. I spalierer mogna orangen och citronen. I Bellinzona ser man, att man med stora steg nalkas det egentliga södern. Vattnet behandlas med en serdeles omsorg. På brunnarna finner man redan slösad en viss archi-tektonisk konst. Än är det en Maria med barnet, än någon biskop eller påfve, med staf och mitra, som välsignande sträcker ut handen öfver det glittrande källsprånget. Man vet i ett brännande klimat bättre, än någor annorstädes, hvad en svalkande dryck vill betyda. Också är det kring dessa fontäner, som man, sommar-aftnarne, ser bygdens tärnor samla sig med sina antikt formade vattenkrukor, dem de så väl veta balansera på sjelfva skulten af hufvudet, utan att någonsin behöfva med handen återställa den äfventyrade jemvigten. Här ljuder deras musikaliska språk och deras stolta gestalter böja sig i omedveten gratie öfver bassängens åldriga, mossbelupna basreliefer, medan den klara vattenspegeln troget återger de sköna plastiska ställningarne. Den sydländska folksagan dröjer också derföre gerna vid det

glada, yra plaskandet af fontänens vattengudar, i den nyss inträdda, lifvande svalkan efter en glödhet sommardag; dess täckaste scener, dess mest idylliska episoder draga sin upprinnelse från detta grannskap, från dessa timmar. Huru många sinnrika romaner, huru många sprittande noveller med allt hvad kärlek och natur, inbillning och verklighet eger förtrollande, hafva icke vid fontäner, som Bellinzonas, i qvällar, som denna, tänkts, drömts, genomlefvats. Derföre är det äfven rättvist, att de prydas med bilder, omgärdas med marmor.

Balkongerna blifva mer och mer brukliga, stora slingvextbeklädda balkonger, der man sitter gömd i grönska och vällukt. Hvalfgångar, i stället för rez-de-chausséer, genomlöpa husen och skänka en skugga åt vandraren, som gatan, den uppglödgade, den brännande, förvägrar. Hemlifvet flyttar sig, i viss mån, ut i det fria. Om aftnarne, sedan svalkan inträdt, sköter pigan sina sysslor under arkaden, medan matmodern broderar på balkongen. I södern är man märkbart mindre skygg för offentligheten, än i Norden.

Genom mina öppnade fönster på Albergio del Angelo inandades jag girigt den ljumma aftonluften från det alltmera sig närmande Södern. Så borde den luft vara beskaffad, tyckte jag, som nyss, på sin väg uppåt, flägtat genom mandelskogar och smekt oranger. På det lilla orget, som öppnar sig framför värdshu-

sets ena gafvel, dansade en fjortonårig flicka, ackompagnerad af ett positif, för en gapande folkhop. Hennes dans var mera vild än behaglig — uttrycket i hennes ansigte var en förbannelse öfver hennes eget öde — men hon höll dock takten med det skrällande ackompagnementet och förde tacksamt handen till hjertat, då några batznar kastades åt henne. En mulåsnedrifvare passerade förbi med sin trupp, af hvilka ett par ledamöter under vägen läto benäget höra sig. Åsnor borde förbjudas att öppna munnen, ty något gräsligare, något mera allt hvad öron heter sönderslitande kan man svårligen förnimma. Flickans dans var till och med mindre tragisk, än åsnans skri. I ett hörn skämtade några mjölkförsäljerskor med ett par soldater. De begge gyllne pilarne, så ofta igenfinnliga på Italienska qvinnokostymer, spelade sin gamla, briljanta rol, äfven i dessa qvinnors ramsvarta, glänsande hår. Med de väl formade armarne korslagda öfver sköten, hvilka måhända, till lycka för soldaterna, icke voro så bronzerade som de syntes, emottogo de åtminstone icke alldeles känslolöst deras artigheter, och det var endast skrattande, som de visade dem sina hvita, jemna tandrader. På en balkong midt emot mig lekte ett par sköna, svartögda barn och tumlade tappert om inom begränsningen af de zirliga jerngallren, hvilka på en yttre fris voro garnerade med en rad af prägtiga blomkrukor. Ett fruntim-

mer, ännu på gränsen af ungdomen, tittade alltemellanåt ut genom glasdörren och visade ett ansigte med en af dessa imperatoriska pannor — pannor, hvilka genom deras stolta hvälfning tyckas ämnade för diademet — med dessa stora, katholska ögon, dem man så ofta träffar i Italien och hvilka, tillsamman med pannan, vanligen utgöra den Italienska ansigtsbildningens utmärkande skönhet. Troligtvis var detta fruntimmer mor till de begge stormiga små. Det låg något af mor i den på en gång belåtna och omtänksamma blick, hvarmed hon följde dem.

Bland de många gestalter, som denna afton passerade torget och granskningen, fann jag icke mera, än två eller tre verkligen fula. Dessa voro karrikaturer, som naturen tyckts så spöka ut för något tillämnadt buffoneri, med utomordentliga näsor, gigantiska hakor, massiva ögonbryn. Fulheten i Norden framstår vanligen under form af en brist. Det är något, som fattas i form, i färg, i uttryck. Man ser för sig någonting ofullständigt. I Södern deremot är fulheten ej sällan just ett öfverflöd, ett för mycket. Der finnes något för stort, för tilltaget, för fasligt. I Norden är derföre fulheten fadd, i Södern löjlig — på ena stället yttrar den sig i fattigdom på kontur; på det andra i konturernas alltför stora skärpa — hvad som i Norden ej ens vill bli utkast, blir i Södern karrikatur.

Serskildt måste dock anmärkas, att under sydligare luftstreck åren underbart arbeta fulheten i händerna, och kanske är ålderdomen der den flitigaste karrikatyr-tecknaren. Man ser äldre fruntimmer med rykte från ungdomen om utomordentlig skönhet ge den mest förvillande illusion åt sagor om hexor, och de stora drag, som egendomligt tillhöra Södern, tillhöra. när tidens gnagande hand bildat dem tillräckligt utstående och skarpa, i sin mån det löjliga, vilja, om möjligt, återkalla i minnet silhouetten af Cervantes' evigt odödliga hjelte.

Bellinzona är hufvudstapelplatsen för alla öfver St. Gotthard, Lukmanier och Bernhardin gående varor, och åtnjuter, på grund häraf, ett icke obetydligt välstånd. Kyrkan är icke utan märkvärdighet, har en vacker predikstol och innehåller åtskilliga taflor af förtjenst. Det gamla slottet är nu inredt till tukthus, och i Augustiner-Eremiternas fordna kloster håller det stora rådet sina sammankomster. Vid de s. k. »trenne slotten», isynnerhet vid Castello Corbario, har man en serdeles vacker utsigt, och, efter hvad det berättades, en ännu vackrare vid det ej mycket aflägsna eremitaget: Madonna della neve, der man dessutom kan göra bekantskap med en mycket helig och, som jag vill föreställa mig, mycket smutsig man, ty, att dömma efter de munkar af serskildt species: zoccolanter, dem jag såg i Bellinzona, måste visst he-

ligheten här anse sig så ren, att den aktar alla tvagningar obefogade.

Här har man redan tagit afsked af Tyskan. En italiensk dialekt är folkspråket — fransyskan värdshus-språket. Geneve och Wadtland få i allmänhet skatta ämnen till uppassare på de hoteller man nu möter, och deras distinkta, långsamma Fransyska helsar den resande redan i vestibulen af värdshusen. I Milano, hufvudsäte för en tysk regering, återtager väl Tyskan ännu en gång någon del af sitt välde, ljuder på embetsrummen och äfven inom kafféerna, men sedermera blir Fransyskan obestridt det förherrskande supplementar-språket i ett land, hvars tungomål måhända knappt talas någorlunda ledigt af fjerdedelen bland de resenärer, som genomkorssa detsamma. Man träffar derföre, på nästan alla större hoteller, fransysk uppassning.

En dylik pratsam, fransysk uppassare-tunga i Bellinzona beklagade, med en deltagande axelryckning, sedlighetens låga ståndpunkt inom klostren på stället och lemnade deraf en högst afskräckande skildring. Ögonblicket var, som bekant är, icke gynnande för dessa inrättningar, och en mängd stränga räfster, på ett par ställen mötta med våld af pöbeln, hade just vid denna tidpunkt blifvit inom de katholska kantonerna företagna. Undersökningarne hade lagt i dagen mysterier, icke serdeles hedrande för den klosterliga tukten, afslöjat ceremonier af

mera antik, än kristlig hållning, orgier förr, än kyrkobruk. Pressen hade lifligt deltagit i denna strid, och, då i Schweitz råder den oinskränktaste tryckfrihet, då man der kan säga kejsarn af Ryssland och konungen af Frankrike de bittraste sanningar, endast man icke säger något om Schultheissen eller Amtmannen eller stora Rådet eller lilla Rådet eller Appellations-domstolen, då man der får ge på klostren efter behag, endast man vederbörligen skonar de högmögende, så skjötos nu hela salfvor af anathemer öfver munkar och nunnor, man jagade dem för sig spalt efter spalt under idkeligt blottande af deras svagheter, serdeles nunnornas, såsom de intressantaste, man högg och stack och nedergjorde i ett slags kannibaliskt seger-rus. Men tidningarnes förtrytelse var dock ett barns i jemförelse med vår rättsinnade uppassares, som visste af hemliga gångar emellan Zoccolanternas och Ursulinerinnornas kloster, der, på den trånga vägen, man velat se kapuschonger och slöjor mötas liksom till kyssande och trott sig höra hviskningar, liksom af älskande par. Han ansåg för sin pligt att spotta der han på vägen fann spåret af en munks sandal, ty munkarne hade Gud, till straff öfver menniskorna, sändt ut kring jorden. Han gjorde korstecknet, då han mötte en nunna, ty, allt sitt klosterhat oaktadt, var dock den unge Sommelieren en god katholik, men han kände på sina fingrar, att nunnor voro förförelsens

redskap, att under det kyska draperiet af deras slöjor bodde jordiskt orena passioner.

Måhända såg den unge katholiken i dessa expektorationer ett godt sätt att stiga i Herrar Kättares aktning, hvilka han i öfrigt oklanderligt uppassade, och kanske fann han sjelf ej utan fog sina fria, religiösa åsigter drickespengar värda — men att han icke, för dess egen skuld, hyllade dygdens förträfflighet, och, af kärlek till den, sattes i harnesk mot lasten, tyckte vi oss så der temligen finna, då han, med en viss mystisk blinkning, med en betydelsefull tonvigt förklarade, det han, för att icke mera tala om nunnorna, kände vägar inom Bellinzona, på hvilka man kom till vackrare föremål, än dem, hvilka, likt Ursulinerinnorna, från sin egenskap af förbjudenhet räknade sitt förnämsta behag.

Emellan Amstäg och Fluelen.

Skymningen började redan svepa temligen mörk kring de 35 hus, hvaraf den lilla byn Amstäg består. Till de läsares uppbyggelse, hvilka namnet måhända förekommer något fremmande, böra vi nämna, att den är belägen i kanton Uri, vid foten af Bristenstock, och utgör en af skjutsombytena emellan Sankt Gotthard och orten Fluelen vid stranden af Vierwaldstättersjön, derifrån alla dagar ett ångfartyg, med anlöpande af åtskilliga andra mellanstationer, afgår till Lucern. Utanför det i bemälte by belägna, välbeställda värdshuset Hirsch — ett älsklingsnamn för alla hoteller i Tyskland och Schweitz; jag har der nästan uteslutande gästat hjortar — stodo tvenne personer, den inbrytande nattkylan till heder, insvepta i sina kappor, och tycktes sysselsatta att småsvärjande fylla intervallerna af en lång väntan på en diligens, som borde hafva infunnit sig för halfannan timma sedan, men af hvilken ännu icke, i den nedåt Amstäg brådstörtande klippvägen, den ringaste rullning kunde förmärkas. De Schweitziska kantonerna äro, som hvar man vet, styrda på sin hals, och det Schweitziska postverket — kanske

äro de förfärliga backarna dertill orsaken — går också på dito vis, d. v. s. temligen ostadigt och litet upp- och nedvändt. De begge resande hade redan, vägledda af en trasig f. d. soldat, som på en gräslig Fransyska nedsablade »de förbannade Fransoserna», vederbörligen tagit i skärskådande den här befintliga bryggan öfver Reuss samt de ännu qvarbefintliga spåren af den förödelse nämnde flod, biträdd af den lilla Kärstelen-bäcken, år 1839 i trakten anställt. De hade haft den förnöjelsen att med egna kikare se ruinerna af en borg, som i fordna tider tillbört Silinernas »berömda ätt», fastän jag för min del måste uppriktigt bekänna, att jag aldrig hört omtalas någon menniska med ett sådant namn, hvadan det epitet jag, på min barfotade soldats auktoritet, vågat tillägga bemälte herrskap, må tillsvidare stanna på hans ansvar, ehuru jag kanske icke bör förtiga, det jag emottog underrättelsen derom, att slottet tillhört Silinerna, med en så bekant min, som om de alla varit mina onklar och tanter. Också var det antingen af denna anledning eller derföre att drickspenningarnes stund nalkades, som min Cicerone efter detta ögonblick bevisade mig den mest obetingade vördnad — han följde ödmjukt alla mina rörelser, isynnerhet åt fickan — han plockade blommor och mineralier åt mig — det hade endast fattats, att den gamle knekten slagit sig på att jaga fjärilar för min räkning, och jag hade verkligen haft allt skäl

att anse mig feterad — fastän troligtvis som mången annan — endast för mina pengar. Vi hade redan varit bestormade af åtskilliga skaror barnungar, hvilka till oss utbjudit de i Schweitz så vanliga finare trädarbeten, skedar, gafflar m. m. — serdeles pågångsen var en liten barbent passagerare, med ett par qvicka ögon under den tofviga luggen, som nödvändigt ville, bland åtskilliga företedda mineralier, pådyfla mig ett stycke alun, som »ett minne af Sankt Gotthard». — Vi hade gifvit vår tribut åt en stackars tiggerska med en förskräcklig utvext på halsen — ett i dessa kantoner jemförelsevis med Tessin och Wallis mindre vanligt lyte. Vi hade ätit, druckit, betalt och blifvit prejade. Vi hade, med ett ord, gjort allt, som man, uttröttad af en föregående bergvandring, har att göra i en Schweitzisk by med 260 invånare. Vi hade till och med liqviderat våra biljetter till Fluelen, under högtidligt löfte att sitta i vagnen klockan half till åtta eftermiddagen. Sannt är likväl, att vi klockan precist nio stodo utanför »Hjorten» och betraktade ett tåg ankor, som majestätiskt skred hem från någon liten exkursion i Kärstelen-bäcken. Ankan går alltid i procession. Det är någon likhet i sättet att marschera emellan henne och extra-ordinarierne i de kongl. verken, då de, vid riksvårdande tillfällen, fungera som härolder.

En Führer — bergvägvisare — som troligtvis fann oss, liksom sig sjelf, dömda till en föga

gagnelig overksamhet, och måhända önskade att både kunna bereda det allmänna och sig enskildt en förtjenst, det förra dymedelst att postverket fick utan motsvarande valuta behålla våra för biljetterna utlagda penningar, det sednare derigenom att han, mot behörig ersättning, blef vår ledstjerna i bergen, föreslog oss, med en serdeles artig och insmilande min, att låta resan till Fluelen fara, och i stället, med första gryningen, göra en utvandring till Hüfi-gletschern i Maderaner-dalen — fyra mil från Amstäg — der en »bergspanorama» skulle öppna sig för våra blickar, skönare än på sjelfva Rhigi, der vi skulle i Senn-hyddorna föra ett patriarkaliskt lif bland undersköna herdinnor, vid mjölk och ost, som öfverträffade all annan i verlden, dit aldrig Engelsmän, som verkligt älska Schweitz, underlåta att bege sig, isynnerhet då väderleken, såsom nu, är gynnande, och det kan ske under ledning af en så högt upplyst och vidterfaren man som den, hvilken hade den äran, att, efter denna lyckligen tillvägabragta harang, än en gång taga af sig hatten för oss. Vi tackade honom på det förbindligaste för hans artighet, och förklarade den verkliga saknad, som vödvändigheten att afslå hans anbud förorsakade oss, men vi hoppades att, nästa gång vi här passerade, äga en grand mera tid att disponera, då vi säkert icke skulle underlåta att begagna oss af hans ledning till bestigandet af Hüfi-gletschern.

Bland de »förare» jag råkat i Schweitz, har denne hos mig qvarlemnat ett vidrigt intryck. Det var någonting sliskigt, någonting med afsigt sockersött i hans väsen som misshagade — det fanns hos honom en anstrykning af industririddare, af äfventyrare, som hos oss väckte alldeles motsatsen af de känslor han troligtvis påräknat att anslå. Intet af bergsbons vanliga, allvarsamma lugn — af denna säkra, athletiska hållning, som man beundrar hos bergstigarne i Berner-Oberland — af den höflighet utan kryperi, den beredvillighet utan jäktan, hvilken man, med undantag af de stora stråkvägarne, icke är ovan att i Schweitz anträffa — det var en äkta hyrbetjent, litet oförskämd, något skrytsam, mycket pratsam, en person, som närmade sig oss, endast för att preja oss. Han erinrade oss på ett alltför påtagligt sätt, att hela Schweitz ändå i det hela icke är just annat än ett stort gästgifveri — ett land, som lefver på resande — en handels-republik, liksom fordom Venedig och Genua, fastän handelsvarorna här inskränka sig till mat och nattläger, till Schweitzar-tärnornas lättsoldade behag och Schweitzar-vägvisarnes dyrlejda skicklighet.

Ändtligen hörde vi skramlet af en vagn — icke denna egna, dofva, majestätiska rullning, som tillhör en stor, gravitetisk diligens med sina fyra eller sex hästar, utan snarare den gälla, disharmoniska fuga, som fyra glappande, osmorda,

rastlöst framåtilande hjul exeqvera på en hård landsväg med god resonnans-botten. Slutligen stannade bredvid oss ett åkdon, visserligen med sufflett, men i brist af fjedrar, hvilande på sjelfva stammen — ack! här åtminstone måste man erkänna, att lånta fjedrar dock varit bättre, än inga — en skakningsmachin, ungefär att jemföra med Skånes eller Uplands bondkärror — en kastmachin för arma passagerare, dem ödet kastat in i detta fruktansvärda åkdon, för att sedermera kasta dem, två mil, om jag minnes rätt, ända fram till Fluelen.

»Se der diligensen,» utropade en af de närvarande.

»Jaså!» svarade jag, i min häpenhet förgätande min Tyska. Detta var således en diligens. Och jag, som hade tänkt mig den med interieur, kupé och rotonda, mjuk och beqväm, dynorna vaggande på resorter, i likhet med diligenserna i Bern och Lausanne — jag stod således framför den nakna verkligheten, ett åbäkligt, tillyxadt trädrangel, ännu knarrande efter nyss slutade ansträngningar, med hjul, som, glappande utåt, verkligen kunde förtjena namn af hjulbenta.

Imedlertid var här icke mycket tid till betraktelser. Hästarne voro redan ombytta, och kusken klättrade, i skinnbyxor och kragstöflor, upp på kuskbocken. Våra kappsäckar hade man benäget fastgjort bakpå vagnen. Hattaskarne

slängdes upp på suffletten. Slutligen kommo vi sjelfva.

Före oss befann sig i vagnen ett ensamt fruntimmer. Min kamrat tog plats midtemot, jag bredvid henne. Damen hade, så vidt jag i skymningen kunde urskilja, nyss inträdt i de första dagarne af sin andra ungdom. Tre eller fyra och trettio år hade väl antagligen kullrat sig utföre groparne i hennes kinder, icke utan att här och der hafva lemnat igenkännliga spår af deras framfart. Hennes klädsel var vårdad, hennes sätt att föra sig icke utan en viss elegans, som dock vid närmare iakttagande syntes något studerad. Hennes åtbörder hade rundning och nästan behag, men ville lätt falla in i det storartade, lågo nära gränsen af det teatraliska. Ehuru i hennes leende röjdes den egna tomhet, som tiden ofta, serdeles på magra personer, lägger kring nedre delen af ansigtet, var dock dervid draget kring läpparne icke utan ett intagande uttryck. Våra helsningsord vid instigandet i vagnen besvarade hon på en vacker, starkt accentuerad Fransyska.

Nu smällde postiljonens piska. Vagnen sattes i gång.

»Adieu, Amstäg!» ropade min qvinliga reskamrat, i det hon, till en vink af afsked, sträckte ut armen genom vagnsfönstret.

Ett så lifligt farväl till ett ställe, på hvars föremark man icke ens behagat sätta sin fot, föreföll mig besynnerligt. Det röjde en förmåga

att intressera sig för allt, som vittnade om ett rymligt hjerta.

Samtalet rörde sig till en början kring Schweitz och dess naturskönheter. De ligga oändligt väl till hands, då man just reser fram ibland dem. Den fremmande damen, som endast för några timmar sedan passerat »die Teufelsbrücke», gjorde i ett pathetiskt föredrag redo för sina känslor vid framfarten deröfver. Hon hade lyssnat och njutit, svindlat och fröjdats på en gång. Hon hade djupt kännt det kontrasterande i bergspetsarne deroppe och den fradgande strömmen dernere. I det ögonblicket hade hon anat, huru man borde spela Antigone.

Den slutsats, som den fremmande tog från »die Teufelsbrücke» var visserligen något oväntad. Att Schweitzer-naturen kunde i dramatiskt hänseende ge betydelsefulla vinkar åt andra, än dekorationsmålare, lät mera vackert, än troligt. Men utlåtelsen kastade imedlertid ett slags dager öfver vår reskamrats stånd och vilkor. Det var en aktris, som hade sina kappsäckar sammanbundna med våra bakpå vagnen, det var måhända en dramatisk talang af första ordningen, som, vid åkdonets temligen våldsamma slingringar, oändtligt älskvärdt stötte tillsamman med oss. Kanske kunde vi, genom blotta friktionen, bli dramatiserade.

Innan några ögonblick förflutit, hade vår granne skådespelerskan redan förtrott oss att hon ämnade sig till Lausanne, för att der sam-

manstöta med några ytterst intressanta artistiska personligheter, hvilka ärnade etablera en trupp för gifvandet, äfven på fremmande grund, af den nyare Franska scenens mästerstycken. Allt hvad Scribe har qvickt och naivt, allt hvad Hugo har gräsligt och snillrikt, skulle på de projekterade tiljorna i Lausanne finna en plats, och vår reskamrat skulle dessutom annonsera sig som lärarinna i deklamation efter mamsell Rachels method — ett företag, hvartill vi på det högsta lyckönskade henne och spådde henne små folkvandringar af elever.

»Åh!» yttrade aktrisen, i det hon utan all afundsjuka gaf luft åt sin förtjusning öfver Rachel, »det är magie i hennes talang. Maxime är bredvid henne en lumpen ”rageuse”. Den gamla George är stor, säger man — ja! stor! som ett hus. Det var ej för intet, som Figaro rådde direktören för Variétés, då han låg sjuk i skörbjugg, att tre gånger om dagen gå rundt omkring henne, för att dymedelst få sig en lagom motion. Och den kolossen vill man sätta framför min egen, hänförande Rachel! Vet ni, hon är min bästa, min förtrognaste vän. Då hon debuterade vid Gymnase, var jag den sista, som i kulissen sade henne ett uppmuntrande ord, innan hon framträdde för den publik, hvars gunstling von en gång skulle bli.» — »Rachel!» sade jag, »lagern vinkar dig. Eröfra den.» Ett profetiskt yttrande i sanning, mina herrar! Lycklig hon, som icke dignat under hyllningarna!

Jag har sett blomsterbuketter kastas öfver henne, som åtminstone vägt två skålpund. Nå! det kan i sig sjelf vara en vacker plägsed, men har på en sednare tid alldeles fallit i misskredit. Man har exempel på aktriser, som låtit beställa ända till femtio buketter, dem entrepenören tillika åtagit sig att från tjenliga ställen i salongen låta kasta ned på teatern. Aktrisen har, tacksamt nigande, tryckt sina buketter till sitt hjerta, och, med hela värman af en alldeles ny upptäckt, utropat: »Ah! hvilka sköna pelagonier» om blommor, som hon sjelf samma dag utvalt i blomsterbutiken. Man berättar till och med om en process, som madame Laverny vid Delassemens Comiques haft med en dylik leverantör, hvilken åtagit sig att upphöja glansen af hennes recett medelst inkastande af trettio blombuketter af utsökt skönhet, men, oaktadt allt sökande, kunde icke på teatern tillrättafinnas mera än aderton, hvadan äfven aktrisen mot blomsterhandlaren framställde ersättnings-anspråk för de tolf uteblifne, såsom redan förskottsvis betalta med en frank stycket, utan att någon af dem, efter öfverenskommelse, figurerat på scenen. Saken väckte ett utomordentligt intresse; flere beryktade jurister konsulterades; Journal des Tribunaux gaf försigtigtvis i ämnet ett undvikande utlåtande — till all lycka lärer dock tvisten ha blifvit bilagd genom förlikning.»

Den utomordentliga volubiliteten af vår grannes tunga gaf oss visserligen de bästa förhoppningar, att samtalet, äfven vår hjelp förutan, icke skulle afstanna; men emedlertid och för att icke någon skugga af osällskaplighet måtte falla öfver oss, ansågo vi oss böra komma emellan med en anmärkning, att ehuru vidrig denna hyllning, såsom betald och qvitterad, föreföll, måtte den, frivilligt skänkt af en enthusiasmerad publik, ha något oändligt hänförande, hvilket säkert vår vackra reskamrat mera än en gång varit i tillfälle att erfara.

»Mina herrar», svarade aktrisen med en lätt suck, »det är så litet, som är rose i våra theatraliska förhållanden, att man väl kan unna oss den korta triumfen af ett applådissement eller en inropning. Samma ära har ju någon gång varit delad af kulissmålaren och machinisten. Man talar om att konsten är fri. Och det är sannt, att vi icke ha några andra despoter, än en hundradefemtio recensenter och en ungefär lika stark korps af klackörer. Garcia-Malibran trädde aldrig på scenen, utan att *hvar* hon visade sig, i Milano eller Neapel, i Paris eller London, just under de våldsammaste bifallsyttringarne, ljöd en gäll, genomskärande hvissling, ett klander midt i det allmänna lofprisandet, en sträf påminnelse, att tadlet aldrig sofver. På samma sätt träder sällan någon skådespelare upp på tiljan, utan att åtminstone i andanom höra hvisselpipan. Till och med en

stor, en erkänd talang skyddar honom näppeligen. En nyck af »la loge infernale», en lumpen parterr-intrig kan störta honom. Och huru mycket mera gäller icke detta om skådespelerskan? På henne har man pretentioner äfven utom scenen. Ni vet icke, hvad det tröttar, att kurtisera recensenter. Ah! hvad det känns abominabelt, att trycka handen på en följetonist! och, svarar man icke nog rikligt på deras dumma ögonkast, ha de i nästa nummer valt en annan ögonsten. Ha! man borde göra uppror mot detta tidnings-tyranni. En ny revolution borde gå sin väg öfver theatrarne. A la lanterne med Roger de Beauvoir, Leon Gozlan, Eugène Guinot, Hippolyte Lucas, Max de Revel, Charles Rouget, Alberic Second, Gustave Vaez, under guillotinen med Jules Janin och Alfons Karr! Om ni visste, huru ohöflig Alfons varit emot mig, bara för att jag, i ett ögonblick af uppriktighet, råkade säga, att han såg ut som en markatta. Det borde ju hans spegel sagt honom längesedan. Men en man anser under sin värdighet att förlita sig på något så bräckligt, som glas. Det blef derföre jag, som skulle förkrossas. I en hel årgång sade han mig sottiser — han sade mig, att min gång på scenen bröt på tyska. Det var en skymf på lif och död. Hade jag varit karl, skulle jag slagits. Nu var jag fruntimmer, och gret, mera likväl af ilska, än bedröfvelse.»

»Hade Alfons Karr sett Er i tårar, hade han omöjligt kunnat annat, än lägga ned vapen.»

»Ah! Ni känner icke recensenterna. Tigern är en lamunge, kondoren en dufva i jemförelse med dem. De äro det nya Testamentets mordenglar. Men låt oss icke vidare tala derom. — Har Ni läst Eugène Sues Mathilde?»

Aktrisen tog af sig sin hatt och fästade den, medelst en knappnål, vid vagnstaket.

Efter ett jakande svar fortfor hon: »Jag tycker om den der Rochegune, fastän i allmänhet karlarne nu för tiden äro för kloka att vara som han. Beröfvar döden dem en älskarinna, så dermed punkt och ny räkning. Hjertats resurser äro omätliga; och att glömma i rättan tid, är äfven en talang.»

»Men ser Ni», fortfor mamsellen, i det hon, med en hårnål mellan tänderna, strök sina lockar bakom öronen och ur en medförd pirat drog fram en i dunklet hvitskimrande nattmössa, »litet romantik måste man ge karlarne till skänks, för att de icke i den vägen evigt skola spela rollen af »pauvres honteux». De vilja äta väl, dricka fint, älska beqvämt — de ha alla möjliga, små passioner, men för de stora draga de sig vanligen undan, med försäkran om deras odelade högaktning. Vår tids karlar ha läst för mycket tidningar, att duga till roman-hjeltar, och dessutom ha många den oseden, att spekulera i fonderna. Och börsen är ett förderf för sentimentaliteten. Alltså var Eugéne Sue

tvungen att göra sin Rochegune några tum högre, än det vanliga rekryt-måttet, för att han icke skulle alldeles förblandas i trängseln. — Skrifver man romaner också i Ert fädernesland?»

Aktrisen satte, med en åtbörd, som icke var utan ett visst koketteri, nattmössan på hufvudet och tillknöt med en nästan studerad sorgfällighet hakbanden.

»Romaner — åh! utan tvifvel, fastän hos oss har man, med skyldig artighet, inrymt detta fält hufvudsakligen åt damerna.»

»Riktigt! alldeles riktigt! Hos qvinnan har känslan ännu icke hunnit utdö — hon ser ännu i lifvet några spår af poesi. Hon lefver för litet mera, än frukost, middag och qvällsvard. Derföre, då verkligheten blir henne för tung, retirerar hon in på romanens område. Narraktigt i alla fall af henne, att hon icke sjunker ned i samma apathi, som mannen. Då skulle hon kunna vara ung tio år längre, än nu. Nu förlefver hon sig i känslans verld. Hos henne är det svärdet, som sliter ut slidan (chez elle la lame use le fourreau) själen, som förtidigt undergräfver kroppen. Vore qvinnan icke känslofull, skulle de första skrynkorna icke visa sig förrän vid fyratio-talet. Funnes hos henne så mycken prosa, som hos mannen, skulle hon vara rödblommig ännu då lockarne började skifta färg. Men, tyvärr! låter hon härja sig af passionerna, då mannen blott leker med dem — vi läsa om qvinnorna, att

de jublande kastat sig sjelfva på bålet — bland männer vet historien blott en, som frivilligt stuckit — likväl endast handen i elden. Och ändå känner hvarje skolgosse namnet: Mucius Scævola, medan brahmin-enkans är fullkomligt förgätet. Döm derutaf sjelf! Vi brinna upp, utan att någon fäster uppmärksamhet dervid. En af edra, en karl, sveder sig till odödlighet. Är sådant rättvist? Bör således icke qvinnan till sin disposition ha romanen, för att hämna sig på historien? Hade vi icke händelsevis haft Madame Stael, ingen man hade skrifvit Corinna. Det skulle ha sårat hans egenkärlek, ty det råder en grym jalousie de metier emellan de båda könen. Man vill icke låta oss krönas på Capitolium, ehuru vi både här och hvar bidragit att kröna männerna. Men förr eller sednare skall väl detta förtryck ta ett slut. Den fria qvinnan är ännu icke riktigt utvext, men hon börjar formera sig, och om ett par år» . . . .

Det var således en af de fria qvinnorna, som satt i nattmössa bredvid mig. Jag hade aldrig förr sett någon St. Simonist, och det var derföre förlåtligt, att jag en stund betraktade min granne, innan jag svarade: »Ja! om ett par år har hon vext ur slynåren, och då skola vi hoppas, att hon artar sig bättre, än hennes stormiga barndom vill lofva. Det är i det hela en konstig kristen, den der fria qvinnan.»

»Det är ett väsende, som mannen sjelf kallat till lif.»

»Likväl alltid med förutsättande af något fruntimmers-biträde.»

»Hon är född ur skötet af Ert förtryck. Hon är en frukt af Edra sjelftagna, illegitima prerogativer.»

»Men äro prerogativerna illegitima, hvad böra vi då tro om afkomman?»

»Att den tar sig sjelf rätt, om man icke ger henne den. Den tid kan komma, då trots ställes mot trots.»

»Till och med »Upproret i Seraljen» blir ju stilladt med tjenliga medel — låtom oss således hoppas det bästa.»

»Men Ni bör skilja emellan qvinnorna i Öster och dem i Vester. Man har ännu icke, allt prat oaktadt, hunnit inbilla *oss*, att vi äro födda slafvinnor.»

»Ni nämnde nyss något om en viss böjelse för sentimentalitet, om någon benägenhet för hvad Ni kallade: stora passioner. Ligga icke här länkarne till en boja — gryet till ett slafveri?»

»Der ligger gryet till en revolt, om Ni så vill. Vår sentimentalitet måste resa sig upp mot mannens råa hårdhet, hans känslolösa förtryck — våra stora passioner måste komma oss till hjelp, för att bistå oss att uppbära den olika striden — kärlek till frihet, lystnad efter hämnd äro stora passioner.»

»Jag ville icke för aldrig det vara Alfons Karr, då qvinnan emanciperar sig. Säkert får han då lära, hvad för en stor passion hämnden är.»

»Ni missbrukar ett förtroende, min herre! I fråga om en princip, smider Ni af ett enskildt förhållande ett vapen emot mig. Det är icke rätt.»

»Förlåt mig, men allt måste göras till vapen, då det gäller att hålla den emanciperade qvinnan inom skrankorna. Slipper hon ut, kommer hon att göra mycken skada.»

»Åh! jag tror nästan Ni går nog långt i artighet, till att sätta oss i parité med rofdjur. — Vi fruntimmer måste utan tvifvel vara tacksamma för en sådan hyllning.»

I detsamma rullade vår vagn in på byn Altdorfs gator. Det hade redan alldeles mörknat ned, så att man endast ofullkomligt kunde skymta de, efter sägen, välbyggda husen i det lilla samhället, hvilket, att dömma efter den i fönstren rådande brist på upplysning, troligtvis nu njöt en djup och ostörd hvila, medan tre olyckliga varelser obarmhertigt skakades på de stenrösen, som här fingo gälla för gator. Det bekanta kapuciner-klostret, som man vill påstå det äldsta i Schweitz, gittade jag icke i dunklet upptäcka, ej ens någon ditåt artad byggnad, hvilken jag åtminstone i fantasien kunde tillägga denna titel. Jag fick ej ens se en skymt af den plats, der Wilhelm Tell aflossade det be-

ryktade pil–skottet, der han sköt ett äpple från sin sons hufvud och en krona från sin furstes; men kusken berättade mig, att Tyghuset, under revolutions–krigen illa åtgånget af Fransoserne, ännu innehöll några fanor, dränkta i blod vid Morgarten och Sempach, fanor, som värnande vajat öfver den nyfödda Schweitziska frihetens första steg på bragdens bana.

»Ah! Ni skulle sett Derivis, då han sköt på mademoiselle Nau», utbrast aktrisen, »det var charmant! Hon med händerna öfver bröstet, med böjda knän — han med sin gudomliga aria:

»Sois immobile et vers la terre
Incline un genou suppliant» ...

»Det var en *Wilhelm Tell*, bredvid hvilken sjelfve den verklige skulle stått med skammen.»

»Utan tvifvel, hvad sången angick — med aktionen blir det deremot en annan fråga. Men, oss emellan sagdt, är det icke litet farligt, att så der lägga an på en aktris? Händer det icke, att pilen studsar tillbaka?»

»Aldrig emellan en skådespelare och en skådespelerska af vanligt, sundt förnuft. Den grad af illusion, som fordras till och med för en simpel kurtis, kan aldrig dem emellan komma i fråga. De se hvarandra för mycket på repetitionerna, att låta narra sig, när det gäller sjelfva representationen. Det är förbehållet endast åt fremlingar för tiljan.»

»Jag vet icke, hvilkendera jag mest bör beundra, sanningen eller uppriktigheten af Ert yttrande?»

»Beundra ingendera! Jag talar aldrig sanning oftare, än då det faller mig in, och är dessutom uppriktig blott då jag känner mig skakad. Mon Dieu! hvilket åkdon ur afgrunden!»

Ändtligen anlände vi till Fluelen vid stranden af Vierwaldstätter-sjön, som i dunklet bredde sin verldsberömda vattenspegel för våra blickar, och sakta susade kring foten af de mäktiga klippor, som utgöra dess infattning. Vi hade att välja emellan tvenne värdshus, »den svarta örnen» och »det hvita korset», hvilka midt emot byens småtäcka kyrka lyftade sina oansenliga takresningar mot höjden, och i hvilkas fönster man ännu såg ett eller annat ljus skymta. Kanske visade det imedlertid någon förkärlek för obskurantismen, att vi föredrogo »den svarta örnen» framför dess hvita medtäflare; men vår kusk försäkrade oss, att på Örnen lagades den bästa fisk vid Vierwaldstätter-sjön, sjelfva »Svanen» i Luzern icke ens undantagen, och, då i öfrigt de begge medtäflarne voro oss fullkomligt obekanta, blef detta skäl nog öfvervägande, att förmå oss fresta portklappen på Örnen.

Vi emottogos af en kypare och ett par Schweitzar-tärnor i kostymer, som likväl helsade oss på flytande fransyska, om äfven dia-

lekten förrådde deras Waadtländska härkomst. På åtskilligt ville det synas, som hade värden för plan, att i sitt etablissement hålla ett slags medelväg emellan Schweitzar-hydda och hotell; det var någonting pikant, som åsyftades, men hann aldrig längre, än att bli affekteradt. Det var och blef en landtlighet i snörlif, som här presenterar sig för den resande.

Vi skiljdes från vår reskamrat, sedan vi kommit öfverens, att med henne följande morgon göra en promenad till det lilla slottet Rudentz, hvilket, enligt Ebels »Anleitung Schweitz zu bereisen», skulle vara beläget i grannskapet af byn. Vi fördes upp på våra rum, der golfven endast med största öfverseende kunde få namn af halfrena, men der man frikostigt eklärerade med vaxljus, och ett fortepiano inbjöd den benägne resenären till fantasier öfver ett par trasiga fönstergardiner, som fått sin plats just öfver fortepianot.

Vi hade något hunnit hämta oss från de våldsamma lidelser, vi i vagnen varit underkastade och med glädje funnit, att intet refben blifvit afbrutet vid åkdonets förtviflade kastningar, då det återigen bultades på porten till Svarta Örnen, hvilken i natt borde skyddande utbreda sina vingar öfver hela populationer af vandringsmän, och si! der nere stod i dunklet en trupp fruntimmer, åtföljda af en enda karl. Det var någonting mystiskt i denna uppenbarelse. Nio fruntimmer och en karl! Apollo

och Muserna, vandrande i Schweitz! »Hvad vet jag», som min vän Orwar Odd brukar säga. Någon ung man från de katholska kantonerna, som enleverat ett helt kloster! En fruntimmers-karl från topp till tå! En mot nio! Han borde ha varit med vid Narwa!

Den gåtfulla kohorten inläts. Innan kort hördes i korridoren utanföre våra rum kyparens gälla röst, som för hvarje dörr ropade: »Artighet, mine herrar! artighet mot damerna!»

»Ett befängdt artigt sätt», tänkte jag, »att väcka folk utur sin söta sömn». Småningom blef det dock lif i de serskilda lokalerna. Gnuggande sig i ögonen, tittade åtskilliga i nattmössor ut ur sina celler; endast en eller två bådo kyparen gå för alla djeflar i våld, hvilket han besvarade med sitt häfdvunna: »Schön! schön!» Han berättade, att till värdshuset anländt en fruntimmers-pension, som, åtföljd af lärarinnan och hennes man, företagit en vandring kring stränderna af Vierwaldstätter-sjön, men att man saknade sängkläder till deras herbergerande, hvadan han besvor hvarje manligt hjerta, som hyste känsla för de unga skönas hårda belägenhet — de måste i alla fall ligga på golfvet — att med någon umbärlig bädds-persedel bidraga till lugnet och behaget af deras hvila — en bön, som besvarades med utsurrandet af åtskilliga sängkläder, men isynnerhet af en förvånande mängd stols-dynor, hvilka troligtvis

de respektive sofvarne ansågo sig utan saknad kunna undvara. En stor, fetlagd, fransysk landskapsmålare, hvars bekantskap jag sedermera gjorde på ångbåten emellan Flüelen och Luzern, erbjöd, i brist på annat, sin egen person till kompletterande af insamlingen; men detta välvilliga anbud afböjdes dock af kyparen, som förklarade sig fullkomligt nöjd med den redan erhållna recetten.

Detta var emedlertid dagens sista äfventyr. På Svarta Örnen sofs sedermera lugnt ända till dess morgon-solen baddade varmt på de mångfärgade fönster-rutorna, hvilka dock visserligen icke hade glas-måleriet att tacka för sin brokighet.

La pieuse.

Skizz från Lausanne.

Två fremlingar — vi vilja kalla dem Reinhold och Rudolf — hade beslutit att för någon tid fästa sin bostad i de natursköna omgifningarne af Lausanne. Juli månad hade redan inträdt med en tropiskt brännande värme, och kringirrandet i de Schweitziska alperna började blifva mera, än lofligt, tungsamt. Utsigten af några veckors svalka och lugn vid Genever-sjöns undersköna stränder låg retande för de begge vandrarne, som redan hunnit slita ut sina skor à la Saussure och på hvilkas alpstafvar doppskorna redan under täta bergklättringar begynt förslöas. En hel dag irrade de, åtföljda af en hyr-lakej, omkring på den vidsträckta sluttning, som från Lausanne sänker sig ned till Ouchy, och, öfversållad af täcka trädgårdar, grönskande af friska ängar, dem man skördar tre gånger om året, uppbär ett ofantligt antal små villor, hvilka, såsom i allmänhet det bästa Schweitz har, mot hyra stå fremlingen till tjenst. Nu funnos isynnerhet många lediga, enär de väntade festiviteterna vid ryska kejsarens snart stundande silfverbröllop dragit en mängd rika och sysslolösa faineanter, hvilka

annars här brukade, i yppig njutning af naturen, förlefva sommar-månaderna, i en alldeles motsatt rigtning, och förmått dem att bortslösa sin tid vid något af de tyska baden, för att såmedelst vara närmare central-punkten för de blifvande högtidligheterna. De båda fremlingarne stannade i sitt val vid ett litet täckt landthus, som, med möbler och en uppsättning af för kök och skänk nödvändiga husgeråds-saker, stod att månadtligen hyra för 120 fransyska franker. Det låg, omgifvet af sin lilla trädgård, oändligen vackert. Vindrufvor klängde upp och ned längs hela den åt solsidan belägna väggen af byggnaden, och grenarne af doftande frukt-träd spejade nyfiket in mellan spjelorna i de halföppnade jalousierna. Det täcka landthuset föreföll nästan som ett litet bo af löf och blommor, så inbäddadt var det hela i en ram af träd och slingvexter, der foglar qvittrade och vällukter flödade. Utsigten var hänförande vacker. Åt ena sidan de bördiga, skogbeströdda nejderna kring Morges och St. Sulpice, med den gamla borgen Wufflens lyftande sitt torn ur den rika grönskan, och de dunkla, allvarliga Jurabergen till fond för taflan. Åt andra sidan de nyckfulla krökningarne af Genever-sjön ända inemot trakten af Vevey, med hvitmenade villor glänsande längs stranden, här och der fästade på det smala bandet emellan sjön och de tvärt uppskjutande Waadtländska bergen. Midt emot, Savoyen och dess

alper. I ett aflägset, blånande fjerran de vid klar himmel synliga, snötäckta uddarne af Mont Blancs trespetsiga krona. Det var en stor, herrlig tafla, som här tedde sig. Det var icke den vilda, hemska, öde anblick, som en gletscher erbjuder i sin sönderspungna, chaotiska, hotande storhet, der man njuter, men njuter rysande, der man fryser både till själ och kropp. Här lekte idyllen i gräset vid foten af Alpernas episkt höga, orubbliga majestät, och berg-jättarne speglade i Lehmans klara, genomskinliga vågor sina djerfva, allvarliga konturer. Här fanns värme och lif både för själ och kropp — ingen utdöd verld, ingen förfrusen natur, ingen snöförtyngd atmosfer, som på de mångprisade fjell-spetsarne — här kokade drufvan i solen och ångan immade varm ur den bördiga marken. Här räckte Italien redan handen åt Schweitz — det förras Flora blommade vid stranden af det sednares fjellbäckar, der de sjungande ilade ned att kasta sig i Lehman. Savoyiskan ljöd hvar torgdag på Lausannes gator; det behöfdes blott ett par timmars rodd, för att vara i Italien.

De båda fremlingarne hade således fått en boning, med sal, kök och domestik-kammare på nedra botten, samt tre täcka smårum på den öfre. Men tak öfver hufvudet är ej nog. Magen spelar också en vigtig roll i mensklighetens historia. Kökets attiralj stod färdig, men handen, som skulle leda det hela, fatta-

des. Lyckligtvis hvimlar dock Lausanne af cuisinierer, bonner, guvernanter, hvilket Ni vill kalla dem, ty de kännas alla vid det namn af dessa Ni behagar ge dem. Vana att endast för kort tid fästas vid familjer eller personer, de der oftast på sin höjd öfver sommaren välja Lausanne till vistelseort, äro de ett slags tjenande nomader, som ständigt flytta emellan de hundradetals villor, hvilka klåda stränderna af Genever-sjön. Också torde få »köksor» kunna prestera en sådan bundt orlofs-sedlar, som en dylik person öfverräcker Er från lorder och markisinnor, skådespelerskor och douairiérer, bankirer och proprietärer, lady's och abbéer. För en i Schweitz jemförelsevis ganska billig summa åtog sig ett dylikt fruntimmer, — »mademoiselle, s'il vous plait», ty i Frankrike och franska kantonerna är allt qvinligt, som ej är madame, mademoiselle — att förestå de båda fremlingarnes enkla hushåll, och att laga deras mat på ett sätt, som borde utskämma sjelfva kocken på »Hôtel de Gibbon», hvilken, efter »mamsellens» bestämdt yttrade öfvertygelse, aldrig blifvit född till det yrke han omfattade.

Ett ytterligare requisitum återstod ännu — en betjent, som tillika skulle vara en slags språkmästare. Han borde borsta kläder och tala fransyska. Händelsen förde i de begge vännernas väg ett mönster för betjenter, en verklig sekular-betjent. Hans make födes icke på hundrade år. Ingen kunde gå tystare, än

han. öfver ett golf; det tycktes mera vara en ande, än en mensklig varelse, som tidigt, då de båda fremlingarne ännu halfslumrade, öppnade de tillslutna jalusierna och lät den friska morgonluften strömma in med helsningar från Alperna. Hans stöfvel-borstning var verkligen artistisk. Han kunde med stolthet spegla sig i sitt eget verk. Han passade opp med en slags instinkt. Man behöfde aldrig säga honom hvad man önskade; han anade det. Han var, med ett ord, ett verkligt betjent-snille. Dertill trogen, villig och tystlåten. Också var det nära, att Reinhold i hans afskeds-betyg tecknat, såsom Napoleon i testaments-klausulen, rörande Marchand: »Hans omsorger om mig hafva mera varit en väns, än en tjenares».

Den lilla villan, som våra begge fremlingar hyrt, var alldeles belägen utmed trädgårds-staketttet till en annan, större och präktigare, som, byggd af sten, kunde skryta af en pelar-rad, hvilken uppbar balkongen, och af tvenne statyer, Flora och Pomona, som, i hvar sin nisch, figurerade, den ena till höger, den andra till venster om den jerngallrade uppgången till byggnaden. François upplyste dem, att denna villa för närvarande egdes af en mademoiselle D*** af den blandade brittiska och schweitziska stam, hvilken man i trakten af Genever-sjön så ofta anträffar. Hennes far, en gammal Engländare, som en sommar rest till Lausanne, för att idyllisera och fiska foreller, hade, vid ett

besök i Wyders menageri af amfibier, kommit att kasta ögonen på en underskön Waadtländsk prest-dotter, hade friat och fått ja. Frukten af denna förening blef mademoiselle D. Arftagarinna af en betydlig förmögenhet, fader- och moderlös, med några och trettio år bakom sig, men ett halft tjog friare på knä framför sig, hade likväl mademoiselle D***, efter François' uppgift, alldeles afsagt sig verlden och dess njutningar, och lefde, med inskränkt betjening, ett klosterligt afstängdt lif, endast sysselsatt med andaktsöfningar och välgörenhetsverk. Hon var nemligen, såsom François med skygg vördnad uttryckte sig, »une pieuse». Ingen söndags-eftermiddag förgick, utan att hon inreste till Lausanne, för att höra père Jauvelet docera öfver helfvetet, inför ett *vidlyftigt* auditorium af barn och käringar. Hon hade långa konferenser med de mest svärmiska af ortens predikanter, och père Tocsin hade fått en alldeles ny prestdrägt af henne. Ofta hörde man tonerna af heliga sånger i den tysta sommarnatten klinga från hennes öppnade fönster, och då blickade hennes öga, andaktsfullt tåradt, mot den stjerngnistrande rymden. Hennes vanliga promenad var kyrkogården; man ville veta, att hon hvarje dag sof middag i sin egen, blifvande lik-kista.

Naturligtvis spände denna berättelse till sin höjd de båda fremlingarnes nyfikenhet, att med egna ögon se deras granne, helgonet,

hvilken dessutom lärer i yngre år varit en fulländad skönhet. Tillfälle härtill yppade sig snart. Hon brukade alla dagar intaga sin frukost i en berså, belägen nästan under fönsterna af det hyrda landthuset. Emellan berså-taket af blommande jasminer kunde man derifrån lätt smyga ner en blick till den fromma grann-qvinnan, för att dymedelst skaffa sig en lefvande, yttre bild af hvad en »pieuse» vill säga.

Ännu bärande spår af sällspord skönhet, med stolta, skarpa, befallande drag, med blickar, som nästan kändes brännande, återkallade hennes utseende ingalunda den förmagrade, asketiska, klosterliga gestalt, som man så gerna tänker sig i sammanhang med en religiös svärmerska. Hon erinrade heldre, för att fortsätta den klosterliga bilden, om en qvinlig upplaga af dessa munkar, hvilka, under namn af hospitalierer, vanligen föra den nyfikne resanden omkring i deras tysta, åt bön och betraktelser helgade fristäder, och merändels utses bland de bröder, hvilka sett och erfarit mest af lifvet, för att sålunda sätta dem i tillfälle att kunna underhålla den fremmande öfver ämnen, hvilka annars ligga fjerran från kloster-murarne, att ådagalägga en blick äfven in i det verldsliga, den man icke väntat skola ljunga fram under kapuschongen, att visa klostrets gäster en ädelhet i skick, en hållning i samtals-ton, en uppmärksamhet i bemötande, som mera tyckes lånad från förmaket, än cellen. Gäckade för-

hoppningar, felslagna planer, bedragna utsigter hafva kanske fört mängden af hospitalierer inom kloster-murarne. Mera än en politisk ryktbarhet, som flugit sig trött, mera än en salongs-storhet, som glänst och glömts, har här sökt ett gömsle undan hånets och skadeglädjens giftiga öga. Också läser man vanligen i dessa munkars drag spåren af genomstormad ungdom, af heta, brännande passioner, endast svagt öfverfernissade af det skenbara lugn, som en tvungen resignation skänker.

Det var på detta egna slags menniskor, dem obelåtenhet med verlden fört till belåtenhet med försynen, som Reinholds tanke nästan ovilkorligen föll tillbaka, då han nu såg framför sig »la pieuse», en stolt, fastän något förfallen skönhet, ett helgon, i hvars blick ännu brann mycket qvar af jordisk glöd. Hennes kostym bestod af en ganska enkel morgonklädning af svart siden, som sammanfästades öfver bröstet genom en diamantnål, hvars storlek och rika, glindrande färgskiftning gaf tillkänna ett omätligt värde. Den undergifna korsdragerskan försmådde således icke juveler och höll sina botgöringar i siden. En något aristokratisk penitens, tänkte de begge fremlingarne.

»La pieuse» bar en bok i handen. Troligtvis någon af kyrkofäderne, en Lactantius, en Thomas a Kempis! Hon bar den med en hand, kring hvars vackra, välformade fingrar hvälfde sig ett par ringar, minnen måhända af

en förfluten tid, minnen, från hvilka hennes hjerta, i all dess lågande andakt, icke förmådde slita sig. Ringar äro ej sällan ett bidrag till qvinnans historia, liksom rustningar och vapen till mannens.

Hon inträdde i bersåen, satte sig, slog opp boken, och syntes snart fördjupad i läsning. Var boken verkligen att begrunda, gick kanske läsningen för fort. Med ilande skyndsamhet vändes blad efter blad. Hon tycktes sluka innehållet.

Efter någon stund uppträdde en ny personage i bersåen. Det var en tjenstflicka, som på en kristall-bricka bar de nödvändigaste ingredientierna till en frukost à l'anglais, thé, smör, ägg, rostadt bröd. Hon var en rundkindad, rödblommig Schweitziska, helt säkert från sina berg nyss kommen i tjensten, något rullande i sin gång, något tafatt, säkert mycket beskedlig. Hon bar brickan, som ett litet barn, vid sitt bröst, i en slags förtviflad föresats, att, under intet vilkor, släppa den. Men i detsamma hon skulle varligt sänka den ned på bordet, som stod framför den heliga, tog thé-kannan en liten törn mot tjenarinnans fulla Schweitzar-barm, vacklade, föll och gjöt sitt sjudande innehåll öfver Mademoiselle D***. Inom ett ögonblick hade helgonet förvandlat sig i furie. Hon bröt ut, som en volkan, med dunder och dån, och kastade sig, i våldsamheten af sin eruption, öfver den stackars flickan, hos

hvilken det, med menskliga ögon att se, ju var ett ganska förlåtligt fel att ha en fyllig barm, men troligtvis betraktade »la Pieuse» saken ur en annan synpunkt. Hade det varit ur jemförelsens, skulle kanske till och med hennes ilska varit förklarlig, men då ingen sådan här kunde komma i fråga, ty Mamsellen var en fullkomligt plan figur, funno sig de båda fremlingarne högst konsternerade öfver denna episod i det idylliska lif, som de drömt sig på stränderna af Lehman. Dem var obekant, huruvida »la Pieuse» behöfde hår till något vackert hår-arbete att dermed begåfva någon af landskyrkorna i trakten af Lausanne, men att hon tappert arbetade sin tjenarinnas lockar, varseblefvo de begge, och hade just i förslag att genom fönstret slunga den tyngsta bok i deras ägo, en diger Lagsamling, såsom diversion i striden, ned uti bersåen, då den heliga ändtligen tycktes finna sitt verk godt och kastade en blick af tillfredsställelse på sin tjenarinnas herrligt friserade hår. Der stod den luggade Schweitziska friheten inför den ännu alldeles ursinniga gudaktigheten, den förra med tårade ögon, den sednare med knutna händer. Friheten dröjde likväl icke länge. Så snart den kände sig fri, tog den till bens och flydde, med uppskjörtade kjortlar, genom trädgården. Gudaktigheten dundrade ett milsbredt: »bête» i spåren af den bortilande.

Imedlertid hade, under detta tumult, boken, som »la Pieuse» begagnade till lektyr, fallit ned på marken, hvarest den låg med uppslaget titelblad. Der lästes i de majestätiska imperialer, hvarmed i allmänhet Pariser-upplagorna skruda sig: »Valentine par George Sand.» En hygglig kyrkofader, en uppbygglig läsning för en af Père Jauvelets lärjungar! Madame Dudevants brännande sinnlighet och Mademoiselle D*** s höga religiosité! Afrikanska passioner, afrikanskt skildrade af en half Afrikanska, nu uppmärksamt och med intresse studerade af en slags protestantisk nunna! Denna vilda, hejdlösa sinnenas hänförelse, tecknad, såsom blott en qvinna och en qvinna af tropiskt blod förmår teckna den, hade således bidragit att angenämt fördrifva en långsamt bortskridande stund för ett fruntimmer, som verlden helsade med namnet: »Pieuse», af hvilket Lausannes svärmerskor, knäböjande, tiggde en välsignelse, och som allmänna rösten, temligen på måfå, redan kanoniserat.

La Pieuse stod, som vi nämt, segrande qvar på valplatsen, våt efter théet och het efter striden. Nu böjde hon sig ned efter sin fallna bok, och anträdde med majestätiska steg triumf-marschen till sin boning. Foglarne qvittrade hennes bragders lof, och solen sken stolt öfver den Schweitziska sköldmön, hvars helighet täflade med hennes hjeltemod.

Imedlertid hade den luggade Schweitziska frihetens klagorop gjort sig gällande ända ut till den lilla väg, som längs de båda villornas sammanhängande stakett slingrade sig utföre den sluttning, på hvilken de voro belägna, och efter djerfva krökningar mellan trädgårdar och landthus, slutligen på något afstånd från Ouchy, sänkte sig mot sjöstranden. Den begagnades mycket af Lausannes tärnor, då de begåfvo sig till sitt, fruntimmer ensamt förbehållna, af stads-sergeanter behörigen bevakade badställe vid Genever-sjön, och äfven nu hade några muntra modister, med sina handdukar, sydländskt fördomsfritt, under armarne — den nordiska blygsamheten skulle ansett något sådant högst anstötligt — befunnit sig å väg till badet, när de i dessa rena afsigter plötsligen stördes genom de bittra, gälla skrin, som Mademoiselle D*** s envisa hårdragenhet afpressade den stackars tjensteflickan. Under sådana förhållanden finnes i qvinnohjertat mycken sympathi. Det var ju en af deras kön, som led. De ilade alla fram i den rigtning, hvarifrån jemmer-ropen hördes, öfver diket, till stakettet. Men buxbomshäcken var för tät att kunna genomskådas, och spjelorne för starka att brytas af de späda händer, som, i öfvermåttet af ifver, dermed djerfdes befatta sig. Imedlertid åstadkoms dymedelst en liten folksamling. Sjelfva fremlingarnes »Cuisinière» kunde icke neka sig tillfredsställelsen, att för ögonblicket utbyta kö-

ket mot Guds fria natur, att få vexla några ord om nyheterna från staden med de kring staketet skockade modisterna. Vid sin återkomst förtäljde hon, att Mademoiselle D***:s piga i egen person varit nere hos de församlade och berättat, huru hon, pigan, af oaktsamhet, i bersåen slagit hela thekannan öfver sig och skrikit så grufligt, så grufligt, men Mademoiselle hade nu, liksom alltid, varit en verklig engel, lugnat henne, tröstat henne, gifvit henne styrkande droppar, samt slutligen en hel hand full fem-batznar, emedan, som hon uttryckte sig, olyckan skett i hennes tjenst, och man alltid, huru litet det också i verkligheten sker, borde se de arma domestikerna till godo.

Mademoiselle hade således på ett lysande sätt häfdat sitt rykte om helighet. De stackars modisterna voro nästan rörda till tårar öfver den sentimentala historien och de många fem-batznarne, och i Lausanne hette det om aftonen, att Mademoiselle anslagit åt sin piga en lifstidsränta, derföre att hon brännt sig på ett Mademoiselle tillhörigt thékök. Man kunde icke nog beundra denna uppoffring — en sådan husmoder fanns icke emellan Penniniska Alperna och Bodensjön — hvem ville icke gerna tjena henne för intet, då man i alla fall kunde räkna på lifstids-räntor?

Den sammansatta personlighet vi kalla verlden, är, thy värr! en narr för många.

Ett gudaskönt oväder hade gått öfver Lehman och dess nejder. Först ställde sig en svart, ogenomtränglig molnvägg djupast i söder, ungefär öfver den punkt, der Geneve är beläget, och kastade sin allt mörkfärgande skugga längs efter Lehmans för ögonblicket spegelglatta, men dunkelt hotande vattenyta. Sekunden derefter gick ett ängsligt, hvisslande ljud genom naturen. Träden böjdes hit och dit för en obestämd, vacklande stormvind, hvilken, liksom utan gifven afsigt, tycktes pröfva sina krafter. Sjöfoglarne jagade, skrikande, mot stränderna, och horizonten bakom Savoyerbergen mörknade och ljusnade ömsevis, alltefter som solen eller molnen lyckades segra öfver hvarandra. Då — i en blink — hastigare, än en befallning derom kunnat yttras, — gick en mörk, krusande kåre öfver hela Genever-sjön, nerifrån och uppåt, Söder-från mot Norr, och nu reste sig denna förut så lugna vattenmassa inom en minut till berg, till väldiga vatten-Alper, som stego och sjönko om hvarandra i den blinda yran af en kokande, skummande, tjutande storm. I ett enda fortfarande eko, tusendubbladt ur alla rigtningar besvaradt, rullade åskan öfver de Europas ur-berg, som här stå, rygg mot rygg, kring Genever-sjön. De snöhöljda fjellspetserne rodnade i de hvarannan korsande åskornas sken, men Mont-blanc låg, hög och glänsande, öfver dem. Blixten lekte skygg nedanom dess högburna krona. Den vågade icke lyfta

sig upp till berg-drottningen, som i sin hvita, jungfruliga drägt säg ned på storm-molnen.

Äfven i fremlingarnes lilla boning spridde ovädret förvirring och oreda. Den svaga, kanske vårdslöst nog tillhopaslagna sommarbyggnaden var icke beräknad för påkänningar af så våldsam natur, som dem hon nu fick, darrande, erfara. Också strömmade regnet, hvilket föll i kaskader, fullt jemförliga med dem man i Sachsiska Schweitz får se, såsom märkvärdigheter, störtvis in genom det bristfälliga taket, och alla kökets lerkärl och baljor måste tagas i beslag för att, hvar på sitt håll, emottaga de ovälkomne våldgästerne. Den omtänksamma François skjöt till det enda spjäll, som fanns i huset, nemligen det till köks-spisen, och »la Cuisinière», som var katholik, rullade radbandet emellan snabba fingrar, och tittade alltjemt ängsligt på de öfver rymden i digra massor tågande molnen.

»Nu,» underrättade François fremlingarne, »ligger Mademoiselle D*** inbäddad i sin säng med slutna jalousier och förbundna ögon.»

»Se så!» utbrast Rudolf, »det fattades endats, att "la pieuse" skulle vara rädd för åskan.»

»Hon säger, att hennes öga icke vågar se blixten af Guds vrede, att hennes mun icke vågar inandas flägten af Hans förtrytelse, som på stormens vingar går ikring jorden,» predikade "la Cuisiniére" i sin åskrädda andakt.

»Ja! just så säger hon, efter hvad jag hört pigorna deruppe berätta,» intygade François.

Ovädret hade ungefär varat en halftimma, då det afstannade nästan lika plötsligt, som det utbrutit. Solen kämpade sig åter fram genom de af blixtrarne sönderskjutna molnen, och gjöt sin spelande glans i de millioner regndroppar, som hängde i löfven och gungade i blomkalkarne. Genever-sjöns upprörda våg sjönk åter ned till spegel, och tusen små nyfödda rännilar dansade, sorlande, utföre höjderna, för att, tystnande, kasta sig i Lehman. Ur fjerran hörde man vallhornet åter samla de spridda hjordarne, och en eller annan fiskarbåt skjöt redan ut på den glatta vattenytan, för att genast sig till godo använda de fiskesgynnande ögonblicken näst efter ett oväder. Hela naturen tycktes draga friska, fulla andedrag efter de qvalmiga timmar, som, dofva och söfvande, föregått åskans utbrott, medan vinden, från jätte förbytt till barn, jollrande, med blomdoft i spåren, smög fram bland akacier och jasminer.

Ögonblicket var inbjudande för en promenad. De båda vännerna gåfvo sig också snart på väg, och styrde kosan till den plats emellan de båda villorna Vidy och Dorigny, der det gamla Lausonna, Romersk Colonia equestris, för årtusenden tillbaka speglat sig i Genever-sjöns vågor. Intet påminner nu mera om den fordna Romar-staden; ingen sten finnes qvar af de gamla murarne; gräset vexer högt och fro-

digt öfver den plats, der Forum stått. Blott någon gång stöter spaden, klingande, mot en af tiden söndersmulad värja, en rostförtärd hjelm, en mossbelupen marmorskifva, ur hvars brustna delar endast fornforskarens flit med möda letar en bruten mening.

Här anträffades våra begge vänner af en Preussare, med hvilken de nyligen, vid en table d'hote i Lausanne, gjort bekantskap och hvilken, liksom de, för några veckor slagit upp sina bopålar vid Lehmans stränder, samt inackorderat sig i en pensions-inrättning för fremlingar i Ouchy, som då åtnjöt mycket anseende och isynnerhet lånade glans af en vid densamma fästad, rik engelsk bankir-familj, hvars begge döttrar, med förmånen af ett behagligt yttre, förenade den ännu väsendtligare af ett par millioner franker hvardera i förmögenhet. Preussaren kom, häftigt gående, och berättade, andfådd och hässjande, att hertigen af Orleans, enligt nyligen till Lausanne ankomna underrättelser, plötsligen aflidit i följd af ett fall ur sin vagn, hvadan Preussaren nu begifvit sig å väg, för att i staden, genom de franska tidningarne, inhämta de närmare detaljerna af denna vidtutseende olyckshändelse. Rudolf, som ändå måhända satte mera värde på det glada, samtalsrörliga lifvet i kafféet, än på det politiskt nya dess jurnaler kunde prestera, förklarade sig genast färdig att göra honom sällskap, med vilkor dock, att vägen togs

öfver Montbenon, en promenad-plats utanför Genever-porten, der stadens damer vanligen om qvällarne brukade andas svalka efter Julii-dagarnes qvalm.

Reinhold, sålunda lemnad åt sitt öde, irrade fram och tillbaka på de hvarannan korsande småvägarne, tilldess ändtligen skymningen erinrade honom om att återvända hem. Ännu mötte han ett par i trakten bosatta familjer, som, temligen brådskande, skyndade till det väntande théet, i den skräckingifvande öfvertygelsen, att de för länge glömt sig ute i den kyliga aftonluften, som från snöregionerna sänkte sig ned mot Lausannes dälder. En åsnedrifvare, som vanligen plägade tillbringa hela sin dag att emellan Ouchy och Lausanne föra säckar med sand, hvilka knapphändigt nog balanserade på hans lastdragares skarpa ryggar, återvände nu, glad och belåten, med sin lediga hjord, hvilken skriade ett slags ackompagnement till förarens entoniga sång. En kretin, uppsvälld och vanskaplig, hade släpat sig till kanten af ett dike och begärde en skärf med ömsom hväsande, ömsom skarpa, nästan oartikulerade ljud, de enda, som voro hans missbildade strupe möjliga. I det policerade samhället måste tiggeriet, liksom röfveriet, för sin verksamhet söka mörkret. Och dock — hvem kunde vara bättre förtjent af ett öppet medlidande, än denne den uslaste af sjelfva uselhetens parias, som knappt ägde konturerna af

menniska, och hvars förnuft, om det fanns, var mindre värdt, än djurens instinkt. Ömkligt qvidande låg han der, en massa mera, än en kropp, ett försök till menniska, som misslyckats vid sjelfva formningen. Reinhold räckte honom några Batznar och önskade honom döden — den bästa önskan han för ögonblicket trodde sig kunna skänka den stackars kretinen.

Han hade ungefär hunnit sin boning på femtio steg nära, då en qvinnoskepnad trädde fram ur skuggan af en längs vägen löpande häck, som förut dolt henne, och, med en slags skygg hemlighetsfullhet, yttrade: »C'est vous, monsieur?»

»Certainement! C'est moi,» svarade Reinhold i den stolta känslan af sin utsagos obestridliga sanning.

»Mademoiselle väntar Er. Jag skall ledsaga Er.»

»Ändtligen något, som stöter på äfventyr,» var Reinholds första tanke. Det var klart, att ett misstag på person här ägde rum, och något sådant kunde desto säkrare tagas för gifvet, som skymningen hindrade att närmare uppfatta anletsdragen, och den klädsel karlarne inom fremlingskolonien vid Lausanne buro, i allmänhet var till färg och snitt enahanda, — grå hatt, ljusa sommarkläder, skor med damasker. Dessutom kände icke Reinhold i hela kristenheten någon Demoiselle, som »väntade honom», helst han ännu icke på länge var väntad i sitt fä-

dernesland, hvadan han också ganska logiskt drog den slutsatsen, att Mademoisellen väntade på en helt annan, men att slumpen ville fösa dit honom i denne andres ställe. Emedlertid föreföll förvexlingen putslustig nog, och den släng af äfventyrar-sinne, som naturligen låg i Reinholds karakter, började redan ta ut sin rätt, ehuru något stäfjad af tanken på en möjlig kallabalik, på hvad verlden i dagligt tal kallar stryk. Den rätte kunde ju infinna sig, den rätte kunde ha utomordentliga knytnäfvar, veritabla engelska boxar-näfvar, hvarpå visst icke Lausanne i allmänhet lider någon brist, han kunde, kanske icke utan skäl, ta humör, och när man är ond och har näfvar.... Här dröjde Reinholds tanke vid minnet af åtskilliga studentbataljer, der mörbultningen, om också icke segern, utan gensägelse stannat på hans sida. Han visste att, så länge allt ännu berodde på munnen och dess större eller mindre volubilitet, hade han temligen mycket utsigter att slå sig igenom, men han kände tillika sina fysiska krafters otillräcklighet, och fruktade mycket, att, i en strid på lif och död, se sig tvungen välja det sednare. Emedlertid — beundrom detta mod — tog dock den Vikinga-ärfda äfventyrar-lusten högra handen af dessa småaktiga betänkligheter, och då den hemlighetsfulla duennan med en till hälfts förundrad ton återupprepade: »Mademoiselle väntar Er!» svarade Reinhold: »Jag flyger!»

Härmed tycktes duennan mycket tillfreds, tog honom, troligtvis för att underlätta flygandet, i handen, samt förde honom, långsamt och försigtigt, backsluttningen uppföre. Reinhold kunde väl icke undgå att finna en sådan åtgärd temligen öfverflödig, helst han, på den stig de båda vandrade framåt, kände hvarenda krökning, att icke säga, hvarenda sten. Men i denna betraktelse afbröts han af sin ledsagerska, som, i detsamma de passerade den af de begge vännerna bebodda villan, förde honom så nära häck-inhägnaden, att qvistarne nästan skrapade honom i ansigtet, och, hemlighetsfullt hviskande, yttrade: »Här måste vi vara försigtiga, för att icke bemärkas. Hit ha nu flyttat in ett par »jobelins» (på god Svenska: Dumhufvuden), som både natt och dag hänga i de öppna fönstren, liksom hade de aldrig förut sett något af Guds gröna jord eller någon af Hans skapade varelser.»

Reinhold kände sig visserligen frestad att taga sig och sin vän i försvar emot det hårda tillmälet, serdeles som han någorlunda skäligt borde kunna leda i bevis, att hans följeslagerska sjelf för ögonblicket så der temligen spelade rolen af dumhufvud, då hon på god tro till sin herrskarinnas fötter förde en person, sem denna troligtvis aldrid sett. Men han qväfde alla dessa uppstigningar af sjelfkänsla, så mycket heldre, som, genom en alltför *liflig* konversation, hans målföre lätt kunnat röja ho-

nom, och följde, tigande, duennan i spåren. Hon stannade slutligen vid en liten port, som, på en bakväg ledde in i den trädgård, hvilken omgaf Mademoiselle D***s villa. Sagta och försigtigt satte hon en medhafd nyckel i låset, vred långsamt omkring den, öppnade porten och gaf fremlingen ett tecken, att, före henne, passera in i trädgården. Varsamt förriglade hon efter sig låset, sedan hon med en blick utåt vägen, så vidt det i dunklet var möjligt, öfvertygat sig om frånvaron af alla obehöriga vittnen. Längs en slingrande sandgång, planterad med en kastanie-allé, som ömsom dolde, ömsom, på sina glesare ställen, lät den i några fönsterlufter upplysta villan framskymta för de begge vandrarne, förde duennan sin nya bekantskap genom trädgården fram till portiken af Mademoiselle D***s välkända boning. Det var således »la pieuse», som, vid denna timme af qvällen, väntade en man — det var helgonet, som hade ett rendez-vous, för att hämta sig efter förskräckelsen öfver åskvädret. Ödet tycktes liksom ha utsett Reinhold att ända in i dess minsta detaljer studera »la Chronique des Saints». Han hade sett de gudfruktiga slåss och läsa tvetydiga romaner — han skulle nu se dem sätta romanerna i handling, ge nattliga möten åt bekännare af en antagligen ganska lättsinnig tro.

På väl smorda gångjern öppnade sig dörren nästan ljudlöst vid tryckningen af hans led-

sagarinnas knä, och han stod, jemte henne, i en temligen rymlig tambur, som, ganska välkommet för vår äfventyrare, endast ytterst sparsamt upplystes af en i taket hängande lampa, hvilken tycktes vilja kasta sina sista strålar på den nya gästen, för att sedan slockna hän och lemna honom blindt åt sin följeslagerskas ledning.

Öfver en bonad, mattbelagd trappa fördes han upp i öfre våningen, der han innan kort befann sig i ett präktigt möbleradt rum, så mystiskt matt belyst af en enda på ett bord placerad lampa, att hans följeslagerska icke ens då bemärkte misstaget, utan, släppande hans hand, som hon allt dittills hållit i sin, hviskande yttrade, att hon nu skulle underrätta »mademoiselle» om hans närvaro. Han lemnades ensam, under inflytande af en i viss mån besynnerlig känsla. Han hade visserligen, genom sin position, en gifven öfvervigt, men han stod dock på en alldeles fremmande botten, på ett område, dit han nära nog trängt sig in utan andra vapen, än sin oförsynthet, utan annan reträtt än genom fönster eller utföre trappor. Reinhold nästan ångrade i detta ögonblick hela upptåget, som ostridigt hade sin förflugna sida, och en half minut hvilade till och med hans hand på låsvredet, i akt och mening att anträda reträtten. Men han erinrade sig, att han, kringstrykande och instängd i trädgården, kunde komma att spela en ganska tvetydig rol och misstänkas,

om just icke för pärontjufnad, kanske åtminstone för olofliga afsigter mot den Schweitziska friheten, mot den luggade tärnan med det fulla skötet. Då var det ostridigt bättre att här spela en scen med husbondinnan sjelf, i hennes eleganta förmak, ditförd af hennes egen kammarjungfru — i värsta fall kunde han alltid tala om för henne rätta förhållandet med uppträdet ner i bersåen — raljera med henne för hennes åskrädsla— undra, genom hvilket besynnerligt händelsernas sammanfogande han blifvit så hemlighetsfullt anmodad att på gränsen mellan qväll och natt göra henne ett besök. Ett sådant besök stode ju sjelft på gränsen emellan det tvetydiga och alldeles afgjorda, med stark lutning åt det sednare.

Kortligen — Reinhold stannade qvar.

En dörr öppnades. Ett fruntimmer störtade i Reinholds armar, under utropet: »Bon jour, mon cher Frederic! Quel orage, mais aussi — quel repos près de ton coeur.» *)

Och hon stödde hufvudet mot Reinholds axel. Reinhold insåg genast, att här borde gripas till med någonting utomordentligt prosaiskt, något ända till sista tråden utslitet hvardagsuttryck, något genom sin majestätiska enfald dräpande, för att med ens slunga mamsellen ur höjden af extas ned i dyn af den

*) Hvilket oväder! — men också hvilken hvila — vid ditt hjerta!

djupaste förödmjukelse, för att dymedelst skänka honom den kolossala öfvervigt, som han möjligen kunde komma att sakna, om mamsellen så småningom började ana förhållandet, och finge tid att behörigen sansa sig. Hade hon varit tio år yngre, hade hennes former ägt trettio procent mera rundning, än han nu, vid hennes lutning mot hans axel, kunde erfara, hade han åtminstone till hälften delat Balzars bekanta åsigter om »la femme à trente ans», han skulle, vid Cupidos vinge! icke egt mod att *så* afbryta hvad som *så* börjat, men — det är förunderligt, hvad man kan vara kall, då man icke blir varm. Med en stämma, lugn och passionfri som en riksbärolds, fastän icke alldeles så högljudd, med en afmätt, misstrogen skakning på hufvudet, yttrade han: »Här måtte visst vara något misstag å färde.»

Med ett skrik, mera skärande än klingan på en damascener-sabel, med ett skrik, som icke i ljud kan tolkas, men måhända någon af mina läsarinnor gitter imitera, flög mamsell D*** femton steg tillbaka, ur Reinholds armar, ner i en vid motsatta väggen stående fåtölj. Denne fruktade att hon ärnade dåna, och höll just på att undbe sig en sådan uppmärksamhet, då hon med återvunnen fattning yttrade: »Och jag, som trodde, att det var min bror, min Fredrik.»

Hon hade redan genomskådat sammanhanget, och beväpnade sig straxt till försvar.

»Ja! sättet, hvarpå jag blef hitförd, den hemlighetsfullhet, hvaraf jag omgafs, allt ger mig anledning att ana något dylikt. Det var således vid det dunkla skenet af denna lampa, som en bror och syster skulle återses. De skulle smyga, de länge skiljda, i hvarandras armar» — — —

»Min herre! Tillfället tillåter mig icke för er utveckla detaljerna af detta förhållande. Min bror har varit invecklad i politiska äfventyr — hans lif är i fara, om han röjes — följderna af en duell med en person af motpartiet — likvisst torde ni icke illa upptaga en fråga: hvad kan ha gifvit er anledning att visa er här?»

»Er kammarjungfrus inbjudning. Hon har försäkrat mig, att ni väntade mig.»

»Och ni kunde sätta tro till en sådan försäkran?»

»Jag tror allt hvad jag hör från fruntimmersläppar. Ett af de mest talande exempel derpå, är att jag icke yttrat ringaste tvifvel angående er herr bror. Man har likväl sagt mig, att ni är enda barnet.»

»Jag anhåller, att ni, detta oaktadt, måtte vidhålla er första åsigt, till och med vid äfventyr, att anse mig hafva väntat er, såsom min kammarjungfru, efter ert förmenande, lärer påstått. Men i sådant fall bör jag icke visa mig alldeles oberedd. En kopp thé kan mitt lilla eremitage åtminstone erbjuda.»

Detta var ett sätt att taga saken, för hvilket Reinhold, som ändå kunde vara temligen oförsynt, nästan baxnades. Han märkte, att öfvervigten redan började halka honom ur händerna. Han tänkte för sig sjelf: »Se der en "pieuse", full af bara fan.»

»Och nu först märker jag, hur klen vår upplysning är,» återtog mamsellen med en sällskaplig likgiltighet i tonen, liksom hade icke något i ringaste mån störande förefallit. I detsamma rörde hon en på divanbordet stående silfverklocka, och Reinholds förra ledsagerska inträdde.

»Men tänd då på ljusen, Fifine! och laga att théet blir serveradt,» gick från hennes läppar så kallt, så ogeneradt, som om hon just nu, efter en timmas läsning, lyftat ögonen opp från en medelmåttigt intressant roman.

Reinhold såg sig nu så godt som tvungen att presentera sig sjelf. Han var fallen från sin höjd, på hvad sätt kunde han knappt begripa. Ifrån en bestraffelsens och förebråelsens profet var han reducerad till en ledamot i sitt utsedda offers aftonsällskap. Han, som haft för afsigt att framför hennes egna ögon smula sönder hennes rykte af helighet, inskränkte sig nu att till théet smula sönder hennes skorpor. Hennes kolossala oförskämdhet böjde honom i stoftet. Han märkte, att det kunde ligga något underkufvande i en storartad uppenbarelse af sjelfva lasten.

»Min herre!» yttrade la pieuse, i det hon vid thébordet med behag fullgjorde en värdinnas pligter, »slumpen kan emellanåt sätta personer i bra egna förhållanden till hvarandra.»

Reinhold kunde icke annat än finna denna sanning ganska ögonskenlig. Beviset låg nära till hands.

»Hufvudsaken,» fullföljde mamsell D***, »är likväl att finna sig — att göra det tvång, som följer de första ögonblicken af en dymedelst kanske litet våldsamt formerad bekantskap, så föga tryckande, som möjligt.»

»Hon tar, fördömme mig, in den linien, som jag borde stå på,» tänkte Reinhold, men han svarade: »Till vinnande af ett sådant ändamål fordras utan tvifvel både öfning och talang — fastän, om jag icke misstager mig, det är egenskaper, hvilka icke här torde behöfva sökas aflägset. Vet ni, mamsell D***! verlden har alldeles misstagit sig på er.»

»Det vore icke mera än rättvisa repressalier. Jag har också en gång misstagit mig på verlden,» yttrade la pieuse med ett eget mörkt uttryck i sina klassiskt skönformade drag, hvilket dock snart uppklarnade till det af en artig, språksam värdinna, då hon leende återtog: »men hvad kan egentligen verlden ha att göra med en stackars qvinlig eremit, som knappt en gång i veckan sätter foten utom stakettet af sin trädgård, och framför allt! hvad kan föranleda er att rådfråga verlden rörande mig? Jag är redan öfver de år, då man väcker in-

tresse — och att väcka nyfikenhet, dertill hade jag aldrig trott mig i stånd hos en karl. Detta fel tillhör ju uteslutande oss, Evas döttrar.»

»Noga sedt, tror jag, att just detta vårt lilla äfventyr på det bestämdaste vittnar emot er påstådda oförmåga att väcka intresse, och hvad nyfikenhet angår, är den kanske förlåtlig till och med hos en karl, när den har till föremål en person, hvars dygder äro ett ordspråk i Lausannes nejder. Nyfikenheten efter det goda är intet fel.»

»Men det ursäktar dock aldrig spioneriet,» återtog damen, med en lätt varning af fingret, »och som ett spioneri, om också ungdomligt obetänkt, och med detsamma ungdomligt älskvärdt, måste jag i alla fall anse ert inträngande på mitt enskildaste område, er uppenbarelse, halft nattetid, i mitt eget förmak.»

Nu hade Reinhold förlorat hvarje tum af terrängen. Han, den öfverrumplande, måste nu sjelf vara betänkt på försvar eller också finna sig vid att heta spion. För att skaffa sig luft, beslöt han att göra en förtviflad schok.

»Kanske,» svarade han, »skall ni finna mig ursäktlig, då jag för er yppar förhållandet. För några dagar sedan var jag ett tystlåtet vittne till en scen af saktmod och öfverseende — det var i bersåen dernere — straxt bredvid det lilla landthuset. Aldrig har kanske husbondeväldet talat i mildare termer, aldrig uppenbarat sig mera faderligt, mera patriarkaliskt. Jag hörde

sedan detta förfarande mycket prisas — kanske hade det derefter blifvit något *förgyldt*, men nog af! det åberopades i alla fall, som ett lysande exempel. Ej underligt, om jag blef nyfiken att lära känna den förmåga, som utöfvade denna egna trollmagt, som visste bära helgonglorian med samma älskliga koketteri, som en nygift fru den litet ovana negligéen, som hade inne konsten af förvända syn, hörsel, verklighet, allt ... jag råkade er kammarjungfru ... hon bad mig följa sig ... jag erkänner, att jag anade, att jag insåg ett misstag, men hvem skulle väl emotstått en sådan frestelse? Jag följde. Vägen gick ju till er. Jag var Ædip. Ni var Sfinxen, som ensam kunde lösa gåtan. Och må det icke betraktas som ett smicker, då jag här öppet utsäger det: Ni har öfverträffat min djerfvaste förväntan.»

»La pieuse» slungade en mördande blick på sin vederdeloman, men svarade dock med en viss tvungen återhållsamhet: »Logiken i ert försvar, min herre! är mera än tillåtligt egen. Ni vill ursäkta förhållandet, att ni spionerat med hvad — jo! med erkännandet att ni redan en gång förut varit spion. Eller tror ni ert inträngande här tillräckligt motiveradt deraf, att ni en gång förut behagat i smyg observera mig? Jag vet icke om något sådant i ert land berättigar till afläggande af visiter hos villfremmande personer. Mig förefaller det dock en liten mån indiskret. Fastän — hvad är det värdt

att disputera om formaliteter? Hvad som skett kan icke ändras, och det lilla äfventyret var i alla fall rätt lustbart. Tillåt mig servera er en kopp till!»

»Men månne den icke skulle kunna sparas åt någon annan? Föreställom oss, till exempel, att här, helt nära, kanske på den lilla vägen, som stöter till stakettet vid er trädgård, irrar, längtande och förtviflad, i bästa fall smågnolande eller hvisslande, någon stackars vandringsman, som kanske påräknat tak öfver hufvudet, men nu i regnvädret endast fått vatten deröfver. Märk, hur kylig aftonvinden drar från Alperna! Och vägen är nästan vorden en rännil — vattnet forssar i små katarakter nedåt Lehman. Den arme vandringsmannen kunde ju förkyla sig. Hvad skulle ert hjerta, ert goda hjerta säga derom? Ni är en föresyn af alla kristliga dygder. Tillåt då äfven mig att söka trampa i edra fotspår. Tillåt mig att afstå denna varma kopp thé åt den stackars förfrusne. Ni, som är välgörandet sjelft, skall icke neka mig det.»

»Ursäkta, min herre! om mitt deltagande, för en stund åtminstone, varit alltför uteslutande fästadt vid er. Ni är ju så artig, så förekommande, så grannlaga. Man vet icke hvilket man mest skall beundra, ert eleganta sätt att begagna er af min gästfrihet, eller ert goda hjerta, som till och med sympatiserar med vagabonden.»

»Ogillar ni derföre, att jag åt honom afstår min plats, att jag anhåller få rekommendera mig?»

Reinhold tog sin hatt.

»Ni lemnar mig således åt mig sjelf?» yttrade la pieuse med en komisk suck.

»Och måhända åt en annan, som säkert icke funnit dessa ögonblick så underhållande, så lärorika, som jag. Nu står det emedlertid för mig mera klart, än någonsin, att verlden måtte vara skapad till att föras bakom ljuset. Qvinnan isynnerhet har skäl att skryta öfver sin talang i detta slags maskrader. Ni, som kallas "la pieuse", har ni sagt mig ett enda fromt ord på den timma, som jag tillbragt under ert tak? Har ni skämtat med verlden, eller skämtar ni med mig? Hvilket är ert utaf de begge Janus-anleten ni visat?»

»Det finnes frågor, som en person af klokhet lemnar obesvarade, isynnerhet då denna räkenskap temligen obefogadt affordras henne. Så mycket kan jag likväl säga er, att, om verlden endast bedömde qvinnan hälften så öfverseende, som den bedömmer mannen, kunde vi utan vår förlust afstå hälften af den förställning, hvartill vi nu tvingas.»

»Kanske kunde redan den återstående hälften i och för sig sjelf betraktas, som ett fullständigt helt. Man kan tänka sig förhållanden, då öfverflöd endast misskläder. Men behaget af ert samtal rycker mig, mot min egen vilja,

ur kosan af mina filantropiska afsigter. Jag glömmer alldeles den stackars vagabonden, som skall aflösa mig. Jag anbefaller mig, min nådiga! i er fortfarande välvilja!»

»Till afsked blott ett enda ord! Skulle ni någon gång vilja roa er och edra vänner med att åt detta lilla äfventyr ge någon grad af offentlighet, så minns väl, det ni mera äfventyrar att göra er sjelf till ljugare, än mig till falsk profetissa. Denna timma, allt hvad som här tilldragit sig, har varit fullkomligt vittneslöst, ty min gamla Bonne ser endast med mitt öga, talar endast med min tunga, och hela min öfriga betjening slumrar, utan aning, utan misstanka, i flygelbyggnaden. Dessutom är mitt rykte för stadgadt, för mycket i det föregående tryggadt, att kunna skakas af en blott anekdot ur en fremlings mun. Spela derföre heldre den treflige, muntre, sällskapslike grannen, än den buttre, smädande sededomaren. I den förra egenskapen är ni alltid välkommen hos er ödmjuka tjenarinna.»

»I den sednare rolen skall jag alltid veta hålla mig på behörigt afstånd,» genmälde Reinhold, och, efter vexlade, ömsesidiga afskedshelsningar fördes han, på en vink af »la pieuse», af dennes gamla trotjenarinna, utföre trapporna i denna hemlighetsfulla boning för temligen verldsliga begär, skrudade i försakelsens nunnekåpa.

Någon tid derefter fann Reinhold oförmodadt på sitt skrifbord ett paket, hvars ditkomst, enligt uppgift åtminstone, var en gåta för de begge ledamöterna af betjeningen. Då han bröt det, fann han deri en rikt broderad portfölj, med den mystiska inskriften: »Silence.» *)

»Fördömme mig!» utropade Reinhold, »aldrig har jag kunnat föreställa mig, att jag skulle erhålla någon suvenir af en pieuse!»

»Likvisst, »tillade han långsammare, »sådana må pieuserna vara till.»

---

*) Tystnad!

Ur ett bref från Lausanne.

Efter att i två och en half månad hafva skjutsat från stad till stad, sett muséer på dagsverke och klättrat sig trött på bibliotheks-stegar, ständigt vandrat med plankartor i fickan och »Reichardts Passagier» i resväskan, sedan man i tio veckor, derest detta reseuttryck tillåtes mig, »bott» i en kappsäck, som dock, vid äfventyr af öfvervigtsbetalning, ej får i tyngd öfverstiga trettio tyska skålpund, sedan man uttömt allt hvad jernvägar, ångfartyg, diligenser, omnibusar, extra-poster och »Lohn-Kutscher» kunna äga omvexlande eller tråkigt, är det verkligen med en känsla af obeskrifligt välbehag, med en stilla förnöjelse af nästan huslig syftning, som man ändtligen inreder sitt lilla bo för en längre vistelse, ordnar sina effekter, sina böcker, sina minnen, hvilka alla i någon mån kommit huller om buller, blifvit omskakade af vagnshjulen, eller vända upp och ned i tullarna. Men med dubbel njutning företar man denna efterlängtade uppstädningsprocedur, då en ljum sommarvind, spelande öfver Lehmans yta, med helsningar från det nyss lemnade Italien, genom de öppnade fönstren fläktar resdammet från de uppackade persedlarna och susar i det täta löf-

verk af vinrankor, som yppigt tapetserar den sydliga väggen af det lilla landthus jag bebor. Bland mina grannar midt emot mig — Savoyens ståtliga berg, vid hvilkas sidor här och der hänger en molntapp och på hvilkas spetsar snöfåror skimra i solskenet — höjer längst bort vid horisonten Mont Blanc, lik en furste bland sina vasaller, sin glittrande silfverhjelm. Blickar jag åt venster, skymtar jag längst bort, som en hvit glänsande punkt, det af Byron odödligt besjungna Chillon, medan åt höger utsigten stänges af Jurabergen, på hvars sluttning slottet Vufflens, niohundrade-årigt, i fall man får tro traditionen, reser sina feodala torn ur den omgifvande, yppiga grönskan. Omkring mig ligga vingårdar och landthus strödda på den bördiga sluttning, hvilken skiljer Lausanne från Geneversjön, der just nu det välbeställda ångfartyget Lehman, med sitt suntält skimrande i solen, kastar en strimma svart stenkolsrök öfver den täcka byn Ouchy, som dock redan hunnit vänja sig att tvenne gånger om dagen sålunda finna sin horisont förmôrkad, hvadan äfven bonddrängarne lika ostörda spela sin trombonne, och två kretiner, vanliga bihang till Schweitz' och norra Italiens byar, utan att skrämmas, gassa sig i solskenet.

Jag är således i Schweitz, men har dock till grannar hufvudsakligen Engelsmän. Hela denna sluttning från Lausanne ned till stranden, som jag redan omnämnt, är med få un-

dantag en engelsk koloni, till en del permanent, till en del, efter flytt-foglarnes sed, med hvilka Engelsmännen icke sakna all likhet, endast öfver somrarna bebodd af sina flygtiga invånare. Också — promenerar jag, om aftnarne, den skuggiga, oändligt vackra vägen längs Lehman, i fullt uppsåt att få höra näktergalen, får jag i stället höra engelska, och om emellan dessa begge språk, näktergalens och Brittens, finnes någon likhet, lemnar jag åt herrar filologer att bestämma. Går jag ut att meditera och tar vägen till kyrkogårdarna, för att sålunda stämma mig riktigt högtidligt, flux kommer en Engelska i fullt galopp och rider tvärt igenom alla mina stackars funderingar, som derefter behöfva en hel qvart för att samla sig. Kommer jag ändtligen, efter att lyckligt hafva genomgått denna fara, till kyrkogårdarna och börjar studera grafvårdarna — åter engelska! Högst få: »Ci git» etc. Men deremot en mängd minnen af Albions unga döttrar, dem troligtvis bröstsjukdomar skördat, medan de i ett mildare klimat sökte sin räddning undan denne deras obevekliga fiende. Det är endast alltför ofta man här finner spåren af det mystiska insegel han trycker på sina offer, preglade i rosenrödt på kinder, i anletsdrag, hvilkas lugna, kalla, höga skönhet, regelbunden ända till enformighet, hvilkas stolta, brittiska turnyr alltid göra dem bestämdt skiljbara från det småtäcka behag, den halft tyska, halft fransyska hållning

som utgör skaplynnet hos kanton Waadtlands qvinnor.

Ett grannskap, som emedlertid skänkt mig flera intressanta stunder, än mina grannar, Engelsmännen, är Lausannes fängelse, »maison de detention», såsom man här kallar det på det milda språk, man i de fransyska kantonerna äflas antaga i allt hvad som rör brottslingar — ett slags filantropiskt koketteri, hvilket jag i öfrigt lemnar åt sitt värde. Det är en elegant, luftig byggnad, förtjusande vackert belägen, städad, som ett dockskåp, inredd med anspråk på beqvämlighet, som med några vederbörliga förändringar skulle kunna omstöpas till sommarpalats åt en prins. Jag förskonar dig från detaljerna af aln- och tumtal, från inventarier öfver mobilierna, från all denna omständlighet, som mina anteckningar vederbörligen upptaga, men som skulle tynga för mycket i postporto. Likväl, alltsamman öfvervägadt, måste jag, för min del, gravitetiskt ruska på hufvudet åt denna penitentiära lyx, som, med allt det vackra i afsigten, förenar mycket vådligt i verkställigheten. I sjelfva beskaffenheten af ett fängelse måste, efter min tanka, ligga en erinring, något, som återför tanken på det förflutna, något af detta dunkel, som i gamla kyrkor med trånga, blyinfattade fönster, sätter fantasien i en så egen verksamhet, och genom denna, ifall ett dylikt uttryck tillåtes mig, yttre retning framkallar meditationen. Jag älskar icke att se

den grofva brottslingen öfversvämmad af ett ymnigt sol-ljus, med alla sina behof öfverrikligt fyllda, en slags petit-maitre i fång-kostym. Det är icke i allmänhet på denna väg man ledes till ångern, isynnerhet då det tages i betraktande, att, enligt de upplysningar jag kunnat inhemta, flertalet af de i Lausannes fängelse förvarade fångar icke i det fria tillståndet kunna påräkna en bergning, så i alla afseenden riklig, som den här af dem åtnjutna. Man får icke blindt antaga friheten för något så utomordentligt godt, att icke mången skulle äga mod försaka den, derest i utbyte honom lemnades en till öfverflöd försäkrad, sorgfri, djurisk existens. Och i följd deraf är det troligtvis ett stort misstag, att laga fängelse-kosten sådan, att den väcker den ärlige fattiges afund, att bygga ett häkte, ståtligt som ett palats, på hvilket formannen pekar, då han drifver sina dragare der förbi, och mumlar för sig sjelf: »Der må de bättre än jag».

Vådan af en sådan förkärlek för dessa »Bonbonnières penitentiaires», der brottet nästan smekes af den hand, som borde straffa det, framträder desto mera påfallande, då man drager sig till minnes, att kantonerna Geneve och Waadtland, redan för öfver ett decennium tillbaka, inom sina jurisdiktioner afskaffat dödsstraffet. Måhända kommer den tid, då en sådan åtgärd kan lämpligen vidtagas. Ej ur vägen torde dock vara, att detta straff tills vi–

dare qvarstår, med ett vidt utsträckt benådnings-system, mera som en fasa, än som en schavott, mera som en möjlighet, än som en verklighet. Imedlertid har jag i Lausannes fängelse vid godt hull, vid godt mod, vid ett nästan förträffligt lynne, sett en person, belastad med förbannelsen af fem mord, en mängd plundringar på öppen landsväg och en mordbrand, hvilken till slut röjde honom, en slags f. d. chef för ett modernt röfvarband, som, under ytan af en förmögen vingårdsägare, gömde sin verkliga egenskap af ledare vid de våldsamma uppträden, hvilka en lång tid gjorde vägen emellan Lausanne och Morges osäker, och som, bland de fem mord han på sig bekänt, äfven räknar mandaten att hafva i en fontän, just vid infarten till Lausanne, dränkt en qvinna, hvilken, af honom en natt anträffad, nekade att villfara hans för tillfället af rus och skymning eldade begär. Jag kan icke neka, att hos mig väcktes en känsla nästan af bitterhet, då jag såg denne niding, som icke af behof, icke af elände, icke af hunger kastats in på sin blodsköljda bana, väl klädd, väl född, leende, ogenerad. Jag tänkte på den arma qvinnan i fontänen. Kan detta vara rättvisa? frågade jag mig sjelf. Må de, som äro mera lagkloka än jag, besvara denna fråga.

Och medan Lausanne och Geneve afskaffa dödsstraffet, äro icke nio år förflutna, sedan

en hustru, som mördat sin man och tvenne barn, brändes lefvande i Solothurn!

Men Schweitz är kontrasternas land. För att börja med språket, hvilken förbistring! Schweitzarn är Tysk i Bern, Fransos i Geneve, Italienare i Tessin. Och känner du äfven fullkomligt dessa trenne språk, i dalarne, i öfvergångs-trakterna emellan de olika tungomålen, är du i alla fall en fremling, förstår ringa och kan näppeligen göra dig sjelf förstådd.

Schweitz är en republik, och har ändå en erkänd aristokrati; hvilar i bottnen på rent aristokratiska grundvalar. Rangskillnaden emellan de olika sällskapskretsarne är skarpt uppdragen; högfärden pöser under de republikanska formerna. En person, som endast gifter sig en liten, en kanske inbillad grad under sitt eget stånd, är för alltid stängd från sina fordna bekantskaper. »En tobaks-fabrikör kan ej gifta sig med en modist», har man på fullt allvar försäkrat mig. I Morges, en liten stad af Söderköpings storlek, der jag gjorde ett besök för några dagar tillbaka, sammanträffade jag på ett kafé med en person, som oupphörligt förde samtalet på »les grandes familles de la ville». Jag gjorde mitt yttersta, för att leda konversationen på mera intressanta föremål. Förgäfves! Min man måste utan tvifvel hafva sjelf utgjort en telning på den stora stammen af »les grandes familles de la ville». Det var honom åtminstone omöjligt att komma lös ifrån dem.

Då återstod för mig intet annat, än att utropa: »Men, min bästa herre! Om alla dessa äro de *stora* familjerna i staden Morges, hvad är då staden sjelf, eller är kanske hela staden en enda »grande famille»?

Schweitz är ett fritt land och Schweitzarn en fri man, medan portvaktarne ännu heta »les Suisses» par exellence, och kantonerna nyttja sina serskilda, som uttrycket lyder, »livréer», för att dermed bekläda konduktörer, postiljoner, uppsyningsmän etc. De tider äro visserligen förbi, då Schweitz till sina grannfurstar sålde och på viss dag levererade arméer — en slafhandel, som den fria republiken icke ansåg under sin värdighet — men ännu i dag äro Schweitzarne beryktade för att vara ypperliga betjenter, pålitliga, tystlåtna, vaksamma, och ingen rik, fransysk elegant passerar gerna de fransyska kantonerna, utan att höra sig om efter något kammartjenar-ämne bland republikens fria söner.

Schweitz är ett fattigt land, der du likväl får allt för pengar. Du träffar, inbäddade i halft otillgängliga bergstrakter, i klyftorna af St. Gotthard, på branterna af Righi, ypperliga hoteller, der du endast behöfver reqvirera för att hafva, fastän hotellet behöft fjerran ifrån reqvirera och sedan på menniskorygg uppskaffa allt hvad du eller andra kunna täckas begära. Det är sannt — äfven din räkning har naturligtvis något af den schweitziska naturens stor-

het och allvar — posterna hopa sig, som laviner, den ena öfver den andra — summan presenterar sig med ett visst majestät, eget för dessa herrliga bergländer. Men man måste komma ihåg, att Schweitz är ett land, som lefver nästan mera på fremlingar, än på sig sjelf, som skulle sjunka i djupaste armod samma stund det icke egde mera sina kor, sina får och sina Engelsmän. Derföre är också Schweitzaren alltid färdig att köpslaga — derföre passerar du ingen stad, der du icke, ofta mot din vilja, får dig en hyrbetjent på halsen, som, ombedd eller icke, ledsagar dig, visar märkvärdigheterna och rekommenderar handelsbodarna — derföre, liksom Schweitzarn fordom gaf sitt bästa blod för pengar, ger han nu för pengar sina bästa ostar, och den täcka Schweitzarflickan, som leende räcker dig en blomsterbukett, räknar, innan du ännu hunnit väl vända henne ryggen, sniket de Batznar, dem du lemnat i förutsedt utbyte mot hennes gåfva. Schweitz är ännu, hvad den redan var i medeltiden, fastän med andra varor, en handlande republik.

Dessa kontraster återfinnas i Schweitz' natur, som evigt skiftar emellan det täcka och det stora, det leende och det sublima; man spårar dem ännu i Schweitz' fornlemningar, i dess historiska minnesmärken. Ståtliga riddarborgar, i ruiner eller bibehållna, kläda tinnarne af de berg, i hvars dälder herdar tillkämpade sig segern öfver Europas mest krigsvana furstar —

feodalism på höjderna, demokrati nere i dalen. I en af dessa riddarborgar, Reichenau, då förbytt till en uppfostrings-anstalt, bildade sig Ludvig Filip, i olyckans skola, till en stor konung, och ingen kan numera der utpeka det rum, som han bebodde, medan, i ett kapell i Luzern, man visar dig, omsorgsfullt gömd, under en slags hissbar ridå, en altarduk, broderad af hertiginnan af Berry, bjert och fadd, som hennes egen politiska karakter, misslyckad, som hennes franska korståg. Republiken har glömt medborgare-kungen, men mins Bourbonen.

På en ö i Lehman var man nu som bäst sysselsatt att resa ett monument åt general La Harpe, en rysk kejsares lärare, som till och med hade sin generals-titel från Ryssland; men Chillons ädle fånge, den outtröttlige förfäktaren af Geneves frihet, Bonnivard, har sin enda, fastän oförgängliga minnesvård i Byrons herrliga sång: Prisoner of Chillon.

I Lucern finner du, i arsenalen, hertig Leopolds af Österrike blodbefläckade pansarskjorta. Den togs, som du känner, den 9 Juli 1386, i slaget vid Sempach, der hertigen sjelf blef på platsen. Straxt utom Lucern, i general Pfyffers trädgård, visar man dig ett monument öfver de, vid försvaret af Tuillerierna den 10 Augusti 1792 fallne Schweitzarne. Sempach och Tuillerierna! Den gryende friheten och den döende monarkien! Det var bestämdt i Försynens rådslag, att Schweitzarne skulle

gifva sitt blod så för den ena, som för den andra; att deras hillebarder skulle vara de sista vid försvaret af en thron, liksom deras spjut de första att rödja vägen för en republik.

Än en gång — Schweitz är kontrasternas land.

La Dame Noire.

Skizz från Milano.

Det var den 24 Juni 1842. På Simplonporten, på Porta Romana, på Porta Orientale, på Porta Comasina, på knutarne vid Domplatsen, vid Borromeo-torget, vid Vapen-platsen, vid Arenan, vid Bazaren voro uppklistrade gigantiska anslag med tums-långa bokstäfver. Signora Maria Taglioni skulle, för sista gången innan sin afresa, dansa på »La Scala». Hon skulle sätta kronan på sina triumfer med ett urval ur dem alla. Först ett »Divertimento Anacreontico, intitulato la Nimfa Isea del Coreografo Sig. Filippo Taglioni»; derefter scener ur »Chiaro di Luna» och »La Silfide» och slutligen »La Gitana». Ytterligare och på köpet en Opera, kallad Gonsalvo, och »professor Fasanos» klarinett emellan akterna. Hvilket lofvande program, på en gång dansant och musikaliskt, mycket både för ögon och öron, alla andra sinnen oberäknade!

Emedlertid får man icke tänka sig ett italienskt program så registraturligt, kallt och passivt, som en af våra så kallade affischer vid sextio graders polhöjd, der de frysa i gathörnen och tyckas, liksom andra bettlare, tigga

uppmärksamhet hufvudsakligen genom sin nakenhet. Kring ett Italienskt program lindar sig en blomster-guirland i trädsnitt, magnolier, kamelier, tulpaner, visserligen svarta som sot eller trycksvärta, men som dock i sinom tid erinra den trogne älskaren om hans skyldighet, att behörigen för representationen öfversända en bukett till sitt hjertas utvalda. Det är modernt att ta scenen i skärskådande emellan rosor. Det är en vacker utgångspunkt för ett par vackra ögon. Ett Italienskt program inskränker sig dessutom icke till den bannala upplysningen, att Herr Pehr spelas af Herr Påhl och Mamsell Fifine af Mamsell Alexine — det recenserar på förhand sujetterna, ger allmänhetens omdöme en ofta behöflig ledning, skänker vitsordet »Esimia» åt dansösen och »Celebro» åt klarinettisten.

Man talar i allmänhet mycket om Thalias tempel. Ett sådant finnes i Wadstena, i Eksjö, och det lilla Hjo lärer knappt kunna säga Nej för en sådan slags helgedom. I allmänhet torde dock kunna anmärkas, att dessa s. k. tempel äga mera af god vilja, än god smak, och Thalia, mångenstädes i Sverige en nomad, bor äfven derefter. De hästar, som om aftnarne hämta sina herrskaper vid dessa den dramatiska konstens palatser, skulle någon gång försmå dem, i egenskap af stall. Konsten är på en mängd af våra skådebanor icke mera, än jemt

och nätt under tak, och ibland regnar det in på den, just i dess mest enthusiasmerade ögonblick. Södern har då byggt bastantare. Den har murat mera gedigna boställshus åt Sången och Dansen. Men ett bland de kolossalast tilltagna är ovedersägligen »La Scala.» Till och med en sylfid, sådan som Taglioni, bör här icke finna sig trångbodd. Då man ser denna teater, inbillar man sig, i rak strid mot historien, att den byggdes under folkvandringarne, för att ge galaspektakler åt någon af de öfver Norra Italien inbrytande stammarne med deras qvinnor och barn. Sjelfva Taglioni, med allt sitt rygte, med hela gratien och poesien af sin dans, med handen till afskedshelsning tryckt mot sitt hjerta, kunde icke fylla den. Visserligen var tilloppet ofantligt. Milano hade skickat till »Domen» för konstens dyrkan allt hvad det hade utmärkt, skönt, lysande. Men ändå var på parketten en och annan fåtölj ledig; i de ansigtsrader, som garnerade logerna, spordes mera än en lucka, och den fransyska vikomten Lara de Comminges, som, nyss med diligensen ankommen från Sesto Calendæ, redan en timma efter spektaklets början inställde sig vid biljettkontoret, erhöll, detta oaktadt, en ypperlig plats på parketten.

Kanske anar den värde läsaren, att vi ändtligen hunnit ända till hjelten i vår berättelse. Men då vi öppet tillkännagifva honom såsom sådan, blir det äfven för oss en kär

pligt, att medelst en skildring, authentik som personlighets-beskrifningen i ett pass, lemna hans figur och utseende åt odödligheten. Vi taga nemligen för gifvet, att ingen utmärkelse, mindre än denna, vederfares vår lilla berättelse.

Man skulle hos fransoserna kunna anmärka tvenne bjert stridiga typer för utseendet. En del, den till antalet betydligt underlägsna, består af storvexta män med blondt slägttycke, brunt hår och ej sällan blåa ögon. Hit hör en ej ringa del af den högre aristokratien. Den Normandiska racen är här påfallande uttryckt i dragen. Hos oblandade ättlingar af den Galliska stammen finner man deremot mera den fransyska småvextheten och den deraf i viss mån ursprungna, utomordentliga rörligheten — en gest med en arm på tre quartér är alltid lättare beskrifven i luften, än med en arm på en aln, ithy att cirkeln blir mindre, och en större kropp innebär alltid större tyngd — man igenkänner här det ramsvarta, yppiga håret, den starka, violetta skäggbottnen, det mörka, ofta med en yttre dunkel rand penslade ögat. Vikomt Lara de Comminges, med anor från korstågen, hade också ärft korsriddarnes blonda lockar och resliga gestalt. Han hörde, hel och utan inympning af ringaste fremmande tycke, till den första af de typer vi i det föregående sökt beskrifva. Resligt, kraftfullt byggd, med skuldror af nordisk bredd och hvälfning, med ett öppet, gladt, ridderligt ansigte, mera erin-

rande om forntid än nutid, hade han dock i så måtto offrat åt begges moder, att han låtit sitt skägg temligen utbreda sig på längden, hvadan det nu med ett koketteri, så manligt koketteri kan vara, krusade sig öfver hans hvitskimrande bröstkrås, och kastade sina glänsande, parfymerade vågor öfver en dyrbar mosaik, som fasthöll detsamma.

Med den trygga, jemna, obesvärade hållning, som verldsvana och bildning i förening skänka, inträdde vikomten bland den glänsande mängd, som här strömmat tillsamman, för att tillropa dansens furstinna ett enthusiastiskt farväl. Taglioni befann sig just i detta ögonblick på scenen. Hon ilade öfver tiljorna med dessa henne egna, *elastiska, tyngdlösa fjät*, som vi sett så grymt travesteras af *hennes imitatriser* och i deras skor blifva ett slags *sprakande* tuppsteg, ypperligt egnade till en hård och skärande parodi på den enkla, naiva gratie, som är det vackraste draget i karakteristiken af Taglionis dans. Det ligger en oskuld, en frihet från sinnlighet i alla den underbara danserskans rörelser — hon flyttar oss tillbaka till de tider, då dansen var en tempeltjenst. Hon lyfter sin konst lika högt med sig sjelf. Hos Taglioni ser man icke foten, smalbenet, vaden, man ser dansen. Hennes gestalt smickrar icke ens ögat, om man nagelfar den. Hon är allt genom sin konst. Hon har icke Esslers formfulländning, icke Cerritos retande behag, icke

Carlotta Grisis blomstrande ungdom, och hon öfverglänser likväl dem alla — dessa stjernor blekna inför *en*, som redan i ett fjerdedels sekel varit observerad. Åtta lustrer ha icke lyckats rycka en enda fjäder ur de vingar, på hvilka sylfiden sväfvar öfver scenen. Fyratio år hafva ilat öfver henne som en minut, utan att lägga ett grans större tyngd i hennes luftiga gestalt. Är då dansen den enda, som kan stänga vägen för tiden, som kan förmå honom att jemka på sina anspråk, hvilka ibland, hvad damerna angår, äro nog öfverdrifna? Är det endast Taglioni gifvet att hoppa öfver åren? Har hon en gång, med dessa vackra fötter, som kommit Europas hufvudstäder att darra af bravorop, vadat öfver den källas vatten, hvilken, efter en gammal myth, skänker evig ungdom?

Sådana voro ungefär de betraktelser, som trängde sig in på vår vikomt, då han nu, åtminstone för femtionde gången, återsåg gunstlingsbarnet bland Terpsikores döttrar, under ett regn af blommor och bravorop, vid skenet af en temligen illusorisk theater-måne, gunga på rosenkalkar och med lätta vingslag ila öfver scenen.

En liten diversion i den allmänna enthusiasmen gaf v. Konungens, Erkehertig Rainers och hans gemåls ankomst, hvilka, åtföljde endast af tvenne kavaljerer, uppträdde i deras vanliga loge. Publiken, känslig för skådespel af hvad slag som helst, gaf med ett applådis-

sement, hvilket dock lät som en risbastu i jemförelse med den döfvande orkan af bifall, som helsat danserskan, tillkänna sin belåtenhet med de furstliga personerna, hvilka, liksom danserskan, fastän måhända med mindre behag, helsande åt alla sidor, tackade åskådarne för deras uppmärksamhet. Den ene af kavaljererne fästade länge vikomtens öga. Det var en bildskön yngling, knappt ännu sprungen ur gosseåren, en verklig Antinous-gestalt med milda, blå ögon och långa, ljusa lockar. Med ett vänligt ord vände sig Erkehertiginnan ofta till honom under spektaklet, och för hvarje gång steg då en hög rodnad på ynglingens friska kinder. Det var en hofman *i lära*.

Allt hvad Milano i fruntimmersväg ägde lysande och skönt hade sammanträngt sig i logerna — artistiskt fulländade toiletter bjödos trotsande till pris åt kritikens skarpaste dubbelkikare — händer, under förevändning af en brännande Junii-värme, afsigtligt befriade från den annars på spektaklet officiella handskbeklädnaden, lekte med solfjedrar och buketter, vinkade helsningar och applåderade bifall — strålande, mörka ögon följde den verldsberyktade danserskans melodiska rörelser och förirrade sig emellanåt bland de manliga åskådarne på parketten — hvita, runda armar stödde behagfullt svartlockiga hufvuden, som, försmägtande i en genom det ofantliga menniskotilloppet nästan glödhet vorden atmosfer, knappt

tycktes ega kraft att bära upp sig sjelfva — man såg, thy värr! många lockar raka och perlor af annat slag, än Indiens, skimrade i mången imperatoriskt hvälfd panna, men också steg, genom värmen, det sydländska blodets purpur, hög och liflig, på annars måhända bleka kinder, och den tryckande hettan aftvingade dessa stolta sköna suckar, dem förskjutna beundrare skulle, på bekostnad af sitt lif, velat räkna sig till godo.

Bland denna mängd damer i lysande paryrer dröjde dock vikomtens öga längst och oftast återkommande vid en ung signora af, som man underrättade honom, Venetiansk familj, hvilken, jemte sin mor och tvenne kavaljerer, intog en af de förnämsta logerna. Hennes utseende bar nästan en österländsk pregel — så stolt regelbundna voro de något stora dragen, så fina och ebensvarta hvälfde sig ögonbrynen under en panna af den egna på en gång friska, men dunkla färg, som är Orientens barn egen. Ofvan de yppiga, korallröda läpparne drog sig skuggan af ett lätt fjun och bröt retande den perlhvita glansen af ett par små tandrader. I allmänhet viker en qvinnas blick undan för en mans länge fortsatta skärskådande. Men lugnt och fast mötte Venetianskans öga vikomtens. Det var liksom om hon kännt sig icke ha något att frukta. Kanske utöfvade detta en serskild retelse på vikomten, hvilken i den tredubbla egenskapen af vikomt,

fransos och vacker karl, utan tvifvel tog sig vissa anspråk på qvinnans undergifvenhet. Det säkra är, att efter detta hans blick girigare än någonsin sög sig fast vid den loge, der den vackra Venetianskan kom honom att förgäta Taglioni och despotiskt inkräktade någon del af en uppmärksamhet, som, efter gammal häfd, var danserskans uteslutande tillhörighet.

Representationen var slutad. Sylfiden sväfvade bort. Sju gånger återkallade henne Milanesarnes enthusiastiska inropningar på scenen. Sju gånger föll ett regn af blommor och buketter öfver tiljorna ned för danserskans fötter. Hon samlade några af dessa blommor, tryckte dem till sitt bröst, närmade sig rampen, och tackade mimiskt vältaligt den Brava-skränande mängden. Men denna tycktes aldrig bli mätt på hennes tacksägelser. Med nya yttringar af bifall utskref den nya yttringar af tacksamhet. Knappt hade Taglioni dragit sig tillbaka i kulissen och med tusende afskedshelsningar betäckt sin reträtt, förrän tusende stämmor åter kallade henne in på valplatsen, för att ikring den företaga ännu ett triumftåg. Publiken och Taglioni täflade med hvarandra i outtröttlighet, den ena på anspråk, den andra på villfarighet att dem uppfylla. Slutligen började likväl publiken att finna sig hes och måhända Taglioni att finna sig trött. Ännu en piruett af farväl, en orkan af blommor och bifallsyttringar, och hopen strömmade på dörrarne.

Det finnes i de flesta hufvudstäder manliga existenser, dem man ovägerligen hvarje spektakelafton, utom i händelse af det mest tvingande förfall, återfinner vid utgångarne till en theater. De äro, till sitt yrke, observatörer. De observera då damerna stiga i sina vagnar. De beundra denna rika, blomstrande hårklädsel, endast till halfts skyld af en vårdslöst under hakan knuten schawlett eller af en »Jeunesse», som man bär på hufvudet, då man icke mera bär den någor annorstädes — de insupa girigt det snart förbiflygande doftet af ambra och patschouli, som ångar från näsdukar, vältaligt svängda af sina täcka ägarinnor, under en djupsinnigt utförd recension öfver kören den, arian den, toiletten den eller solfjedern den — då dessa strålande skönheter sätta foten på steget till sina vagnar, följa våra observatörer med yrkesmessigt intresse deras uppstigande, tum för tum, fot för fot, följa, tills allt försvinner inom vagnsdörren och observatörerne gapa i tomma rymden. Och fasthållande denna bild af behag, elegans och rikedom, drömma de sig sedan till allt hvad lyxen har glänsande och yppigheten förföriskt, ana de sig in i pragtens galasalar, i det förfinade nöjets festliga kretsar, tömma öfver dem alla blommorna ur fantasiens fullhorn, måla der al fresco alla retande bilder af glans och glädje.

Likväl skall man kunna anmärka, att denna ras observatörer på en sednare tid är i ett

bestämdt utdöende. Den florerade i Stockholm på den tid, då vagnarne voro utomordentligt höga, då det var två alnar emellan vagnskorgen och det i poetisk stil s. k. stoftet, då man på endast tvenne himmelsvidt skiljda fotsteg måste streta sig uppför denna ansenliga höjd. Men sedan man icke mera åker så högt och dimensionerna i detta fall blifvit något mera rimliga, har den kohort, som vanligen belägrade spektakelförstugan, blifvit mycket decimerad.

Vikomt Lara de Comminges hade aldrig förut anslutit sig till detta egna parti spektakelgängare; kanske ansåg han under sin värdighet att endast stjäla sig till öfvertygelsen om en liten fot, ett vackert smalben, men, eget nog, tog han dock för denna gång plats ibland en svärm sysslolöse, hvilka grupperat sig vid stora utgångsporten från La Scala, lika fast beslutne att observera damerna, som Wilhelm Tell fordom att befria Schweitz.

Innan kort såg han den vackra Venetianskan anlända, jemte sin mor. Denna fördes af en lång, smal, äldre man med ett hederslegionskors i knapphålet; dottren af en ytterligt liten, med serdeles omsorg klädd dandy, hvars bleka, i förtid åldrade drag buro en aristokratisk, fastän, som sådan, nog skarpt uttryckt pregel.

Ett elegant ekipage väntade dem. Tvenne betjenter nedfällde fotstegen. En löpare höll en fackla. Spannet frustade och stegrade sig.

Det tedde sig en bild af beställsamt, bullrande lif, allt för dessa begge damers hemskaftande från spektaklet. »Förnämt folk!» yttrade en ur hopen. »Skryt!» yttrade en annan. »Kör!» yttrade löparen.

Vagnen rullade bort.

Af en närstående erfor Comminges, att damen med den vackra dottren var furstinnan Marini, född Serbelloni, egentligen bosatt i Venedig, men som nu, för en arfsangelägenhet, vistades i Milano. Hennes kavaljer var f. d. legations-sekreteraren vid franska hofvet, signor Pozzi, i femton långa år furstinnans Cicisbé och ständiga följeslagare. Retirerad diplomat hade han för sin förlorade verksamhet funnit en ersättning i Cicisbeatet. I sin fordna egenskap af embetsman hade han skrifvit noter. Som Cicisbé gjorde han det likaledes, men för harpa och uteslutande till sin herrskarinnas tjenst. Dessutom ritade han mönster och någon gång nystade furstinnan, för sysselsättning skull, silke öfver signorens begge i bedjande ställning utsträckta händer. Han var hennes kopist, hennes nystfot, hennes allt. »Hvad lycklig lott,» etc. brukade signoren gnola för sig sjelf, då han vaknade om morgnarne.

Den kavaljer, som förde unga furstinnan Marini, var prins Christoforo Rusca, hvilket namn i Italien alls icke klingar så ruskigt, som i Sverige. Familjen Rusca är nära beslägtad

med huset Colonna och med de fransyska hertigarne af Levis, till hvilkas stamfar, som bekant är, Noack, vid det öfverhandtagande vattuflödet, gaf befallningen att, som orden föllo, »sauver les papiers.»

Prins Rusca var förlofvad med den unga furstinnan Marini. Vid fem och trettio års ålder hade han af en gammal ogift tant blifvit öfvertygad om nödvändigheten att gifta sig, och med sitt val fallit på Agrippina Marini, som genast för hans räkning hämtades ur det kloster, der hon blifvit uppfostrad och hvarest hon var bestämd att taga slöjan, för att såmedelst föröka sin brors arfvedel, derest icke nu den oerhördt rike Rusca, ädelmodig nog att icke göra afseende på någon hemgift, låtit äran och glansen af sitt val drabba den undangömda novisen. Under ett par samtal förtrodde henne nu modern sällskapslifvets mysterier, gaf henne några nyttiga vinkar om sättet att föra folk bakom ljuset, visade henne handgripligen det rätta handlaget att handtera en solfjeder, beklagade, att nunnorna alldeles skämt bort hennes nigning, i hvilken hon redan som barn var en mästarinna, samt uppmanade henne framför allt att visa sig sin trolofvade så tillgifven, som möjligt.

»Man kan icke begära, att du skall tycka om honom,» yttrade härvid den gamla furstinnan, »han är redan så der "un petit peu" en ruin, men kom dock alltid ihåg, att du har

framför dig en Rusca, en af Italiens rikaste och mest högbördade ädlingar. Han är din lycka, fastän i en föråldrad och oansenlig gestalt.»

Den unga novisen hade väl litet svårt att fatta det rätta sammanhanget af allt detta, men hon hade i klostret lärt den stora konsten att höra och tiga. Hon lät således, utan ringaste invändning, prins Rusca passera för sin lycka.

Vikomt de Comminges hade, under sina flerfaldiga besök i Milano, vanligen hyrt rum af en optisk instrumentmakare, signor Giovanni Prada, som med sin ofvan angifna industri förenade den att hålla en våning fal för resande. Äfven denna gång hade vikomten slagit opp sina bopålar hos signor Ottico, och, efter att på ett kafé ha tagit en sorbet, anträdde han i den redan här sydligt dunkla natten vandringen till sin gamla, välkända boning. Signora Prada, ett välmående fruntimmer så der bortåt fyratiotalet, med ett mera välvilligt uttryck i sitt ansigte, än som vanligen belöper sig på en åldrad, af tidens hand icke mera, än jemnt skonad Italienska, öppnade sjelf, med lampan i handen, porten för sin gäst. Här på Milanos minnesdigra grund börja redan ljusen, dessa skapelser af en yngre civilisation, att komma ur bruk, och det är vid skenet af den klassiska lampan, som Italiens tärnor sjunga sin Tasso och spinna med den antika sländan. Signora Prada vägledde vikomten uppföre den trånga trappan till hans våning, der jalousierna

nyss af den omtänksamma värdinnan blifvit uppslagna, för att låta den svala nattluften strömma in i de temligen modernt möblerade rummen, på hvilkas kaminfriser, i hvilkas fönster hon i sin välmening planterat ut en rikedom af blommor, hvilkas tropiskt eldiga doft i början nästan döfvande slog emot den inkommande. Vikomten öppade glasdörrarne till balkongen och inandades en stund girigt den Italienska nattens herrliga luft. Våningen midt emot honom var rikt upplyst. Han såg hattar i fönsterposterna. Betjening hvimlade af och an i de smala utsigter, som icke fullt sammanförda gardiner här och der lemnade för skådelystnaden. Ljusen i kronorna punkterade sig glänsande på ytan af sin dunklare *omgifning*. Tonerna af ett fortepiano dallrade öfver bredden af gatan till lyssnaren på balkongen.

Signora Prada var icke långsam att besvara vikomtens fråga om det lysande grannskapet. Det var under den unga furstinnan Marinis vackra fingrar som de briljanta takterna på fortepiano't väcktes till lif. Det var signor Pozzis trekantiga hatt, Cicisbéens hos hennes mor, som prydde fönsterposten. Så väl visste signora Prada att intränga i alla grann-förhållanden, så noga hade hon redan på förhand rekognoscerat terrängen.

Nattens timmar äro mångenstäds i Italien ett surrogat för dagens. Under loppet af de sednare tar man sin siesta, under loppet af de

förra vakar man. Också ser man ända till fyra om morgnarne ljus glimma i de Italienska kaféerna, och hör derifrån bruset af lifligt samtalande röster. Man drar icke der på slaget Tio täcket öfver öronen på sig — vid den tiden känner man sig ännu knappt sval efter dagens hetta. Vagnsbullret dör icke i Milano förrän med gryningen, och när den stora verldens ekipager rulla hem med sina herrskaper, mötas de af landtmannens åkdon, der han sträfvar till torget med sina kålhufvuden. Af sådan orsak var äfven rörelsen på gatan under Comminges lika liflig, som då solskenet för några timmar sedan lekte på de nedfällda markiserna och strödde sitt glittrande guld i vattenkonsten nere vid torget. Tiggarne beklagade i långsträckta, släpande ljud sin nöd, och ett par harpspelerskor gåfvo på öppen gata en improviserad konsert, som genast tillockade dem en svärm nyfikna åhörare. En blomsterhandlerska bjöd ut de sista, halfvissnade qvarlefvorna af sitt rika förråd, och ljuset från den lykta, vid hvilken hon fattat plats, gaf hennes buketter åtminstone skenet af en friskhet, som ett halft dygns vistelse i korg beröfvat dem.

Signora Prada aflägsnade sig, sedan hon öfverhöljt sin gäst med hundradetals »Felicissima notte».

Vikomten blef sittande på balkongen. Han såg hattarne tagas ur fönstren midt emot, såg ljusen släckas i kristallkronorna, såg mörkret

eröfra fönster efter fönster, rum efter rum. Genom en glasdörr, som öppnades, utträdde på balkongen midt emot honom den unga furstinnan Marini, och vattnade, ur en medförd postlinsvas, sina ända dittills förgätna blomster. Hvad förgäter man ej i en fästmans närvaro, isynnerhet då han icke är älskad?

Allting mognar hastigt i Södern. Så äfven kärleken. Efter denna afton såg man mera, än en gång signora Prada smyga öfver till Mariniska hotellet, och portvakten öfverraskade henne upprepadt i långa, hviskande samtal med den unga furstinnans kammarjungfru. Också var det sällan, som Mariniska ekipaget syntes vid de vanliga promenaderna på Corson, utan att icke vikomten, *till häst*, spordes i grannskapet deraf. Gjorde den furstliga familjen, för att fördrifva tiden en långsam förmiddag, ett besök i »Palazzo delle Scienze e Arti», kunde man nästan vara säker att finna vikomten bland de för tillfället konstälskande. Stannade deras vagn vid den glastäckta bazaren, annars St. Christofori galleri kallad, för att lemna furstinnorna tillfälle att på lyxens och modets altaren hembära sina offer, kunde man nästan svärja på att vikomten hade åtskilligt outrättadt i samma butiker, som familjen Marini besökte. Skallade militärmusiken någon söndagsmiddag emellan tolf och två, ståtlig och utmanande, på bulevarderna vid Porta Orientale, och lyssnade den unga furstinnan Marini, stödd på sin trolofvades arm,

till dess af trummor och trumpeter genomskrällda tonfall, behöfde man vanligen ej gå långt, för att ej stöta på vikomten af Comminges, kanske likväl mera sysselsatt att se, än höra.

Må man imedlertid icke alltför omildt bedömma den unga furstinnan, som med all en Sydländskas liflighet hängaf sig åt denna äfventyrliga kärlek, som, städse omgifven af fästmannen, i en vidare krets oroligt sökte älskaren. Fästmannens, den gifte mannens egenskap af legitimitét är i Italien lika erkänd, som erkändt gäckad; äfven Cicisbéen, Inamoraton har sina rättigheter i bredd med de af äktenskapet härkommande. För den unga furstinnan Marinis känsla var prins Rusca en symbol af det, hvartill vikomte de Comminges var verklighet. Symbolen figurerade i allmänna lifvet; verkligheten gömdes åt ensliga, förtegna stunder, stunder af månsken och hviskningar, suckar och näktergalsqvitter. Furstinnan hade sett och såg sin mor dagligen och stundligen uppvaktas af en slags erkänd beundrare, som dock icke lagligen egde någon af en mans rättigheter; hon var således, för egen del, redan förskottsvis försonad med tanken på en beundrare, som icke egde någon af en fästmans. Sjelfva det djerfva, vågade i denna intrig var en retelse mera för Italienskans äfventyrslystna sinne; redan började man till och med försmå den medlande åtgärden af signora Pradas täta prome-

nader öfver gatan; det hände, mera än en gång, att biljetter på rosepapper, i den svala sommarnattens skygd, sagta beskrefvo en båge från balkong till balkong, och kyssar af det slag, som i dagligt tal bära det prosaiska namnet: slängkyssar, korsade luften emellan signor Pradas hus och furstinnan Marinis hotell. Vi känna icke om någon välvillig personlighet fästat prins Ruscas uppmärksamhet på dessa nattliga fenomener, men fullkomligt måtte de dock icke hafva undgått hans uppmärksamhet, såsom läsaren sjelf af det följande benäget torde inhemta.

En af de biljetter, hvilka, på den luftiga väg vi ofvanföre beskrifvit, öfverförskaffades till vikomten, innehöll, oberäknadt, för att gifva skrifvelsen behörig vigt, ett hjerta af smaragd, följande rader på Fransyska: »I morgon förmiddag klockan ellofva förrättar jag min andakt i dômen. Du finner mig straxt bredvid Johan Medicis grafvård. Jag bär svart slöja och en bukett af kamelier i handen. För öfrigt skall kärleken säga dig, hvilken bland de bedjande, som är

Din

Agrippina Marini.»

Redan en halftimma före den utsatta tiden begaf sig vikomten till det herrliga templet, verldens åttonde underverk, som, med rätta, bland alla Europas kathedraler företrädesvis bär det på en gång stolta och enkla namnet: Dômen. Luftigt höjde den sina tusende, i sol-

skenet glittrande marmorspiror mot skyn, och den legion af helgon och martyrer, som befolkar jettetemplets tinnar, tycktes instämma i de majestätiska toner, som just i detta ögonblick stego från orgeln upp mot den molnfria rymden. Vikomten inträdde under detta herrliga hvalf, hvars helgjutenhet icke störes af den skräpiga utstyrsel med bänkar och läktare, som i protestantismens tempel så ofta splittrar det storartade intrycket af det hela. Solskenet skimrade klart och varmt i kyrkofönstrens femhundradeåriga glasmålningar. Patriarkernas och helgonens allvarliga, vördnadsbjudande gestalter tycktes få lif och rörelse, och de för fem sekel sedan inbrända strålarne i deras glorior togo eld och glödde. Messan sjöngs af rena, klara röster. Prester i skinande, hvita kläder officierade vid altaret. Korgossar svängde, knäböjande, de doftande rökelsekaren.

Comminges närmade sig det håll, der fältherren Johan Jacob Medicis, i sin ståtliga mausolé, hvilar ut efter vunna, heta drabbningar. Straxt bredvid upptäckte han, knäböjd på en sammetsdyna, furstinnans höga, beslöjade gestalt. Buketten med kamelierna hvilade emellan bladen i hennes messbok. Vikomten sänkte sitt knä i bredd med den älskade. Deras blickar, deras händer möttes omärkligt till helsning. Det var icke första gången en katholsk messa måst vara förklädet för en katholsk kärleksintrig.

Man känner, huru mycket vanligtvis älskande hafva att säga hvarandra. Himlen vet, hvarifrån de taga samtalsämnen, men en konversation på fyratioåtta timmar är utan tvifvel en småsak för älskande läppar. Också drogo sig furstinnan och vikomten, efter slutad gudstjenst, i skygd af den ännu i döden förekommande fältherrens grafvård, och utbytte der eldiga hviskningar, glödheta eder, måhända varma handtryckningar. Och Domen sträckte, skyddande, sitt undersköna hvalf öfver dessa, mindre heliga företag, och marmorhelgonen på tempeltinnarne hade icke ringaste aning om allt det verldsliga, som tilldrog sig nedanom dem.

Men *lika* okunnig var olyckligtvis icke prins Rusca. Han *hade bättre* relationer i det jordiska, än stenhelgonen uppe i höjden. Äfven han fick ett infall att förrätta sin andakt vid den store fältherrens graf. Huru illa ödet emellanåt kan foga?

Prins Rusca var för gammal verldsman att någonsin göra hvad man kallar scener. Han nalkades alltså de begge älskande med den artigaste min i verlden, helsade dem med ett lugn, som förvånade, och tillät sig endast att, med skämtsamt lyftadt finger, i en ton, som förrådde den djupaste, kallaste otro, hånande yttra: »"Du skall inga gudar hafva för mig", heter det ju? Så litet rättrogna j ären, mitt herrskap! Ty, medge mig! den här sammankomsten går allt ut på litet afguderi. Egent-

ligen kunde jag väl ha haft några anspråk att i den vara inlåten, men då man ansett sådant mindre lämpligt, har jag endast att enskildt för herr vikomten utveckla mina tankar öfver ämnet. Jag anhåller derföre att få träffa er hemma hos er, herr vikomt! klockan precist fyra i dag. Hvad åter er angår, min furstinna, torde kanske Milano få minst att säga, om ni vid min arm beger er till ert hotell. Måhända skall detta för er vara mindre motbjudande, då ni vet, att det är för sista gången.»

Vikomtens stolthetskänsla uppreste sig mot denna kalla, öfverlägsna behandling af en man, som han icke kunde annat än hata, men inom sig måste han dock erkänna en viss rigtighet i dennes sätt att gå tillväga. Emedlertid qvarhöll han furstinnans arm, som hon, vid prins Ruscas första uppträdande, skyddsökande räckte honom.

»Vikomt!» återtog prinsen, »ni inser utan tvifvel att det här är ett rykte, som måste skonas. Marini är ett namn, som icke får trampas i smutsen af pöbelsqvallret. Jag anser mig derföre förbunden, att, till förekommande af alla misstydningar, ännu en gång fungera i egenskap af fästman. Sedermera är turen Er, endast Ni förut lemnat mig den förklaring jag önskar. Min furstinna! tillåt mig att föra Er till Er mor.»

Furstinnan aflägsnade sig med prinsen. De begge älskande vexlade en lång blick.

sigte, innan vi kanske sjelfve samlas till våra fäder. Ni har väl valt Er sekundant?»

»En af min fars vapenbröder, en gammal öfverste från kejsar-tiden, har, sedan en mängd af år tillbaka, bosatt sig i Baveno vid Lago Maggiore. Jag skall skrifva till honom och be honom göra en landsman denna tjenst.»

»Godt! Nu endast dagen och timman, och våra affärer äro till alla delar reglerade. Jag behöfver morgondagen, för att skrifva mitt testamente och träffa mina dispositioner, ifall lyckan skulle vara mig oblid. Men — derest Tisdagen skulle konvenera Er» . . . .

»Fullkomligt! Angelägenheter, som dessa, få icke för länge förhalas. Man mister så lätt intresset för dem.»

»Alltså Tisdagen. Kanske klockan två skulle vara en lämplig timma. Dinéen smakar *alltid* dubbelt bättre efter en expedierad duell.»

»Klockan två! Jag skall ställa mig Ers Höghets önskan till efterrättelse. På slaget två är jag på platsen.»

»Välkommen, Herr Vikomt! Och nu, au revoir! Jag inkräktar för mycket af en tid, som Ni kanske borde egna dyrbarare föremål.»

Prinsens blick sväfvade med ett menande uttryck öfver till Mariniska hotellet.

De båda vederdelomännen åtskiljdes under ömsesidiga komplimenter.

Efter detta var det omöjligt för vikomten, att, oaktadt alla försök, kunna öppna nå-

»Vapnet är mig likgiltigt. Jag har temligen varit i tillfälle att pröfva dem samtliga.»

»Valet tillhör Er, såsom utmanad.»

»Kanske också Er, såsom förolämpad. Jag var icke okunnig derom, prins Rusca! att furstinnan Agrippina Marini var Er trolofvade.»

»Åh! det gjorde utan tvifvel äfventyret dubbelt pikant. Men i sådant fall kan förolämpningen qvittas mot den tillfredsställelse jag nu erfar och hvarföre jag har Er att tacka, den att känna mig fri. Har Ni något emot pistoler?»

»Visst icke! De äro dessutom af litet allvarligare natur, än sabeln och värjan, med hvilka man vanligen endast petar sin motståndare i skinnet. Skrubbsår äro min aversion.»

»Förträffligt! Då harmonierar vår smak till alla delar. Nu återstår att bestämma stället.»

»Jag lemnar det till alla delar åt Er. Ni är mera hemmastadd här på orten, än jag.»

»Nå väl! Så må då min lokal-kännedom komma oss till hjelp. Af någon personlig vana känner jag, nära Villa Sommariva vid Como-sjön, en treflig plats, nästan lika ofta besökt, som någon i Boulogner-skogen, för ändamål, lika fredliga och menniskoälskande, som vårt. I händelse af ofall, ligger der vägen öppen till Schweitz, och sjelfva belägenheten är dessutom alltför idyllisk, att dit rigta polisens spaningar efter en duell. Vi kunna sammanträffa på sjelfva villan, och der ta samlingarne i ögon-

sigte, innan vi kanske sjelfve samlas till våra fäder. Ni har väl valt Er sekundant?»

»En af min fars vapenbröder, en gammal öfverste från kejsar-tiden, har, sedan en mängd af år tillbaka, bosatt sig i Baveno vid Lago Maggiore. Jag skall skrifva till honom och be honom göra en landsman denna tjenst.»

»Godt! Nu endast dagen och timman, och våra affärer äro till alla delar reglerade. Jag behöfver morgondagen, för att skrifva mitt testamente och träffa mina dispositioner, ifall lyckan skulle vara mig oblid. Men — derest Tisdagen skulle konvenera Er» . . . .

»Fullkomligt! Angelägenheter, som dessa, få icke för länge förhalas. Man mister så lätt intresset för dem.»

»Alltså Tisdagen. Kanske klockan två skulle vara en lämplig timma. Dinéen smakar alltid dubbelt bättre efter en expedierad duell.»

»Klockan två! Jag skall ställa mig Ers Höghets önskan till efterrättelse. På slaget två är jag på platsen.»

»Välkommen, Herr Vikomt! Och nu, au revoir! Jag inkräktar för mycket af en tid, som Ni kanske borde egna dyrbarare föremål.»

Prinsens blick sväfvade med ett menande uttryck öfver till Mariniska hotellet.

De båda vederdelomännen åtskiljdes under ömsesidiga komplimenter.

Efter detta var det omöjligt för vikomten, att, oaktadt alla försök, kunna öppna nå-

gra kommunikationer med grann-gården. Signora Prada, som med vanlig beredvillighet åtagit sig en ganska vigtig och maktpåliggande mission i denna syftning, kom med serdeles fart tillbaka från sitt besök, beledsagad af några köttigt kraftiga svordomar från port-vakten. Signor Ottico sjelf, af naturen föga observatör, anmärkte dock, att den unga furstinnan icke mera visade sig på balkongen, och att blommorna, i saknad af hennes vård, bleka tynade på sina stänglar. Kanske tynade likväl furstinnan sjelf lika mycket, som blommorna.

Att fortsätta korrespondensen på den gamla postgången, öfver gatan, skulle ha varit alltför äfventyrligt. Att någonstädes träffa furstinnan, att med en vink, en *blick* säga henne sitt kanske eviga farväl, var icke mera möjligt för Comminges, ty hon lemnade aldrig sitt rum, tycktes der nästan tillbringa tiden i ett slags fängelse. Hvarje utväg var stängd, hvarje tillfälle afskuret. Utan att ha sett henne, utan att till henne hafva kunnat öfverbringa en enda helsning, måste Comminges afresa till Como, för att derifrån begifva sig till den utsatta mötesplatsen.

Det var en vacker sommar-morgon, då Comminges i en liten båt med det välkända,

röda, latinska seglet lade ut från Comos brygga. Klocktonerna från den uråldriga kathedralen dallrade andaktsbjudande och melankoliskt öfver den klara, af ingen vindflägt rörda vattenytan. Den undersköna insjön ligger nemligen spegelklar från sol-uppgången, då den nattliga beherrskaren af dess vågor, Nordanvinden eller Tiranon, med den vaknande gryningen nedlägger sin spira, intilldess, vid middagstiden, Brera eller Sydvinden krusar den högblå ytan och sqvalpande kastar sina ojemna, lätt gående böljor mot de klippor, höljda af rikaste vegetation, klädda i yppigaste grönska, som, med ett ringa undantag för de flacka stränderna vid Addas utlopp, utgöra den fjelldigra bädden för det fagraste vatten, som ännu tjenat till spegel åt täcka villor och formsköna Comasker-tärnor. Endast med svårighet slogo sig vikomtens roddare ut bland den mängd fiskarebåtar, som, stäf vid stäf, belägrade den trånga bryggan och öfver hvilka ett par kejserliga polisbetjenter, fastän försigtigtvis qvarstannande på land, spelade rollen af amiraler, utan att dock, med alla sina kommandorop, kunna bringa ringaste ordning i denna oroliga, bullersamma, larmande flottilj, som hvarje ögonblick tycktes färdig till inbördes krig. Ammunitionen bestod emedlertid hufvudsakligen i rika upplag af La Trotta (laxforellen), som gerna kryssar på de svala, genomskinliga bråd-djupen vid Palanza, Argegno och Colonna, och det var således att hoppas,

det affären skulle bli mera blodig för de begagnade projektilerna, än egentligen för de stridande. En serskild orsak till det mera än vanliga tilloppet af landtboer, var äfven lystnaden att åskåda en schavottering, hvilken vid middagstiden borde ega rum framför Stadshuset. En grefve, som fallit på den föga ridderliga idéen, att förfalska louisdorer, skulle i en uniform, som liknade sig till allting, utom adels-uniformen, skämmas inför det sämre folket i Como, inför ättlingarne af dessa Comasker, hvilka, redan i Romarnes tid, under namn af Magistri Comacenses, med hacka och murslef, genomvandrade Italien och biträdde vid byggningen af Kolosseum, vid murningen af Hadriani triumf-båge. Efter åtskilliga sammanstötningar och tredubbelt så många eder från respektive båtförares sida, hade emedlertid Comminges hunnit ut i öppet vatten och lemnat bakom sig den tätt sammanpackade fiskar-flottan. Under de senfulla årtagen af tvenne roddare med blottade, i solen bronzerade armar, hvilkas härdade muskler höjde och sänkte sig vid deras harmoniska, kraftfulla rörelser, skjöt den lilla barken med undransvärd fart framåt öfver det praktfulla sceneri, som, ständigt vexlande, från stränderna återspeglades i den djupblå vattenytan. Så kom och gick den ena leende utsigten efter den andra. Villa utbyttes mot villa, trädgård mot trädgård, stad mot stad. Comminges såg dem endast hägra i djupet

hans blick var, forskande, rigtad nedåt. Då — ungefär midt framför Villa Pliniana, med en tidtals försvinnande och återkommande källa, hvars vatten Plinius sjelf på något ställe i sina arbeten analyserat, möttes markisens båt af en annan. En ung flicka, det rika, svarta håret genomstunget af de begge klassiska pilarne, den yppiga barmen endast med synbart våld kufvad af en grön, silfverkantad korsett, den korta, mörka kjorteln lätt tillbakaflägtad, mera af båtens fart, än af det svaga vind-draget, stödde sin lilla fot mot förstäfven af barken, och med en åtbörd, som erinrade om den sjelf från Como bördige Canovas gratier med blomsterkorgen, framsträckte hon mot Comminges några svällande oranger, zirligt upplagda på en botten af grönska och blommor. »Handla, Signor! handla!» ropade sjönymfen, på hvars täcka kinder purpurn för ögonblicket steg ett par grader, »och jag ger er mina blommor på köpet!»

Anbudet var för frestande att kunna emotstås. De begge båtarnes sidor berörde hvarandra. Comminges tillbytte sig för ett par »zwanziger» — huru kan en italiensk tunga utsäga ett så barbariskt namn? — både blommor och oranger.

»Lycklig resa och snar återkomst!» ropade fruktförsäljerskan till honom och vinkade med sin runda, solbrända arm ett vänligt afsked.

»Lycklig resa och snar återkomst», mumlade Comminges för sig sjelf, »*resa* till en strid på lif och död, och *återkomst* — kanske aldrig! Besynnerligt ändå, om min graf skulle komma att gräfvas vid stranden af Como-sjön. Jag har alltid föredragit Lago di Como framför alla sjöar i verlden; men att denna förkärlek skulle sträckas ända derhän, att här söka en hviloplats för mina ben, hade jag knappt förmodat. Likvisst, i hvad fall som heldst, "il faut se soumettre".

Och vikomten började hvissla melodien till en aria ur »Robert le diable».

Comminges var ingalunda feg. Han hade slagits åtminstone tjugo gånger för de lumpnaste orsaker i verlden. I trotsigt lättsinne hade han ofta lekt med sitt lif. Men en af dessa aningar, som sedermera mest bli betydelsefulla för oss just derigenom, att de slå in, stod nu mörk och hotande framför honom. Han sökte förgäfves att arbeta sig in i sitt vanliga, franskt glädtiga lynne. Det misslyckades honom, ej derföre, att han fruktade striden — den var honom en gammal bekant sedan hans pojkår i Ecole Polytechnique — men derföre att han, enligt en af våra snillrikaste författarinnors uttryck, började »känna i luften», och det är ett förderf för hvarje stark själ, att »känna i luften». Aningen om en olycka, öfvertygelsen om dess grannskap har någon gång ensam alstrat den.

»Ser ni, Signor!» yttrade en af roddarne, och, ett ögonblick hvilande på åran, pekade utåt en upphöjd, töcknig punkt i fjerran, »ser Ni det der röda molnet, som sveper om Monte Bisbinos snöhjessa. Ett gammalt ordspråk säger, att, när ett sådant moln står öfver berget om morgonen, skall Como-sjön innan aftonen se blod. Då Giuseppe Serponti stack ihjäl sin fästmö, den svartögda Bettina från Malgrato, henne, som var så lik Madonnan vid högaltaret i Al Crocifisso i Como, såg jag huru hela dagen det fladdrade en röd sky kring toppen af Monte Bisbino. Men när Bettinas slöja var vorden lika röd, som skyn, af blodet, som strömmade ur det djupa såret — det var djupt, ty svartsjukan hade gifvit det — då blåste vindarne bort molnet, och det gamla berget visade åter sin kala, isgrå hjessa. Jag undrar hvem som nu skall känna kallt stål emellan refbenen, innan Tiranon kommer susande oppifrån Domaso och Gravedona.»

»Kanske är det den der stackarn, som skall stryka åt för någon kringströfvande Engelsmans skott», genmälde den andre roddaren och pekade på en stor "passero solitario", som, gravitetisk, med hopfällda vingar, tagit plats på en klippa vid stranden, och tycktes uppmärksamt granska de förbiroende.

»Bättre upp, bättre upp!» mumlade den förste roddaren, »Monte Bisbino gör sig icke besvär att kläda sig i rödt för en så lumpen

varelse, som en sjöfogel. Se! i huru hög purpur molnet går! Det betyder mycket blod och förnämt blod, har den gamla hexan Balbia sagt mig.»

Emedlertid halkade barken förbi den ena täcka, löfhöljda byn, den ena glänsande, slingvextkransade villan efter den andra, allt detta i osökt harmoni strödt om hvartannat på sluttningen och nederkanten af jettehöga berg, der idyllen frodades i det mjuka gräset nedanom dithyramben af de »Venti montani», som hvirflade och stridde kring fjelltopparne, men endast någon gång, i ögonblickligt raseri, kastade sig ned öfver Comos vattenspegel, för att slunga densamma, liksom Moses lagens taflor, mot de återljudande klipporna, för att på sekunden krossa den i tusende spillror, och sedan, efter ett par minuter af sublim förvirring, af vördnadsbjudande oreda, fly tillbaka till sina luftiga boningar, och lemna åt solen att åter belysa det paradisiska landskapet, åt vestan-vinden att tröstande susa i de härjade löfkronorna, åt kustens glada fiskar-tärnor, att, vid sången om Aminta, lappa de slitna seglen och hopmaska de rifna näten.

Snart skymtade, emellan terassernas rika löfverk, de architektoniskt ädla konturerna af Villa Sommariva. Ännu några ögonblick, och barken lade till vid en zirlig träbrygga. Stödd mot en balustrad af hvarannan korsande svart och hvitt trävirke, voro tvenne män i hvita

rockar och damasker sysselsatta med fiske, medan en tredje roade sig att kasta småsten ut i vattnet. De hörde alla tre synbarligen till det slägte tidsödare, som man annars kallar Engelsmän, resande på kontinenten. Deras ljusa, nordiska hy, deras regelbundna anletsdrag med deras bestämda brittiska tycke, deras sjelfuppmärksamma, något stela hållning, den egna snitten af deras klädedrägt, allt preglade dem afgörande åtskiljs från infödingarne i det herrliga landskap de genomströfvade, hvars värdshusvärdar de riktade på samma gång, som sig sjelfva, ty slöseri vid Como är sparsamhet vid Themsen; hvad som på ena stället förslår för dagakarlen, förslår på det andra för fursten. Kanske var det endast för att återställa förstörda affärer, som de nu frossade på »Engeln» vid Cadenabbia, der de uppslagit sitt hufvudqvarter. Kanske skulle de, efter några glada år i Italien, kunna skuldfria återvända till dimmorna och stenkols-röken, för att äta genuin beefstek och dricka Brown-Stout-porter.

Icke långt ifrån dem fann vikomten tvenne damer, utan tvifvel hörande till samma sällskap, den ena vid ett litet, utflyttadt bord sysselsatt att teckna, den andra på en gräsbänk läsande Byron. Vikomten kunde icke bestrida renheten och ädelheten af deras regelbundna, klassiskt bildade profiler, mildheten och glansen i deras stora, blå ögon, genomskinligheten och klarheten af deras blomstrande, friska hy; men,

tack vare den fördom Fransosen vanligen närer emot grannen på andra sidan kanalen, mumlade han för sig sjelf, medan ändå hans blick endast med svårighet ville skiljas från de begge högvexta, ljuslockiga gestalterna: »Marmor utom och marmor inom! Skapta att förtjusa tigande! Sju åttondedelar kropp och en åttondedel själ!»

Comminges ställde sin vandring upp till sjelfva villan. De gula citronerna glänste prägtigt under de mörkgröna löfhvalf, som skyddade uppgången till villan, nu mot solen, i nödfall mot regnet. Yppiga blomster-rabatter kastade sin vällukt kring denna poetiska boning, som, terass efter terass, våning efter våning, speglade sig i Comer-sjöns lugna vatten. Här, i skuggan af några akacier, plaskade en vattenkonst och spridde från kanten af sin antika bassäng en behaglig svalka, fångade i sina kaskader solstrålarnes rikaste skimmer. Der skymtade en Venus, som blygsamt sökte betäcka sina nakna former, spejande fram ur det rika löfverket, liksom ville hon göra sig förvissad, att frånvaron af hvarje manlig åskådare tillät henne träda fram. Här frodades vegetationen i sin saftigaste, yppigaste fägring, i ett öfvermått af fullhet och rikedom, som säger vandraren, att han är söder om Alperna. Men på topparne af bergen låg ännu snön och glänste, som på Alperna, i solskenet. Nord och Söder hade stämt möte i trakten af Villa Sommariva.

För att fördrifva tiden till den minut, då den kanske icke mera för honom skulle finnas, anmodade vikomten en gammal gråhårig trotjenare, som var sysselsatt att rensa mossan från träden, att föra honom in i villan, hvilken vanligen med mycken beredvillighet står öppen för besökande. Samlingarne förvara, bland annat, Canovas Amor och Psyche och hans Palamedes, jemte en mängd aftryck i gips af antikens förnämsta, plastiska mästerstycken. Dessutom ett herrligt fruntimmers-konterfej af Leonardo da Vinci, en Carl V af Titian, några goda, holländska stycken och åtskilliga taflor af Appiani. Till det mera enskilda i denna samling hör bilden af en stor, skön qvinna, med regelbundna, bleka drag, med fylliga former, med ett missnöjdt, mokant ansigts-uttryck, en prototyp nästan för Balzacs qvinno-gestalter »a trente ans». Hennes namn gafs icke tillkänna. Hennes titel var, såsom kastellanen uppgaf den, »Amica del Conte».

Ett stort, gammalmodigt, förgyldt väggur slog två. Det var den öfverenskomna mötes-timman. Nästan i samma ögonblick ljödo också raska, bestämda steg i de vida salarne utanför det rum, der vikomten befann sig; dörr öppnades efter dörr, och de båda vederdelomännen stodo ansigte mot ansigte. Prinsen helsade artigt, och inledde samtalet med några ord om den vackra väderleken. Man beundrade från de öppna fönstren den herrliga ut-

sigten, och vandrade, sida vid sida, fram och tillbaka på det glatta, bonade golfvet. Ingen hade kunnat ana, att han här såg för sig tvenne män, beredda att inom några ögonblick öppna en strid på lif och död.

Vikomten yttrade sin ledsnad, att hans sekundant ännu icke ankommit från Baveno.

»Och min är kanske i detta ögonblick enleverad för England», yttrade prinsen, leende, »hans femtioåriga hjerta slog genast i lågor för de båda Brittiskorna dernere. Jag har lofvat att sända honom ett bud, när han behöfs. Men måhända har han då redan debarkerat med sina sköna. Emedlertid — för att fördrifva tiden, och det är dessutom tryckande varmt — skola vi låta den gamle kastellanen servera oss lemonad, pressad af dessa friska citroner, hvilkas guld skymtar så inbjudande dernere bland boskéernas löfverk.»

Och med en säkerhet, som ådagalade mycken husvana på stället, drog prinsen på en vid dörren till rummet nedhängande, präktigt broderad klocksträng. Befallningen gafs och efterkoms.

»Jag skulle önska vi finge en lika vacker dag i morgon», yttrade prinsen, sedan han tömt ett glas lemonad, »jag har då lofvat vara tillstädes vid en kappridning i Monza, så vida icke ni, Herr vikomt! kommer att lägga hinder i vägen derför.»

»Vi skola hoppas, min Prins! att er vanliga tur följer er!»

»Min tur — Ni har redan varit i tillfälle att bedömma den, Herr Vikomt! åtminstone hvad fruntimmer angår. — Apropos, Vikomt! Kastellanen här på villan har en dotter, förvillande lik Adèle Dumilatre. Ska' vi söka att på något vis locka fram henne, medan vi vänta på er sekundant. Efter vi icke ännu få döda hvarandra, kunna vi åtminstone tillsamman döda tiden. Och huru skulle man med någorlunda heder kunna bära denne tråkige »Grand Seigneur» till grafven, om icke qvinnan, en vacker, behaglig qvinna, ginge med i processionen?»

Var denna glädtiga ton, ögonblicket före en strid på lif och död, endast hyckleri, ett med möda tilltvunget trots, som svepte sig i manteln af en krystad skämtsamhet? Eller fanns här nog mycket af muntert, oförfäradt, tanklöst, så till sägandes härdadt lättsinne, för att ännu, med en öppnad graf till utsigt, kunna lemna stoff åt glada infall och ystra fantasilekar? Utan att tilltro sig bestämma, hvilketdera här verkligen var förhållandet, ansåg sig emedlertid vikomten förpligtad att icke, å sin sida, låta samtalet falla ur den ton af munterhet, det en gång iklädt sig, och svarade derföre leende, i det han pressade saften ur en citron: »Förträffligt, min prins! låt henne komma! Genom sin likhet med Adèle Dumilatre skall den vackra kastellans-dottern hos mig återkalla

minnen från mitt fädernesland, från "Giselle" och "Perin" och "la jolie fille de Gand" — ty, då vi i alla fall snart skola göra bekantskap med hvarandras innersta, kan jag öppet för Er bigta en öfvervunnen svaghet — svagheten för baletten vid Academie Royale de Musique.»

I detsamma inträdde sekundanten från Baveno, öfversten från kejsar-tiden. På hans bröst hvilade Hederslegions-korset, icke med Henrik IV:s, men med Napoleons bild. Den gamle veteranen hade aldrig kunnat låta förmå sig att utbyta segraren vid Marengo mot segraren vid Jarnac. Under armen bar han en låda, innehållande tvenne pistoler, hvilka straxt efter restaurationen troget tjent honom i en mängd dueller. Han hade nemligen då tagit för grundsats att utmana alla, som talade illa om Napoleon, och, som Napoleon var en fallen storhet, hade den gamle öfverstens tid varit mycket upptagen.

»Om ursägt, mina herrar», började veteranen, »jag brukar annars visserligen icke vara den siste på stället, då det gäller en hederssak; men en spatt-halt krake till häst, som man gaf mig i Porlezza, har endast lemnat mig valet emellan att linka eller gå fram till vår öfverenskomna mötesplats, hvarföre jag valde det sednare, och efter en icke obetydlig promenad befinner mig här, till er tjenst.»

»Ni kommer visserligen och stör vikomten i en bigt, som icke skulle vara utan intresse

att afhöra till slut», yttrade prinsen, »men det börjar ialla fall att lida på tiden, och det vore roligt att ha den här affären undangjord, för att sedermera, fri och ledig, kunna spisa middag. Värdshuset härnere är kändt för sina ypperliga fisksorter. Jag går alltså att kalla min sekundant och läkaren. Låtom oss mötas i trädgården! Sedermera ha vi blott några hundrade steg till tjenlig plats.»

»Duellen är således oundviklig»? frågade öfversten, sedan prinsen bortgått, »Ni vill icke, att jag skall göra något försök till förlikning»?

»Förlikning kan icke komma i fråga», genmälde Comminges, »jag har förolämpat honom, och måste lemna honom upprättelse.»

»Den der *lille* prinsen ser emedlertid temligen ogeneradt döden *i* ansigtet», anmärkte öfversten, »det är djefvulen till gry hos Italienarne, bara någon visste rätt använda dem. Italien behöfde en Napoleon. Men, apropos! medan vi äro ensamma! Ett glas fin kognak skadar aldrig, för att ge säkerhet åt handen, då man syftar efter en tvåbent, fjäderlös varelse, som en sjelf. Jag tog med mig några droppar i min gamla fältflaska, som en kula vid Waterloo — fördömme det hålet — slagit nästan platt. Se der! drick! Tro en gammal knekt! det gör kroppen godt!»

Comminges skjöt flaskan ifrån sig.

»En Fransos hämtar icke sitt mod ur sådan källa», yttrade han.

»Ni missförstår mig, unge man»! svarade soldaten, »när Ni har för er ert lands fiender, den stolte Engländaren, den storskrytande Preussaren, den falske Sachsaren, då behöfver ni icke denna äggelse. Slagfältet har sitt egna rus. Man kan yra i blodtörst, man kan ragla i segerfröjd. Men, ser ni, då ni sjelf erkänner er vara den förolämpande, då ni skall med kall blod skjuta på en menniska, som ingenting brutit emot er, då ni icke är uppbragt, icke i passion — under sådana förhållanden brukade åtminstone jag i ett par klunkar mäta afståndet emellan halsen och bottnen af min fältflaska, och fann mig aldrig illa deraf. Ni blir bestämdt säkrare på handen deraf.»

»Jag erkänner er välmening, Öfverste! men jag anser mig skyldig mig sjelf att afslå den.»

»Nå, gör då huru ni vill, fastän, om ni handlade rätt, så lyssnade ni till erfarenhetens råd.»

I trädgården träffade öfversten och vikomten, enligt öfverenskommelse, prinsen och hans sekundant, jemte en person i svarta kläder, med ett litet chatull under armen. Det var läkaren och hans instrumenter.

»Vi måste taga för princip, vikomt», yttrade prinsen, leende, i det han presenterade läkaren, »att skjuta, så vi icke defigurera hvarandra. Jag anhåller, att Ni skonar mitt ansigte. Jag delar, i den delen, fullkomligt de romerska riddarnes åsigt, som togo till flygten

vid Pharsalus. Och Ni, Herr Doktor! Ni är säkert mera road att tränga på djupet af de ädlare delarne, än att göra bekantskap endast med våra extremiteter.»

Läkaren bugade sig.

»Och nu — framåt, mina herrar! Jag skall ha äran visa er vägen. Endast det icke faller de begge Engelskorna in, att smyga oss i spåren! Sådana här äfventyr äro i deras smak, och vi skulle samtlige göra en ypperlig figur i deras album. Emedlertid, Herr Doktor! gå ni efterst och skräm dem. Ni känner utan tvifvel, för hvad medikamenter fruntimmerna äro rädda.»

Läkaren bugade sig än en gång. Han var van att behandlas vårdslöst af de lättsinniga ädlingar, hvilka han borde återskänka *lifvet*, sedan de sjelfve kastat bort det.

Det lilla tåget satte sig i marsch. Vägen slingrade brant och äfventyrlig uppåt. Slutligen, efter en qvarts vandring, hann man målet, en liten, af buskager omgifven slätt på sjelfva höjden af berget.

»Der», yttrade prinsen och pekade på en gul rand ner i dälden, »går vägen till Lugano. Skulle någon af oss komma att här handskas för hårdhändt, har han sålunda flykten öppen till det fria Schweitz, hvarest han kan slå sig ner i egenskap af folkuppviglare. En vagn står i beredskap vid qvarnen dernere, och postiljonen är färdig att flyga fram, i fall det

fordras. Men lyckligtvis är den österrikiska polisen just icke serdeles snabb i sina vändningar.»

Sekundanterne mätte ut afståndet. Läkaren framtog sina instrumenter, och utbredde dem, glänsande, i gräset.

»Från en vackrare synpunkt kan man icke börja en duell», fortfor prinsen och blickade omkring sig öfver det amfiteatraliskt utbredda landskapet, »medge mig, Herr Vikomt! att jag har smak. Det är endast föremålet, *för* hvilket vi slåss, som kan mäta sig i fägring med stället, *på* hvilket vi slåss.»

»Med Ert tillstånd, min Prins! jag är ingen vän af långa företal», sade vikomten, något stött öfver tonen i prinsens sista yttrande, »kanske vi, utan natur- och andra betraktelser, kunde skrida till verket?»

»Som Ni behagar. Kanske få vi uppdraga åt våra sekundanter att ladda pistolerna. Sedan kan saken snart vara uppgjord.»

De begge motståndarne intogo sina platser. Pistolerna räcktes dem af sekundanterne. Vid ett gifvet tecken började de att avancera emot hvarandra och sköto begge nästan i samma ögonblick. Begge störtade, blödande, till marken. De hade träffat hvarandra i hjertat. Läkaren förklarade hvarje åtgärd å sin sida öfverflödig.

»Väl skjutet å begge håll!» yttrade den gamle öfversten från Baveno, »ingendera be-

höfver plågas länge. Gamla, vana duellanter, det kan synas. Så skjuter ingen, som gör sitt lärospån.»

»Det finns ingen Rusca mera. Han var den siste af sin ätt!» utropade prinsens sekundant och vred händerna.

»Vackrare kan ingen familj slockna. Det var ett mästerskott», skrek öfversten.

Ett år efter den händelse, vi i det föregående beskrifvit, såg en fremling ett underskönt fruntimmer, i djup sorgdrägt, i vagn promenera på Corso'n. Äfven betjeningen var svartklädd, åkdonet måladt i dunkel färg, hästarne ramsvarta.

Han frågade en Milanesare af sina bekanta, hvem det sorgklädda fruntimret var.

»Ni känner således icke "la Dame noire". Om det icke vore ett ämne, som Milanos sällskaps-kretsar redan utslitit ända till sista tråden, skulle jag säga Er, att hon på samma gång mistade sin fästman och sin älskare.»

»I *en* person, naturligtvis. Då följer ju det ena af det andra.»

»Nej, naturligtvis i två personer. Fästmannen sköt ihjäl älskaren och älskaren sköt ihjäl fästmannen. Hon blef i saknad af begge. Det är derföre hon sörjer så djupt. Furstinnan Marini har dessutom mistat en mor och

en bror; men det är saker, hvaröfver man tröstar sig, då man ärfver en redan vunnen process på ett par millioner. Det är förlusten af älskaren, som går till hjertat. Och det var dessutom en syperb älskare, en verklig Jupitersgestalt, en axelbredd, som man nästan skulle trott tillhöra fabeln, ett skägg, som en Druids. Det var ingen likhet i striden emellan honom och prins Rusca. Det är temligen mycket lättare, att träffa ett mål om tre alnar och fyra tum, än ett om två och en half aln. Men gällde tvisten hjertat, så slets den också ganska riktigt der. Ingendera öfverlefde i tio minuter affären.»

»Och man tror icke, att prinsessan Marini skall låta trösta sig?»

»Hvem har någonsin tviflat på det? Den der svarta färgen börjar snart att bli enformig, och Milano har dessutom redan hunnit vänja sig vid den. Då blir det tid för furstinnan Marini, att försöka hvad uppseende hon kan göra i couleur de Rose.»

Mlle George 205

Taglioni 264-272

